

กระบวนการสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

นางสาวชิตาพร กันหลง

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ ภาควิชาประชาสัมพันธ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0793-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION PROCESS IN MOBILIZING THE CONSTITUTION OF 1997 ISSUES

Miss Chitaporn Karnlong

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0793-4

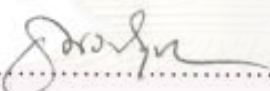
หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
ภาควิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา

กระบวนการสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540
นางสาวชิตาพร กันหลง
การประชาสัมพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวดี บุญดี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พัชนี เขยจรรรยา)

ชิตาพร กันหลง : กระบวนการสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540.
(COMMUNICATION PROCESS IN MOBILIZING THE CONSTITUTION OF 1997
ISSUES) อ. ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล,
210 หน้า. ISBN 974-13-0793-4.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540, กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรต่างๆในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัยพบว่า

1. พัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 แบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ ระยะจุดประเด็น ระยะพัฒนาเครือข่าย ระยะจัดเวทีเชิงรุก และระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน

2. กลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มแกนนำ ได้แก่ กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า, กลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ, กลุ่มที่ต้องการให้ร่างรัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาต่างๆ อันจะนำมาซึ่งการคลี่คลายปัญหาและผลประโยชน์ของกลุ่ม, และกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่โดยตรง (2) กลุ่มสนับสนุน ได้แก่ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่ประสานงานร่วมกันภายใต้คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.), เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน, และนักวิชาการ สถานศึกษา (3) กลุ่มตามกระแส ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจ และพรรคการเมือง

โดยมีการใช้กลยุทธ์การสื่อสาร ได้แก่ (1) การจุดประเด็นโดยผู้มีชื่อเสียง (2) การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรเพื่อเพิ่มพลังในการเคลื่อนไหว (3) การหาแนวร่วมในการนำเสนอเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มน้ำหนัก (4) การใช้เครือข่าย (5) การแทรกตัวเข้าเป็นคณะทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ (6) การลอบบี้ (7) การใช้สื่อบุคคล (8) การใช้สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์ (9) การทำตัวให้เป็นข่าว (10) การแชร์เนื้อที่ข่าว (11) การใช้สัญลักษณ์สีเขียวของอ่อน (12) การสร้างภาพศัตรูที่ชัดเจน (13) การเผยแพร่ข้อมูลตรงสู่ประชาชน (14) การไม่ทำตัวแข่งกับสื่อ (15) การสร้างความมีส่วนร่วมให้กับประชาชน

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ สื่อมวลชน, บริบททางสังคม, การที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นตัวแทนของประชาชน, ลักษณะการนำเสนอข้อมูล, ภาพของประชาชนที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อบ่อยครั้ง, การเข้าไปรับฟังความคิดเห็น และจัดเวทีในพื้นที่, และการจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างต่อเนื่อง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา การประชาสัมพันธ์
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ
ปีการศึกษา 2543

ลายมือชื่อนิพนธ์.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4185069628 : MAJOR Development Communication

KEY WORD : COMMUNICATION PROCESS / MOBILIZING / THE CONSTITUTION OF 1997 ISSUES

CHITAPORN KARNLONG : COMMUNICATION PROCESS IN MOBILIZING THE CONSTITUTION OF 1997 ISSUES. THESIS ADVISOR : PARICHART STHAPITANONDA

SAROBOL, Ph.D, 210 pp. ISBN 974-13-0793-4.

The objective of this research is to study the development of the Constitution of 1997 issues, the communication strategies employed by various different organizations in advocating public support for the Constitution of 1997 issues, and the factors which had successfully popularized public participation. In-dept interview with key informants were used to complete this study.

The results are as follows :

1. The development of the Constitution of 1997 issues can be divided into 4 stages ; (1) Setting issue (2) network development (3) offensive action (4) enforcement.

2. Organizations which participated in exerting can be defined in 3 groups; (1) The Core Leadership Group (2) The Supportive Group (3) Groups of Trend Followers.

The communication strategies which used in pressuring are (1) highlight importance issue by the social figure (2) coordinate with other groups to produce force and momentum backup (3) made alliance with other groups to seek for agendas to be incorporated into the Draft Constitution which would lend weight to their cause (4) use network (5) implanted themselves into the working group of the Constitution Drafting Committee (6) lobby (7) use personal contact (8) using themselves as news-worthy material (9) sharing news space (10) used the 'Light Green Sign' (11) conjuring a "Clear Picture of Enemy" (12) use media and activities (13) direct dissemination of information to the public (14) not competing with the mass media (15) creating the public participation.

3. The factors which formed the public participation are the mass media, social environment, the drafters were representatives of the public, the public exposure by the mass media, the continuity of the campaign, the method which the pressure groups had presented, and the setting up venue for hearings of public opinion.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department Public Relations

Student's signature.....

Field of study Development Communication

Advisor's signature.....

Academic year 2000

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์และการสนับสนุนจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ ข้อชี้แนะ และข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์มาโดยตลอด รวมถึงการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวัติ บุญลือ ประธานกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ พัทธนี เขยจรรยา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณา ดำเนินการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำติชมและข้อชี้แนะที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ ครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล, คุณบุญเลิศ ศชายุทธเดช, คุณพิภพ ธงไชย, คุณสุริยะไล กตตะศิลา, ดร.ผุสดี ตามไท รวมถึงกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ และสมาชิกแกนนำ 30 องค์กรประชาธิปไตย อีกรหลายๆ ท่าน ที่ผู้วิจัยไม่สามารถเอ่ยนามได้หมด ที่ได้กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูล ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณพี่ปิ๊อบ พี่ชายที่แสนดี ผู้ไม่เคยทอดทิ้งน้อง คอยให้กำลังใจและเป็นพี่ ปรึกษาในยามที่ประสบปัญหาตลอดมา รวมทั้งเพื่อนๆ พี่ๆ Dev. Comm. ทุกคน ที่คอยถามไถ่ และให้กำลังใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พี่ผึ้ง พี่เล็ก พี่นิด พี่เจี๊ยบ ที่ร่วมหัวจมท้ายมาด้วยกันตลอด 3 ปี

ท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ นุ้ย พี่ปิ่น ที่ร่วมกันเป็นส่วน หนึ่งของความรัก ความเข้าใจ ที่ทำให้ผู้วิจัยผ่านพ้นอุปสรรคและความย่อท้อทั้งปวง จนมาถึงซึ่ง ความสำเร็จในวันนี้

ชิตาพร กันหลง

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่ ๑ การวิจัย	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหาคำวิจัย.....	5
5 สรุปวัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
ขอบเขตในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
นิยามศัพท์.....	7
2 ยกแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ภาคผนวกแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมือง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540.....	13
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม.....	22
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร.....	34
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนทางสังคม.....	40
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดวาระข่าวสาร.....	41
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	47
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	56
กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย.....	56
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	56

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	ประกอบ	หน้า
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	59
	การทดสอบเครื่องมือในการวิจัย.....	59
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
	การนำเสนอข้อมูล.....	60
4	ผลการวิจัย.....	61
	ปัญหานำวิจัยข้อที่ 1.....	61
	ปัญหานำวิจัยข้อที่ 2.....	70
	ปัญหานำวิจัยข้อที่ 3.....	138
5	สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	155
	สรุปผลการวิจัย.....	155
	อภิปรายผล.....	172
	ข้อเสนอแนะ.....	193
	รายการอ้างอิง.....	198
	ภาคผนวก.....	201
	ภาคผนวก ก.....	202
	ภาคผนวก ข.....	205
	ภาคผนวก ค.....	208
	ประวัติผู้วิจัย.....	210

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
รูปภาพ 1 พัฒนาการของรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540.....	62
รูปภาพ 2 องค์กรที่เข้าร่วมผลักดันรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540.....	71
รูปภาพ 3 กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ขององค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540.....	86
รูปภาพ 4 ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	140

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศไทยของเรา จัดอยู่ในกลุ่มประเทศโลกที่สาม หรือ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (Developing Countries) นั่นก็เพราะประเทศไทยเต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นด้านปัญหาสังคม อันได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการใช้แรงงานเด็ก ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหาชุมชนแออัด ด้านปัญหาเศรษฐกิจ หนี้สินของประเทศ ปัญหาคนว่างงาน หรือแม้แต่ปัญหาสิ่งแวดล้อม การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะพื้นที่ป่า ปัญหาขยะและกากพิษ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคที่คอยขัดขวางพัฒนาประเทศ แต่การมองและโทษปัญหาเหล่านี้เท่ากับเป็นการมองปัญหาเพียงที่ปลายเหตุ หากเราจะวิเคราะห์ถึงปมเกิดปัญหาเหล่านั้นอย่างจริงจังแล้วก็ควรมองไปที่ภาพรวมของสังคมไทย และพื้นฐานของสังคมนั่นก็คือระบบการเมืองและการปกครอง นั่นเพราะแท้ที่จริงแล้วการเมืองการปกครองของประเทศเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงแนวทางการดำรงชีวิตของประชาชนในชาติ อันเป็นที่มาของสภาวะการณ์และวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่นั่นเอง (อมร รักษาสัตย์, 2541)

นับเป็นเวลาร่วม 67 ปีมาแล้วที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ภายใต้บทบัญญัติเดียวกันคือ “ รัฐธรรมนูญ ” ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ตลอดระยะเวลาแห่งการเติบโตของประชาธิปไตยในสังคมไทย ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้มาแล้วถึง 15 ฉบับ ทั้งฉบับชั่วคราวและฉบับถาวร เฉลี่ยอายุของรัฐธรรมนูญประมาณ 4 ปีต่อ 1 ฉบับ มีรัฐบาลมาถึง 52 ชุด และนายกรัฐมนตรีจำนวน 22 คน (อมร รักษาสัตย์, 2541) ในขณะที่ประเทศต้นกำเนิดประชาธิปไตย เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และอเมริกา ไม่เคยมีปรากฏการณ์เช่นนี้

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองแต่ละครั้งย่อมแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอ และความรู้เสถียรภาพของผู้บริหารประเทศ และย่อมหมายถึงรวมไปถึงว่ารัฐธรรมนูญอันเป็นรากฐานการปกครองของประเทศไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

หากเราจะมองย้อนไปถึงประวัติศาสตร์ของการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จะพบว่ารัฐธรรมนูญทั้ง 15 ฉบับ ล้วนเกิดขึ้นโดยกลุ่มคนที่มีอำนาจ ในขณะที่นั้นไม่ว่าจะอยู่ในสภาพของคณะรัฐบาล คณะปฏิวัติ หรือคณะปฏิรูป ดังตัวอย่างที่เห็น อย่างเด่นชัด อาทิ

- รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและฉบับถาวร พ.ศ. 2475 ประกาศใช้โดยคณะราษฎร

- รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2502 เกิดขึ้นภายหลังที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติครั้งที่ 2 เพื่อล้มเลิกระบบพรรค และรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ และจัดตั้งสภานิติบัญญัติเป็นสภาที่ประกอบด้วย สมาชิกแต่งตั้งซึ่งดำรงอยู่จนกระทั่ง พ.ศ. 2511 เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ใหม่ในปีนั้น

- ธรรมนูญการปกครองฉบับ พ.ศ. 2515 ประกาศใช้ภายหลังที่จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหารล้มรัฐบาลของตนเอง และระบบการปกครองแบบรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 โดยจัดตั้งสภานิติบัญญัติในแนวทางเดียวกันกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2502

- รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2519 ประกาศใช้ภายหลังที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ได้เข้ายึดอำนาจและจัดตั้งสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

- รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2520 เกิดขึ้นภายหลังการรัฐประหารของคณะนายทหาร ซึ่งมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นแกนนำเพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2519

- รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2534 ประกาศใช้เมื่อคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ทำการรัฐประหารและจัดตั้งสภานิติบัญญัติ ประกอบด้วยสมาชิกแต่งตั้งทั้งหมด

รัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ เหล่านี้ แม้จะมีความแตกต่างกันมากบ้าง น้อยบ้าง แต่ก็เป็นการสะท้อนของฝ่ายผู้ที่มีอำนาจในสมัยนั้นๆ ที่จะสร้างรัฐธรรมนูญเพียงเพื่อรักษาอำนาจของตนเอง รัฐธรรมนูญในลักษณะนี้จึงเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้มีอำนาจหรือยึดอำนาจ เป็นเหตุให้ประชาชนไม่ได้รับสิทธิเสรีภาพที่แท้จริง ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้บริหารประเทศ

และพรรคพวก เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม ประชาชนต้องเสียประโยชน์ เกิดเป็นปัญหาสังคมและเศรษฐกิจขึ้นมากมาย จนนำไปสู่การชุมนุมประท้วงแสดงความเดือดร้อนต่อรัฐบาล เท่ากับเป็นการประกาศว่ารัฐบาลไม่มีประสิทธิภาพพอในการบริหารที่จะแก้ไขและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน

ด้วยผลกระทบที่ต่อเนื่องดังลูกโซ่เช่นนี้เอง จึงเกิดแนวทางใหม่ซึ่งได้รับการตอบรับจากหลายฝ่ายขึ้นว่าหากต้องการแก้วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในชาติ สิ่งที่ต้องกระทำเป็นอันดับแรกคือการ ปฏิรูปการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยเน้นไปที่การดึงบทบาทของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้เป็นรัฐธรรมนูญของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ตามเจตนารมณ์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ในปี พ.ศ. 2537 เมื่อเกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มองค์กรแกนนำประชาธิปไตยให้มีการปฏิรูปการเมืองโดยจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นโดยเร็วได้รับกระแสตอบรับจากสังคม รัฐสภาในขณะนั้นได้ตอบสนองโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “ คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย ” หรือ คพป. มีศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธาน ทำหน้าที่ศึกษาแนวทางในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ และได้นำเสนอเป็นรายงานต่อรัฐสภาและประชาชนทั่วไป เมื่อ เมษายน 2538 ต่อมารัฐบาลใหม่ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2538 โดยการนำของนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ว่าจะสนับสนุนให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ตามมาตรา 211 ที่ประชุมรัฐสภาจึงได้ลงมติเลือกสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจากบัญชีรายชื่อต่างๆ จำนวน 99 คน อันประกอบไปด้วยตัวแทนประชาชนจากทั้ง 76 จังหวัด นักวิชาการสาขากฎหมายมหาชน 8 คน นักวิชาการสาขารัฐศาสตร์ หรือรัฐประศาสนศาสตร์ 8 คน และผู้มีประสบการณ์ด้านการเมือง การบริหารราชการแผ่นดิน หรือการร่างรัฐธรรมนูญ 7 คน จัดตั้งเป็น “ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ” หรือ สสร. (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540) ทำหน้าที่ในการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ตามมาตรา 211 เดรส อันบัญญัติไว้ว่า “ในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ”

จากบทบัญญัตินี้เอง สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงได้ตั้งคณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ อีกทั้งยังจัดตั้งคณะกรรมการ

วิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธืขึ้นในทุกจังหวัด เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในแต่ละจังหวัดโดยเฉพาะ ผลปรากฏว่ามีประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดูได้จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามต่างๆ รวบรวม 608,735 คน จำนวนหนังสือแสดงความคิดเห็นที่ส่งเข้ามาจากบุคคล และคณะบุคคลต่างๆ 20,497 ฉบับ จำนวนประชาชนจากทั่วประเทศที่ให้คำวิจารณ์และข้อเสนอแนะต่อรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ 87,912 คน และการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนว่ามีความเห็นด้วยกับประเด็นสำคัญของรัฐธรรมนูญถึง 97.58 % จากจำนวนประชาชนผู้ตอบ 108,830 คน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่มีเสียงของประชาชนร่วมในการร่างมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา นั่นคือถึงประมาณหนึ่งล้านคน ไม่นับผู้ที่มาร่วมประชุมและติดตามข่าวสารโดยมิได้ออกความคิดเห็นใดๆ ต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ (อมร รักษาสิทธิ์, 2540)

นอกจากนี้ในช่วงเดือนกันยายน 2540 ยังได้เกิดการรวมตัวของพลังประชาชนครั้งใหญ่เพื่อกดดันให้รัฐสภาผ่านความเห็นชอบรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) เป็นผลสำเร็จ ดังที่ปรากฏอยู่ในพาดหัวข่าวรายวันตามหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ อาทิ “ สีเขียวรวมพลัง สีส้ม-สนามหลวง ” , “ ชุมนุมใหญ่ทั่วประเทศ มีอบเชยกดดันรัฐสภา ” หรือ “ เขียวพริบทั้งประเทศรอ รธน.ใหม่ ” เป็นต้น

ภาพที่ปรากฏเหล่านี้ล้วนเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์การร่างรัฐธรรมนูญของประเทศไทย เพราะนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ภายหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ ภาพของรัฐธรรมนูญในสายตาประชาชนขณะนั้นก็เป็นเพียงแค่สมุดข่อยบนพานทองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัฐธรรมนูญไทย ในความรู้สึกของประชาชนรัฐธรรมนูญจึงเป็นเรื่องที่ไกลตัวและเป็นเรื่องของชนชั้นปกครองเท่านั้น แต่ในปัจจุบันความคิดดังกล่าวได้ถูกแทนที่ด้วยอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยใหม่ๆ ที่เล็งเห็นว่าหากเราต้องการให้ระบบการเมืองการปกครองเข้มแข็งประชาธิปไตยยั่งยืนถาวรในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างรัฐธรรมนูญในจิตใจของประชาชน โดยการดึงเอารัฐธรรมนูญออกมาจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ที่ร่างขึ้นโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ หรือที่รู้จักกันในนามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เป็นตัวอย่างของการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ซึ่งไม่เคยปรากฏว่าการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นของประชาชนต่อระบบการเมืองอันเป็นวิถีการดำรงชีวิตครั้งใดจะยิ่งใหญ่เท่าครั้งนี้

จากเหตุการณ์ดังกล่าว จึงเกิดเป็นคำถามที่น่าสนใจขึ้นว่าอะไรคือสาเหตุที่ชักนำให้ประชาชนจากทั่วประเทศซึ่งแตกต่างกันทั้งถิ่นฐาน สถานะ และอาชีพ ให้เกิดการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหวรวมตัวและผนึกกำลังกันเพื่อยืนหยัดเรียกร้องและแสดงออกในสิ่งที่เป็นความต้องการและผลประโยชน์ของคนในชาติ

งานวิจัย “ กระบวนการสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ” จึงเป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาลักษณะการเกิดพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ในสังคม รวมไปถึงวิธีการต่างๆ ในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอความคิดเห็นและเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เพื่อประโยชน์ในการพัฒนางานการผลักดันนโยบายและงานพัฒนาด้านอื่นๆ ต่อไป

ปัญหานำวิจัย

1. รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 มีพัฒนาการอย่างไร
2. กลุ่มองค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ประกอบด้วยองค์กรใดบ้าง และมีกลยุทธ์การสื่อสารในการผลักดันอย่างไร
3. ปัจจัยอะไรบ้างที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

ขอบเขตในการวิจัย

งานวิจัย “ กระบวนการสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ” มุ่งที่จะศึกษาถึงลักษณะการเกิดและพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 กลยุทธ์การสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญ โดยมีได้มุ่งศึกษาในส่วนที่เป็นเนื้อความด้านตัวบทกฎหมายของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นการช่วยเพิ่มพูนความรู้ทางด้านการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องการเกิดขบวนการทางสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในบริบทของสังคมไทย
2. เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารสำหรับโครงการและงานรณรงค์ต่างๆ ที่ต้องการให้เนื้อหาที่นำเสนอเป็นประเด็นสังคม อันจะนำไปสู่การตื่นตัวและการเข้าร่วมของประชาชน

นิยามศัพท์

กระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

ความสนใจและความตื่นตัวต่อประเด็นทางการเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จนสามารถก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในลักษณะต่างๆ

พัฒนาการ

การเกิดประเด็น การนำเสนอประเด็น การติดต่อประสานงาน และการสร้างเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มองค์กรที่มีส่วนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการก่อตัวของกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ที่กลายมา

เป็นประเด็นสังคม โดยมีจุดเริ่มต้นเมื่อคณะกรรมการ
 ธิการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำการ
 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์เนื้อหา
 และกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 สู่
 สาธารณะ

รูปแบบการก่อตัวของกระแสรัฐธรรมนูญ ลักษณะโครงสร้างของกระบวนการเกิดประเด็น
 รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จนกลายเป็นประเด็น
 สังคม

การรวมตัว การผนึกกำลังของประชาชนในรูปแบบของพลังมวลชน
 เพื่อเคลื่อนไหวในประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ
 พ.ศ.2540

กลุ่มองค์กร หน่วยงานและกลุ่มบุคคลต่างๆ อาทิ สภาร่างรัฐ
 ธรรมนูญ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรเพื่อ
 ประชาธิปไตย องค์กรวิชาชีพ นักวิชาการ
 และสื่อมวลชน ที่ร่วมกันผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญ
 ฉบับ พ.ศ.2540

การผลักดัน การใช้วิธีการใดๆ ของกลุ่มองค์กรเพื่อบรรลุเป้า
 หมายในการให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ได้รับความ
 สนใจจากสังคม

กลยุทธ์การสื่อสาร เทคนิคและวิธีการในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ
 ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 สู่สาธารณะ เพื่อให้
 กระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ได้รับความ
 สนใจจากสังคม

ปัจจัย

อิทธิพลจากภายนอก อาทิ กระแสสังคม สภาพเศรษฐกิจ ที่มีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียกร้องและผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

การมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กร

การที่องค์กรต่างๆเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นอันเกี่ยวข้องกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ อาทิ การแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาและประเด็นของร่างรัฐธรรมนูญ การออกมาแสดงบทบาทในการสนับสนุน การรวมตัวกันตามที่สาธารณะเพื่อแสดงพลังเรียกร้องให้รัฐสภารับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และการใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนเพื่อแสดงพลังในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้จะแบ่งเป็น 7 ส่วนหลัก เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างชัดเจนระหว่าง แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่นำมาเป็นกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์และวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งขึ้น ประกอบด้วย

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมือง

แนวคิด เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนทางสังคม

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับวาระข่าวสารและกระบวนการกำหนดวาระข่าวสาร

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมือง

คำว่า “พัฒนาการทางการเมือง” มีการให้นิยามและความหมายไว้อย่างหลากหลายซึ่งสามารถรวบรวมมาได้ดังต่อไปนี้ (Lucian W. Pye, 1966 : 33-45 อ้างใน ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2525 : 14-16)

- พัฒนาการทางการเมือง คือ การทำให้ทันสมัยทางการเมือง (political modernization) ซึ่งได้แก่กระบวนการในการทำให้ระบบการเมืองมีความทันสมัยแบบตะวันตก

- พัฒนาการทางการเมือง คือ การระดมมวลชน (mobilization) และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (participation) เป็นคำจำกัดความที่ให้ความสำคัญแก่บทบาทของประชาชน และมาตรฐานชนิดใหม่สำหรับความจงรักภักดีและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

- พัฒนาการทางการเมือง คือ การมีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบระบบการเมืองที่พัฒนา ได้แก่ ระบบการเมืองซึ่งมีกระบวนการทางการเมืองที่สามารถควบคุมและกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างมีเป้าหมายและอย่างสมเหตุสมผล

- พัฒนาการทางการเมือง คือ ความสามารถระดมทรัพยากรและการเสริมสร้างอำนาจ เนื่องจากระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพอาจมีอำนาจน้อยในการริเริ่มนโยบายที่สำคัญๆ ดังนั้น พัฒนาการทางการเมืองอาจมองในแง่ความสามารถของระบบการเมืองในการระดมทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อเสริมสร้างอำนาจทางการเมือง

- พัฒนาการทางการเมือง ในฐานะที่เป็นแง่มุมหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งมีหลายมิติ ทรรศนะนี้ถือว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ทางสังคมและเศรษฐกิจ พัฒนาการทางการเมืองที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไม่มีส่วนหนึ่งส่วนใดหรือมิติหนึ่งใดของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งหมดตกอยู่ในสภาพที่ล่าหลังมาก

แนวคิดหรือทฤษฎีทางด้านพัฒนาการทางการเมืองของ Samuel P. Huntington ได้กล่าวไว้ว่า การที่ประเทศต่างๆ มีความแตกต่างกันทางการเมืองนั้น ความแตกต่างที่สำคัญมิใช่เรื่องระบอบการปกครอง แต่เป็นความแตกต่างกันในเรื่องระดับของความเป็นรัฐบาล (degree of government) และความเป็นประชาคมทางการเมือง (political community) ซึ่งเป็นความแตกต่างระหว่างระบบการเมืองที่พัฒนาและระบบการเมืองของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

ปัญหาสำคัญของประเทศกำลังพัฒนา คือ การขาดแคลนรัฐบาลที่มีอำนาจ มีความชอบธรรม และมีประสิทธิภาพ และการขาดแคลนความเป็นประชาคมทางการเมือง ระดับของความเป็นประชาคมทางการเมืองนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง (political institutions) และพลังทางสังคม (social forces) ซึ่งได้แก่ กลุ่มต่างๆ ทางสังคม เช่น กลุ่มทางเชื้อชาติ ศาสนา ท้องถิ่น เศรษฐกิจ เป็นต้น ในสังคมที่สลับซับซ้อนและมีลักษณะหลากหลาย การที่จะสามารถและอ้างได้ว่าซึ่งความเป็นประชาคมทางการเมืองนั้นขึ้นอยู่กับสถาบันการเมือง ในสังคมเช่นนี้จะไม่พลังทางสังคมกลุ่มใดที่จะสามารถปกครองประเทศได้โดยปราศจากการสร้างสถาบันการเมืองต่างๆ ที่มีความเป็นอิสระจากพลังทางสังคมที่สร้างขึ้นมาก ความเป็นประชาคมทางการเมือง หมายความว่าถึงสภาพการณ์ที่สมาชิกของพลังทางสังคมกลุ่มต่างๆ จำนวนมากพอรวมกันเข้า ด้วยการเห็นพ้องต้องกันในกฎหมาย สิทธิ และภาระหน้าที่ซึ่งกำหนดร่วมกันขึ้นมาสำหรับสังคมนั้น และต้องการเข้ามาร่วมมือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเป็นประชาคมทางการเมืองประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ คือ

1. การยอมรับในกฎและกติการ่วมกัน (consensus juris)
2. ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมนั้น เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (utilitatis communio)
3. การร่วมกันในลักษณะที่มีเสถียรภาพ หรือ การร่วมกันนี้จะต้องถูกทำให้เป็นสถาบัน (institutionalized)

Huntington มีความเห็นว่า การทำให้ทันสมัย (modernization) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับความคิดและกิจกรรมของมนุษย์ในหลายๆ ด้าน การทำให้ทันสมัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในค่านิยม ทศนคติ และความคาดหวัง มีการเพิ่มพูนและการกระจายของความรู้และเทคโนโลยี การเพิ่มขึ้นของการคาดหมายอายุเฉลี่ย การเพิ่มขึ้นของการเปลี่ยนสถานะและการเปลี่ยนที่อยู่อาศัย ฯลฯ ในทางปฏิบัติ กระบวนการทำให้ทันสมัยนำไปสู่การแตกสลายหรือการเสื่อมโทรมลงของระบบการเมืองแบบประเพณีนิยม แต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องนำไปสู่ระบบการเมืองที่ทันสมัย ในประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา อาจมีการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (participation) ของบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในสังคม แต่ไม่ได้หมายความว่ามีการใช้อำนาจทางการเมืองบนพื้นฐานของหลักการของความมีเหตุมีผล (rationalization of authority) และได้ทำให้มีความแตกต่างกันในโครงสร้างทางการเมือง (differentiation of political structures) อย่างแท้จริง ในทางตรงกันข้าม เรากลับพบการเพิ่มขึ้นของความขัดแย้งของกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆ การเกิดขึ้นอย่างบ่อยครั้งของการจลาจล และความรุนแรงทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความฝุพังทางการเมือง (political decay) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญก็คือความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง (political instability)

Huntington ได้สร้างสูตรขึ้นอธิบายการเกิดขึ้นของความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา ดังต่อไปนี้

ก. การขับเคลื่อนทางสังคม
(social mobilization)	=	ความคับข้องใจในสังคม
พัฒนาการทางเศรษฐกิจ
(economic development)		(social frustration)

- ข. ความคับข้องใจในสังคม = การมีส่วนร่วมทางการเมือง
โอกาสในการเปลี่ยนสถานะ
และเคลื่อนไหว (mobility opportunities)
- ค. การมีส่วนร่วมทางการเมือง = ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง
การพัฒนาสถาบันทางการเมือง (political institutionalization)

จากสูตรดังกล่าว การขับเคลื่อนทางสังคม คือ กระบวนการที่ความผูกพันทางจิตวิทยา เศรษฐกิจ และสังคมแบบประเพณีนิยมเสื่อมคลายลง และประชาชนอยู่ในสภาวะที่พร้อมที่จะรับการสังคมปรักท (socialization) และรูปแบบพฤติกรรมใหม่ๆ ซึ่งหมายถึงเป็นการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ ค่านิยม และความคาดหวัง (expectation) เป็นสำคัญ การขับเคลื่อนทางสังคมนี้เป็นผลโดยตรงมาจากกระบวนการทำให้ทันสมัยในทางสังคม นอกจากการทำให้ทันสมัยทางสังคมจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมแล้ว ยังนำมาซึ่งพัฒนาการทางเศรษฐกิจอีกด้วย ถ้าเกิดมีช่องว่างระหว่างการขับเคลื่อนทางสังคมและระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ ระดับของการเติบโตหรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่สูงพอที่จะตอบสนองความต้องการและความคาดหวังใหม่ๆ ของประชาชนในสังคมนั้น ผลที่จะเกิดตามมาได้แก่ ความคับข้องใจของประชาชน สภาวะความคับข้องใจนี้อาจบรรเทาหรือขจัดไปได้ ถ้าหากในสังคมนั้นมีโอกาสในการเปลี่ยนสถานะ เปลี่ยนงาน หรือย้ายถิ่นที่อยู่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศกำลังพัฒนาแล้ว นอกจากการย้ายที่อยู่ของคนชนบทเข้ามาอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมในเมืองแล้ว โอกาสในการเปลี่ยนสถานะและเคลื่อนไหวประเภทอื่นๆ ไม่สู้มีมากนัก ประกอบกับค่านิยมสมัยใหม่ที่เน้นว่ารัฐบาลจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบภาระทั้งปวงของประเทศ ดังนั้น ประชาชนที่เกิดสภาพคับข้องใจแต่ไม่มีทางออกทางด้านโอกาสในการเปลี่ยนสถานะ จึงเคลื่อนไหวเรียกร้องไปยังรัฐบาลให้แก้ปัญหาและเรียกร้องการมีส่วนร่วมในทางการเมือง แต่เนื่องจากความล้มเหลวทางการเมืองในด้านสถาบันทางการเมือง จึงทำให้เป็นการยากที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเรียกร้องต่างๆ ผ่านช่องทางที่ถูกต้องและได้รับการประสานผลประโยชน์ (aggregation) ก่อนที่จะมาสู่รัฐบาลผลที่ตามมาคือ ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง

และจากความเสถียรภาพทางการเมืองในสังคมเช่นนี้เอง ทำให้สังคมขาดดุลยภาพและปัญหาต่างๆ ก็ตามมา จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนในสังคมที่ต้องออกมาเรียกร้องหาทางแก้ไข

สภาพดังกล่าวให้ลุล่วงต่อไป ดังนั้นแนวคิดที่ตามมา คือ การหาหนทางในการปฏิรูปการเมือง ซึ่งกรณีการร่างรัฐธรรมนูญอันจะนำมาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่มาจากการต้องการของประชาชน จึงเท่ากับเป็นพัฒนาการทางการเมืองตามที่กล่าวมาแล้ว

แนวคิดเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540

จุดเริ่มต้นของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเกิดขึ้นเนื่องจากแนวคิดการปฏิรูปการเมือง ซึ่งกระแสการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองของไทยเกิดขึ้นภายหลังจากที่ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์ ออกมาประท้วงรัฐบาลด้วยการอดอาหารในช่วงปี 2537 เพื่อเรียกร้องให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยประชาชน เนื่องจากเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 ที่ใช้อยู่ในขณะนั้นซึ่งร่างขึ้นโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ รสช. มุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์และส่งเสริมอำนาจของคนเฉพาะกลุ่ม มิได้เกิดประโยชน์อันแท้จริงต่อประชาชน ดังนั้น ร.ต.ฉลาด วรฉัตร จึงได้ยื่นข้อเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้นตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อทำหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อันจะได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มาจากสภาผู้แทนราษฎรโดยการเลือกตั้งของประชาชนเป็นครั้งแรกของประเทศไทย แต่ข้อเสนอดังกล่าวกลับได้รับการปฏิเสธจากรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ในขณะนั้น โดยเหตุผลที่ว่าไม่สามารถทำได้ภายใต้รัฐธรรมนูญขณะนั้นที่จะให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญเพียงฝ่ายเดียว

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร ก็ได้รับการขานรับจากกลุ่มแกนนำองค์กรประชาธิปไตยส่วนหนึ่งที่เล็งเห็นความจำเป็นของการทบทวนโครงสร้างระบบการปกครองเสียใหม่ เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่ดีกว่าเดิม จึงได้เคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐสภาปฏิรูปการเมือง โดยจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ให้เร็วที่สุด ซึ่งแรงกดดันจากองค์กรเหล่านี้ทำให้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการกรรมาธิการขึ้นมาขณะหนึ่งเรียกว่า “ คณะกรรมาธิการพัฒนาประชาธิปไตย ” หรือ คพป. มีศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธาน ทำหน้าที่ศึกษาแนวทางการจัดทำรัฐธรรมนูญและได้จัดทำออกมาในรูปรายงานต่อรัฐสภาและประชาชนทั่วไปเมื่อเดือนเมษายน 2538 อันนำไปสู่การแก้ไขมาตรา 211 ของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2534

การแก้ไขมาตรา 211 ของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2534

มาตรา 211 ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2534 บัญญัติให้สิทธิเฉพาะสมาชิกวุฒิสภาหรือคณะรัฐมนตรีเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราเท่านั้น ไม่ได้เปิดช่องให้มีการยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับ แต่การแก้ไขเพียงรายมาตราก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาการเมืองได้ทั้งระบบ ศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วะสี จึงได้เสนอให้มีการแก้ไขมาตรา 211 เพื่อให้มีการตั้ง คณะกรรมการพิเศษเพื่อยกยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติ ” ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสาขานิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ โดยไม่ให้มี ส.ส. วุฒิสมาชิก และข้าราชการการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง และเมื่อคณะกรรมการชุดนี้ทำการยกยกร่างเสร็จ ก็ให้นำร่างดังกล่าวไปรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกวุฒิสภา โดยอาจขอแก้ไขข้อเสนอแนะนั้นหรือไม่ก็ได้ จากนั้นให้นำร่างรัฐธรรมนูญรวมทั้งข้อคิดเห็นของสมาชิกไปเผยแพร่สู่ประชาชนเพื่อให้มีการลงประชามติรับหรือไม่รับต่อไป

จะเห็นได้ว่า การแก้ไขมาตรา 211 เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการเมืองอันเปิดโอกาสให้มีการยกยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริง

ซึ่งขณะนั้น ไม่เพียงนักวิชาการเท่านั้นที่ขานรับการปฏิรูปการเมือง ยังรวมไปถึงประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในเมือง ส่งผลให้พรรคการเมืองแทบทุกพรรค เช่น พรรคชาติไทย พรรคชาติพัฒนา พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย พรรคนำไทย และพรรคมวลชน ยกเว้นก็แต่เพียงพรรคประชาธิปัตย์ต่างขานนโยบายปฏิรูปการเมืองเป็นประเด็นในการหาเสียงเลือกตั้งที่จะมีขึ้นวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ว่าจะสนับสนุนการปฏิรูปการเมืองโดยยอมให้มีการแก้ไขมาตรา 211

เมื่อผลการเลือกตั้งออกมา พรรคที่ได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลคือพรรคชาติไทยร่วมกับอีก 6 พรรค คือ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคกิจสังคม พรรคนำไทย พรรคประชากรไทย และพรรคมวลชน ได้ทำปฏิญญาวาด้วยความร่วมมือทางการเมืองที่เรียกว่า “ แนวร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศ ” เพื่อจัดตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองแทนประชาชน และมีการขานรับนโยบายปฏิรูปการเมืองด้วยการบรรจุแผนการปฏิรูปการเมืองตามแนวทาง คพป. ไว้ในนโยบายของรัฐบาล

แต่ก็ได้มีแก่นนำรัฐบาลขณะนั้นออกมาคัดค้านการแก้ไขมาตรา 211 ตามแนวทางของ คพป. โดยอ้างว่า ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะให้คนนอกเข้ามามีส่วนร่วมกับการปฏิรูปการเมืองและอาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ สมควรให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อศึกษารายละเอียดก่อน ประกอบกับทางสมาชิกวุฒิสภาก็ออกมาคัดค้านเช่นกัน โดยเห็นว่าควรจะเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นประเด็นๆ ไป หากเห็นว่าประเด็นไหนที่ยังมีข้อบกพร่องอยู่

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2538 รัฐบาลนายบรรหารได้ตั้ง “ คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง ” หรือ คปก. มีนายชุมพล ศิลปอาชา เป็นประธาน และมีตัวแทนพรรคการเมือง สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ องค์กรประชาธิปไตยร่วมเป็นกรรมการ โดยมีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาการเมืองและปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2534 มาตรา 107 แต่ยังไม่มีการตกลงชัดเจนที่จะให้มีการแก้ไขมาตรา 211

ซึ่ง คปก. ได้ศึกษาแนวทางการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยระบุเพียงว่าจะคำนึงถึงแนวทางของ คพป. ซึ่งทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันมากกว่ารัฐบาลอาจไม่จริงจังในการปฏิรูปการเมืองอย่างแท้จริง ทั้งนี้ คปก. ได้แยกปัญหาที่ทำการศึกษาไว้ 3 ประเด็น คือ

1. แก้กฏหมายที่จำเป็น
2. ออกกฏหมายรองรับรัฐธรรมนูญ
3. ยกวางรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

แต่ในที่สุด คปก. ก็ทนแรงกดดันจากสังคมที่ต้องการให้มีการยกวางรัฐธรรมนูญไม่ไหว จึงต้องตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือแก้ไขมาตรา 211 เพื่อเป็นการเปิดช่องให้มีการยกวางรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งคณะอนุกรรมการจึงมีข้อสรุปให้มีสภายกวางรัฐธรรมนูญ แต่แตกต่างจากคณะกรรมการพิเศษยกวางรัฐธรรมนูญตามข้อเสนอของ คพป. กล่าวคือ สภายกวางรัฐธรรมนูญจะมีตัวแทนนักการเมือง สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ และกลุ่มสาขาอาชีพ จำนวน 49 คน เมื่อร่างเสร็จต้องเสนอให้รัฐสภาพิจารณาเห็นชอบ ซึ่งต่างจากของ คพป. ที่ให้มีแต่คนนอกทั้งหมดและให้นำร่างรัฐธรรมนูญไปให้ประชาชนลงมติด้วย

ซึ่งภายหลัง คปก. ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาร่างรัฐธรรมนูญมาเป็นคณะกรรมการแก้ไขเพิ่มเติมให้มีการยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ จำนวน 67 คน ประกอบด้วย ตัวแทนจากนักวิชาการ นักการเมือง สมาชิกวุฒิสภา องค์กรประชาชน หรือกลุ่มสาขาอาชีพ ให้ยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ให้เสร็จภายใน 180 วัน และนำร่างนั้นเสนอรัฐสภา ถ้ารัฐสภามีมติไม่เห็นชอบหรือเสียงเห็นชอบไม่เกือบกึ่งหนึ่งของรัฐสภา แต่มีเสียงเห็นชอบจาก ส.ส. เกือบกึ่งหนึ่งก็นำร่างนั้นไปสู่ขั้นตอนการลงประชามติต่อไป

จากนั้นรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ก็นำร่าง พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 211 ดังกล่าวเสนอต่อรัฐสภาให้พิจารณาเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2539 และได้มีการแก้ไขร่างดังกล่าวโดยคณะกรรมการวิสามัญ ซึ่งมีนายชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นประธาน โดยให้มีสภากร่างรัฐธรรมนูญหรือ ส.ร. จำนวน 99 คน มาจากการเลือกตั้งทางอ้อมจากทุกจังหวัด ๆ ละ 1 คน รวม 76 คน และคัดเลือกนักวิชาการจาก 3 สาขา คือ สาขากฎหมายมหาชน สาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ และจากผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารราชการแผ่นดินหรือการร่างรัฐธรรมนูญ รวม 23 คน โดย ส.ร. มีหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เสร็จภายใน 240 วัน และนำเสนอรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ ถ้ารัฐสภาให้ความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด ให้ประธานรัฐสภานำร่างนั้นไปให้ประชาชนลงประชามติ

ในที่สุด ส.ร. ก็ยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่แล้วเสร็จประกอบด้วยมาตราต่างๆ 336 มาตรา ซึ่งมีหลายประเด็นที่เป็นการปฏิรูปและพัฒนาการเมืองไทย เช่น กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ ห้าม ส.ส. เป็นรัฐมนตรีควบคู่กัน ให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยตรง ให้มีองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การเพิ่มสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน และประชาชนสามารถปกครองตนเองได้มากขึ้น เช่น การให้ประชาชน 50,000 คน เข้าชื่อถอดถอนนักการเมืองหรือเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภาได้ เป็นต้น จากนั้น ส.ร. จะนำร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อรัฐสภาและรัฐสภาลงมติเห็นชอบรับร่างดังกล่าวเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2540 และมีผลบังคับใช้วันที่ 11 ตุลาคม 2540 การดำเนินงานร่างรัฐธรรมนูญของสภากร่างรัฐธรรมนูญ

สภากร่างรัฐธรรมนูญได้ดำเนินงานร่างรัฐธรรมนูญโดยใช้เวลาทั้งสิ้น 233 วัน โดยกำหนดแนวความคิดโดยสังเขปดังนี้

ในอดีตที่ผ่านมาแม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามแบบอย่างอารยประเทศโดยสมบูรณ์ แต่ก็ปรากฏว่ายังมีสาเหตุและปัจจัยอีกมากมายที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นมิให้การปกครองบ้านเมืองเป็นไปโดยราบรื่น ทั้งยังมีเหตุการณ์ทางการเมืองหลายอย่างซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อการปกครองบ้านเมือง การขาดเสถียรภาพของรัฐบาล จนไม่สามารถแก้ไขปัญหาบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาเศรษฐกิจที่กระทบต่อปากท้องและความเป็นอยู่ของประชาชน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกปล่อยปละละเลย จนแทบไม่เห็นหนทางที่จะปิดป่าให้บรรเทาลงได้ นับได้ว่าวิกฤตการณ์ของสังคมไทยที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง

จากมุมมองทางการเมือง ปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียง และปัญหาคอร์รัปชันของนักการเมืองที่ตามมา เป็นต้นเหตุและผลพวงของสภาวะวิกฤติดังกล่าว ดังนั้นการจะแก้ปัญหของสังคมไทยให้ได้ผลจริงจึงต้องทำหลายด้านไปพร้อม ๆ กัน โดยเริ่มต้นที่การปฏิรูปการเมืองซึ่งเป็นรากฐานของสังคม

การปฏิรูปการเมือง ที่เปรียบเสมือนการกำหนดโครงสร้างและระบบการใช้อำนาจรัฐเสียใหม่ เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิควบคุมและตรวจสอบได้อย่างแท้จริง อันเป็นการป้องกันมิให้มีกาใช้อำนาจปกครองบ้านเมืองแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องในทางที่มิชอบหรือทุจริตด้วยประการใด ๆ ดังนั้น การปฏิรูปการเมืองจึงต้องเป็นการปฏิรูปที่มีพื้นฐานมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงในกระบวนการทางการเมืองทุกขั้นตอน และจากประชาชนทุกระดับชั้นในสังคม การปฏิรูปการเมืองที่บรรลุความสำเร็จอย่างแท้จริง จึงมิใช่การพยายามให้คนเลวกลับเป็นคนดี แต่เป็นการหาทางป้องกันมิให้คนเลวมีโอกาสเข้ามาใช้อำนาจปกครองบ้านเมือง โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของคนไทยทั้งชาติ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง การทำให้สิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ได้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จำเป็นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปการเมืองของสังคมไทย เพราะการมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สามารถจับต้องได้ในความรู้สึก ย่อมจะเป็นสิ่งคอยกระตุ้นเตือนให้คนไทยมีความตระหนักในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่ไม่ยอมสยบให้การใช้อำนาจรัฐที่เกินเลยหรือไม่ชอบธรรม

การจัดทำและยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับในครั้งนี้ นับได้ว่า ประชาชนไทยมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ทางการเมืองของประเทศไทย การมีส่วนร่วมของประชาชน มีนัยสำคัญอย่างน้อยที่สุด 4 ประการ คือ

1. ความคิดเห็นของประชาชนมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบัญญัติและกลไกของรัฐธรรมนูญ
2. ตัวแทนของประชาชนเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ
3. ประชาชนสามารถคาดหวังได้ว่าจะได้รับประโยชน์จากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพราะเป็น “ รัฐธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพ ” ของประชาชน
4. ประชาชนจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ รัก และหวงแหนรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ซึ่งขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้ร่างรัฐธรรมนูญและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนได้พัฒนาควบคู่กันไป สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญไว้ดังนี้ คือ

1. จัดตั้งและพัฒนาคณะกรรมการ (มกราคม – พฤษภาคม 2540)
2. กำหนดกรอบเบื้องต้นเพื่อขอความเห็นจากประชาชนทุกจังหวัด (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2540)
3. ประชาสัมพันธ์และระดมความคิดเห็นเบื้องต้น แล้วสรุปผลทั่วประเทศ (มกราคม – มีนาคม 2540)
4. วิเคราะห์ข้อสรุปและยกร่างโดยกรรมการพิจารณาผ่านวาระที่ 1 (มีนาคม – พฤษภาคม 2540)
5. นำร่างเข้าสู่กระบวนการประชาพิจารณ์ระดับจังหวัดและระดับภาค (พฤษภาคม 2540)
6. แปรญัติติและอภิปรายรายมาตรา จนสิ้นวาระที่ 2 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2540)
7. ลงมติวาระที่ 3 และจัดพิมพ์เพื่อนำเสนอรัฐสภา (15 สิงหาคม 2540)

ซึ่งหลังจากที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีมติตั้งคณะกรรมการสามัญและวิสามัญ พร้อมทั้งกำหนดภารกิจการทำงานแล้ว คณะกรรมการได้ดำเนินงานตามขั้นตอนการร่างรัฐธรรมนูญ ดังนี้

- คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ (14 มกราคม – 8 พฤษภาคม 2540) มีจำนวน 29 คน มีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน ได้ดำเนินการพิจารณากำหนดกรอบในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ รวม 3 กรอบ คือ

กรอบที่ 1 ว่าด้วย สิทธิหน้าที่และการมีส่วนร่วมของพลเมือง

กรอบที่ 2 ว่าด้วย การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ

กรอบที่ 3 ว่าด้วย สถาบันการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง

ทั้งนี้เพื่อเป็นกรอบหรือแนวทางให้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนำไปเสนอต่อประชาชนเพื่อรับฟังความคิดเห็น และนำความคิดเห็นของประชาชนมารวบรวม เรียบเรียง ประกอบการพิจารณาในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญต่อไป

หลังจากที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้นำกรอบ 3 กรอบเผยแพร่สู่ประชาชน โดยการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในรูปแบบต่างๆ ก็มีประเด็นปัญหาอื่นๆ ที่ประชาชนเสนอความคิดเห็นกลับมาอย่างมากมาย คณะกรรมาธิการรับฟังฯ และคณะกรรมาธิการยกร่างฯ ก็นำมาศึกษาวิเคราะห์ ประกอบการตัดสินใจในประเด็นต่างๆ แล้วจึงยกร่างรัฐธรรมนูญเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 1 ต่อไป

- คณะกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ มีจำนวน 38 คน มีศาสตราจารย์อมร รัชศาสตร์ เป็นประธาน ได้ดำเนินการดังนี้

1. วางแผนและมอบแนวทางการดำเนินงาน ให้แก่คณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์ประจำจังหวัดทั้ง 76 จังหวัด รวมทั้งคณะอนุกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นสถาบันการศึกษา องค์กรธุรกิจและองค์กรเอกชน เพื่อนำไปดำเนินการรับฟังความคิดเห็นทั่วประเทศ แล้วประมวลเสนอคณะกรรมาธิการยกร่างฯ

2. หลังจากได้ร่างรัฐธรรมนูญในวาระ 1 แล้ว ก็วางแผนและมอบแนวทางการจัดประชาพิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญให้แก่กรรมาธิการวิสามัญทุกจังหวัด และจัดประชาพิจารณ์ในระดับภาคในนามของกรรมาธิการเองอีก 5 ภาคด้วยกัน คือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้

3. จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็น และรวบรวมแบบสอบถามที่ตอบกลับมาเรียงเรียงเพื่อดำเนินการต่อไป

- คณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ มีจำนวน 17 คน มีนายสมเกียรติ อ่อนวิมล เป็นประธาน ได้ดำเนินการดังนี้

1. พิจารณากำหนดแนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมาธิการ คัดยวางแผนการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ

2. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลการดำเนินงานและความเคลื่อนไหวคืบหน้าของสภาว่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมาธิการสามัญและวิสามัญ

3. จัดทำสื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ให้มากที่สุด ตามแผนการประชาสัมพันธ์ที่ได้ชี้แจงต่อสภาว่างรัฐธรรมนูญ

- คณะกรรมาธิการวิชาการ ข้อมูล และศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ มีจำนวน 17 คน มีศาสตราจารย์กระมล ทองธรรมชาติ เป็นประธาน ได้ดำเนินการดังนี้

1. พิจารณาศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ เช่น กฎหมายเลือกตั้ง ปัญหาและระบบการเลือกตั้งในประเทศไทย ระบบและกลไกการควบคุมการเลือกตั้ง ระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

2. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องปัญหา “ระบบการเลือกตั้งในประเทศไทย”

3. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ”

4. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “แนวนโยบายแห่งรัฐ สถาบันการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง”

การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการทั้งสามครั้งดังกล่าว เพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการร่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย สมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมาธิการวิชาการ ข้อมูล และศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ ชาติศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้ทรงคุณวุฒิ ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย

ข้าราชการตุลาการ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และผู้สนใจทั่วไป

- คณะกรรมการจัดหาเหตุ ตรวจรายงานการประชุมและกิจการสภา มีจำนวน 17 คน มีนายเดโช สนวนานนท์ เป็นประธาน ได้ดำเนินการดังนี้

1. คณะอนุกรรมการจัดหาเหตุ มีรองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ เป็นประธาน มีหน้าที่รวบรวมจัดระบบเอกสาร ภาพถ่าย วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ เทปบันทึกภาพและเสียง และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวกับกิจการของสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อจัดเก็บไว้เป็นจัดหาเหตุของชาติ

2. คณะอนุกรรมการกิจการสภา มีร้อยตรี สมนึก ชูวิเชียร เป็นประธาน มีหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาด้านกิจการทั้งปวงของสภา เช่น การจัดสวัสดิการ สิทธิประโยชน์ต่างๆ ของสมาชิก สภาร่างรัฐธรรมนูญ ผู้ช่วย เลขานุการ คณะกรรมการวิสามัญและคณะอนุกรรมการ

3. ภารกิจด้านการตรวจรายงานการประชุม คณะกรรมการทุกคนร่วมกันพิจารณาตรวจรายงานการประชุมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อความถูกต้องและจัดเก็บไว้เป็นหลักฐานในจัดหาเหตุของชาติต่อไป

- คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ (9 พฤษภาคม - 15 สิงหาคม 2540) มีจำนวน 33 คน มีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน มีหน้าที่พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 2 ได้เริ่มงานทบทวนแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญประกอบความคิดเห็นของประชาชนจากเวทีประชาพิจารณ์ และแปรคำปฐิตินา 470 หน้า ของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ 57 คน จนแล้วเสร็จใน 1 เดือน จากนั้นจึงนำเข้าสู่ที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาเป็นรายมาตราอีก 21 วัน จนเป็นที่ยุติการพิจารณาวาระที่ 2 เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2540

- คณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัด รวม 76 จังหวัด ประกอบด้วยกรรมการ 15 คน มีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในแต่ละจังหวัดเป็นประธาน มีหน้าที่จัดการรับฟังความเห็นเบื้องต้นและจัดประชาพิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญในพื้นที่รับผิดชอบ แล้วรวบรวมข้อมูลเสนอต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญโดยต่อเนื่อง

ในส่วนการรับฟังความคิดเห็นระดับองค์กรนั้น ได้มีการตั้งอนุกรรมการรับฟังความคิดเห็นโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง

กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนที่ดำเนินการไปทั้งหมด มีจำนวนประชาชนเข้าร่วมในชั้นรับฟังเบื้องต้น 629,232 คน ชั้นประชาพิจารณ์ระดับจังหวัด 70 จังหวัด 122,584 คน เวทีระดับภาค 3,828 คน มีผู้กรอกแบบสอบถามทั้งสิ้น 87,912 คน รวมผู้มีส่วนร่วมทั้งหมด 843,556 คน

นอกจากนั้นในส่วนของระดับองค์กร มีการเข้าร่วมขององค์กรจำนวนกว่า 300 องค์กร ทั้งที่เป็นกลุ่มธุรกิจ อุตสาหกรรม เกษตรกร องค์กรสื่อมวลชน องค์กรวิชาชีพต่างๆ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา นักวิชาการ และกลุ่มองค์กรประชาธิปไตย

ซึ่งการมีส่วนร่วมทั้งในส่วนประชาชนและในส่วนของกลุ่มองค์กรต่างๆ นอกจากจะแสดงออกในรูปของการเสนอความคิดเห็น การเข้าร่วมทำประชาพิจารณ์ และการร่วมกรอกแบบสอบถาม ยังปรากฏการเข้าร่วมในรูปแบบกิจกรรมอื่นๆ อาทิ การรวมตัวกันตามที่สาธารณะเพื่อเรียกร้องให้รัฐสภาผ่านความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน หรือแม้แต่การใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน เพื่อแสดงพลังสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ จนเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2540 ที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ลงมติให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 จนปรากฏเป็น “ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ขึ้นนำเสนอต่อรัฐสภาพิจารณาเห็นชอบในที่สุด

ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงนับเป็นการระดมสมองและระดมพลังระดับชาติที่แผ่ขยายไปทั่วอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย ซึ่งการฉีกกำลังของบุคคลในสังคมไทยทุกสาขาอาชีพดังกล่าว นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของขบวนการทางสังคมที่น่าจับตามองเป็นอย่างยิ่ง

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม

1. ความหมายของขบวนการทางสังคม

Turner และ Killian (1957 : 70) ได้ให้ความหมายของขบวนการทางสังคมไว้ว่า ขบวนการทางสังคมเป็นการกระทำซึ่งเกี่ยวเนื่องไปถึงการสนับสนุน หรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในสังคม หรือกลุ่มซึ่งเขาเป็นสมาชิกอยู่

Broom และ Selznick (1971 : 298) พูดถึงขบวนการทางสังคมว่าเป็นสถานการณ์ที่มีการเคลื่อนไหวทางสังคมและมีการเคลื่อนไหวไม่คงที่ เกิดจากการมุ่งหวังของกลุ่มบุคคลไม่ได้รับการตอบสนอง ก็จะมีการต่อต้าน และอาจนำไปสู่ความรุนแรงภายในสังคม

Paul Wilkinson (1971 : 27) พูดถึงขบวนการทางสังคมว่าเป็นพฤติกรรมร่วมของประชาชนที่จะเข้าร่วมการเคลื่อนไหว เพื่อกระทำการบางอย่างในการที่จะสนับสนุน หรือคัดค้านการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มสังคมหรือโลกที่เขาเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งประชาชนจะมีการกระทำโดยผ่านวิถีทางในหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นการกระทำที่รุนแรง ไม่รุนแรง การปฏิบัติ รวมถึงการถอนรากไปสู่สังคมอุดมคติ (Utopian)

J. Victor Baldrige (1975 : 298) กล่าวว่า ขบวนการทางสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมรวมหมู่ ซึ่งมีกลุ่มคนที่ต่างยอมเสียสละมารวมตัวกันเข้า เพื่อส่งเสริมหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงที่จะพึงมีขึ้น โดยขบวนการนี้มีเป้าประสงค์ที่แน่นอน มีโครงสร้างองค์กรและคตินิยมที่แจ่มชัด มีการปรับทิศทางเปลี่ยนแปลงได้ตามต้องการ ดังนั้น ขบวนการจึงส่งเสริมนโยบายด้านต่างๆ ที่ต้องการโดยความสำนึกและวัตถุประสงค์ ตามปกติขบวนการนี้จะมุ่งเฉพาะกิจกรรมด้านการเมืองหรือการศึกษาเท่านั้น

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 352) ได้ให้นิยามความหมายของขบวนการสังคมวิทยาไว้ว่า เป็นการกระทำที่มีความต่อเนื่องในขีดขั้นหนึ่งของกลุ่มมีจุดหมายค่อนข้างแน่นอน ร่วมกันดำเนินการตามกำหนดการที่วางไว้ และมุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงแบบอย่างของสถาบันสังคมที่เป็นอยู่

2. ลักษณะของขบวนการทางสังคม

ลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคม ตามที่ Broom และ Selznick (1971 : 254-255) ได้สรุปไว้ มีดังต่อไปนี้

ก. มีทัศนคติและอุดมการณ์ที่แน่นอนต่างหากของตนเอง อุดมการณ์ของขบวนการให้แนวทางและความเชื่อมั่นในความถูกต้องของตนเอง ขบวนการทางสังคมจะย้ำเรื่องความสำคัญของอุดมการณ์เป็นพิเศษ

ข. ความรู้สึกเชื่อมั่นในความเข้มแข็งพร้อมเพรียงกันและเชื่อมั่นในอุดมการณ์ โดยปกติแล้วการที่จะเป็นสมาชิกของขบวนการทางสังคม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีความเชื่อมั่นและศรัทธา จึงจะอุทิศตนเข้าร่วมกับขบวนการ เมื่อเข้าร่วมเข้าร่วมแล้วก็จะปฏิบัติกรอย่างจริงจังและเต็มไปด้วยอุดมการณ์อันสูงส่ง อุดมการณ์เป็นส่วนสำคัญยิ่งในระยะเริ่มแรกและมีบทบาทในขบวนการทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นทางการเมืองหรือทางศาสนา

ค. มีแนวนโยบายมุ่งมั่นที่จะกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่ง คำว่า ขบวนการ จะชี้ให้เห็นถึงลักษณะอันนี้ ซึ่งมักจะนำไปสู่การใช่วิธีการเรียกร้องความสนใจที่ผิดปกติไปจากธรรมดา เช่น การชุมนุมเรียกร้องต่างๆ ตามที่สาธารณะ หรือการขายหนังสือโฆษณาชวนเชื่อ ขบวนการเล็กๆ บางครั้งสามารถแยกความสนใจได้อย่างกว้างขวางด้วยการใช้การกระทำที่ตื่นเต้นโหดโผน โดยเฉพาะถ้ามีการกระทำรุนแรงด้วย พิจารณาในแง่หนึ่ง การย้ากรกระทำแสดงให้เห็นปัญหาของการรักษาความสนใจ ความเข้มแข็งพร้อมเพรียงกัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องให้สมาชิกมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่สนใจทำอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้ไปสนใจและเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น

3. ประเภทของขบวนการทางสังคม

Gary B. Rush และ Denisoff R. Serge (1971 : 325-360) ได้แบ่งขบวนการทางสังคมออกเป็น 5 ประเภท คือ

ก. Migratory Movement เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นจากการไม่พอใจสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ผสมกับการหางานทำยาก นำไปสู่ขบวนการอพยพที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการไม่พอใจในสังคม มีเป้าหมายและความหวังในอนาคตร่วมกัน และมีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง เกิดการตัดสินใจร่วมกันว่าควรจะมีการย้ายไปสู่ถิ่นที่อยู่ใหม่ โดยไม่มีข้อแม้ว่าจะเป็นการย้ายแบบกลุ่มใหญ่ หรือครอบครัว หรือปัจเจกชน

ข. Expressive Movement เป็นขบวนการที่ประชาชนถูกจำกัดในสิทธิต่างๆ จากระบบสังคม ทำให้เขามีความรู้สึกว่าขาดพลังในการเปลี่ยนแปลง จะมีการตอบโต้โดยผ่านกิจกรรมบางอย่าง

ค. Utopian Movement เป็นขบวนการที่มุ่งเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ระบบที่เป็นอุดมคติตามที่กลุ่มได้วางเป้าหมายเอาไว้ ซึ่งเป็นความพยายามสร้างสังคมแบบอุดมคติขึ้นในชุมชนเล็กๆ และขยายออกไปสู่สังคมภายนอก

ง. Reform Movement ขบวนการปฏิรูป เป็นความพยายามปฏิรูปสังคมที่ไม่ดีในบางส่วน จะพบได้ยากในสังคมเผด็จการ แต่จะพบเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนจะมีเสรีภาพในการวิจารณ์สถาบันต่างๆ และอาจมีการเปลี่ยนแปลงบางส่วนที่คนส่วนใหญ่ต้องการ เช่น การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของสตรี ความเสมอภาคของผิว ปฏิรูปสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จ. Revolutionary Movement ขบวนการปฏิวัติ การปฏิวัติเกิดขึ้นแบบทันทีทันใดและโดยทั่วไปจะรุนแรง และจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสมบูรณ์ในระบบสังคม

นอกจากนี้ Herbert Blumer (1955 อ้างใน บุญลือ วันทายนต์, 2530 : 155) ได้วางแนวการศึกษาขบวนการทางสังคมไว้ 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

ก. ขบวนการทางสังคมทั่วไป (General social movement) เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นโดยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงนั้นจะค่อยเป็นค่อยไปและกระจายออกไป จะโดยการได้รับอิทธิพลจากสิ่งภายนอก อันเป็นสิ่งแวดล้อม หรือเป็นการปรับเพื่อความเหมาะสมแก่สภาพความเป็นอยู่ก็ตาม ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อความเหมาะสมหรือเพื่อความอยู่รอดในสังคมก็ได้

ข. ขบวนการทางสังคมเฉพาะกิจ (Specific social movement) เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อกิจการใดกิจการหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นขบวนการหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นอย่างดีที่จะให้บรรลุถึง

ค. ขบวนการแสดงออก (Expressive movement) เป็นขบวนการที่มีลักษณะอันไม่พึงประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระเบียบทางสังคม หรือลักษณะที่เป็นวัตถุประสงค์ของมัน ซึ่งขบวนการนี้พยายามให้เกิดการรวมหมู่ชนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

4. องค์ประกอบของการเกิดขบวนการทางสังคม

องค์กรที่สร้างสภาพการณ์ก่อนเกิดขบวนการทางสังคม มีดังต่อไปนี้ (Broom and Selznick , 1971 : 255)

ก. ความไม่พอใจสภาพสังคม (Social discontent) ซึ่งอาจจะเกิดจากความคับแค้นใจ หรือความไม่ยุติธรรม ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม

ข. โครงสร้างทางสังคมที่จำกัดสิทธิเสรีภาพ ตลอดจนการเคลื่อนไหวของประชาชน (Structural blockage) สร้างความคับแค้นใจ ไม่พอใจผู้ปกครองประเทศของประชาชน

ค. ความรู้สึกโต้ตอบกันของประชาชน (contact) เป็นไปในลักษณะที่เหมือนกัน ทำให้เกิดการระบอบทางอารมณ์ หรือการโต้แย้งกัน เพื่อห้ามติในการกระทำ

ง. ความเชื่อมั่นในความสำเร็จและมีโอกาส (Efficacy) ที่จะได้แสดงออกถึงอารมณ์ที่กดดัน หรือตั้งเครียด

จ. มีอุดมการณ์ (Ideology) ใหม่เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ที่ได้รับความกดดันจากสังคม ว่าควรจะทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งตามอุดมการณ์ที่ตั้งเอาไว้

5. แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้อธิบายการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม มีแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาที่สำคัญอยู่ 2 แนว คือ

ก. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization Theory)

ข. ทฤษฎีการระดมพลังและการเข้าร่วม (Mobilization and Participation Theory)

ก. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource mobilization Theory)

เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านโครงสร้าง ความสามารถในการระดมทรัพยากร ฐานะของบุคคลในเครือข่ายสังคม และแรงกดดันที่เป็นเหตุในการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม

(Oberschall 1973 , Gamson 1975 อ้างถึงใน Klandermans , 1984 : 583) โดยพื้นฐานของทฤษฎีนี้มีองค์ประกอบหลักที่ใช้อธิบายการเข้าร่วมขบวนการทางสังคม 3 ประการ คือ

(Klandermans and tarrow , 1988 : 4-7)

1. ต้นทุนและกำไรของการมีส่วนร่วม (The costs and benefits of participation) ซึ่ง เป็นกฎเกณฑ์สำคัญของการวิเคราะห์ขบวนการระดมพลัง เป็นองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎี การระดมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับหลักเหตุผล (logic) ของ Olson (1968) เกี่ยวกับการกระทำร่วมกัน โดยเฉพาะในระหว่างแรงกระตุ้นร่วม (Collective Incentives) และแรงกระตุ้นของบุคคล (Selective Incentives) แรงกระตุ้นที่ต่างกันมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม แม้ว่าแรงกระตุ้น ร่วมจะมีลักษณะที่ตอบสนองและเป็นเงื่อนไขร่วมกัน แต่แรงกระตุ้นร่วมก็ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้เกิดการมี ส่วนร่วมที่แน่นอน แรงกระตุ้นของบุคคลต่างหากที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ทฤษฎีของ Olson เน้นว่า ระดับของปัจเจกบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำร่วมกัน (Collective action) นอกเสียจากแรงกระตุ้นของบุคคลส่งเสริมให้เขาต้องกระทำเช่นนั้น

ทฤษฎีของ Olson น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเขาได้เสนอการอธิบายถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำร่วมกันทุกๆ ครั้ง ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีเป้าหมายร่วมกัน (Collective goals) คำอธิบายนี้มีความสอดคล้องกับฐานคติที่ว่า ความรู้สึกไม่พึงพอใจนั้น ไม่ใช่เงื่อนไขที่สำคัญของการเกิดขบวนการทางสังคม

Oliver (1984 อ้างถึงใน Klandermans and Tarrow 1988 : 4-7) ได้ย้ำถึงการมีส่วนร่วม ของบุคคลที่มีหลากหลายรูปแบบกิจกรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเป็นเพราะว่าบุคคลมีผลประโยชน์ ร่วมของกลุ่ม (Collective good) ที่ไม่สามารถจะประสบผลสำเร็จได้หากเป็นเพียงเหตุผลของแต่ละ บุคคล

Oberschall (1980 อ้างถึงใน Klandermans and Tarrow , 1988 : 4-7) ได้อธิบายถึง ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างค่านิยมของเป้าหมายร่วมกัน (Collective goals) ว่า เป้าหมายที่ บุคคลเห็นว่าสามารถทำให้เกิดโอกาสของความสำเร็งได้ ก็เพียงพอที่จะจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม ถ้าหากเราเชื่อมโยงแรงกระตุ้นของบุคคลเข้ากับการมีส่วนร่วม

Carde (1978 อ้างถึงใน Klandermans and Tarrow , 1988 : 4-7) ได้ชี้ว่าอุดมคติ (Ideological) ที่จะจูงใจให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมได้นั้น ก็ต่อเมื่อเป็นสิ่งที่เขาเชื่อว่าเป็นความถูกต้อง

2. องค์การ ตามหลักของทฤษฎีการระดมทรัพยากรแล้ว องค์การจะเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญของขบวนการทางสังคม แต่ไม่ใช่ทั้งหมดของขบวนการ องค์การทำให้เกิดการลดต้นทุนของการมีส่วนร่วม และในความคิดเห็นของนักทฤษฎีการระดมทรัพยากรแล้ว องค์การช่วยเพิ่มโอกาสของความสำเร็จ และรูปแบบขององค์การก็ต่างไปจากองค์การราชการแบบดั้งเดิม อีกทั้งเป็นตัวแทนในการตกลงเพื่อสร้างให้เกิดผลสำเร็จของขบวนการ

3. ความคาดหวังในความสำเร็จ มีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะแรงกระตุ้นร่วมซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และยุทธวิธีในการต่อสู้อีกด้วย และ Oberschall (1980 อ้างถึงใน Klandermans and Tarrow , 1988 : 4-7) ได้เชื่อมโยงความหมายของความสำเร็จว่า มีความสัมพันธ์กับจำนวนของผู้เข้าร่วมขบวนการ อีกทั้งย่ำว่าชีวิตร่วมกันของขบวนการทางสังคมนั้น ในระยะยาวเป็นเรื่องของความมีเหตุผลมากกว่าความเชื่อแบบสำนักคิดพฤติกรรมร่วมแบบดั้งเดิม

มีผู้เสนอข้อวิจารณ์เกี่ยวกับจุดเด่นและจุดบกพร่องของทฤษฎีการระดมทรัพยากรไว้ดังนี้

แนวคิดเรื่องการระดมทรัพยากรนี้เน้นความต่อเนื่องระหว่างขบวนการกับการกระทำที่ได้รับการยอมรับว่าถูกต้องความมีเหตุผลของผู้เข้าร่วมในขบวนการ ปัญหาเกี่ยวกับยุทธวิธีที่ขบวนการต้องเผชิญ และบทบาทของขบวนการในฐานะเป็นวิธีการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม (Jenkins , 1977 : 528) แนวทางการระดมทรัพยากรนี้จึงอิงกับทฤษฎีทางการเมือง สังคมวิทยา และเศรษฐศาสตร์มากกว่าการอิงกับจิตวิทยาสังคมของพฤติกรรมรวมหมู่ (McCarthy and Zald , 1977 : 1213)

Zurcher and Snow (1981 : 467) กล่าวว่า แนวระดมทรัพยากรนี้มักจะมองขบวนการทางสังคมในลักษณะของการกระทำ ในที่ซึ่งมีองค์กรหลายองค์กร จึงมุ่งความสนใจไปที่ความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรของขบวนการหนึ่ง กับกลุ่มหรือขบวนการอื่น ภายในสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติการของขบวนการ นอกจากนั้น แนวการระดมทรัพยากรนี้ ไม่ได้สนใจเพียงแค่ระยะเริ่มต้นของขบวนการ แต่ได้ให้ความสำคัญตลอดช่วงชีวิตของขบวนการ

McCarthy and Zald (1977 : 1216) กล่าวว่า ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องการรวบรวมทรัพยากร ทั้งทรัพยากรที่เป็นเงินและกำลังคน ด้วยเหตุที่

มองว่า ทรัพยากรเป็นสิ่งจำเป็นในการเข้าสู่ความขัดแย้งทางสังคม โดยทรัพยากรนั้นจะถูกรวบรวมเพื่อจุดประสงค์ในการรวมตัวของกลุ่ม และการรวบรวมทรัพยากรยังต้องการกลุ่มที่มีรูปแบบในระดับต่ำสุดขององค์กร ดังนั้น จึงเป็นการมุ่งความสนใจไปที่องค์กรของขบวนการโดยตรง นอกจากนั้น ในการพิจารณาถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของขบวนการ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเข้าร่วมทั้งของปัจเจกบุคคลและองค์กรจากภายนอกกลุ่มที่ขบวนการเป็นตัวแทนอยู่

Mccarthy และ Zald ยังกล่าวอีกว่า การอธิบายการเข้าร่วมในกิจกรรมของขบวนการทางสังคมของปัจเจกบุคคลและองค์กร ได้ให้ความสำคัญกับต้นทุนและกำไร (Costs and reward or benefits) โดยที่ต้นทุนและกำไรนั้นเป็นผลกระทบส่วนใหญ่จากโครงสร้างสังคมและกิจกรรมของผู้มีอำนาจ

Klandermans (1984 : 583) กล่าวว่า ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเน้นความมีเหตุมีผลของการเข้าร่วม การเข้าร่วมในขบวนการทางสังคมจึงไม่ใช่ผลของลักษณะหรือสภาวะของจิตวิทยาที่มีอยู่ก่อน แต่เป็นผลจากกระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

Kitchelt (1991 : 337-338) กล่าวว่า จุดแข็งของทฤษฎีการระดมทรัพยากรอยู่ที่การทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมบริบททางสังคม และขบวนการประท้วง (Protest movement) ซึ่งยังมีอยู่อย่างจำกัดในการศึกษาเชิงประจักษ์ที่อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างทางโอกาสของการประท้วง และการระดมพลังร่วมกัน แต่ Kitchelt ก็เห็นว่า ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเป็นเพียงทฤษฎีในระดับกลางเท่านั้น เพราะมีขีดจำกัดของการอธิบายขบวนการทางสังคม คือ การให้สมมุติฐานว่าความเป็นไปได้ของการเกิดหรือการเพิ่มขึ้นของขบวนการทางสังคมที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเมื่อจำนวนทรัพยากรและจำนวนโครงสร้างโอกาสทางการเมืองมีเพิ่มขึ้น ซึ่งมีความคลุมเครือเป็นเหตุให้ทฤษฎีนี้ไม่ได้ก้าวหน้าไปกว่าแนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้สึกถูกรีดรอนโดยเปรียบเทียบ (Relative deprivation Theory)

เนื่องจากทฤษฎีการระดมทรัพยากรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทางโครงสร้างและการระดมทรัพยากรเพื่อการรวมกลุ่ม ตลอดจนตำแหน่งของปัจเจกบุคคลในเครือข่ายทางสังคมดังกล่าวมาแล้ว แต่ในการกล่าวถึงการเข้าร่วมว่าเป็นผลจากการชั่งน้ำหนักต้นทุนกำไรนั้น ทฤษฎีนี้ได้ให้ความสำคัญน้อยมากต่อการชั่งน้ำหนักดังกล่าวในระดับปัจเจกบุคคล รวมทั้งไม่ได้ให้ความสนใจ

มากนักกับการปฏิสังสรรค์ระหว่างปัจเจกบุคคล ซึ่งได้ก่อให้เกิดการระดมพลังขึ้นมา (Klandermans , 1984 : 583-584) เช่นเดียวกันกับ Kitschelt (1991 : 327) ที่ได้วิจารณ์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการระดมทรัพยากรนั้น มักไม่เห็นด้วยกับหลักเหตุผลในระดับปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกรรวมหมู่ ตลอดจนการกระทำรุนแรงที่ขาดการยั้งคิดและปราศจากการคิดคำนวณถึงผลประโยชน์ว่าจะบ่งชี้ถึงการระดมพลังร่วม การมีส่วนร่วมในขบวนการสังคมเป็นสิ่งที่เกิดโดยตั้งใจ และสมาชิกที่เข้าร่วมก็ไม่ได้แปลกแยก (Alienation) อีกทั้งแนววิเคราะห์การระดมทรัพยากรทั้งหมดมักจะเหมารวมเอาว่าโครงสร้างทางสังคมทำให้เกิดความสนใจร่วมกัน และความขัดแย้งขึ้น และยังกล่าวอีกว่า แม้ว่าจะมีความแตกต่างของผลประโยชน์และความไม่สมดุลงเกิดขึ้นในสังคม การระดมพลังร่วมกันและการประท้วงก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นในทุกสังคมก็เป็นได้ Kitschelt มีความเห็นว่าการระดมพลังร่วมกันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจง และมีความรู้สึกไม่พอใจเกิดขึ้นด้วยเท่านั้น นั่นคือ การมุ่งไปที่วิธีการในการสื่อสาร และองค์กรของขบวนการรวมทั้งเครือข่ายผู้สนับสนุนภายนอกที่ให้ความเห็นอกเห็นใจ หรือศัตรูของขบวนการ

นอกจากนั้น ทฤษฎีนี้ยังประเมินความสำคัญของความรู้สึกไม่พึงพอใจและอุดมการณ์ในฐานะเป็นตัวกำหนดการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมต่ำเกินไป (Klandermans , 1984 : 584 อ้าง Carden , Fireman และ Gamson , Useem , Isaac และคนอื่นๆ) เช่นเดียวกับที่ Zurcher และ Snow (1981 : 467) ได้วิจารณ์งานของ McCarthy และ Zald (1973 , 1977) ว่าได้ละเลยต่อองค์ประกอบเกี่ยวกับอุดมการณ์และอารมณ์ของบุคคล โดยกล่าวว่า ยังไม่มีคำตอบที่ค่อนข้างแน่ชัดต่อประเด็นที่ว่าทำไมบุคคลจึงอุทิศเวลาและพลังงานให้แก่ขบวนการทางสังคม นอกเสียจากข้อสรุปที่ว่า “ ต้นทุนและกำไรของการเข้าร่วมสามารถให้คำอธิบายการเข้าร่วมได้ “ นอกจากนี้การที่ละเลยต่อเรื่องของแรงจูงใจทำให้เกิดลักษณะของการซ้ำซ้อน (Tautology) ของฐานคติเกี่ยวกับการมีเหตุมีผล คือ การที่คนได้ถูกสมมุติว่าเข้าร่วมหรืออุทิศทรัพยากรส่วนตัวแก่ขบวนการ เพราะจะให้ประโยชน์แก่พวกเขา ซึ่งเป็นการนิยามในเรื่องการเข้าร่วม รางวัล หรือผลประโยชน์และความเป็นเหตุเป็นผล ด้วยความหมายเดียวกัน

ข.ทฤษฎีการระดมพลังและการเข้าร่วม (Mobilization and Participation Theory)

จากข้อวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวมาแล้ว จึงนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการพัฒนาทฤษฎีการระดมทรัพยากร ดังที่ Jenking (1983 : 549) ได้เสนอว่า อนาคตของทฤษฎีการระดมทรัพยากรควรจะดำเนินไปใน 2 ทิศทาง คือ ทิศทางแรก การขยายตัวแบบเกี่ยวกับการเมืองพื้นฐาน เพื่อที่จะให้สัมพันธ์กับระบบการปกครองและการบริหารต่างๆ ทิศทางที่สอง การปรับปรุงตัวแบบการระดมพลังพื้นฐานให้ดีขึ้น โดยวิธีการพัฒนาแนวคิดจิตวิทยาสังคมของพฤติกรรมรวมให้ทันสมัยขึ้น

ดังนั้น Klandermans (1984) จึงได้เสนอทฤษฎีการระดมพลังงานและการเข้าร่วมขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของแนวทางที่ใช้ทฤษฎีจิตวิทยาสังคมแบบเก่า ในการอธิบายขบวนการทางสังคม โดยการผสมผสานการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาเข้ากับทฤษฎีการระดมทรัพยากรทั้งนี้ เพราะจิตวิทยาสามารถเปิดเผยให้เห็นขบวนการของการเข้าร่วมในระดับปัจเจกบุคคล ทั้งในแง่ของการชักนำนักต้นทุนและกำไรของการเข้าร่วมของปัจเจกบุคคล และการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างปัจเจกบุคคล ที่ก่อให้เกิดการระดมพลัง โดยจุดมุ่งหมายอีกประการของ Klandermans ในการนำเอาจิตวิทยาสังคม เข้าไปขยายทฤษฎีการระดมทรัพยากร ก็คือ เพื่อหาข้อสรุปที่น่าพอใจยิ่งขึ้นสำหรับเรื่องของความรู้สึกไม่พึงพอใจและอุดมการณ์ ในฐานะเป็นตัวกำหนดการเข้าร่วมในขบวนการทางสังคม ซึ่งทฤษฎีจิตวิทยาสังคมแบบเก่าอธิบายเรื่องนี้อย่างคลุมเครือ ในขณะที่แนวทฤษฎีการระดมทรัพยากรก็ได้ประเมินความสำคัญของความรู้สึกไม่พึงพอใจและอุดมการณ์ต่ำมากไป

Klandermans (1984 : 584 – 585) ได้นำเอาทฤษฎีคุณค่าที่คาดหวัง (Expectancy – value Theory) ซึ่งได้พยายามเชื่อมโยงการกระทำของบุคคลเข้ากับความน่าสนใจ หรือความไม่พึงปรารถนาของผลลัพธ์ที่บุคคลรับรู้มา โดยค่าและความคาดหวังนี้จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะทวีคูณ (Multiplicative way) คือ ค่าของผลประโยชน์ของกลุ่ม (Value of collective good) เป็นผลมาจากความเชื่อหรือความคาดหวังที่ว่าผลประโยชน์ของกลุ่มนั้น เป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งเป็นเป้าหมายของขบวนการทางสังคม และเป็นผลมาจากการให้คุณค่าต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ คือ บุคคลจะมีความคิดเห็นและความเชื่อว่า ผลประโยชน์ของกลุ่มจะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้นั้น บุคคลต้องมีความรู้สึกที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลประโยชน์ของกลุ่มเสียก่อน

Klandermans ยังได้แยกให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเรื่องผลประโยชน์ร่วม (Collective benefits) กับเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัว (Selective benefits) ที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วม

ขบวนการทางสังคม โดยกล่าวว่าเป้าหมายของขบวนการทางสังคมคือ สิ่งที่ Olson เรียกว่า ผลประโยชน์ของกลุ่ม (Collective good) และ Olson กล่าวว่าปัจเจกบุคคลที่มีเหตุมีผล จะไม่เข้าร่วมในการสร้างผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งเป็นเป้าหมายของขบวนการทางสังคม นอกเสียจากว่า จะมีแรงกระตุ้นส่วนบุคคล (Selective incentives) จูงใจให้ทำเช่นนั้น

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ร่วมกับการเข้าร่วมนั้น Gamson , 1975 และ Schwartz , 1976 (อ้างใน Klandermans , 1984 : 585) ได้กล่าวไว้ว่าประชาชนจะเข้าร่วมในกิจกรรมที่จะสร้างผลประโยชน์ของกลุ่ม เมื่อเขาตระหนักว่าผลประโยชน์นั้นจะไม่สามารถสร้างขึ้นได้โดยหากทุกคนได้แต่นั่งอยู่เฉยๆ และรอให้ผู้อื่นเป็นผู้ทำบางสิ่งบางอย่าง

ส่วน Schwartz (1976) และ Oberschall (1980) (อ้างใน Klandermans , 1984 : 585) ได้กล่าวเพิ่มเติมในเรื่องของโอกาสของความสำเร็จ (Probability of success) ซึ่งจะมีส่วนสัมพันธ์กับจำนวนผู้ที่เข้าร่วมงาน นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่า คำถามสำหรับบุคคลก็คือ การเข้าร่วมของตัวเขานั้นจะมีส่วนอะไรในโอกาสของความสำเร็จ แต่ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องพื้นฐานที่ว่าบุคคลต้องตัดสินใจเข้าร่วมในขณะที่เขาไม่รู้ว่าคนอื่น ๆ จะเข้าร่วมหรือไม่ ซึ่งในเรื่องนี้ klandermans ให้เหตุผลว่าบุคคลจะไม่รู้ว่าคนอื่นจะอย่างไร แต่เขาก็คาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนอื่น และจะประเมินถึงความเป็นไปได้ในความสำเร็จ และการมีส่วนร่วมของเขาในความสำเร็จนั้นด้วย โดยที่ความคาดหวังที่จะเข้าร่วมช่วยสร้างสร้างผลประโยชน์ของกลุ่มอาจจะแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความคาดหวังเกี่ยวกับจำนวนผู้เข้าร่วม
2. ความคาดหวังเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของตนเองในโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ
3. ความคาดหวังว่า ความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าร่วม

ความคาดหวังกับความเชื่อในการเป็นเครื่องมือกับคุณค่านั้น จะประกอบกันในลักษณะทวิคูณ ซึ่งหมายความว่าความคาดหวังหรือความเชื่อในการเป็นเครื่องมือกับคุณค่านั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น ถ้าความคาดหวังหรือความเชื่อไม่มี คุณค่าก็จะมีด้วย เป็นต้น และสามารถแยกแรงจูงใจออกได้เป็น 3 ชนิด คือแรงจูงใจร่วม (Collective motives) แรงจูงใจทางสังคม (Social motives) และแรงจูงใจทางวัตถุ (Reward motives) ซึ่งจะประกอบกันในลักษณะเสริมซึ่งกันและ

กัน ซึ่งหมายความว่า แรงจูงใจทั้ง 3 ชนิดนี้ สามารถที่จะทดแทนซึ่งกันและกันได้ คือ (Klandermans, 1984 : 586)

1. บุคคลจะไม่ให้คุณค่าแก่ผลประโยชน์ของกลุ่ม ถ้าเขาไม่เชื่อว่าผลประโยชน์ของกลุ่มนั้นจะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เขาให้คุณค่าหรือเขาไม่ได้ให้คุณค่าต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ขบวนการสนับสนุนอยู่
2. ถ้าบุคคลไม่ให้คุณค่าแก่ผลประโยชน์ของกลุ่ม แรงจูงใจร่วมก็จะมี
3. แรงจูงใจร่วมจะไม่มีเช่นกัน ถ้าบุคคลไม่มีความคาดหวังว่าการเข้าร่วมจะช่วยสร้างผลประโยชน์ของกลุ่ม นั่นคือ บุคคลจะไม่ได้รับการจูงใจโดยผลประโยชน์ของกลุ่ม ถ้าเขาไม่รู้สึกว่า การเข้าร่วมของเขาจะมีส่วนในโอกาสของความสำเ็จ หรือไม่เชื่อว่าจะมีคนอื่นเข้าร่วมเพียงพอ หรือไม่รู้สึกว่าจะมีโอกาสของความสำเ็จ แม้ว่าจะมีคนจำนวนมากเข้าร่วม
4. ถ้าแรงจูงใจร่วมอ่อนแอ แรงจูงใจทางสังคมและ/หรือแรงจูงใจทางวัตถุจะต้องเข้มแข็งจนกระทั่งบุคคลเต็มใจที่จะเข้าร่วม
5. ถ้าแรงจูงใจร่วมเข้มแข็ง แรงจูงใจทางสังคมและ/หรือแรงจูงใจทางวัตถุจะสามารถอ่อนแอได้ โดยบุคคลยังเต็มใจเข้าร่วม

เกี่ยวกับความเต็มใจที่จะเข้าร่วมในทฤษฎีการระดมพลังงานและการเข้าร่วม ได้อธิบายองค์ประกอบ 2 ประการ ที่องค์การขบวนการทางสังคมจะพยายามจูงใจคนให้สนับสนุนองค์กรโดยใช้เครื่องมือทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ คือ (Klandermans , 1984 : 586 – 587)

1. การระดมความเห็นพ้อง (Consensus mobilization) คือ การระดมการที่ขบวนการทางสังคม พยายามที่จะให้ประชาชนสนับสนุนในความคิดของขบวนการ กระบวนการนี้ประกอบด้วยผลประโยชน์ของกลุ่ม ยุทธวิธีของขบวนการ การเผชิญหน้ากับฝ่ายตรงข้ามและผลที่จะได้รับ ซึ่งความสำเร็จของกระบวนการระดมพลัง เพื่อให้เกิดการเห็นพ้องในความคิดของขบวนการนี้ สามารถวัดได้จากความรู้และการให้คุณค่าในผลประโยชน์ของกลุ่มเหล่านี้ ทั้งนี้ คนจะให้คุณค่าแก่ผลประโยชน์ของกลุ่มหรือไม่ ขึ้นอยู่กับกระบวนการระดมพลังประสบความสำเร็จในการทำให้คนเหล่านั้นเชื่อว่า ผลประโยชน์นั้นจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เขาให้คุณค่าหรือไม่
2. การกระทำการระดมพลัง (Action mobilization) คือ กระบวนการที่องค์กรของขบวนการทางสังคม เรียกร้องให้ประชาชนเข้าร่วมสนับสนุนความคิดของขบวนการ การระดมความเห็นพ้อง

ไม่จำเป็นต้องไปด้วยกันกับการกระทำกระดมพลัง แต่การกระทำกระดมพลัง ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้หากปราศจากการระดมความเห็นพ้อง การระดมพลังเพื่อให้เกิดการกระทำนี้ รวมถึงการจูงใจให้คนเข้าร่วม ซึ่งอาจใช้หลายวิธีทั้งการดึงดูดด้วยแรงจูงใจร่วมแรงจูงใจทางสังคมและแรงจูงใจทางวัตถุ โดยที่องค์กรของขบวนการพยายามที่จะทำให้ต้นทุนของการเข้าร่วมน้อยที่สุด ในขณะที่พยายามทำให้ผลกำไรจากการเข้าร่วมสูงสุดเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ ขบวนการยังมีวิธีการทางอ้อม ในการควบคุมต้นทุนและกำไรของการเข้าร่วม โดยการเลือกชนิดของการกระทำและสถานที่ที่จะกระทำ (Type of action and scene) ซึ่งขบวนการสามารถกำหนดต้นทุนและกำไรของการเข้าร่วมได้

นอกเหนือจากแนวคิดในเรื่องของขบวนการทางสังคมที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์การเข้าร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญของประชาชนและองค์กรต่างๆ แล้ว ตัวแปรที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นก็คือการสื่อสารและกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งถือเป็นเครื่องมือหลักที่จะขาดไม่ได้เนื่องจากจัดเป็นภารกิจหลักประการหนึ่งของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เพื่อเป็นหนทางอันจะนำไปสู่การเข้าร่วมของประชาชนให้มากที่สุด

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร

คำว่า “การสื่อสาร” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Communication” ซึ่งหมายความถึงกระบวนการถ่ายทอดสาร (message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” (source) ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” (receiver) โดยผ่านสื่อ (channel)

จากคำจำกัดความดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการสื่อสารของบุคคลมีลักษณะเป็นกระบวนการ (process) ที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเปลี่ยนแปลง และมีความต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งสามารถพิจารณาได้เสมือนระบบหนึ่งที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่ต้องกระทำร่วมกัน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารมีดังนี้

1. แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (Source) เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสาร หมายถึง แหล่งกำเนิดของสาร หรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น แล้วส่งต่อไปยังผู้รับสาร ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลเดียวหรือมากกว่า 1 คนก็ได้ บทบาทของผู้ส่ง

สารมีอยู่ 3 ประการ คือ เลือกสรรความหมายที่ใช้ในการสื่อสาร สร้างรหัสจากความหมายให้อยู่ในรูปของสาร และส่งรหัสของสารนั้นออกไป

2. สาร (Message) หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่กระตุ้นความหมายให้กับผู้รับ เป็นสาระเรื่องราวที่ส่งออกไปจากผู้ส่งสารสู่ผู้รับสาร อาจเป็นความคิดหรือเรื่องราวใดๆ ที่ส่งผ่านไปตามสื่อได้ สารอาจเป็นข้อความ คำพูด รูปภาพ หรือกิริยาท่าทางก็ได้

3. ช่องทางสำหรับส่งสารหรือสื่อ (Channel or Medium) เป็นสิ่งที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ในการศึกษาเกี่ยวกับ “สื่อ” โดยทั่วไปมักแบ่งสื่อออกเป็น 2 ประเภท คือ สื่อมวลชนและสื่อบุคคล อันทำให้เกิดลักษณะการสื่อสาร 2 แบบ คือ การสื่อสารมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคล

4. ผู้รับ (Receiver) หมายถึง ผู้ที่รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลคนเดียว หรือหลายคน หรือกลุ่มคนก็ได้ บทบาทของผู้รับสารมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ รับสาร ถอดรหัสสาร เพื่อให้ได้ความหมายและได้ตอบสนองความหมาย บทบาททั้ง 3 นี้ อาจทำโดยบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่สมควรจะกล่าวถึงในที่นี้คือ ปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) องค์ประกอบนี้ในบางครั้งอาจมีหรือไม่มีก็ได้ขึ้นอยู่กับระบบการสื่อสาร ปฏิกริยาย้อนกลับประกอบด้วย สารที่ผู้ได้รับแสดงออกเพื่อให้ผู้ส่งสารได้ทราบถึงผลของสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปให้ผู้รับ สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ปฏิกริยาย้อนกลับจะมีได้ทันที แต่ถ้าเป็นการสื่อสารโดยผ่านสื่อมวลชน ปฏิกริยาจะมีได้ช้ากว่า ปฏิกริยาย้อนกลับเป็นผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้รับสาร นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่แสดงว่าการสื่อสารนั้นเกิดผลหรือไม่ และประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

จากองค์ประกอบของการสื่อสารข้างต้นย่อมเห็นได้ชัดว่า การสื่อสารมีลักษณะที่เป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และยังมีบทบาทสำคัญยิ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยเช่นกัน

แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร

ได้มีผู้ให้นิยามความหมายของ กลยุทธ์การสื่อสาร ว่าหมายถึง แผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เพื่อกำหนดวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย

ซึ่งการตัดสินใจในที่นี้หมายถึง การที่ต้องทำอะไร เมื่อไร ที่ไหน อย่างไร และเพื่ออะไร ส่วนวิธีการก็หมายถึง การใช้อำนาจ ใช้พลังงาน และใช้ทรัพยากรอื่นๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมกับขนาดหรือความยากง่ายของเป้าหมายที่วางไว้

จะเห็นว่ากระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์ของการสื่อสารอาจถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องมาก่อนกระบวนการสื่อสาร แผนในการสื่อสารจะมาก่อนการกระทำในการสื่อสาร แต่กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์ของการสื่อสารอาจถือว่าเป็นสิ่งที่มาทีหลังกระบวนการสื่อสารก็ได้เช่นเดียวกัน ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสารที่ส่งออกไป หรืออีกนัยหนึ่งผลที่เกิดขึ้นในผู้รับสารนั้น ในขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับกระบวนการตัดสินใจของผู้รับสาร

อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการในการกำหนดกลยุทธ์ของการสื่อสารเกี่ยวข้องกับระบบ 2 ระบบ คือ ระบบแหล่งสาร และระบบผู้รับสาร ส่วนกระบวนการสื่อสารเกี่ยวข้องกับระบบช่องสารและสาร และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการตัดสินใจในแหล่งสาร และกระบวนการตัดสินใจในผู้รับสาร

กระบวนการตัดสินใจในแหล่งสารทำให้แหล่งสารมีหน้าที่ในการผลิตสาร เผยแพร่สาร และประเมินประสิทธิภาพของการสื่อสาร แหล่งสารจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะส่งสารอะไร ไปถึงใคร เพื่ออะไร การตัดสินใจเหล่านี้เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหา ผู้รับสารและความตั้งใจ ด้วยเหตุนี้แหล่งสารจะตัดสินใจว่าจะส่งสารอย่างไร และจะส่งสารเมื่อไร การตัดสินใจเหล่านี้เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นหัวใจของกลยุทธ์ของการสื่อสาร การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการก็เกี่ยวข้องกับการผลิต การเผยแพร่ การใช้สาร และการประเมินสาร

กระบวนการสื่อสารจะเริ่มขึ้นเมื่อแหล่งสารพยายามนำกลยุทธ์ที่ตนได้ตัดสินใจไปแล้วออกปฏิบัติ

กระบวนการตัดสินใจในผู้รับสารจะสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมกรรมการเลือกใช้สาร และพฤติกรรมกรรมการยอมรับหรือปฏิเสธสาร การตัดสินใจที่เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเลือกใช้สารเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสาร (ซึ่งรวมถึงความตั้งใจ) การรับรู้ (ซึ่งรวมถึงการแปลหรือตีความสาร) และการจำสาร หลังจากนั้นผู้รับสารก็ตัดสินใจที่จะยอมรับสารโดยปฏิบัติตามคำแนะนำในสารนั้น หรือปฏิเสธสารนั้น และจุดนี้เอง (จุดที่แสดงเจตนาสมัครใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธของผู้รับสาร) ที่เป็นสิ่งตัดสินความมีประสิทธิภาพ หรือความล้มเหลวของความพยายามในการส่งสารของแหล่งสาร

จะเห็นได้จากที่กล่าวแล้วว่า กระบวนการตัดสินใจของแหล่งสารและผู้รับสารต่างมีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสาร สิ่งที่ผู้ส่งสารคิดหรือตัดสินใจก่อนที่จะส่งสารเป็นส่วนหนึ่งที่จะกำหนดว่าแหล่งสารจะส่งสารจริงๆ อย่างไร และความสำเร็จและความล้มเหลวของการสื่อสารก็ขึ้นอยู่กับที่ผู้รับสารคิดหรือตัดสินใจเกี่ยวกับสารที่ตนได้รับอย่างไรด้วย

และเนื่องจากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบของคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ เป็นไปในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงขอก้าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ไว้ด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์

นักวิชาการด้านประชาสัมพันธ์ได้ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ไว้ดังนี้ คือ

Bernays (1952, 3 อ้างถึงใน วิรัช ลภีรัตนกุล, 2526, 17) ได้ให้คำจำกัดความของการประชาสัมพันธ์ไว้ 3 ประการ คือ

1. เป็นการเผยแพร่ชี้แจงข่าวสารให้ประชาชนได้ทราบ
2. เป็นการชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเห็นพ้องกับวัตถุประสงค์ และสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบัน
3. เป็นการประสานความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และวิธีดำเนินงานของสถาบัน

Black (1978, 3) ให้คำจำกัดความว่า การประชาสัมพันธ์ คือศาสตร์ในอันที่จะหาผู้ทางให้องค์กร สถาบัน และประชาชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และบังเกิดความพึงพอใจร่วมกัน ในอันที่จะทำให้องค์กรบรรลุความสำเร็จตามความประสงค์ขององค์กรนั้น

Cutlip and Center (1964, 4) ได้ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ไว้ว่า การประชาสัมพันธ์ คือ การติดต่อสื่อสาร และสื่อความหมายนโยบายของหน่วยงานไปยังประชาชนที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็เป็นแนวทางในการตรวจสอบความคิดเห็น ความรู้ และความต้องการของประชาชนให้หน่วยงานหรือองค์กรทราบ เพื่อสร้างความสนับสนุนอย่างแท้จริงให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย และให้สามารถปรับหน่วยงานให้สอดคล้องกลมกลืนตามแนวความคิดของสังคมได้

วิรัช ลภีรัตนกุล (2526, 21) ได้ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ว่า การประชาสัมพันธ์ คือ การเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างองค์กรสถาบันกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหวังผลในการร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชน

การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) ของการประชาสัมพันธ์ คือ การวางแผนแบบ (Design) การจัดขบวนการหรือสิ่งแวดล้อมในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยเทคนิค รายละเอียดของวิธีการ ตลอดจนขั้นตอนของวิธีการที่จะนำมาใช้ให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายของแผนการประชาสัมพันธ์นั้นๆ

กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในหลายด้านด้วยกัน เช่น

1. ใช้สอดแทรกในการวางแผนงานประชาสัมพันธ์ การใช้ระดับนี้เป็นการแสดงถึงวิถีทางของแผนงานที่สมบูรณ์ของแต่ละขั้นตอนของแผน หรือหมวดหมู่ในขั้นตอนต่างๆ ในแผนงานนั้นๆ
2. ใช้เพื่อดำเนินงานให้เกิดแนวทางพฤติกรรมของกลุ่มมวลชนและผู้ดำเนินการ ใช้เป็นแบบฉบับ (Model) สำหรับการดำเนินงานในบางส่วนบางตอนได้
3. ใช้กลยุทธ์ของการประชาสัมพันธ์เพื่อวางแนวทางสำหรับการใช้เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ดำเนินการ หรือระบบการดำเนินการทั้งหมด เพื่อให้สื่อต่างๆ รวมทั้งบุคลากร ได้รับประโยชน์สัมฤทธิ์ผลสมความมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ เป็นกลวิธีที่ช่วยให้การประชาสัมพันธ์ตามแผนนั้นๆ ได้รับความสำเร็จที่ดีขึ้น เป็นการนำ ศาสตร์ ควบคู่กับ ศิลปะ ของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้แต่ละขั้นตอน

การดำเนินกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ที่ใช้กันอยู่ ได้แก่

ก) กลยุทธ์ของการเผยแพร่ข่าวสาร (Strategy of Publicity) ได้แก่ การกำหนดกลวิธีว่าในการเผยแพร่ จะเผยแพร่ด้วยข่าว หรือบทความกิจกรรม ใบปลิว โปสเตอร์ วิชิตู โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ฯลฯ จำนวน วันใด เวลาใด เริ่มวันไหน อย่างไร ช่วงระยะเวลาใดที่จะเน้น หรือให้ถี่ในระยะใด โดยมีความมุ่งหมายที่จะใช้ข่าวสารเพื่อจูงใจ โน้มน้าว ชักจูง กลุ่มชนเป้าหมาย โดยพิจารณาช่องทางสื่อสาร ชนิด ประเภท จำนวนวัน เวลา เป็นต้น

ข) กลยุทธ์การโน้มน้าวจิตใจและจูงใจ (Strategy of Persuasion) ได้แก่ การวางแผนว่าจะชักจูงหรือโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เห็นคล้อยตามเป็นขั้นตอนได้อย่างไร ช่วงระยะเวลาไหนเหมาะสมกับเรื่องอะไร ช่องทางสื่อสารใดจะเปิดให้บ้าง รวมทั้งการพิจารณาด้วยว่าจะใช้สื่ออะไร คำพูด ข้อเขียน การดำเนินการ ชนิด และระดับไหน ฯลฯ

ค) กลยุทธ์ของการจัดหน่วยงาน (Strategy of Organization) คือ การกำหนดหรือจัดตั้งหน่วยงาน เพื่อทำงานหรือดำเนินการตามที่ได้วางแผนไว้เพื่อให้งานดำเนินไปบรรลุวัตถุประสงค์ โดยพิจารณาฝ่ายที่สำคัญและจำเป็นก่อน เช่น ฝ่ายดำเนินการหรือผู้ดำเนินการเผยแพร่พิจารณาว่าจะใช้ใคร ใครช่วยได้บ้าง หรือมีหน่วยงานใดที่พอจะขอความช่วยเหลือได้ หรือมีอยู่แล้วบ้างหรือไม่

ง) กลยุทธ์การคิดคำนึงและใคร่ครวญ (Strategy of Reflection) ในการประชาสัมพันธ์นั้น การคิดใคร่ครวญ ทบทวนถึงเหตุการณ์ ความจำเป็น ตลอดจนอุปสรรคที่ต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลาของการดำเนินการ นับเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ เพราะบางภาวะแวดล้อมและเหตุการณ์ ทำให้ต้องหยุดคิดคำนึงถึงแผน หรือการดำเนินการประชาสัมพันธ์ต้องหยุดนิ่งดีกว่าที่จะดำเนินไปในบางขั้นตอน การนิ่งหรือไม่ได้ตอบในบางเรื่องถือเป็นกลยุทธ์ของการประชาสัมพันธ์ การได้ตอบในบางครั้งบางเรื่องอาจเป็นผลเสียมากกว่าผลดี

การนิ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจดีต่อกัน หรือเกิดการร่วมมือประสานงานในการดำเนินการใด หรือข้อเท็จจริงที่ตระหนักแก้ไขของประชาชนแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นต้องโต้ตอบหรือทำการใดๆ อันอาจจะมีลักษณะเกินแก่ความจำเป็นหรือเกินกว่าเหตุ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกันในระยะยาวต่อไป

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนทางสังคม

สำหรับการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม พบว่าได้มีการนำแนวคิดในเรื่องของ การขับเคลื่อนทางสังคม (Social Mobilization) เข้ามาเป็นส่วนช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ เพื่อระดมความร่วมมือ และการเข้าร่วมของประชาชน

Neill McKee (1992, 16) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการขับเคลื่อนทางสังคมไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และความตระหนักของประชาชนให้เห็นในคุณค่าของตนเอง
2. เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและรับรู้ในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง อันนำไปสู่การเรียกร้องเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนต้องการ
3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความคิดและความเชื่อของประชาชน
4. เพื่อระดมแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า หัวใจของการขับเคลื่อนทางสังคมคือการพยายามจุดประเด็นขึ้นในสังคม ให้เกิดการอภิปรายถกเถียงถึงประเด็นดังกล่าวซึ่งอาจเป็นไปได้ในทางการเมืองหรือทางสังคม และพยายามผลักดันประเด็นนั้นโดยผ่านช่องทางทั้งที่เป็นสื่อมวลชน และสื่อบุคคล เพื่อสร้างกลุ่มพันธมิตรที่มีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันที่มีความต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย โดยการพยายามผลักดันกลุ่มผู้นำความคิดในสังคมให้มาร่วมมือ เพื่อเป็นปากเสียงในการอภิปรายและนำไปสู่การหาทางออกที่เหมาะสมร่วมกันของคนในสังคม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหลักสำคัญของ การขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การหาทางออกร่วมกันซึ่งเป็นความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม สิ่งเริ่มแรกนั้นก็คือ การจุดประเด็น หรือการกำหนดวาระ (set agenda) เรื่องราวที่ต้องการให้เป็นที่สนใจขึ้นในสังคมให้ได้เสียก่อน

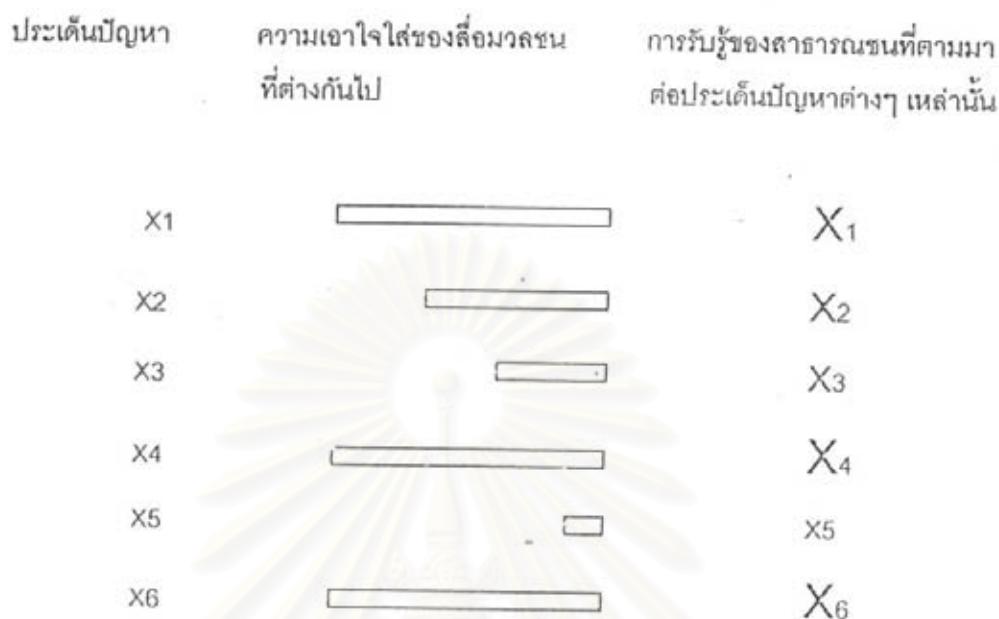
แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับวาระข่าวสารและกระบวนการกำหนดวาระข่าวสาร

การกำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชน หรือ Agenda Setting เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงความสามารถของสื่อมวลชนในการเข้าไปมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้เรื่องราวของสาธารณะ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรู้ความสนใจในเรื่องนั้นๆ โดยการที่สื่อมวลชนเลือกเน้นประเด็นสำคัญของหัวข้อ (Topic) หรือปัญหา (Issue) ในการรายงานข่าวให้ผู้รับสารหรือมวลชนตระหนักถึงสาระสำคัญของหัวข้อหรือปัญหานั้น นั้นหมายถึงสื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่จะรับรู้ถึงความสำคัญในเรื่องต่างๆ ที่สื่อมวลชนเป็นผู้นำเสนอ

การกำหนดวาระข่าวสาร จึงเป็นบทบาทของสื่อมวลชนในการจัดข่าวสารที่มีอยู่อย่างมากมายในสังคมให้เป็นระบบระเบียบและพร้อมที่สำหรับการนำเสนอ โดยที่สื่อจะช่วยจัดเรียงวาระตามลำดับความสำคัญเพื่อที่ประชาชนจะได้พูดถึง อภิปราย และให้ความสนใจต่อประเด็นที่สื่อเลือกมานำเสนอ อันจะก่อให้เกิดอิทธิพลทางอ้อม กล่าวคือ ถึงแม้สื่อจะไม่สามารถทำให้ประชาชนคิดแบบที่สื่อคิดได้ (Think What) แต่สื่อก็ยังสามารถทำให้ประชาชนคิดในเรื่องที่สื่อนำเสนอได้ (Think About) ซึ่งประชาชนจะตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นนั้นๆ โดยดูได้จากการนำเสนอของสื่อ หากสื่อพูดถึงประเด็นนั้นบ่อยหรือพูดถึงก่อนก็แสดงว่าประเด็นนั้นมีความสำคัญมากกว่าประเด็นอื่นๆ

มัลคอล์ม แมคคอล์ม และ โดนัลด์ ชอร์ ได้เสนอแบบจำลองของการกำหนดวาระข่าวสาร (ภาพที่ 1) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของสื่อมวลชนว่า ในขอบเขตของประเด็นปัญหา หากปรากฏว่าเรื่องใดได้รับการเอาใจใส่จากสื่อมวลชนมาก จะสร้างความคุ้นเคยต่อเรื่องนั้นๆ ให้กับประชาชนมากยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1 แบบจำลองการกำหนดเรื่องพิจารณาของ แมคคอมส์ และ ซอร์

แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นถึงประเด็นปัญหาและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งแทนด้วย X_1, X_2, X_3, \dots ที่มีขนาดเท่ากันทางซ้ายมือ จากนั้นสื่อมวลชนจึงนำเสนอให้ประชาชนทราบ โดยมีการเน้นในเชิงปริมาณ และความถี่ในแต่ละเรื่องแตกต่างกันออกไป (แสดงด้วยรูปตามแนวนอน) ส่วน X_1, X_2, X_3, \dots ที่มีขนาดไม่เท่ากันทางขวามือ นั้น เป็นระดับการรับรู้ของสาธารณชนต่อประเด็นปัญหาต่างๆ อันเป็นผลมาจากการที่สื่อมวลชนมีการนำเสนอและให้ความสำคัญต่อเรื่องใดมาก ก็จะได้รับพิจารณาจากสาธารณชนว่ามีความสำคัญมากด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก X_1, X_4 และ X_6 แสดงถึงการที่สาธารณชนตระหนักและให้ความสำคัญมากที่สุด ส่วน X_2, X_3 และ X_5 นั้น แสดงถึงการที่สาธารณชนให้ความสำคัญเป็นอันดับรองๆ ลงมา ซึ่งสอดคล้องกับการที่สื่อมวลชนกำหนดให้เห็นความสำคัญและการนำเสนอตนเอง

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการไหลเวียนข่าวสารตามทฤษฎีการจัดวาระข่าวสารนั้น ควรขึ้นอยู่กับทั้งสื่อมวลชนและผู้รับสาร มิใช่เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากการจัดวาระข่าวสารจำเป็นต้องพิจารณาถึงความพร้อมของผู้รับสาร โดยเฉพาะภูมิหลังของผู้รับสารในด้านความรู้ความสน

ใจต่อข่าวประเภทนั้นว่าเป็นอย่างไร หากข่าวนั้นมีพื้นฐานที่สอดคล้องกับความรู้และความสนใจของผู้รับสารแล้ว ผู้รับสารก็จะแสวงหาข่าวสารนั้นต่อไป โดยการติดตามเพื่อทราบทิศทางการเป็นไปของข่าว อาจแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมจากคนรอบข้างโดยการสนทนา รับฟัง หรือวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งอาจทำให้ข่าวสารนั้นขยายวงกว้างออกไป ดังนั้นอิทธิพลของการจัดวาระข่าวสารจึงขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. ความสำคัญของเหตุการณ์หรือคุณค่าของข่าว
2. จำนวนผู้รับสารซึ่งได้ติดตามวาระข่าวจากการจัดวาระข่าวสาร
3. อายุของข่าวในการจัดวาระข่าวนับตั้งแต่เกิดข่าวนั้น

ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ข่าวสารใดจะมีอิทธิพลตามการจัดวาระข่าวนั้นน้อยหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการที่ประชาชนผู้รับสารจำนวนมาก ให้ความสนใจและติดตามข่าวนั้นอยู่เป็นเวลานาน ซึ่งส่งผลให้สื่อมวลชนสามารถนำเสนอข่าวสารนั้นได้เป็นเวลานาน

ได้มีผู้ให้คำอธิบายแนวคิดเรื่องการจัดวาระข่าวสารไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปและประมวลมาได้ดังนี้

G.A.Lang and K.Lang

ในปี 1959 ทั้ง 2 ได้ทำการศึกษาถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของชาวอเมริกัน และพบข้อสรุปว่า

สื่อมวลชนสามารถสร้าง “ ความสนใจ ” ของสาธารณะให้มีต่อประเด็นบางประเด็นได้

และสื่อมวลชนยังสามารถสร้างสิ่งที่เรียกว่า “ สาธารณะ ” หรือ Public ลักษณะของความเป็นสาธารณะ คือ กลุ่มคนที่เปิดรับข่าวสารเรื่องเดียวกัน สนใจเหมือนกัน ไปที่ไหนๆ ก็จะมีคนพบแต่คนพูดถึงเรื่องนี้ และอาจมีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อประเด็นดังกล่าว

สื่อมวลชนมีอิทธิพลในการเสนอแนะทั้ง “ ประเด็น ” และ “ ตัวบุคคล ” ให้คนสนใจได้ กล่าวคือ สามารถนำเอาประเด็นหรือตัวบุคคลมาวางอยู่ในวาระความสนใจของคนได้

ถ้าสื่อมวลชนสนใจเรื่องใดมาก ผู้รับสารก็จะให้ความสนใจต่อเรื่องนั้น และควรมีอารมณ์ความรู้สึกต่อเรื่องใดเรื่องนั้นและควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นด้วย เช่น การร่วมแสดงความคิดเห็น

Cohen

Cohen ได้เขียนทฤษฎี Agenda-Setting ขึ้นในปี 1963 โดยมีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องของผลกระทบ (Effect) ของสื่อที่ต่างแยกแยะออกมาให้ชัดเจนว่าเป็นมิติด้านใด เช่น ต้องแยกมิติระหว่างความเข้าใจ (Cognitive) กับทัศนคติ (Attitude) ออกจากกัน เพื่อที่เราจะสามารถตอบคำถามเรื่องการมีผลหรือไม่มีผลได้อย่างแน่นอน

ในขณะที่แนวคิดเรื่องลำดับชั้นของผลกระทบของสื่อ (Hierarchy of Media Effect) เช่น สื่อจะสามารถสร้างผลกระทบให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ต่อทัศนคติ หรือต่อการกระทำ ซึ่ง Cohen สรุปว่า สื่อมวลชนจะสามารถสร้างผลกระทบต่อด้านความรู้สึก ความเข้าใจ ได้ง่ายกว่าด้านทัศนคติ

การวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อให้ข้อสรุปว่า สื่อมักไม่ค่อยประสบความสำเร็จนักในการทำให้คิดถึงเรื่องที่ย่อยกมาพูด ดังนั้น Cohen จึงให้ข้อสรุปว่า การที่คนเราจะเลือกรับรู้โลกอย่างไรนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับความสนใจของคนแต่ละคนเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับการที่บรรณาธิการข่าว นักเขียน นักหนังสือพิมพ์จะวาดแผนการนำเสนอภาพของโลกในแต่ละช่วงเวลามาให้ผู้อ่านเลือกอย่างไรบ้าง

M.McCombs and D.Shaw

ในปี 1968 McCombs และ Shaw ได้ทำการศึกษาแนวคิดเรื่องการกำหนดวาระของสื่อด้วยการทำการวิจัยเรื่องผู้ส่งสารและผู้รับสาร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

ในด้านผู้ส่งสาร จากการเลือกข่าว เลือกการนำเสนอ การบรรณาธิการ การทำงานของเจ้าหน้าที่ในห้องข่าว การประกาศข่าว ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่มีส่วนสำคัญในการตกแต่งตามความเป็นจริงทางการเมือง (เป็นแนวคิดเรื่อง Selection of Production)

ในด้านผู้รับสาร ผู้รับสารไม่เพียงแต่จะเรียนรู้ข่าวสารเท่านั้น หากแต่ยังเรียนรู้ “น้ำหนักความสำคัญของข่าว” จากปริมาณข่าวหรือสถานที่ตั้งของข่าว (อยู่หน้าไหน มาก่อนหรือหลัง)

นอกจากนั้น ผลการวิจัยที่ผ่านมาในเรื่องการกำหนดวาระข่าวสารของสื่อ พบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 3 ตัวแปร คือ วาระของสื่อ (Media Agenda) วาระของสาธารณะ (Public Agenda) และวาระที่ถูกกำหนดมาจากผู้มีอำนาจให้เป็นวาระของสังคม (Policy Agenda) แต่ก็ยังไม่พบคำตอบว่าใครเป็นผู้กำหนดใคร นอกจากนี้ยังมีคำถามในเรื่องตัวแปรแทรก (intervening

factor) ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง การวิจัยเรื่องการกำหนดวาระข่าวสารในชั้นต่อๆ มาจึงเป็นความพยายามที่จะหาคำตอบให้ปัญหาดังกล่าว

งานวิจัยของ S.Lyengar and D.Kinder (1987) พยายามจะตอบคำตอบเรื่องตัวแปรใดเป็นสาเหตุ ตัวแปรใดเป็นผลลัพธ์ ด้วยการใช้การวิจัยแบบทดลองและค้นคว้าตัวแปรที่เกี่ยวข้อง กลุ่มทดลองถูกถามให้ระบุประเด็นปัญหาที่สำคัญในทรศนะของพวกก่อนหน้าและหลังจากที่ได้เปิดรับข่าวประจำวันในช่วงเย็น ผลการวิจัยพบว่า

หลังจากเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนแล้ว กลุ่มตัวอย่างจะจัดลำดับของข่าวบางข่าวให้มีความสำคัญมากขึ้นกว่าในช่วงก่อนเปิดรับข่าว (และแตกต่างจากกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เปิดรับ) กลุ่มตัวอย่างรายงานว่าปัญหาบางปัญหาที่สื่อนำเสนอ มีความสำคัญต่อประเทศชาติมาก สมควรได้รับการเอาใจใส่ และรัฐบาลควรจัดการอะไรสักอย่าง

นอกจากนี้ Lyengar and Kinder ยังพบอีกว่ารูปแบบการนำเสนอข่าวแบบเร้าอารมณ์ (dramatic) มีผลทำให้อำนาจในการกำหนดวาระนั้นลดน้อยลง ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า การเสนอข่าวแบบเร้าอารมณ์นั้นจะต้องมุ่งเน้นที่ตัวบุคคลหรือตัวเหตุการณ์ มิใช่ตัวประเด็นทำให้ความสำคัญของประเด็นลดน้อยลง

ตำแหน่งของข่าว มีผลอย่างมากต่ออำนาจในการกำหนดวาระข่าวสาร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก เป็นธรรมชาติของการรับรู้ที่คนเราจะมีความสนใจในระดับสูงเมื่อตอนเริ่มต้น และความสนใจจะค่อยๆ ลดต่ำลงหรืออาจถูกขัดจังหวะจากเหตุการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการดูโทรทัศน์อยู่ที่บ้าน ประการที่ 2 ประชาชนได้เรียนรู้กติกาและรหัสของข่าวแล้วว่า ข่าวในช่วงลำดับแรกเป็นเรื่องที่มีคุณค่าของข่าวมากที่สุด

Priming หรือ การเลาะเดิม เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้รับสารแม้จะมีแรงจูงใจสูงมากในการเปิดรับข่าวสาร แต่ก็ไม่มีใครสามารถจะรับรู้เรื่องราวที่มีความสลับซับซ้อน เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ได้อย่างรอบด้าน ดังนั้นผู้รับสารจึงเลือกรับรู้สิ่งที่เข้าใจง่ายมากกว่า ซึ่งงานวิจัยของ Lyengar and Kinder พบว่า โทรทัศน์ ได้ช่วย “เลาะเดิม” (priming) เอาเฉพาะข้อสรุปทางการเมืองหรือการตัดสินใจทางเลือกบางอย่างเท่านั้นมานำเสนอ โดยตัดทิ้งรายละเอียดต่างๆ

ออกไปเพื่อให้เหมาะสมกับแบบแผนการรับรู้ของผู้รับสาร ดังนั้นในขณะที่แนวคิดเรื่อง “การกำหนดวาระ” แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของเนื้อหาข่าวที่มีต่อการรับรู้ความสำคัญของประเด็นต่างๆ แนวคิดเรื่อง “priming” ก็ได้แสดงให้เห็นผลกระทบเนื้อหาข่าวในการให้น้ำหนักต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบต่างๆ ของสื่อมวลชน หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า อำนาจของข่าวโทรทัศน์รวมไปถึงสื่อมวลชนชนิดอื่นๆ ไม่ได้อยู่ที่ความสามารถในการโน้มน้าวใจ หากอยู่ที่การชี้นำความสนใจของสาธารณะ และการกำหนดเกณฑ์การวินิจฉัยให้แก่สาธารณะ

นอกเหนือจากบทสรุปดังกล่าวแล้ว Davis & Robinson (1986) ยังเสนอให้มีการศึกษาลึกลงในรายละเอียดของคำถามที่ว่า สิ่งที่ประชาชนคิดว่าสำคัญนั้นเกี่ยวข้องกับคำถามต่อไปนี้หรือไม่

1. เรื่องของใครจึงจะเป็นเรื่องสำคัญ (ตัวแปรเรื่องบุคคลที่เป็นข่าว)
2. เหตุการณ์สำคัญนั้นเกิดขึ้นที่ไหน (ตัวแปรเรื่องสถานที่ที่เป็นข่าว)
3. ทำไมเรื่องราวดังกล่าวจึงสำคัญ

Roger & Dearing (1987) จึงเสนอให้มีการแยกแยะตัวแปร 3 ตัวแปร ออกจากกันให้ชัดเจน คือ

1. ลำดับความสำคัญที่สื่อเป็นผู้จัด (Media Agenda)
2. ลำดับความสำคัญที่สาธารณะเป็นผู้จัด (Public Agenda)
3. ลำดับความสำคัญที่ผู้มีอำนาจเป็นผู้จัด (Policy Agenda)

ซึ่งเขาทำการเสนอว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้ง 3 นี้ มีลักษณะซับซ้อนและมีทิศทางที่แตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของแต่ละตัวแปร เช่น คุณลักษณะเรื่องความเชื่อถือได้ของตัวสื่อ คุณลักษณะเรื่องประสบการณ์ส่วนตัวของผู้รับสาร หรือคุณลักษณะเรื่องอำนาจของผู้กำหนดนโยบาย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับตัวสื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจจะทำให้การจัดวาระสำคัญในผู้รับสารอาจแตกต่างจากในสื่อ เพราะระบบคุณค่าของสาธารณะและสื่อเป็นคนละชุดกัน

แต่งงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธการสื่อสารในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม” เป็นวิจัยที่ต้องการศึกษาอิทธิพลของสื่อและการนำเสนอวาระข่าวสารของสื่อในการชี้นำ

ประเด็นที่มีผลกระทบต่อระดับมหภาคหรือระดับสังคม ดังการศึกษาของ K.Lang & G.Lang ซึ่งได้ศึกษาถึงพลังของสื่อที่มีผลกระทบต่อระดับมหภาคหรือระดับสังคม ที่เขาเรียกว่า “การสร้างวาระ”

(Agenda-building) ซึ่งหมายถึงกระบวนการอันซับซ้อนที่ประเด็นหนึ่งๆ จะถูกสร้างให้มีความสำคัญในการกำหนดและวางแผนนโยบายออกมา ในกระบวนการนี้ K.Lang & G.Lang พบองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกัน 3 ส่วน คือ รัฐบาล ประชาชน และสื่อมวลชนที่ช่วยในการชี้แนะและผลักดันวาระข่าวสารให้ขึ้นมาเป็นประเด็นในระดับสังคมได้

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง และมีความจำเป็นสำหรับการเมืองเกือบทุกระบบ เนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งการดำรงอยู่ของระบบการเมือง

ได้มีผู้ให้นิยามความหมายของ “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” เพื่อให้เห็นภาพกว้างๆ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าว ไว้ดังต่อไปนี้

Robert G. Meadow ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่ง ที่ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่เพื่อความพอใจของบุคคล ทำให้บุคคลรู้สึกดีขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเสมือนแหล่งที่มาของการสื่อสารทางการเมือง

Myron Weiner (1971 : 161-164) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง ปฏิบัติการโดยสมัครใจใดๆ ที่จะสำเร็จผลหรือไม่ก็ได้ มีการจัดองค์กรหรือไม่ก็ได้ จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องก็ได้ และจะใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ได้ แต่การกระทำนั้นต้องมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น จากความหมายนี้ Weiner ได้เน้นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 ประเด็น ประการแรก ต้องเป็นการกระทำที่มีใช้เพียงความรู้สึกหรือทัศนคติ ประการที่สอง หมายความว่าเฉพาะกิจกรรมหรือการกระทำที่เป็นไปโดยสมัครใจ ไม่รวมถึงการกระทำที่ไม่ได้เป็นไปโดยสมัครใจ เช่น การถูกเกณฑ์ทหาร เป็นต้น และ

ประการที่สาม การใช้ความหมายนี้พึงใช้กับระบบการเมืองที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ผู้บริหารงานของรัฐบาลในระดับใดระดับหนึ่งด้วย

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาของ Samuel P. Huntington และ John M. Nelson ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้คร่าวๆ ว่าเป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดย Huntington ได้กำหนดขอบเขตของคำนิยามนี้ไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงเฉพาะการกระทำ ไม่รวมทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้ที่เป็นพลเมืองธรรมดา ไม่ใช่ชนักการเมืองอาชีพ กล่าวคือ กิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดานั้น มีลักษณะเป็นช่วงๆ ไม่ต่อเนื่อง (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา และเป็นบทบาทรองจากบทบาทหลักอื่นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังหมายถึงเฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่ออิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรคุณค่าที่มีอยู่อย่างจำกัดในสังคม ทั้งนี้ไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกดดันหรือเพื่ออิทธิพลต่อกลุ่มอื่นๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันกับรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะกิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสำเร็จผลหรือไม่ ก็ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอาจเป็นไปด้วยความสำนึกของตนเองหรือถูกชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วมก็ได้

Norman H. Nie & Sidney Verba ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า จะต้องเป็นกิจกรรมของพลเมืองเฉพาะบุคคล เป็นเรื่องของการกระทำกิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะสิทธิที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สิทธิที่จะเข้าสมาคม หรือก่อตั้งพรรคการเมือง หรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเมืองกลุ่มอื่นๆ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐบาล สิทธิเกี่ยวกับการพูดการชุมนุม และการพิมพ์อย่างอิสระ และเป็นกิจกรรมซึ่งมุ่งหมายเพื่ออิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งในการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล หรือการเลือกการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งเป็นการเข้ามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรม แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็พยายามก่ออิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขใหม่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีทั้งที่มีต่อต้าน เช่น เดินขบวนประท้วง ก่อการจลาจล และทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการในการเกณฑ์ทหาร การเสียภาษี เป็นต้น

Samuel P. Huntington & George I. Dominguez ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า เป็นกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง

Herbert Mc Crosby ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า เป็นการกระทำโดยสมัครใจของสมาชิกในสังคม เพื่อมีส่วนในการคัดเลือกผู้ปกครองและการกำหนดนโยบายสาธารณะ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารการเมือง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมือง การช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง และการติดต่อสัมพันธ์กับผู้แทนราษฎร นอกจากนั้น ลักษณะของความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมทางการเมือง ยังพิจารณาได้จากการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การช่วยเขียนสุนทรพจน์ในการรณรงค์หาเสียง การแข่งขันกันเป็นเจ้าหน้าที่พรรค แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร และหน้าที่ด้านตุลาการ

จรรยา สุภาพ (2527 : 310) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า การที่ประชาชนจะพึงมีส่วนในการกำหนดนโยบายในการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาลและในทางการเมือง หรืออาจจะเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง

ทิพาพร พิมพิสุทธ์ (2521 : 104-105) ได้ให้ความหมายของการเข้าร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (activity) ของแต่ละบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล การมีส่วนร่วมจะมาจากแต่ละบุคคลโดยตรงต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล เรียกว่า Autonomous Participation และจากการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาลโดยอ้อม นอกเหนือจากแต่ละบุคคลโดยอ้อมแล้ว เรียกว่า Mobilized Participation

Gabriel A. Almon & James S. Coleman (1960 : 17-18) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนว่าแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. ส่วนที่เรียกตามภาษาเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรมว่า “ส่วนที่ใส่เข้าไป” (Input function) ซึ่งแยกได้เป็น

- 1.1 การเรียนรู้ของประชาชนที่เกี่ยวกับการเมืองและการเข้าร่วมในกระบวนการเมือง (Political socialization and recruitment)
- 1.2 การแสดงออกเพื่อรักษาผลประโยชน์ (Interest articulation)
- 1.3 การรวมกลุ่มของประชาชนที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Interest aggregation)
- 1.4 การแสดงความคิดเห็นของประชาชนในปัญหาการเมืองเพื่อให้ผู้บริหารรับรู้และนำไปปฏิบัติ (Political communication)

2. ส่วนที่เรียกตามภาษาเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรมว่า “ส่วนที่เป็นผลผลิตออกมา” (Output function) ซึ่งแยกได้เป็น

- 2.1 การออกระเบียบข้อบังคับ (Rule making)
- 2.2 การนำระเบียบข้อบังคับไปปฏิบัติ (Rule application)
- 2.3 การตัดสินชี้ขาดให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ (Rule adjudication)

Lester W. Milbrath ได้เรียงลำดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากน้อยไปมาก 14 รายการ ดังนี้

1. การที่บุคคลสนองตอบต่อสิ่งเร้าทางการเมือง
2. การที่บุคคลลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
3. การที่บุคคลริเริ่ม อภิปราย ถกเถียงทางการเมือง
4. การที่บุคคลพยายามพูดจาหว่านล้อมให้ผู้อื่นออกเสียงเลือกตั้งทางใดทางหนึ่ง
5. การที่บุคคลติดเครื่องหมายหรือแผ่นป้ายโฆษณาทางการเมืองบนเสื้อผ้า
6. การที่บุคคลติดต่อเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมือง
7. การที่บุคคลช่วยเหลือทางการเงินต่อพรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
8. การที่บุคคลเข้าร่วมในการประชุมทางการเมือง
9. การที่บุคคลสละเวลาเพื่อช่วยหาเสียงเลือกตั้ง

10. การที่บุคคลเป็นสมาชิกผู้กระตือรือร้นของพรรคการเมืองหนึ่ง
11. การที่บุคคลเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการบริหารพรรค หรือการประชุมวางแผนของพรรค
12. การที่บุคคลช่วยหาทุนให้กับพรรค
13. การที่บุคคลเข้าสมัครเป็นผู้รับการเลือกตั้ง
14. การที่บุคคลได้รับเลือกเข้าดำรงตำแหน่งของรัฐและพรรคการเมือง

ในปัจจุบัน รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่พบเห็นอยู่ในระบบการเมืองส่วนใหญ่ มีดังนี้

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สำหรับประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยที่มีตัวแทนซึ่งปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่นั้น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่พลเมืองกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีอิทธิพลต่อผู้นำในระบบการเมือง โดยทำให้ผู้นำต้องปรับนโยบายของตน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

ผู้ที่ไปลงคะแนนเสียงมักจะเป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกเกี่ยวกับบรรทัดฐานของสังคม และการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่ต้องอาศัยข้อมูลข่าวสาร หรือแรงจูงใจมากเหมือนกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงนั้น อาจไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการกระทำของตนเองว่าก่อให้เกิดผลทางการเมืองอย่างไร บุคคลเหล่านี้อาจไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในรูปลักษณะอันใดเลย ในทางกลับกัน ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นในรูปแบบอื่นๆ ก็อาจไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็ได้

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเกิดขึ้นเมื่อผู้ลงคะแนนเสียงเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะว่าพวกเขามีเนื้อหาที่จะสื่อสารเกี่ยวกับผลประโยชน์บางประการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความต้องการถูกแสดงออกโดยผ่านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งพลเมืองบางคนถูกจำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงเป็นโอกาสครั้งหนึ่งที่พวกเขาจะสามารถสื่อสารกับผู้นำทางการเมืองได้ ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีมุมมองว่าบัตรลงคะแนนเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญของเขา (Robert G. Meadow , 81)

2. กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง หมายถึง การชักชวนให้ผู้อื่นไปลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน การทำงานให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง

อย่างกระตือรือร้น การเข้าร่วมประชุม หรือชุมนุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนด้านการเงิน แก่พรรคการเมืองและผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง รวมทั้งการเป็นสมาชิกชมรมทางการเมือง

Milbrath และ Goel กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้เป็นการเข้าร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมืองในระยะเวลาการเลือกตั้ง หรือระหว่างการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เป็นการมีบทบาทอย่างกระตือรือร้นในการรณรงค์หาเสียง รวมถึงการให้เงินสนับสนุน การชักชวนให้ประชาชนไปตรวจรายชื่อในทะเบียนบ้านเพื่อไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง พยายามชักชวนให้ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงลงคะแนนให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน ตลอดจนการลงสมัครรับเลือกตั้ง

3. กิจกรรมของชุมชน เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองและสังคม กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มที่ให้ความสนใจ หรือดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เป็นปัญหาสาธารณะ แต่ทั้งนี้ กลุ่มดังกล่าวต้องไม่ใช่เป็นองค์กรของรัฐบาล

4. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล หมายถึงการกระทำของบุคคลในลักษณะที่เป็นการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาหรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนหรือของกลุ่ม ปัญหาที่เขาสนใจและนำไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลนั้น เป็นสิ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อตัวเขา

5. การชักจูง (Lobbying) หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของความพยายามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ในอันที่จะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือผู้นำในระบบการเมือง เพื่อเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจหรือปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชน มักอยู่ในรูปของการกระทำเพื่อสนับสนุน หรือคัดค้านร่างกฎหมาย หรือนโยบายอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ

6. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะการประท้วง และการใช้ความรุนแรง Lester W. Millbrath อธิบายว่า ลักษณะของการประท้วงนั้น ได้แก่ การเข้าร่วมชุมนุมในที่สาธารณะ การจลาจล การก่อความวุ่นวาย เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขในสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง อาจจะเป็นการประท้วงโดยเปิดเผยในรูปการชุมนุม การเดินขบวน ตลอดจนการไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง กฎหมาย และนโยบายที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการประท้วงในรูปซ่อนเร้น

ส่วนการใช้ความรุนแรงนั้น Huntington ใช้ในความหมายที่ว่า เป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ด้วยการก่อให้เกิดความเสียหายทางกายภาพต่อบุคคลและทรัพย์สิน

7. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในบทบาทของผู้สื่อข่าวสาร (Communicators) หมายถึงการที่บุคคลติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ส่งจดหมายแสดงการสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมืองในนโยบายที่เห็นว่าถูกต้องเหมาะสม ส่งคำประท้วงต่อการดำเนินการที่เห็นว่าไม่ดี รวมทั้งการพูดคุยแสดงความคิดเห็นของตนต่อรัฐบาล เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นไปยังสื่อมวลชนต่างๆ

ลักษณะของการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้จะต้องมีการแลกเปลี่ยนด้านเวลา และผู้ที่จะมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มักจะมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างดี มีความสนใจทางการเมือง และมีการรับรู้ข่าวสารการเมืองในระดับสูง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเรื่องการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในรูปแบบที่ 1,2,3,5 และ 7 อันได้แก่ การลงคะแนนเสียงหรือการไปร่วมทำประชามติ การมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมกิจกรรมของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่ทรงพลังให้ประชาชนเข้าใจในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ การชักชวนให้ผู้อื่นสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ การเสนอความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ และการมีส่วนร่วมในบทบาทของผู้สื่อข่าวที่ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ และการพูดคุยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

สำหรับแบบจำลองของการมีส่วนร่วมทางการเมือง Daniel Lerner ได้เสนอไว้ดังนี้

Lerner (อ้างถึงใน เสถียร เขยประทับ, 2536) ลำดับขั้นต่อไปนี้เป็น ขั้นแรก ความเป็นเมือง (ดัชนีที่แสดงถึงภาคสังคม-เศรษฐกิจ) จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนการอ่านออกเขียนได้ (ดัชนีที่

แสดงถึงภาควัฒนธรรม) ซึ่งเป็นขั้นที่สอง การอ่านออกเขียนได้จะก่อให้เกิดเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่ขั้นที่สามของการพัฒนา นั่นคือ การเจริญเติบโตของสื่อมวลชน ในขั้นนี้จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะการเกื้อกูลกันเกิดขึ้น คือ การอ่านออกเขียนได้ทำให้การเจริญเติบโตของสื่อมวลชนที่ทันสมัยเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และในทางกลับกัน การเจริญเติบโตของสื่อมวลชนที่ทันสมัยจะช่วยให้พัฒนาการอ่านออกเขียนได้ให้เป็นที่ไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น และขั้นสุดท้ายของการพัฒนาก็คือการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางการเมืองตามแนวทางประชาธิปไตย

ดังนั้นจากกล่าวได้ว่า การสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลบางประการต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ การเปิดรับสื่อมวลชนจะมีลักษณะเป็นการส่งผ่านข่าวสาร (Transmitter) มากกว่าการส่งผ่านอิทธิพล ผู้ที่รับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นจะได้รับข่าวสารเพื่อประกอบการตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะมีพฤติกรรมเช่นใด และจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะที่เป็นไปด้วยความสำนึกของตนเองมากกว่าโดยการถูกชักจูง

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การได้รับข่าวสารทางการเมืองทำให้มีการสื่อสารทางการเมือง อันจะมีผลต่อความรู้สึกถึงผลกระทบจากการปฏิบัติงานของรัฐบาล ความรู้สึกในด้านความสามารถทางการเมืองและความสนใจ โดยจะกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการได้รับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชน หรือจากการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การสนทนา การประชุม

นอกจากสื่อมวลชนแล้ว ปัจจัยสำคัญที่นักรัฐศาสตร์พบว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองก็คือ ระดับการศึกษาและอาชีพ โดยทั่วไปพบว่าพลเมืองที่มีระดับการศึกษาสูงมีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าพวกที่มีระดับการศึกษาต่ำ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทย ยังไม่มีผู้ใดทำการวิเคราะห์ไว้อย่างชัดเจนว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของการอ่านออกเขียนได้นั้น มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราเพิ่มของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใด

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชั้นทางสังคม (Social class) มีความสัมพันธ์กับลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง

เหตุใดการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์กับทั้งระดับการศึกษาและอาชีพ เหตุผลหนึ่งที่เป็นไปได้ก็คือ อาชีพของบุคคลมีผลมาจากการศึกษาอบรม ผู้ที่มีการศึกษาสูงมักจะมีตำแหน่งการงานสูง ดังนั้น การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่ใช่ปัจจัยด้านอาชีพเพียงอย่างเดียว อาจจะเป็นเพราะกลุ่มบุคคลที่ผู้เข้าร่วมทำงาน รายได้ ฯลฯ เป็นตัวกำหนดอัตราและระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง นั่นคือ ระดับการศึกษาเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ หรือมองอีกด้านหนึ่งการศึกษาอาจจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่อาจเป็นเพราะ ประเภทของงาน หรืออาชีพ เป็นตัวกำหนดความแตกต่างนั้นก็ได้

นอกจากระดับการศึกษาแล้ว Milbrath ยังพบว่าเพศก็มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย กล่าวคือเพศชายมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง จากการศึกษาของ Bone & Ranney เกี่ยวกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1956-1968 พบว่า เพศหญิงไปลงคะแนนเสียงน้อยกว่าเพศชาย รวมทั้งเพศหญิงไม่คิดว่าการออกเสียงเลือกตั้งของตนจะมีความสำคัญต่อประเทศมากกว่าเพศชาย

นอกจากปัจจัยด้านการศึกษา อาชีพ และเพศแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆที่มีอิทธิพลสูงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นกัน นั่นคือ ปัจจัยส่วนบุคคล Milbrath ได้กล่าวว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ พันธุกรรม แรงขับ บุคลิกภาพ ความต้องการทางจิตใจและร่างกาย ความเชื่อ ค่านิยม รวมไปถึงทัศนคติทางการเมือง

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยกล่าวถึงความหมาย แนวคิด และรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งบทบาทที่สำคัญของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ตลอดจนปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจเพื่อให้เห็นข้อสรุปที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นว่าประกอบไปด้วยปัจจัยด้านใดบ้างเพื่อประโยชน์ในการเชิงวิชาการต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ กระบวนการสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 “ ซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เทคนิคและวิธีการในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีลักษณะข้อมูลในรูปของปรากฏการณ์นิยม ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) บุคคลซึ่งสังกัดอยู่ในองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และนำเสนอผลการวิจัยออกมาในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

- คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ
- สมาชิกองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 อาทิ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน สมาพันธ์ประชาธิปไตย เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นติดต่oprะสานงาน

เป็นขั้นตอนเริ่มแรกของกระบวนการเก็บข้อมูล โดยในขั้นตอนนี้เมื่อผู้วิจัยทำการรวบรวมรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลและทำการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอเข้าสัมภาษณ์พร้อมทั้งชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย สาระประโยชน์ต่างๆที่จะได้รับจากงานวิจัย รวมไปถึงลักษณะคำถามเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีเวลาเตรียมตัวและเตรียมข้อมูลให้พร้อม และทำการนัดหมายวัน เวลา สถานที่ ที่ผู้ให้ข้อมูลมีความสะดวกเพื่อให้ผู้วิจัยเข้าทำการสัมภาษณ์

2. ขั้นเตรียมอุปกรณ์

เมื่อกำหนดวัน เวลา สถานที่ ในการเข้าสัมภาษณ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียงเพื่อใช้บันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูลขณะทำการสัมภาษณ์

3. ขั้นสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview)

ผู้วิจัยเข้าทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจริง ซึ่งในการสัมภาษณ์นั้นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

- คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาอำนวยการธรรมนุญ ซึ่งมีลักษณะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 17 คน
- สมาชิกองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

แนวทางในการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่ม คือ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาอำนวยการธรรมนุญ และสมาชิกองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยผู้วิจัยเริ่มต้นสัมภาษณ์จากคุณบุญเลิศ ศชายุทธเดช ซึ่งเป็นคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาอำนวยการธรรมนุญ เนื่องจากเป็นบุคคลที่ผู้วิจัยเคยพบ จึงทำให้สะดวกในการติดต่อและขอความร่วมมือ จากนั้นจึงได้ขอให้คุณบุญเลิศ ช่วยแนะนำไปยังบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนคณะกรรมการประชาสัมพันธ์เอง และในส่วนของสมาชิกองค์กรที่เข้าร่วม

ผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ด้วย และเมื่อผู้วิจัยได้เข้าสัมภาษณ์บุคคลอื่นๆ ตามที่ได้รับคำแนะนำแล้ว ผู้วิจัยก็จะขอให้บุคคลท่านนั้นช่วยแนะนำบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยผู้วิจัยทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนได้ข้อมูลครบถ้วนตามต้องการ ซึ่งลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลเช่นนี้ คือ ลักษณะการเก็บข้อมูลตามหลัก Snow Ball Technic

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคณะกรรมการวิชาการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 8 คน และกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 23 คน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และซักถามด้วยตนเอง และได้ทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง เพื่อช่วยในการนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ในภายหลัง

4. ขั้นการบันทึกและลงรายละเอียดข้อมูล

เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ขั้นตอนต่อไปคือการนำเอาเทปบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์มาถอดความและจัดพิมพ์ให้อยู่ในลักษณะลายลักษณ์อักษรเพื่อสะดวกในการจัดเก็บ และง่ายต่อการนำมามาศึกษาเพื่อลงรายละเอียดของข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และนำไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

5. ขั้นการสรุปและวิเคราะห์ผล

เมื่อทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลครบตามเกณฑ์ที่กำหนด หรือได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยก็จะนำเอารายละเอียดของข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับมาทำการสรุป ศึกษา และวิเคราะห์โดยอาจต้องขอความอนุเคราะห์จากผู้รู้หรือแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารที่ได้มีการรวบรวมไว้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้มีความชัดเจนและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์

และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดถูกต้อง ครอบคลุมประเด็นที่ผู้วิจัยทำการศึกษานั้น การดำเนินการสัมภาษณ์นั้นจะไม่มีโครงสร้างคำถามที่แน่นอนตายตัว (Unstructured Interview) เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์อันเนื่องมาจากบุคคลผู้ให้ข้อมูลมาจากกลุ่มสาขาอาชีพและหน่วยงานที่แตกต่างกัน จึงย่อมมีลักษณะการดำเนินงานที่ต่างกัน รูปแบบคำถามจึงควรปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนที่สุด โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับจุดเริ่มต้น การก่อกำเนิด และพัฒนาการของกระแสนวัตกรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540
2. ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานในการผลักดันกระแสนวัตกรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540
3. ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธวิธีที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของกระแสนวัตกรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540 ออกสู่สาธารณชน
4. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ที่มีส่วนในการผลักดันกระแสนวัตกรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540 และก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน
5. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการเข้าร่วมขององค์กรต่างๆ ในการผลักดันกระแสนวัตกรรมนุญ

การทดสอบเครื่องมือในการวิจัย

เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ทำการวัดความเที่ยงตรง (Validity) ของข้อมูลที่ได้รับ ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทดสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลโดยพิจารณาคำตอบที่ได้กับความสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง รวมไปถึงการทดสอบการสื่อความหมายของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ว่ามีความถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสารหรือไม่ โดยก่อนที่จะนำคำถามไปใช้ในการสัมภาษณ์จริง ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบโดยการถามคำถามด้วยคำถามเดียวกันกับกลุ่มทดสอบมากกว่า 1 คน เพื่อพิจารณาถึงผลของคำตอบที่ได้ว่าตรงกันหรือไม่

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังจะทำการทดสอบความสามารถเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อมูลที่รวบรวมได้ โดยผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งผู้วิจัย

พยายามจะแสวงหาข้อมูลมาประกอบการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลให้ได้อย่างน้อย 3 ส่วน คือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมและบันทึกไว้ในรูปของเอกสารและสิ่งพิมพ์ ของราชการ และข้อมูลทีรวบรวมได้จากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ เช่น เหตุการณ์ตามหน้าข่าว หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาถึงปรากฏการณ์ของกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในแง่ของกลยุทธ์การสื่อสารในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม โดยนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง (Fact) เกี่ยวกับพัฒนาการของกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เทคนิคและวิธีการในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนให้เป็นประเด็นสังคม และปัจจัยต่างๆ ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนให้เป็นประเด็นสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดมาวิเคราะห์ประกอบเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วนั้นมีความสมบูรณ์และเป็นไปได้ในเชิงวิชาการ ให้มองเห็นภาพของการก่อตัวของกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนโดยใช้กรอบของเวลาเป็นที่ตั้ง รวมไปถึงลักษณะการเข้าร่วมของกลุ่มองค์กรต่างๆ ตลอดจนกลยุทธ์ในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม และการดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วม

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้มีการนำเสนอรายงานการวิจัยในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมจากการสัมภาษณ์ และได้นำเอาข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีเนื้อหากล่าวถึง

1. พัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540
2. กลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ตลอดจนกลยุทธ์การสื่อสารที่กลุ่มองค์กรต่างๆ เหล่านั้นใช้ในการผลักดัน
3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามปัญหาในการวิจัย 3 ข้อ คือ

1. พัฒนาการของรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540
2. กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในการผลักดันรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540
3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : พัฒนาการของรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ว่า การก่อตัวของกระแสรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540 มีผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดการปฏิรูปการเมือง สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระยะด้วยกัน คือ

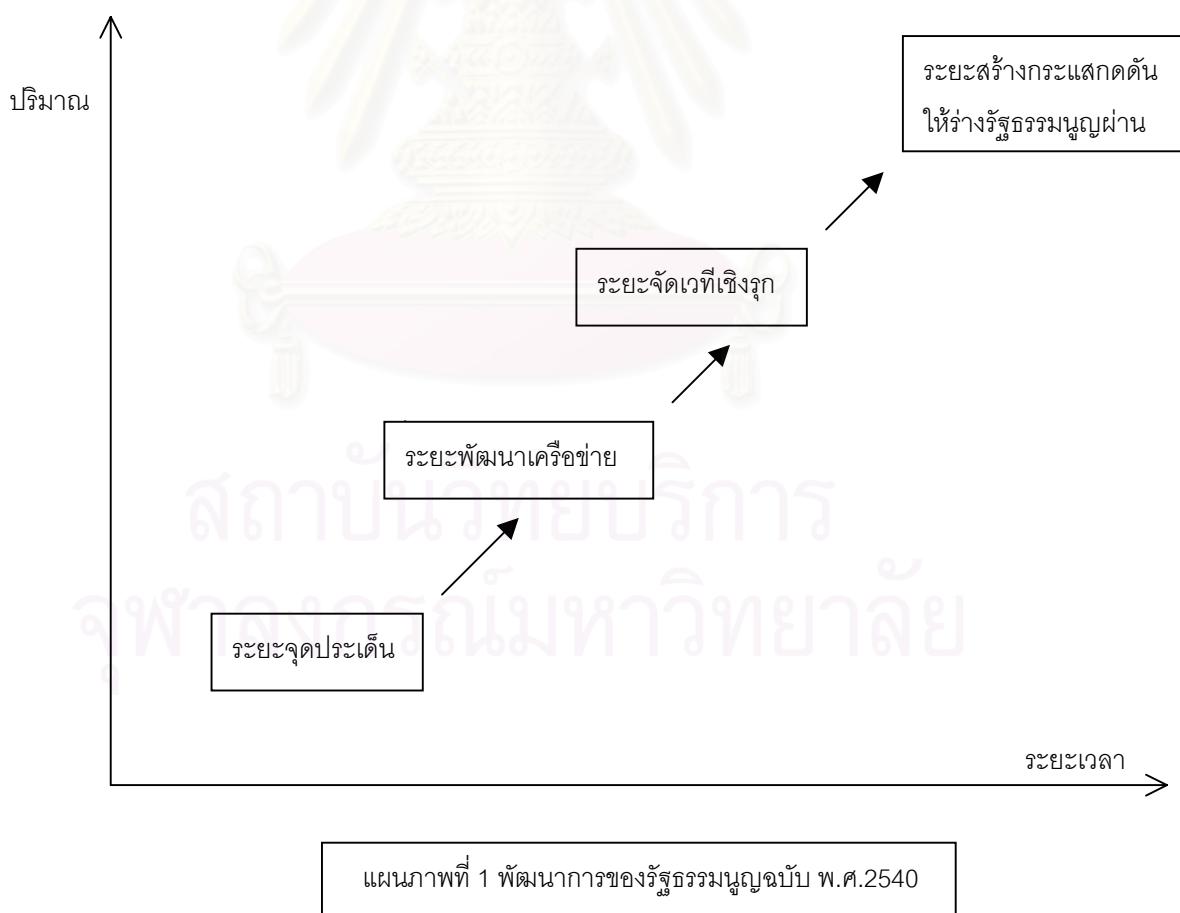
ระยะจุดประเด็น เป็นระยะที่แกนนำขององค์กรต่างๆ ที่มีความสนใจต่อประเด็นเนื้อหา ตลอดจนกระบวนการร่างรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540 เริ่มจุดประกายความคิดและชักชวนให้เกิดความตื่นตัวในหมู่สมาชิกองค์กรด้วยตนเอง และยังรวมไปถึงประชาชนโดยทั่วไปให้มีความตื่นตัวต่อการร่างรัฐธรรมนุญฉบับดังกล่าว

ระยะพัฒนาเครือข่าย เป็นระยะที่กลุ่มองค์กรต่างๆ เริ่มนำเสนอเนื้อหาแนวทางรวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่กลุ่มตนสนใจต่อองค์กรอื่นๆ ที่มีความตื่นตัวต่อการร่างรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ.2540 เช่นกัน เป็นช่วงที่มีการรวมตัวขององค์กรแกนนำอย่างชัดเจนและเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น การจัดกิจกรรมเป็นลักษณะกิจกรรมภายใน

ระยะจัดเวทีเชิงรุก เป็นช่วงของการจัดกิจกรรมต่อสาธารณะ เพื่อรักษาความแรงของ กระแสรัฐธรรมนูญให้ต่อเนื่องในหมู่ประชาชน มีการประสานความร่วมมือทั้งระหว่างภายในกลุ่มองค์กรพันธมิตรและหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ในการจัดกิจกรรม โดยกิจกรรมจะมีลักษณะหลากหลายและระดมความถี่มากขึ้นเป็นลำดับ

ระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน เป็นช่วงที่กลุ่มองค์กรต่างๆ เร่งสร้างความกดดันต่อรัฐสภา รวมถึงเรียกร้องให้ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวและแสดงพลังสนับสนุน เนื่องจากเป็นช่วงที่รัฐธรรมนูญกำลังจะผ่านการลงมติ ซึ่งจัดเป็นช่วงที่ประชาชนทั่วไปออกมาเคลื่อนไหวมากที่สุด

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในลักษณะการก่อตัวของพัฒนาการของรัฐธรรมนูญที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอในลักษณะแบบจำลองดังนี้

ระงะจุดประเด็น

ระงะจุดประเด็น เป็นระงะที่แนวคิดเรื่องกรร่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เริ่มเข้กรมาสู่ สังคมไทย โดยช่วงต้นของระงะเริ่มตั้งแต่ประมาณปลายปี 2539 ซึ่งเป็นช่วงเวลาทีรัฐสภาในขณะนั้นได้มีมติให้กรเห็นชอบในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งกรราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พุทธศักรช 2539 โดยกำหนดให้สภารร่งรัฐธรรมนูญทำหน้าทีในการกรร่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมร ซึ่งเป็นไปตมกระบวนการของการปฏิรูปกรเมือง

เมื่อรัฐสภามีมติให้กรกรร่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ได้มีกลุ่มกลุ่มนักคิดหัวก้าวนำจนวนหนึ่งได้ออกมรจุดประเด็นความคิดให้กับสังคมในขณะนั้นว่ากรร่งรัฐธรรมนูญทีจะมีกรร่งขึ้นมรใหม่ นั้นควรมีทีมรทีไปอย่างไร กระบวนการในการทีได้มรซึ่งเนื้อหาในร่งรัฐธรรมนูญนั้นควรมีไปนทิศทงไหน ซึ่งข้อมูลจกรการสัมภาษณ์ประกอบกับกรสังเกตของผู้วิจัยพบว่ กลุ่มนักคิดหัวก้าวนำดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นบุคคลทีมีบทบาทในการเคลื่อนไหวเพื่อให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทงทีดีขึ้นได้ออกมรแสดงความคิดเห็นทีชัดเจนว่กรร่งรัฐธรรมนูญทีกำลังจะมีขึ้นนี้สมควรเป็นอย่งทีจะต้องมรจกรการมีส่วนร่วมของประชาชน นั่นคือประชาชนต้องมีส่วนแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาในร่งฯ ไม่ใช่ปล่อยให้เนื้อหาในร่งรัฐธรรมนูญเป็นหน้าทีของผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการและชนชั้นปกครองเหมือนเช่นแต่ก่อนอีกต่อไป กลุ่มนักคิดหัวก้าวนำเหล่านี้มีความคิดว่รัฐธรรมนูญทีแท้จริงควรมรจกรความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน ดังนั้นกระบวนการร่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทีกำลังจะมีขึ้นนั้นจึงจำเป็นอย่งทีต้องให้ประชาชนเข้มรมีส่วนร่วมอย่งจริงจัง

เมื่อมีแนวความคิดเช่นนี้ กลุ่มนักคิดเหล่านี้จึงมีการประกาศแนวความคิดนี้ให้กับสังคมได้รับรู้อยู่จัดในรูปแบบของการแถลงข่ว กรร่วมอภิปรายให้เห็นถึงข้อดีของการร่งรัฐธรรมนูญโดยกรมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจกรการสัมภาษณ์ ดร.ชัยวัฒน์ ธิระพันธุ์ หนึ่งในสมาชิกของกลุ่มนักคิดหัวก้าวนำนี้พบว่า ประเด็นดังกล่าวได้รับการขานรับจกรสังคมและสื่อมวลชนเป็นอย่งดีเนื่องจกรสอดคล้องกับหลักการของการปฏิรูปกรเมืองซึ่งเป็นกระแสหลักของสังคมอยู่ในขณะนั้น ทำให้ทั้งกลุ่มคนต่งๆทีเห็นด้วยกับความคิดดังกล่าวได้นำเอาแนวคิดนี้ไปวิพากษ์วิจารณ์และขยายผลด้วยการจัดสัมมนาพูดคุยกันภายในกลุ่ม สื่อมวลชนเองก็ให้กรสนใจไม่ย่งหยอนไปกว่ากันดังปรากฏบทควมมกรมกรเกี่ยวกับกรร่งรัฐธรรมนูญตมหน้าหนังสือพิมพ์ ทำให้สังคมเริ่มตื่น

ตัวและให้ความสนใจในประเด็นเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างที่ไม่เคยมีรัฐธรรมนูญฉบับใดเคยกระทำเช่นนี้มาก่อน

ในขณะที่เดียวกันกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญก็ดำเนินต่อไปจนมาถึงขั้นตอนที่จะให้ได้มาซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งก็คือ “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ซึ่งนับเป็นครั้งแรกเช่นกันที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเลือกตัวแทนของตนเองในการเข้าไปมีส่วนร่วมร่างเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ สังคมจึงทุ่มความสนใจให้กับข่าวคราวเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่รวมถึงการคัดสรรบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ดังกล่าว ในช่วงระยะที่สังคมกำลังให้ความสนใจต่อประเด็นร่างรัฐธรรมนูญและบุคคลที่จะลงสมัครเข้ารับเลือกเป็นสมาชิกสภาร่างนี้เอง กลุ่มองค์กรทางด้านสิทธิมนุษยชน, องค์กรที่เคลื่อนไหวด้านการเมืองการปกครองและประชาธิปไตย ต่างก็เห็นเป็นโอกาสที่จะผลักดันให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้บรรจุเนื้อหาอันว่าด้วยสิทธิเสรีภาพและกลไกการตรวจสอบทางการเมืองตามที่กลุ่มของตนเห็นเหมาะสม กลุ่มองค์กรเหล่านี้จึงเริ่มที่จะจุดประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เข้าสู่สังคมรวมทั้งส่วนที่เป็นเครือข่ายของพวกเขาให้หันมาสนใจตื่นตัวและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอย่างเต็มที่ บางองค์กรมีการผลักดันให้สมาชิกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอย่างจริงจังนั่นคือการเป็นผู้ร่วมลงสมัครคัดเลือกเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและบางกลุ่มที่มีความคิดในเชิงก้าวหน้าก็ออกมาผลักดันในเรื่องของกระบวนการในการได้มาซึ่งร่างรัฐธรรมนูญว่าจะต้องได้มาพร้อมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่ากระบวนการร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ต้องมีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน มีประชาชนเป็นผู้ “ร่วมร่าง” ซึ่งเมื่อแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ได้แพร่ออกไป สังคมในขณะนั้นก็ให้การตอบรับอย่างเต็มที่เนื่องจากเห็นว่าเป็นโอกาสที่เอื้อให้รัฐธรรมนูญมาจากความต้องการของพวกเขาอย่างแท้จริงผุดจากรัฐธรรมนูญในฉบับก่อนๆ ที่จำกัดขอบเขตผู้ร่างเพียงแค่นักวิชาการและนักการเมืองเท่านั้น

เมื่อแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่างรัฐธรรมนูญกระจายอยู่ทั่วไปในสังคม ทำให้ประชาชนในขณะนั้นต่างตื่นตัวหันมาสนใจและต้องการที่จะได้เข้ามามีส่วนในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญโดยเร็ว กระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนจึงเริ่มแทรกซึมเข้าสู่ความคิดและการรับรู้ของประชาชนเป็นครั้งแรก

ซึ่งจากคำบอกเล่าของกลุ่มองค์กรที่เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ทำให้สามารถมองเห็นภาพการจุดประเด็นและการตอบรับจากกลุ่มต่างๆ ดังนี้

“ ช่วงนั้นตอนที่รัฐบาลยอมแก้มาตรา 211 รัฐธรรมนูญฉบับเดิมนั้นเพื่อให้มีการจัดตั้งสภา ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาเพื่อที่ว่า จะเขียนรัฐธรรมนูญใหม่ ที่นี้องค์กรผู้หญิงที่สนใจเรื่องนี้ก็มา ก็มานั่งพูดคุยกันแถวช่วงประมาณพฤศจิกายนของปี 39 ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ สิ่งที่เราจุดประเด็นให้กับสังคมเป็นเรื่องของกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพราะตอนนั้นเขายังยึดกันอยู่ว่าเป็นเรื่องของนักวิชาการของผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ร่างเป็นหลัก เรา ต้องการเพียงอย่างเดียวคือให้เป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในที่สุดกระแสการผลักดัน เรื่องนี้ก็ได้รับการยอมรับทั่วประเทศ ”

(แกนนำกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

ระยะพัฒนาเครือข่าย

ระยะพัฒนาเครือข่าย เริ่มขึ้นในช่วงต้นปี 2540 หลังจากที่กระแสร่างรัฐธรรมนูญได้จุด ความสนใจให้แก่สังคมแล้ว เป็นระยะที่กลุ่มองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน หรือกลุ่มองค์กรด้านการ เมืองซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีการแสดงเจตนารมณ์แล้วว่า จะสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2540 เริ่มมีการหันหน้าเข้ามาพูดคุย มีการนัดประชุมปรึกษาหารือกันถึงทิศทาง ทางความคิดและจุดยืนในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญว่ามีความสอดคล้องต้องกันมากน้อยเพียง ไດ กลุ่มองค์กรใดที่มีเจตนารมณ์ในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญชัดเจนเป็นแนวทางเดียวกันก็จะ จับมือร่วมเป็นพันธมิตรในการเคลื่อนไหวประเด็นร่างรัฐธรรมนูญ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อร่วมกันผลักดันเนื้อหาต่างๆ ที่กลุ่มของตนต้องการให้ได้บรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ โดยกลุ่มองค์กรต่างๆ อาจสนใจหรือต้องการบรรจุประเด็นเนื้อหาบางประเด็นที่แตกต่างกันลงในรัฐธรรมนูญก็จะมีมารวมประชุม ปรึกษาหารือเพื่อประกาศแนวทางของกลุ่มตน นอกจากนี้กลุ่มองค์กรที่เป็นพันธมิตรแม้ไม่มีความ สนใจในประเด็นนั้นแต่ก็อาจร่วมแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเด็นเหล่านั้นได้

ดังนั้นเมื่อมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนัดประชุมเพื่อหาแนวทางการดำเนินงาน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกองค์กรทำให้ทราบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นลักษณะของกิจกรรมเฉพาะภายในกลุ่มพันธมิตร โดยเน้นไปที่รูปแบบของการจัดประชุม เสวนา ถกเถียง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ได้มาซึ่งแผนงานนโยบายการดำเนินงานเพื่อเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่เดียวกันองค์กรที่เป็นสมาชิกในกลุ่มพันธมิตรแต่ละองค์กรก็จะมีกรพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจุดประเด็นความสนใจในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญให้กับกลุ่มหน่วยงานย่อยที่เป็นเครือข่ายของตนอยู่แล้วกับองค์กรอื่นๆ บางองค์กรที่กลุ่มของตนมีความสนิทสนมอยู่เพื่อร่วมเป็นเครือข่ายในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญอีกทางหนึ่ง จากนั้นก็หวังผลให้กลุ่มเครือข่ายเหล่านี้นำประเด็นร่างรัฐธรรมนูญไปขยายผลเพื่อหากกลุ่มแนวร่วมที่จะร่วมมือกันสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญต่อไปเรื่อยๆ เหตุที่ทำเช่นนี้ก็เพื่อหาทางระดมพันธมิตรในการร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญให้ได้มากที่สุด จนในที่สุดก็มีกลุ่มองค์กรกลุ่มหนึ่งที่รวมตัวกันแสดงตัวอย่างชัดเจนในการเป็นแกนนำเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญขึ้น เรียกว่า กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย เป็นแม่งานในการดำเนินงานเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ยังพบว่ายังมีกลุ่มเครือข่ายย่อยที่ร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญขึ้นในคราวนั้นนับรวมได้ประมาณ 200 องค์กร ทำให้กระแสการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญสามารถแพร่กระจายเข้าไปในทุกกลุ่มชนและทุกกลุ่มสาขาอาชีพครอบคลุมไปทุกจังหวัดทั่วประเทศ

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์แกนนำบางคนของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย พบว่า ทางกลุ่มยังมีการสร้างเครือข่ายเข้าไปในสภาร่างรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐบางหน่วยงาน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวที่สมาชิกองค์กรบางคนมีต่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคน ทำให้เครือข่ายสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในวงของหน่วยงานองค์กรภาคเอกชนเท่านั้นแต่ยังมีการยึดโยงอยู่กับหน่วยงานของภาครัฐอีกด้วย ทำให้การดำเนินงานเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้เป็นการประสานงานจากทั้ง 2 ฝ่าย เสี่ยงสนับสนุนที่ตามมาจึงมีความเข้มข้นเป็นอย่างยิ่ง

“ เราก็คิดว่าในบรรดาเครือข่ายหรือบรรดาองค์กรผู้หญิงที่อยู่ทั่วประเทศไทยเนี่ย ภาคไหนตรงไหน จุดไหน ที่มีองค์กรท้องถิ่นที่ค่อนข้างจะแข็งแรง หมายถึงสนใจสนใจ เราก็พยายามเจาะตรงนั้น เข้าไปพูดคุยชักชวนกันเข้ามา ”

“ พวกเราตอนนั้นที่อยู่เชียงใหม่เคยมีคนที่อยู่องค์กรภาคเอกชน พัฒนาเอกชนหลายคน แล้วก็มีคนรุ่น 14 ตุลาอยู่หลายคน เขาก็รู้สึกว่า เออ เป็นเวลาที่ดีเพราะฉะนั้นก็มาร่วมมือกัน ”
(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

ระยะจัดเวทีเชิงรุก

ระยะจัดเวทีเชิงรุก เริ่มต่อเนื่องมาจากระยะพัฒนาเครือข่าย นั้นหมายถึงว่า เมื่อกลุ่มองค์กรต่างๆ มีการรวมตัวจัดตั้งพันธมิตรในการเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญได้เป็นรูปเป็นร่างแล้ว กลุ่มเครือข่ายองค์กรเหล่านี้ก็จะวางแผนในการจัดประเด็นให้สังคมหันมาให้ความสนใจในร่างรัฐธรรมนูญทันที โดยเครื่องมือที่ใช้ก็คือสื่อประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ มีทั้งรูปแบบการให้ข้อมูลความรู้ในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญ มีทั้งการเปิดเวทีอภิปราย การสัมมนาของนักวิชาการและตัวแทนจากองค์กรต่างๆ การเปิดเวทีให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ การจัดงานรื่นเริงมหรสพต่างๆ โดยได้สอดแทรกเนื้อหารัฐธรรมนูญเข้าไป โดยกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ทางกลุ่มองค์กรต่างๆ ก็ได้มีการขอความสนับสนุนร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การเชิญสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเข้าร่วมเป็นวิทยากรในการอภิปรายสัมมนาที่ทางกลุ่มองค์กรจัดขึ้น การเชิญศิลปินดารานักร้องต่างๆ มาร่วมกิจกรรมรณรงค์ การประสานกับสภาร่างรัฐธรรมนูญจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ขึ้น การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และแจกจ่ายให้กับประชาชน โดยจุดมุ่งหมายของการใช้สื่อประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมเหล่านี้ก็เพื่อต้องการกระจายข้อมูลและสร้างความน่าสนใจในประเด็นร่างรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนให้มากที่สุด นอกจากนั้นยังต้องการรักษาความแรงของกระแสรัฐธรรมนูญให้ต่อเนื่องในสังคม เพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงสนับสนุนจากประชาชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

นอกจากนี้ตลอดช่วงระยะจัดเวทีเชิงรุก กิจกรรมและข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญยังได้รับความร่วมมือจากสื่อมวลชนช่วยประโคมข่าว มีการนำเสนอภาพข่าวและกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้ประเด็นข่าวเรื่องร่างรัฐธรรมนูญได้รับความสนใจและเรียกเสียงสนับสนุนจากประชาชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ระยะจัดเวทีเชิงรุกเริ่มตั้งแต่วางต้นปี 2540 ไปจนถึงช่วงประมาณกลางเดือนสิงหาคม 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว เหลือแต่เพียง

ขอให้รัฐสภาลงมติพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ดั่งนั้นกิจกรรมรณรงค์สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญในช่วงระยะจัดเวทีเชิงรุกนี้จะมีรูปแบบที่หลากหลายและเพิ่มความถี่ขึ้นตามระยะเวลาที่ใกล้เข้าสู่การลงมติของรัฐสภา

จากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มเคลื่อนไหวร่างรัฐธรรมนูญ ทำให้เห็นลักษณะของกิจกรรมรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญที่มีรูปแบบลักษณะที่หลากหลาย

“ พวกเราก็ไปกันตามที่ต่างๆ มีการจัดเป็นละคร เป็นมหรสพ เปิดเวทีอภิปราย มีการแจกสื่อทั้งใบปลิว สติกเกอร์ โปสเตอร์ แผ่นพับ แจกจ่ายกันไปทุกๆ จังหวัด เพื่อจะไปเปิดไปช่วยกันลุ้นให้สังคมเขามีส่วนร่วม ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

ระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน

ระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน เริ่มขึ้นในช่วงกลางเดือนสิงหาคม 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วแต่เพียงขอให้นำขึ้นให้รัฐสภาพิจารณาลงมติให้ความเห็นชอบในวันที่ 27 กันยายน 2540 เท่านั้น ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญต่างก็กระวนกระวายใจในการลงมติพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของรัฐสภาว่าผลจะออกมาเป็นเช่นไร ประกอบกับในช่วงนั้นได้มีกระแสออกมาว่ารัฐสภาจะลงมติไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเนื่องจากเห็นว่ากระทบกระเทือนต่อบุคคลหลายฝ่าย และขณะนั้นก็ได้เกิดมีกลุ่มคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านจากจังหวัดต่างๆ, กลุ่มอภิรักษ์จักรีออกมาแสดงท่าทีไม่ให้การสนับสนุนและจะต่อต้านไม่ให้ร่างรัฐธรรมนูญได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา กลุ่มองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอยู่ในขณะนั้นจึงคิดหาหนทางแก้ไข โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีการคิดสัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนให้เป็นสีของการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญและทำการเผยแพร่ออกไปสู่ประชาชนให้ประชาชนตื่นตัว กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเองก็รับเอาสัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนนี้ไปเผยแพร่ในเครือข่ายของตนและกับประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย พร้อมทั้งนี้ยังปลุกกระดมเรียกร้องให้ประชาชนออกมาแสดงพลัง

สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญโดยประกาศตนเป็นกลุ่มสี่เขียวเพื่อต้านกับกลุ่มคัดค้านซึ่งบัดนี้ได้ใช้สัญลักษณ์สี่เหลืองเป็นตัวแทน คณะเดียวกันก็จัดกิจกรรมรณรงค์ในลักษณะของการนัดชุมนุม ลักษณะการรวมพลัง หรือลักษณะการนัดชุมนุมเพื่อใช้เสียงมวลชนกดดันรัฐสภาให้หันมาฟังว่า ร่างรัฐธรรมนูญเป็นความต้องการของประชาชนจึงควรที่จะลงมติรับร่างฯ ดังกล่าวโดยไม่มีเงื่อนไข

กิจกรรมรณรงค์ในช่วงนี้จึงมีความหนักแน่นกว่าทุกครั้ง โดยเครือข่ายต่างๆ ของกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญได้ระดมกำลังกันป่าวประกาศให้สมาชิกมาร่วมชุมนุมเรียกร้องกดดันให้รัฐสภาลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ให้ได้ โดยเฉพาะเหตุการณ์ในช่วงวันที่ 26-27 กันยายน 2540 ที่กลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวนัดให้มีการชุมนุมกันของผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญในนามของกลุ่มสี่เขียว การชุมนุมกดดันรัฐสภาปรากฏออกมาในรูปของเหตุการณ์การเดินขบวนเรียกร้องของกลุ่มสี่เขียวในถนนราชดำเนิน, เหตุการณ์สี่ลมสี่เขียว, และการชุมนุมครั้งใหญ่ของกลุ่มสี่เขียวที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 26 และ 27 กันยายน เนื่องจากวันที่ 27 กันยายน 2540 จะเป็นวันที่รัฐสภาจะต้องลงมติในร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งจากภาพข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 26 กันยายน 2540 แสดงให้เห็นถึงกระแสมหาชนที่เป็นตัวแทนจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยที่มาร่วมชุมนุมเพื่อยืนยันเจตนารมณ์ในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ และยังผลให้รัฐสภาต้องหันมารับฟังและยอมรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ทำให้มีรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 แห่งราชอาณาจักรไทยในที่สุด นับเป็นช่วงเวลาที่ประชาชนออกมาแสดงพลังสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญมากที่สุดนับแต่มีการรณรงค์เรื่องร่างรัฐธรรมนูญกันมา

ซึ่งการสัมภาษณ์แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรที่มีบทบาทในการระดมมวลชน สามารถเป็นข้ออธิบายถึงลักษณะการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกดดันรัฐสภาของประชาชนได้เป็นอย่างดี

“ การผลักดันในลักษณะใช้มวลชนเข้ากดดัน เช่น มีการชุมนุม มีอะไรอย่างนี้ก็จำเป็น เพราะถ้าเขาตันทุรังจะเอาอย่างเนี่ย เมื่อเราไม่ยอมก็ต้องระดมความเห็นของสาธารณะ มาชุมนุม มายืนหนังสือกันเยอะๆ ”

“ ช่วงสุดท้ายช่วงที่เอา-ไม่เอาร่างนี้แหละคนออกมาเยอะ ผ่าน-ไม่ผ่านเนี่ยคนออกมาเยอะ เพราะว่าเราผ่านการพูดคุย มันมีเวทีตลอด สื่อหรือไม่เราจัดเองเนี่ยมีเวทีแบบนี้ตลอด คนรับรู้แต่

อาจจะไม่เข้าร่วมแต่ติดตามงะฮะ เขาก็ต้องทำมาหากินเขาอาจจะมายื่นหนังสือกับเราไม่ได้ มาชุมนุม มาฟังอภิปรายกับเราไม่ได้ แต่เขารับรู้จากสื่อมวลชนเนี่ย เขาก็รู้สึกว่ามันต้องผ่านหลายประเด็นเขาอาจจะไม่เห็นด้วยแต่พิจารณาโดยรวมๆ มันดีกว่าฉบับเก่าๆ ก็ไปชุมนุมว่า เขี่ยต้องผ่านนะ ผ่านไปก่อน ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

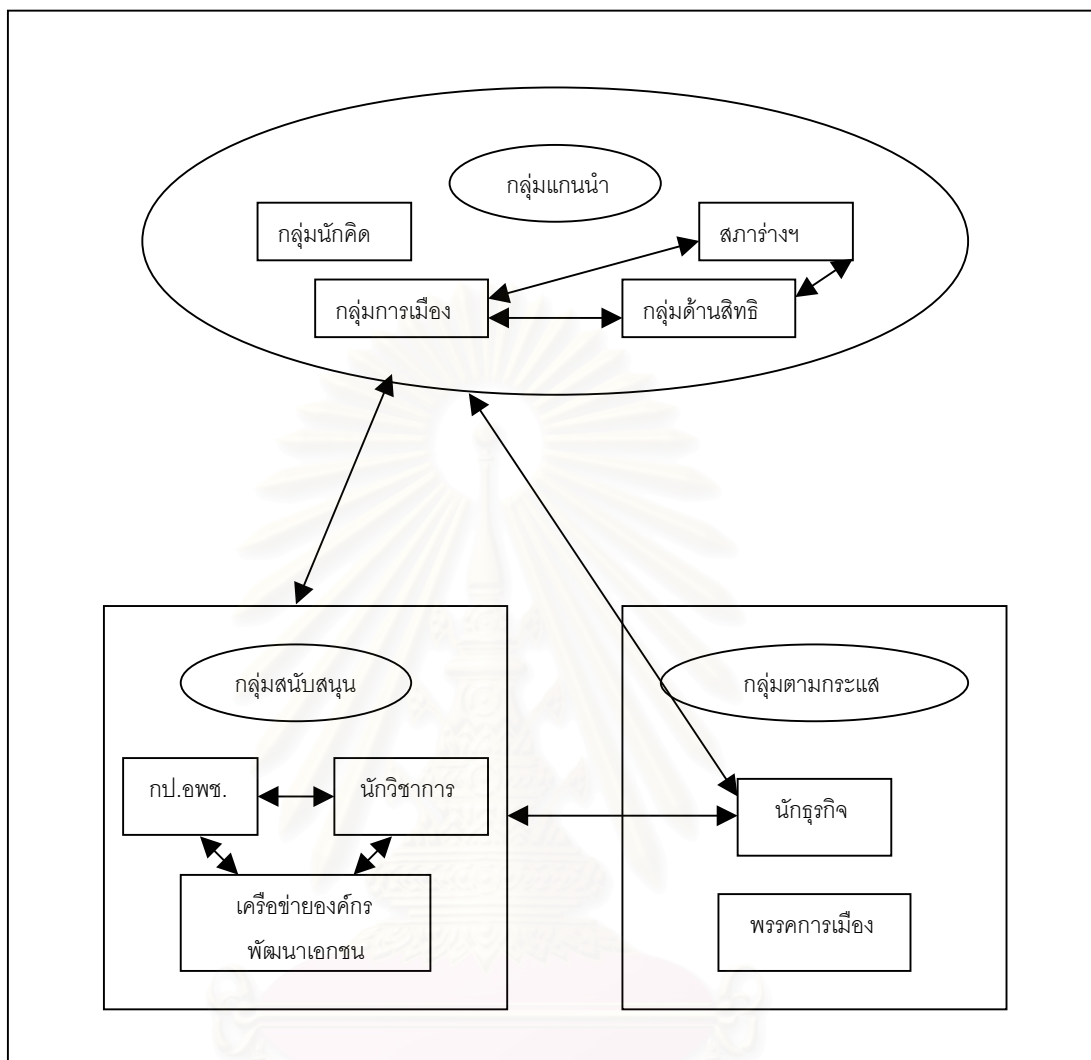
ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : กลุ่มองค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ประกอบด้วยองค์กรใด และมีกลยุทธ์การสื่อสารในการผลักดันอย่างไร

กลุ่มองค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้เราทราบว่าในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั้น มีองค์กรทั้งที่เป็นองค์กรภาครัฐและองค์กรอิสระเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวอย่างมากมาย ซึ่งองค์กรต่างๆ เหล่านี้มีความหลากหลายทั้งในลักษณะโครงสร้าง ความเป็นมา รวมไปถึงเจตจำนงขององค์กร ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ตามลักษณะบทบาทที่เข้าร่วมได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. กลุ่มแกนนำ
2. กลุ่มสนับสนุน
3. กลุ่มตามกระแส

เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะขอนำเสนอภาพรวมของกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 กลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

1. กลุ่มแกนนำ

หมายถึงกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทเป็นองค์กรนำในการเข้าร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ทั้งในลักษณะของการระดมแนวคิด การแสดงทรรศนะ และการจัดกิจกรรม ซึ่งกลุ่มแกนนำนี้ก็สามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มย่อย ดังนี้

กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า

กลุ่มดังกล่าวประกอบไปด้วยนักคิดและนักวิชาการแขนงต่างๆ ซึ่งจัดเป็นพวกกลุ่มหัวก้าวหน้าที่ต้องการให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม สมาชิกส่วนใหญ่มักเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงวิชาการหรือมีบทบาทในการผลักดันและเสนอแนะแนวทางเลือกใหม่ให้กับสังคมไทย หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “นักกิจกรรม” ที่สังคมให้ความสนใจเป็นพิเศษ

ลักษณะบทบาทและการดำเนินงานในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญของกลุ่มดังกล่าว จะเริ่มตั้งแต่ระยะการจุดประเด็น ซึ่งเป็นช่วงเริ่มแรกที่ความคิดในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 หรือ “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” ถูกจุดขึ้นในสังคมไทย โดยกลุ่มนักคิดเหล่านี้จะมุ่งความสนใจไปที่ประเด็นเรื่องขั้นตอน กระบวนการจัดทำ และการได้มาซึ่งเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ ซึ่งนับว่ายังเป็นเรื่องใหม่สำหรับการเมืองไทยที่จะจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญโดยเปิดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และในสังคมขณะนั้นก็เกิดการอภิปรายถกเถียงในหัวข้อดังกล่าวกันอย่างกว้างขวาง

เจตจำนงของกลุ่มนักคิดดังกล่าวจึงต้องการให้เกิดการตื่นตัวและยอมรับในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญของประชาชน อันจะนำมาซึ่งรัฐธรรมนูญที่มาจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงในที่สุด รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) โดยให้หลุดพ้นไปจากรูปแบบการร่างรัฐธรรมนูญที่เคยมีมาแต่เดิม ที่การร่างรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องเฉพาะของกลุ่มคนที่มีอำนาจ หรือนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายเพียงเท่านั้น

“ เราต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้าน Political Culture ให้คนตื่นตัว สนใจ เพื่อให้คำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน มันถูกพูดถึงเรื่อยๆ ”
(แกนนำกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

“ การร่างรัฐธรรมนูญ มันไม่ควรเอาแต่ได้เป็นตัวเอกสารรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกระดาษเท่านั้น มันควรจะใช้เป็นโอกาสการเรียนรู้ทางการเมือง ประชาชนได้พัฒนาวัฒนธรรมการเมืองในรูปแบบ

ใหม่ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกความเห็น ได้มีการเสนอความคิดในการร่างรัฐธรรมนูญ พูดง่ายๆ ว่าเราต้องการเปิดกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ ”

(แกนนำกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

“ เราต้องการผลักดันกระบวนการร่างให้ออกจากพวก Technocrat พูดง่ายๆ ให้หลุดจากพวก Technocrat มาสู่ประชาชน ไม่ต้องการประเภทคุณพ่อรู้ดีเขียนแทนหมด ให้ประชาชนได้มีส่วนได้คิด ได้คุย ได้พูด ได้เขียน แล้วเอาความคิดเห็นของประชาชนมาสังเคราะห์แล้วก็มาวิเคราะห์ แล้วก็ทำขึ้นมาใหม่ให้ได้คุณภาพ แต่ก็ต้องเคารพเจตนารมณ์ความต้องการของประชาชน ”

(แกนนำกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

ซึ่งการผลักดันดังกล่าวมุ่งไปในเรื่องของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว มิได้ครอบคลุมไปถึงส่วนของเนื้อหาที่จะปรากฏในรัฐธรรมนูญ เนื่องจากกลุ่มนักคิดเหล่านี้มีความคิดว่าเนื้อหาของรัฐธรรมนูญควรมาจากความต้องการของประชาชน และประชาชนจะต้องเป็นผู้ประกาศความต้องการนั้นแก่สังคมด้วยตนเอง

“ เราผลักดันในเรื่องของ Process กระบวนการ คือให้การร่างเป็นเรื่องของกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วม เน้นให้เป็นเรื่องของกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นหลัก เราประกาศชัดเจนว่าเราต้องการแค่นี้แล้วเราก็จะถอยออกมา เราไม่ต้องการไป dominate ไม่ไปบอกว่าจะเอาอย่างโน้น จะเอาอย่างนี้ เราขอให้เป็นเรื่องของกระบวนการ เนื้อหานี้เป็นเรื่องของกลุ่มของอาชีพต่างๆ กลุ่มทั้งหลายจะรวมตัวกัน พูดกันเอง ”

(แกนนำกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

กลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ

กลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหว เรียกร้อง ในด้านการเมืองการปกครองและรัฐธรรมนูญมาแต่เดิม ซึ่งองค์กรส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้จะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (Non Government Organization – NGO) ที่มีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน มีใช้ตั้งขึ้นเพื่อการเฉพาะกิจ ดังนั้นรูปแบบโครงสร้างจึงมีการกระจายเครือข่ายออกเป็นองค์กร

ย่อยๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด และใช้เครือข่ายที่มีอยู่เหล่านี้เป็นส่วนสนับสนุนการผลักดัน กระแสรัฐธรรมนูญให้มีความเข้มแข็งและขยายวงกว้างยิ่งขึ้น

ผู้นำรวมไปถึงสมาชิกในองค์กร มักเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวและสนใจในเรื่องการเมืองการปกครองของประเทศ เป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นที่รู้จักในแวดวงและเป็นທີ່สนใจของสื่อ

บทบาทในการผลักดันกระแสการร่างรัฐธรรมนูญของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองจะเน้นในเรื่องที่มาและเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ที่ติดตามสถานการณ์การเมืองของประเทศไทยมาอย่างใกล้ชิดและเล็งเห็นว่ากระบวนการร่างรัฐธรรมนูญจะเป็นขั้นตอนอันสำคัญยิ่งที่จะทำให้บ้านเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น อันเป็นภารกิจหลักของกลุ่มองค์กรตนที่จะต้องลงไปเคลื่อนไหวผลักดันอยู่แล้ว การดำเนินบทบาทและลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างกระแสและรณรงค์ในประเด็นต่างๆ จึงกระทำกันอย่างเข้มข้นจริงจัง

“ ด้านหนึ่งมันคืองานของ ค.ร.ป. อยู่แล้ว ถ้าพูดถึงกฎหมายพูดถึงรัฐธรรมนูญ เป็นงานโดยตรงที่ ค.ร.ป. ต้องเข้ามามีบทบาทอยู่แล้ว ตั้งแต่ก่อตั้งมาเลย ค.ร.ป. ก็พูดถึงเรื่องรัฐธรรมนูญ มาตลอด พูดเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ผลักดันการแก้ไขกฎหมายให้มันมีประสิทธิภาพ ให้มันรับใช้คนส่วนใหญ่มากขึ้น นี่เป็นบทบาทพื้นฐานๆ มาเลย แล้วพอมีการยกร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับจึงไม่แปลกที่ ค.ร.ป. ต้องเข้ามา ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย - สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

“ การเมืองไทยมันเสื่อมโทรมเน่าเฟะมากกว่า 50 ปีแล้ว นับตั้งแต่การทำรัฐประหารของจอมพลผิน ชุณหะวัณ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2490 เป็นต้นมา นับแต่นั้นคนที่เข้าสู่วงการเมืองก็เพื่อโกงบ้านกินเมือง สิ่งนี้มันทับถมกันมาตั้ง 50 กว่าปี ทำให้พี่น้องประชาชนไทยทั่วทั้งประเทศเขาอดหนาระอาใจเต็มที แล้วพี่น้องประชาชนก็รู้อยู่แะใจว่าปมนี้มันก็คือการเมือง ดังนั้นต้องทำให้การเมืองดีขึ้น การทำให้การเมืองดีขึ้นก็คือการปฏิรูปการเมือง การปฏิรูปการเมืองด้วยสันติวิธีคือการไปแก้ไขกติกา ก็คือการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ให้มันมีกติกาที่มันมีองค์กรตรวจสอบ มีมาตรการป้องกันคนชั่วเข้าสู่การเมือง และเราก็อยากเห็นการปฏิรูปการเมืองเกิดขึ้นอย่างแท้จริงโดยแก่นแท้ และก็อย่างมีประสิทธิภาพด้วย ”

(แกนนำสมาพันธ์ประชาธิปไตย - สัมภาษณ์ วันที่ 8 มิถุนายน 2543)

กลุ่มที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาในด้านสิทธิและหน้าที่ต่างๆ อันจะนำมาซึ่งการคลี่คลายปัญหาและผลประโยชน์ของกลุ่ม

กลุ่มดังกล่าวประกอบไปด้วยองค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อดูแลด้านสิทธิมนุษยชน รวมไปถึงองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สตรี คนยากจน กรรมกร และคนพิการ เป็นต้น โดยการจัดตั้งองค์กรในลักษณะเฉพาะกลุ่มเหล่านี้นั้นก็เนื่องมาจากคนกลุ่มนี้รู้สึกว่าตนถูกละเลย เอาไว้เอาเปรียบและไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคในสังคม ดังนั้นเมื่อจะมีการร่างรัฐธรรมนูญอันเป็นกติกาสถิติสูงสุดของสังคม องค์กรดังกล่าวจึงเห็นว่ารัฐธรรมนูญจะเป็นทางออกในการแก้ปัญหาทางด้านอำนาจหน้าที่และสิทธิประโยชน์ที่พวกเขาถูกริดรอนให้กลับคืนมา

บทบาทการเคลื่อนไหวจะทำในลักษณะของการเสนอเงื่อนไข ข้อเสนอร้อง และบทบัญญัติต่างๆ อันว่าด้วยสิทธิของกลุ่มต่างๆ เช่น สิทธิสตรี สิทธิในพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัด สิทธิของคนพิการ เหล่านี้เป็นต้น

โดยลักษณะเนื้อหาข้อเรียกร้องดังกล่าวจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- การเสนอข้อเรียกร้องอันเป็นเนื้อหาและบทบัญญัติที่ตั้งขึ้นเพื่อสิทธิและผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ข้อเรียกร้องเหล่านี้ทางตัวแทนของกลุ่มนั้นๆ จะเป็นผู้นำไปยื่นเสนอต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญ โดยจะกระทำในนามของกลุ่มองค์กรที่ดูแลเฉพาะด้านไป เช่น เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ มุ่งที่จะเสนอให้มีการระบุเป็นลายลักษณ์อักษรลงในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน เป็นต้น

- แต่หากเป็นข้อเรียกร้องอันว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองโดยรวมซึ่งทุกกลุ่มต่างมีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การยื่นเสนอข้อเรียกร้องในลักษณะนี้จะกระทำโดยผ่านทางตัวแทนของกลุ่มซึ่งเป็นผู้บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องจากมติของที่ประชุมร่วม ซึ่งเป็นการรวมตัวกันระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหวด้านสิทธิ การเมืองการปกครอง และรัฐธรรมนูญ กับกลุ่มที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาในด้านสิทธิและหน้าที่ต่างๆ อันจะนำไปสู่การคลี่คลายปัญหาและผลประโยชน์ของกลุ่ม

และจากการรวมตัวกันระหว่างกลุ่มองค์กร 2 กลุ่มข้างต้น ที่มีพันธกิจร่วมกันในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปการเมือง อันจะนำไปสู่สิทธิของประชาชนและประชาธิปไตยในประเทศไทยอย่างแท้จริง ทำให้เกิดเป็นกลุ่มแกนนำสำคัญในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จำนวนทั้งสิ้น 30 องค์กร รวมเรียกเป็นกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ค.ร.ป.)
2. คณะกรรมการประสานงานองค์กรประชาชนเพื่อการปฏิรูปการเมืองภาคเหนือ
3. คณะกรรมการญาติวีรชน พฤษภา 35
4. เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ
5. เครือข่ายเดือนตุลา
6. กลุ่มคลองเตยเพื่อการปฏิรูปการเมือง
7. กลุ่มติดตามการปฏิรูปการเมือง
8. กลุ่มเพื่อนประชาชน
9. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ส.ส.ค.)
10. สมาพันธ์ประชาธิปไตย
11. สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์
12. สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ส.น.น.ท.)
13. สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย
14. สหพันธ์ครูมัธยมศึกษาส่วนกลาง
15. สหพันธ์ศิลปินเพื่อประชาธิปไตย
16. สมัชชาคนจน
17. สมัชชาปฏิรูปการเมือง
18. สภาวิชาชีพ
19. สภาองค์กรครูเพื่อสังคม
20. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
21. มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย
22. มูลนิธิวีรชนเพื่อประชาธิปไตย
23. ชมรมติดตามการร่างรัฐธรรมนูญ
24. ชมรมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย

25. ชมรมพิทักษ์ความชอบธรรม
26. ชุมชนบ้านครัว
27. องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
28. องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง
29. องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่
30. องค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย

“ 30 องค์กร ถือว่าเป็นเครือข่ายนำในการเชื่อมประสานกับต่างจังหวัด จริงๆมีเป็นร้อยเลยนะฮะ ถ้าไล่กันจริงๆ แต่ 30 องค์กร มันจะเล่นบทบาท ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

สิ่งที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์การเข้าร่วมของกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เป็นพันธมิตรภายในกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ก็คือ

“ ขณะนี้กำลังจะมีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ผู้หญิงที่มีความสนใจอย่างพวกเราก็น่าจะทำให้มันจับต้องได้ คือว่าในเมื่อรัฐธรรมนูญเป็นกติกาสูงสุดเป็นกติกาใหญ่สุดของประเทศ เราก็ต้องอยากให้มันใจว่ากติกาที่มันเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญเนี่ยมันน่าจะเป็นกติกาที่เอื้อต่อความเสมอภาค ต่อการที่จะให้ผู้หญิงนั้นได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตัวเองและในความเป็นคนทั้งในฐานะผู้ให้และผู้รับเสมอกัน เพราะฉะนั้นพูดกันแล้วก็บอกว่าไม่ได้ ต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ ผมเห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพราะว่าในช่วงที่ ร.ส.ช.ยึดอำนาจใหม่ๆ เมื่อปี 34 การประชุมในชุมชนทำไม่ได้เลย ตอนนั้นเขาประกาศกฎอัยการศึก พี่น้องก็เรียนรู้ทางตรงว่าถ้าบ้านเมืองไม่เป็นประชาธิปไตย เขาก็ไม่มีสิทธิ์จะมารวมกลุ่มมาชุมนุมมาประชุมอะไรเพื่อจะเรียกร้องสิทธิประโยชน์ของเขา เพราะฉะนั้นเหตุผลก็คือฐานของชุมชนเห็นว่ากระแสบ้านเมืองที่เป็นประชาธิปไตยมันจะเปิดทางให้เขาได้สะท้อนความทุกข์ยากของเขาได้ นี่อันหนึ่ง กับสอง เขาต้องการให้รัฐธรรมนูญบัญญัติบทบัญญัติในเรื่องสิทธิในที่อยู่อาศัยของประชาชน ”

(แกนนำองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่โดยตรง

หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือคณะทำงานที่ผ่านกระบวนการคัดเลือกให้เข้ามาดำรงตำแหน่ง และทำหน้าที่ในการดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งก็คือ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) ซึ่งได้มีการแยกย่อยไปตามลักษณะอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน มีจำนวนทั้งสิ้น 99 คน โดยแบ่งออกเป็นคณะทำงานทั้งสิ้น 7 คณะด้วยกัน คือ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์ คณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ คณะกรรมาธิการวิชาการ คณะกรรมาธิการจดหมายเหตุ คณะกรรมาธิการพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ ถือเป็นคณะทำงานหลักที่มีหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้และทำความเข้าใจในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่สู่ประชาชนให้กว้างขวางมากที่สุด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ประธานคณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ ทำให้ทราบถึงการดำเนินงานของคณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ ว่าได้มีการประสานความร่วมมือกับคณะกรรมาธิการชุดอื่นๆ อย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่องานเผยแพร่กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์ เนื่องจากคณะกรรมาธิการทั้ง 2 ชุดนี้เป็นคณะทำงานหลักที่จะต้องนำเอาข้อคิดเห็นจากประชาชนที่เป็นผลสะท้อนจากการเผยแพร่ข้อมูลของคณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์มาสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการเขียนร่างรัฐธรรมนูญที่ใกล้เคียงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุดต่อไป

และจากการสัมภาษณ์ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล, ศ.นพ.ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี และนาย เสรี สุวรรณภานนท์ ซึ่งเป็นกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ พบว่าลักษณะการดำเนินงานเพื่อผลักดัน กระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ของคณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ มีความแตกต่างกับการทำงานของกลุ่มองค์กรอื่นๆ ที่ร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อยู่ในขณะนั้น เนื่องจากทางคณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์มุ่งเพียงที่จะเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการการร่างรัฐธรรมนูญ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนเชิญชวนให้ประชาชนทั่วประเทศออกมาร่วมแสดงความคิดเห็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการร่างรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงข้อมูลการดำเนินงานและความเคลื่อนไหวคืบหน้าของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และคณะ

กรรมวิธีการสามัญและวิสามัญ

“ บทบาทหน้าที่ก็คือ ให้ประชาชนทราบว่า 8 เดือนของการทำงานของเร เราจะทำอะไรบ้าง ทำอย่างไร แล้วประชาชนต้องมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง เพื่อให้ประชาชนเข้าใจว่างานทุกอย่าง เป็นของประชาชน เพราะฉะนั้นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่สุดท้ายก็คือให้ประชาชนเข้าใจว่านี่เป็นงานของคุณนะ เราต้องมาช่วยกันทำ ”

(คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

“ การที่จะให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นมาเราจำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของการร่างรัฐธรรมนูญ ของการที่ประชาชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ”

(กรรมวิธีการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

นอกจากงานในส่วนของการเผยแพร่ความรู้และเชิญชวนให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นแล้ว งานหลักอีกส่วนหนึ่งของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ นั่นก็คือ การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ เพื่อใช้ในการเผยแพร่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ โดยสื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้มีการจัดทำกันในหลายรูปแบบ อาทิ

- หนังสือกรอบเบื้องต้นร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน รวม 400,000 เล่ม
- แผ่นพับ รวม 2,000,000 แผ่น
- สติกเกอร์ รวม 1,000,000 แผ่น
- กล่องรับความคิดเห็น รวม 100,000 กล่อง
- ป้ายผ้าใบ รวม 5,000 แผ่น
- ป้ายคัทเอ๊าท์ (PVC) รวม 5,000 แผ่น
- เทป Cassettes รวม 10,000 ชุด (ชุดละ 2 ม้วน)
- เทปวีดีโอ รวม 1,000 ชุด (ชุดละ 4 ม้วน)
- ร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านวาระ 1 รวม 800,000 เล่ม
- คู่มือคำอธิบายประกอบร่างรัฐธรรมนูญ วาระ 1 รวม 100,000 เล่ม

สื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้จะแจกจ่ายให้กับส่วนกลางและคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดต่างๆ ได้นำไปเผยแพร่ให้กับประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางการกระจายสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่สนใจและร่วมผลักดันได้มารับเพื่อไปแจกจ่ายในเครือข่ายของตนอีกทอดหนึ่งด้วย

1. กลุ่มสนับสนุน

หมายถึงกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มีบทบาทการเคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในระดับรองลงมา การแสดงออกหรือกิจกรรมที่จัดกระทำขึ้นเพื่อการนี้จึงอยู่ในฐานะผู้ให้การสนับสนุนองค์กรที่เป็นแกนนำ ซึ่งกลุ่มสนับสนุนเหล่านี้ได้แก่

กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่ประสานงานกันภายใต้คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มองค์กรดังกล่าวเป็นกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยและใกล้ชิดกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการเคลื่อนไหวผลักดันกระแสการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เนื่องจากเป็นองค์กรที่เคยทำงานร่วมกันภายใต้ชื่อคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่คอยดูแลประสานงานให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานต่างสาขากันมากกว่า 300 องค์กร

เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสิทธิ ด้านรัฐธรรมนูญ ตลอดจนองค์กรที่พิทักษ์สิทธิเฉพาะกลุ่มคนกระดัดเข้ามาเป็นแกนนำในการผลักดันกระแสการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 องค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ ที่เหลืออยู่ภายใต้ชื่อคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) ซึ่งมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันดีอยู่แล้วจึงยินดีให้การสนับสนุนและร่วมมือในการเคลื่อนไหวผลักดันการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนอย่างเต็มที่

“จริงๆ แล้ว องค์กรพัฒนาเอกชนมันทำงานร่วมกันมานานนะฮะ หลายองค์กรก็อาจจะไม่ได้พูดเรื่องประชาธิปไตย หรือพูดเรื่องรัฐธรรมนูญ กฎหมายโดยตรงเหมือน ค.ร.ป. แต่ก็เลี้ยงไม่พินที่ที่จะต้องเจอปัญหาอุปสรรคหรือเข้ามามีบทบาทในเวทีผลักดันเหล่านี้ จึงไม่แปลกที่พอมีกิจ

กรรมที่แบบเป็นวาระของชาติร่วมกัน เช่น การแก้กฎหมายเป็นการยกย่องรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเนี่ย ทุกองค์กรก็เข้ามาโดยปริยาย ”

(แกนนำคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

เครือข่ายของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน

กลุ่มสนับสนุนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญที่มีบทบาทต่องานผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั่นก็คือ บรรดาเครือข่ายต่างๆ ของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่มีบทบาทเป็นกลุ่มแกนนำในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยลักษณะของกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้จะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนกลุ่มเล็กที่กระจายตัวอยู่ในท้องถิ่นและต่างจังหวัด ทำงานพัฒนาให้กับท้องถิ่นนั้นๆ มีการประสานงานและความช่วยเหลือจากองค์กรแม่ที่ตั้งอยู่ในส่วนกลางหรือกรุงเทพมหานครโดยสม่ำเสมอ อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มองค์กรย่อยที่เป็นเครือข่ายดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงในการเผยแพร่ข้อมูลและเป็นกลไกการทำงานในส่วนภูมิภาคให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนหลัก

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสนับสนุนที่เป็นเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชน 11 เครือข่าย ซึ่งได้แก่ เครือข่ายด้านสตรี เครือข่ายด้านเด็ก เครือข่ายด้านเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่ายด้านเอดส์ เครือข่ายด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายด้านสาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายด้านสิทธิมนุษยชน เครือข่ายชุมชนแออัด เครือข่ายด้านชนเผ่า (Ethnic Group) และเครือข่ายด้านคนพิการ

ในส่วนของการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จากการสัมภาษณ์แกนนำขององค์กรประกอบการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า กลุ่มเครือข่ายขององค์กรแกนนำในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และกลุ่มสนับสนุนเหล่านี้ เป็นตัวแปรสำคัญในการเรียกระดมเสียงสนับสนุนจากประชาชนในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลและในต่างจังหวัดที่ตัวองค์กรแม่เข้าไปไม่ถึง เนื่องจากเครือข่ายเหล่านี้ได้ทำงานพัฒนาในท้องถิ่นมาเป็นเวลานานจึงมีความคลุกคลีใกล้ชิดอยู่กับประชาชนเจ้าของพื้นที่ และความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นส่วนตัวระหว่างเจ้าหน้าที่ขององค์กรเครือข่ายกับประชาชนนี้เองที่ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้การระดมพลังสนับสนุนหรือการส่งผ่านข้อมูลจากตัวองค์กรแม่สู่ประชาชนเป็นไปได้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำองค์กรยังเผยให้เห็นอีกว่า บรรดาเครือข่าย และกลุ่มสนับสนุนเหล่านี้ยังทำหน้าที่ในส่วนของการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ อันได้แก่ คณะกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ คณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัด ตลอดจนนักวิชาการและสถานศึกษาต่างๆ ในพื้นที่จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้และรณรงค์ให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และร่วมกันออกมาแสดงความคิดเห็นและประชาพิจารณ์

นักวิชาการ และสถานศึกษา

กลุ่มสนับสนุนที่นับว่ามีบทบาทในด้านการแสดงความคิดเห็นอีกกลุ่มหนึ่งก็คือกลุ่มนักวิชาการและสถานศึกษาต่างๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวและแสดงความคิดเห็นไปในทางสนับสนุนรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งรวมครอบคลุมทั้งนักวิชาการและสถานศึกษาในกรุงเทพฯ และในท้องถิ่นต่างจังหวัดทั่วประเทศ

โดยบทบาทของสถานศึกษาต่างๆ จะเป็นไปในรูปของการให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ การจัดสัมมนา อภิปราย ซึ่งจะเปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรต่างๆ เจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง และประชาชนผู้สนใจโดยทั่วไปได้เข้าร่วม เพื่อเป็นเวทีสาธารณะในการแสดงมุมมองและความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

ในส่วนของนักวิชาการนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการที่มีความสนใจในการเมืองและระบอบการปกครองอยู่แล้ว โดยบทบาทของนักวิชาการเหล่านี้จะปรากฏในรูปแบบของการเป็นวิทยากรหรือผู้ร่วมสัมมนาในเวทีอภิปรายต่างๆ ที่มีการจัดขึ้น รวมทั้งการแสดงตัวเป็นผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ดังที่ปรากฏอยู่ในหน้าข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 5 กันยายน 2540 โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการในต่างจังหวัดจะมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะไม่เพียงแต่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการชักนำความคิดเห็นของประชาชน บรรดานักวิชาการในต่างจังหวัดหรือหัวเมืองใหญ่ๆ ยังทำหน้าที่เป็นผู้จุดประเด็นเนื้อหาต่างๆ ในเรื่องของการร่างรัฐธรรมนูญที่น่าสนใจให้กับประชาชน และมีส่วนร่วมอย่างมากในการดึงพลังเสียงสนับสนุนของประชาชนให้ออกมาเคลื่อนไหวแสดงพลังความคิดเห็น นอกเหนือจากการเป็นวิทยากรหรือผู้ร่วมสัมมนา

3. กลุ่มตามกระแส

จากการรวบรวมข้อมูลพบว่ากลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวในลักษณะของการตามกระแสสามารถแบ่งตามสาเหตุของการเคลื่อนไหวได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวเนื่องจากเห็นว่าการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เป็นความถูกต้องในสังคมขณะนั้น
2. กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวเนื่องจากทานกระแสไม่ไหว

กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวเนื่องจากเห็นว่าการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เป็นความถูกต้องในสังคม

จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า กลุ่มองค์กรที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในลักษณะตามกระแสเนื่องจากเห็นว่าประเด็นดังกล่าวถือเป็นความถูกต้องในสังคมขณะนั้นเป็นกลุ่มองค์กรผู้ประกอบการ ซึ่งการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลดังกล่าวในรูปขององค์กรนั้นมีมาก่อนหน้าเหตุการณ์การร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 แกนนำหลักของกลุ่มคือบรรดาผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจขนาดกลางที่มีความสนใจด้านการเมืองเป็นทุนเดิม และรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มชมรม ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่มีความสนิทสนมกันเป็นส่วนตัว แต่เนื่องจากมีลักษณะเป็นกลุ่มภายใน คือ มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันในเฉพาะหมู่ผู้ประกอบการด้วยกันเอง บทบาทการเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงไม่เด่นชัดในสังคมภาพรวม ต่อเมื่อเกิดประเด็นการเรียกร้องให้มีการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญและเสียงส่วนใหญ่ในสังคมขณะนั้นก็นำมโนเฉยไปในทางให้การสนับสนุน กลุ่มนักธุรกิจขนาดกลางซึ่งขณะนั้นอยู่ในรูปของชมรมจึงเห็นเป็นโอกาสที่จะแสดงเจตนาพร้อมในการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการทางการเมืองที่เป็นเรื่องถูกต้องชอบธรรมในสายตาของสังคมขณะนั้น

ลักษณะของการเคลื่อนไหวผลักดันจะเป็นเรื่องของ การขอความร่วมมือจากพนักงานในบริษัทต่างๆ ในการให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยเริ่มต้นจากกิจการห้างร้านและบริษัทที่สมาชิกชมรมเป็นเจ้าของหรือดำเนินงานอยู่ แล้วจึงขยายความร่วมมือต่อไปยังบริษัทและองค์กรธุรกิจที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลพบว่ากลุ่มองค์กรธุรกิจที่มีบทบาทออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อยู่ในขณะนั้นที่สำคัญ ได้แก่ สภาหอ

การค้าแห่งประเทศไทย, หอการค้าไทย, สมาคมธนาคารไทย, สมาคมบริษัทเงินทุน, สมาคมประกันวินาศภัย, สมาคมประกันชีวิต, สมาคมธุรกิจบ้านจัดสรร และสมาคมการค้าอสังหาริมทรัพย์

ซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการนี้ ในช่วงเวลาที่ทำกรเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ก็ได้มีการประสานงานกับกลุ่มแกนนำที่ร่วมผลักดันร่างรัฐธรรมนูญทั้งในส่วนสภากร่างรัฐธรรมนูญ และ 30 องค์กรประชาธิปไตย รวมทั้งองค์กรต่างๆ ที่เป็นกลุ่มสนับสนุนซึ่งเป็นเครือข่ายให้กับกลุ่มแกนนำทั้ง 2 ทั้งนี้เพื่อประสานความร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการก็เป็นกลุ่มองค์กรหนึ่งที่มีสมาชิกร่วมอยู่ในเครือข่ายเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการระดมเสียงสนับสนุน

กิจกรรมสำคัญที่นับว่าเป็นผลจากการเคลื่อนไหวผลักดันของกลุ่มผู้ประกอบการก็คือ กิจกรรม “สีลมสีเขียว” เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2540 ที่บรรดาผู้ประกอบการและเจ้าของบริษัทห้างร้านทั้งขนาดใหญ่ขนาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่แถบถนนสีลมซึ่งเป็นถนนธุรกิจหลักสายหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนพนักงานของห้างร้านดังกล่าวได้รวมใจกันออกมาชุมนุมบริเวณถนนดังกล่าวพร้อมทั้งแต่งกายด้วยเสื้อผ้าและเครื่องใช้สีเขียว ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ นับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถกดดันให้มีการผ่านร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อย่างได้ผล

กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวเนื่องจากทานกระแสไม่ไหว

จากหน้าข่าวหนังสือพิมพ์กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540 เนื่องจากสาเหตุว่าไม่สามารถทานกระแสความต้องการของประชาชนในขณะนั้นได้ นั่นก็คือบรรดาพรรคการเมืองต่างๆ เหตุที่ลักษณะของการสนับสนุนการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ของเหล่าพรรคการเมืองเป็นไปในลักษณะจำยอมหรือตามน้ำ ก็เนื่องมาจากความกลัวสูญเสียอำนาจของนักการเมืองและพรรคการเมืองอันสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปการเมือง การเปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้งอันจะก่อให้เกิดการคานอำนาจระหว่างนักการเมืองและรัฐสภามากขึ้น

จากหน้าข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 1 และ 3 กันยายน 2540 จึงแสดงให้เห็นถึงท่าทีของพรรคการเมืองต่างๆ ต่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในช่วงต้นว่ายังมีลักษณะแบ่งรับแบ่งสู้ ยังไม่เต็มใจที่จะให้การสนับสนุนอย่างชัดเจน แต่เมื่อกระแสการเรียกร้องให้มีการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในสังคมทวีความรุนแรงขึ้น พรรคการเมืองส่วนใหญ่จึงเห็นว่าไม่อาจทนกระแสความต้องการของประชาชนได้ ขณะเดียวกันการแสดงจุดยืนหรือท่าทีคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนอาจมีผลร้ายต่อคะแนนนิยมของพรรค สุดท้ายเมื่อรัฐสภาเปิดการพิจารณาลงมติรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ บรรดาพรรคการเมืองจึงเปลี่ยนท่าทีของตนมาให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในที่สุด แต่ก็ยังมีพรรคการเมืองบางพรรคที่ยังยืนกรานไม่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอยู่เช่นเดิม

“ ผมคิดว่ากลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือนักการเมือง เขาเข้าไปเพราะว่ากระแสกดดันมันสูง ไข่ม้อย ตอนนั้นถ้าใครไม่รับก็ถือว่าเป็นจำเลย เป็นคนชั่ว ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

จากการรวบรวมข้อมูลพบว่ากลุ่มองค์กรต่างๆ ได้มีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่มีส่วนช่วยในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ไว้มากมายหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยจะขอแสดงไว้ในแผนภาพที่ 3

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า

1. การจุดประเด็นโดยบุคคลที่สังคมให้ความสนใจ

การจุดประเด็นในที่นี้หมายถึง การจุดประเด็นในเรื่องการปฏิรูปการเมือง ซึ่งในขณะนั้น จุดใหญ่ใจความเป็นเรื่องของการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยต้องกระทำโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมสำคัญในการเสนอความคิดเห็น เนื่องจากในสังคมขณะนั้นการปฏิรูปการเมืองยังเป็นเรื่องใหม่ในสังคม ทำให้เกิดกรณีถกเถียงที่น่าสนใจว่าการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามแนวทางการปฏิรูปการเมืองควรกระทำโดยคนกลุ่มใด บรรดากลุ่มแกนนำในการเคลื่อนไหวผลักดันการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนซึ่งขณะนั้นยังไม่มีกรรวมตัวเป็นพันธมิตรและมีสถานะเป็นกลุ่มเคลื่อนไหว

ไหวทางการเมือง โดยเฉพาะกลุ่มที่มีสมาชิกเป็นนักคิดหัวก้าวหน้าที่ต้องการเห็นการปฏิรูปการเมืองเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งสิ่งหนึ่งที่เป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของการปฏิรูปการเมืองอย่างแท้จริงนั่นก็คือรัฐธรรมนูญที่เกิดจากเสียงของประชาชน เกิดจากการมีส่วนร่วมร่างของประชาชน มิใช่การร่างโดยกลุ่มผู้มีอำนาจหรือเฉพาะกลุ่มนักวิชาการซึ่งจำกัดอยู่ในวงแคบดังเช่นรัฐธรรมนูญในอดีตที่ผ่านมา

กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าซึ่งต้องการเห็นสังคมไทยอันมีรากฐานมาจากระบบการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เหมาะสมจึงเล็งเห็นว่า พื้นฐานที่สำคัญที่สุดของระบบสังคมและการเมืองไทยก็คือรัฐธรรมนูญอันเป็นกติกาสูงสุดของประเทศจะต้องมาจากการร่างโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเท่านั้นจะเป็นทางอื่นไปไม่ได้ เหล่านักคิดหัวก้าวหน้าซึ่งมีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวอยู่แต่เดิมแล้วนั้นจึงเริ่มออกมาจุดประเด็นเรื่องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในช่วงแรกของระยะจุดประเด็น ซึ่งการจุดประเด็นในที่นี้ก็กระทำผ่านทาง การแสดงความคิดเห็นของบรรดานักคิดเหล่านี้ จนในที่สุดได้จัดให้มีการแถลงข่าวเพื่อประกาศจุดยืนของกลุ่มในการสนับสนุนการร่างรัฐธรรมนูญโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในที่สุด

จากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าพบว่า เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มเคลื่อนไหวดังกล่าว ล้วนเป็นนักคิดหัวก้าวหน้าที่มีบทบาทการเคลื่อนไหวในทางสังคมและการเมืองมาโดยตลอด ทำให้บุคคลเหล่านี้เป็นที่รู้จักในสังคมและเป็นที่สนใจของสื่อ และเมื่อบุคคลเหล่านี้ออกมาเคลื่อนไหวแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะในหัวข้อที่กำลังเป็นที่สนใจวิพากษ์วิจารณ์ของสังคมขณะนั้น จึงเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งให้คนในสังคมหันมาให้ความสนใจกับการมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกันสื่อต่างๆ ก็นำเอาประเด็นเหล่านี้ไปขยายผลในงานเผยแพร่ของตน เนื่องจากเห็นว่าบุคคลที่ออกมาแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นที่สนใจของสังคมและคำพูดของคนเหล่านี้จะต้องขายได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์และการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้ากลุ่มสำคัญที่ออกมาจุดประเด็นในเรื่องดังกล่าวก็คือ “กลุ่มการะเกด” ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ล้วนเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในฐานะนักเคลื่อนไหวและนักปฏิรูปทั้งด้านสังคมและการเมือง ยกตัวอย่างเช่น อาจารย์แก้วสรร อติโพธิ, อาจารย์ชัชวาลสร อติโพธิ และ ดร.ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ เป็นต้น

ซึ่งหากเราจะวิเคราะห์การกระทำของกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าดังกล่าว เราอาจสรุปได้ว่าการจุดประเด็นในเรื่องการมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญของประชาชนเป็นเรื่องของการกำหนด

วาระ (set agenda) ของกลุ่มผู้นำความคิดในสังคม ให้สังคมได้เกิดการอภิปรายถกเถียงในวาระดังกล่าวอันจะเป็นกลไกให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมในที่สุด

และจากการสัมภาษณ์ ดร.ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ หนึ่งในแกนนำสมาชิกกลุ่มการะเกด ทำให้ได้ทราบถึงลักษณะการจุดประเด็นของกลุ่มการะเกดว่ามีการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

“ เรามีการเปิดตัว เปิดตัวเรื่องกลุ่มการะเกดเนี่ย เปิดตัวแล้วก็มี Logo รูปการะเกด คนเขาก็สนใจอยู่นะ แล้วก็จัดแถลงข่าวว่าเรามีความคิดเห็นยังไง แล้วหวังให้เกิดอะไรขึ้น แล้ววิธีนำแถลงของเราก็อาจมีวิธีการทำหนังสือถึงพวกหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย ก็พอดีชื่อเสียงของคนที่อยู่ในกลุ่มการะเกดเนี่ยหนังสือพิมพ์เขาสนใจอยู่แล้ว มีพวกบางกอกฟอรั่ม มีพวกแก้วสรร มีใครต่อใครนะครับ แล้วก็คนเขาก็แปลกใจที่ชื่อการะเกด ทำไมชื่ออย่างนี้ คนเขาก็แปลก คนเขาก็อยากมาฟัง ”

(สมาชิกกลุ่มการะเกด - สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

และเมื่อการจุดประเด็นในเรื่องของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งควรหลุดพ้นจากลักษณะเดิมๆ ที่กระทำกันอยู่เฉพาะนักกฎหมาย นักวิชาการ และผู้มีอำนาจ ให้เป็นหน้าที่ของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นได้รับการขานรับจากสังคมโดยรวม ประกอบกับมีองค์กรต่างๆ รับเอาแนวคิดดังกล่าวไปผลักดันเผยแพร่ให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไปแล้วนั้น กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าเหล่านี้จึงลดบทบาทการเคลื่อนไหวของตนเองลง เนื่องจากเจตจำนงของกลุ่มต้องการเพียงเพื่อเสนอความคิดและผลักดันในเรื่องของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเท่านั้น

“ วัตถุประสงค์ของกลุ่มการะเกดคือต้องการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เท่านั้นเอง แล้วพอเป็นที่ยอมรับแล้ว ส.ส.ร. ยอมรับแล้ว กระบวนการนี้เดินแล้ว เราก็ถือว่าหมดหน้าที่ของเราแล้ว เราก็ถอยออกมา ถือว่าเป็นหน้าที่ของคนไทยแล้วที่จะช่วยกันคิดช่วยกันทำ เรามีแค่นี้คือ ผลักดันให้เกิดกระบวนการ ”

“ เราผลักดันกระบวนการ แล้วพอมีคนมารับ หนังสือพิมพ์สนใจ แล้วทาง ส.ส.ร. เขาโอเค ยอมรับกระบวนการนี้ เราก็ถอยตัวแล้ว เพราะต่อไปเป็นเรื่องของเนื้อหาแล้วนี่ เนื้อหาจะเป็นยังไง ใครจะบรรจุ ก็แล้วแต่กลุ่มทั้งหลายจะ Organize ขึ้นมาเอง ”

(สมาชิกกลุ่มการเกิด - สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ และกลุ่มที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาในด้านสิทธิและหน้าที่ต่างๆ อันจะนำมาซึ่งการคลี่คลายปัญหาและผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งรวมตัวกันภายใต้ชื่อ 30 องค์การประชาธิปไตย

1. การประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดพลังในการเคลื่อนไหว

กลยุทธ์การประสานความร่วมมือ เป็นกลยุทธ์การสื่อสารหลักอันหนึ่งที่ใช้กันในหมู่กลุ่มแกนนำที่เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ รวมทั้งกลุ่มที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาด้านสิทธิและหน้าที่ต่างๆ อันจะนำมาซึ่งการคลี่คลายปัญหาและผลประโยชน์ของกลุ่มใช้กันมากในช่วงระยะพัฒนาเครือข่าย เนื่องจากองค์กรที่จัดอยู่ในกลุ่มองค์กรดังกล่าวที่ออกมาเคลื่อนไหวผลักดันการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีจำนวนมาก ทั้งที่เคยร่วมงานกันและไม่เคยร่วมงานกัน บางองค์กรก็มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาแต่เดิม แต่เนื่องจากทุกองค์กรล้วนมีเจตนารมณ์ในการเข้าร่วมผลักดันการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ที่สอดคล้องกัน นั่นคือ ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการร่างเนื้อหารัฐธรรมนูญ และความต้องการที่อยากเห็นร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา ดังนั้นกลุ่มองค์กรเหล่านี้จึงเล็งเห็นว่าหนทางที่จะทำให้การเคลื่อนไหวผลักดันของพวกเขาได้รับการเยียวยาจากภาครัฐ อันหมายถึง สภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหน้าที่ในการร่างเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และรัฐสภา ซึ่งมีหน้าที่ในการพิจารณาลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านเพื่อนำไปตราเป็นรัฐธรรมนูญฉบับจริงซึ่งมีผลบังคับใช้จริง นั่นก็คือ การประสานความร่วมมือ โดยการรวมตัวกันภายใต้ทำที่และจุดยืนที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เหมือนๆกัน เพื่อให้การผลักดันของกลุ่มมีน้ำหนักเพียงพอที่จะดึงความสนใจของภาครัฐให้หันมาฟังข้อเรียกร้องและข้อเสนอต่างๆ ของกลุ่ม ซึ่งประเด็นที่สำคัญก็คือความต้องการที่จะเห็นประชาชนได้มีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ การ

เสนอเนื้อหาต่างๆ ที่ต้องการให้มีการใส่ไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ และที่สำคัญที่สุดคือความต้องการที่จะเห็นร่างรัฐธรรมนูญผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากรัฐสภา

ซึ่งการรวมตัวกันครั้งนี้ นอกจากการรวมตัวอันเนื่องมาจากการมีเจตนาารมณในเรื่องรัฐธรรมนูญเหมือนกัน แต่เพื่อให้การรวมตัวกันมีความสมานสามัคคีมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการประสานประโยชน์ร่วมกันด้วย นั่นคือ มีการจัดการประชุมเพื่อหาแนวร่วมในเรื่องหลักการดำเนินงานเคลื่อนไหวผลักดัน การประชุมเพื่อติดตามและประเมินสถานการณ์การทำงานของกลุ่มตลอดจนการเปิดโอกาสให้แต่ละองค์กรที่มาเข้าร่วมสามารถเสนอข้อเรียกร้องที่เป็นลักษณะเนื้อหาที่ต้องการให้บรรจุอยู่ในร่างรัฐธรรมนูญและต้องการยื่นต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยจะมีการรวบรวมจัดทำเป็นหนังสือข้อเรียกร้องเพื่อนำไปมอบต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญต่อไป ซึ่งการรวมตัวของกลุ่มองค์กรต่างๆ สามารถอธิบายได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

“ เราก็ไปร่วมกับองค์กรอื่นๆ เช่น สมาพันธ์ประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพ กลุ่มเหล่านี้ นะคะ เขาเองเขาก็ประสงค์ที่จะไปรวบรวมกลุ่มอย่างเนี่ยค่ะ เราอาจต้องเรียกว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ คนเหล่านี้ต่างคนต่างกลุ่ม กลุ่มสิ่งแวดล้อม กลุ่มประชาธิปไตย ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ องค์กรที่มาเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับเราก็มีองค์กรด้านรัฐวิสาหกิจ กรรมกร คนยากคนจนในเมือง ชาวไร่ชาวนาในชนบท สมัชชาคนจน แล้วก็องค์กรนักวิชาการต่างๆ แล้วก็องค์กรพันธมิตรในกรุงเทพฯ ซึ่งอาจจะมีการติดตามปฏิรูปการเมือง กลุ่มสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพ อย่างเนี่ย ”

(แกนนำสมาพันธ์ประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 มิถุนายน 2543)

“ ในช่วงรณรงค์การร่าง ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ มันมีหลายกลุ่ม เช่น ส.ส.- สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน องค์กรประชาธิปไตย โฉ้ย เยอะ สลัมคือส่วนหนึ่งเท่านั้นไป เป็นองค์กรหนึ่งที่เข้าร่วม โดยเขาก็ให้เกียรติ พอเราไปเข้าร่วมกับเขา ไปประชุมร่วมกับเขา มีงานมีการเราก็ไป เขาก็ถามกลุ่มเราบ้างโดยการให้เกียรตินะครั้งนี้น้องสลัมจะเสนออะไรมัย อย่างเนี่ย ผसानจนจำไม่ได้แล้วว่ามียี่กลุ่ม รู้แต่ว่าตอนนั้น โฉ้ย เยอะมาก ”

“ การประสานงานส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการประชุม ก็ประสานตั้งแต่วันนี้จะพูดเรื่องสิทธิที่อยู่อาศัย เอาพี่น้องผู้นำสลัมไปหน่อยได้มั๊ย อะไรอย่างนี้ กระทั่งมีการวางแผนประสานในเรื่องแผนงานรณรงค์รวมไปถึงแผนการผลักดัน มีการประสานกัน จำไม่ผิดตอนนั้นก็มีองค์กรที่เป็นกลุ่มเดือนตุลามาอยู่ แล้วก็กลุ่มผลักดันรัฐธรรมนูญใหม่ โอ๊ย เยอะ เยอะมาก ”

(แกนนำองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

“ ค.ร.ป. ก็เป็นกลไกหนึ่งที่ประสานงานกับองค์กรประชาธิปไตย องค์กรประชาชน เพื่อที่จะผลักดัน คือ เจตนารมณ์มันกำหนดแล้วตั้งแต่วางบทบาทคือการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ผ่านสภา โดยมีเนื้อหามุ่งไปที่ให้มีการปฏิรูปการเมืองทั้งระบบ จัดโครงสร้างการเมืองใหม่ให้มีความโปร่งใส สุจริต ตรวจสอบได้ สิ่งที ค.ร.ป. ทำเมื่อมีเจตนาชัดเจนมีจุดมุ่งหมายชัดเจนมันก็เลยง่ายที่จะทำให้งานมันมีแนวร่วม หรือคนที่คิดคล้ายๆเราก็จะเข้ามาร่วมได้ง่ายอย่างสบายใจ ”

“ บางองค์กรก็ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนหรือรู้จักแบบห่างๆ หลวมๆ แต่เห็นว่าเวทีนี้เป็นเวทีที่จะร่วมแรงร่วมใจกันได้ ก็มาประชุม ส่งคนมาประชุมประจำ มีตัวแทนมาร่วมแสดงความคิดเห็นทุกครั้งที่มีการประชุม ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

2. การหาแนวร่วมในการนำเสนอเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มน้ำหนัก

กลยุทธ์นี้อาจมีส่วนคล้ายคลึงกับกลยุทธ์ข้อที่แล้วในเรื่องของการประสานความร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองและกลุ่มที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรลุเนื้อหาบางประการลงไป แต่มีข้อแตกต่างกันในส่วนของการรายละเอียด เนื่องจากการประสานความร่วมมือในลักษณะแรกเป็นเรื่องของการประสานเจตนารมณ์และจุดยืนของแต่ละองค์กรที่เหมือนกัน คือต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ ต้องการให้รัฐธรรมนูญมีการบรรจุเนื้อหาที่เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสิทธิเสรีภาพของบุคคลเฉพาะกลุ่ม ส่วนการหาแนวร่วมนั้นจะเจาะประเด็นไปที่เนื้อหาของข้อเรียกร้อง เช่น สมาพันธ์ประชาธิปไตย คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย และสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีความเห็นตรงกันว่าในส่วนของผู้มีสิทธิลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) รัฐธรรมนูญไม่ควรจำกัดสิทธิให้เฉพาะแต่คนที่จบปริญญาตรี เนื่องจากเป็นการจำกัดสิทธิคนไทยเกือบครึ่งหนึ่ง

ของประเทศ และสิทธิในการเลือกตัวแทนก็ควรเป็นของประชาชนเองว่าเขาเห็นคนไหนที่เหมาะสมที่สามารถเป็นตัวแทนให้กับเขาได้อย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญไม่ควรไปกำหนดหรือตีกรอบให้ เมื่อเห็นตรงกันเช่นนั้น องค์กรทั้ง 3 องค์กรก็จะร่วมมือกันเป็นพันธมิตรในประเด็นดังกล่าวและจัดทำหนังสือเสนอข้อเรียกร้องคัดค้านการจำกัดสิทธิของผู้สามารถลงสมัคร ส.ส. ให้อยู่ในเฉพาะผู้ที่จบปริญญาตรี ให้ตัวแทนนำไปยื่นให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งการหาแนวร่วมในลักษณะนี้จะเป็นเรื่องของความเห็นความต้องการเฉพาะองค์กรซึ่งอาจไม่เห็นตรงกันทุกองค์กร ดังนั้นการหาแนวร่วมจึงเป็นเรื่องขององค์กรใดกรหนึ่ง จับมือร่วมเป็นพันธมิตรเฉพาะเรื่องๆไป หรืออย่างเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบัญญัติลงไปเป็นลายลักษณ์อักษรว่าหญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน กลุ่มเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญก็จะมองหาแนวร่วมว่ามีองค์กรใดที่มีความคิดเห็นสอดคล้องในประเด็นดังกล่าว เมื่อจับมือหาแนวร่วมได้แล้วก็จะจัดทำหนังสือว่าด้วยความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงให้ตัวแทนไปยื่นเสนอต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญเช่นกัน

การหาแนวร่วมเช่นนี้ก็เพื่อเป็นการเพิ่มน้ำหนักให้กับเนื้อหาข้อเสนอกับที่ต้องการให้บรรจุลงในร่างรัฐธรรมนูญให้มีความหนักแน่นและดูว่าเป็นเสียงเรียกร้องจากกลุ่มคนหลายๆกลุ่ม เพื่อเพิ่มโอกาสให้กับข้อเสนอที่นั้นได้รับการพิจารณาบรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญมากยิ่งขึ้น

ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวมีการใช้กันในช่วงระยะพัฒนาเครือข่ายเช่นเดียวกับกลยุทธ์การประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ

“ กลยุทธ์ของเราอย่างหนึ่งคือเราไม่ทำโดดเดี่ยว เท่าที่สังเกตดูหลายองค์กรเขาก็ทำของเขาไป ใครสนใจก็มา แต่เขาอาจไม่ยื่นมือเพราะเขาไม่มีเวลา แต่กลุ่มผู้หญิงเรารู้หมดเลยนะคะว่าใครจะประชุมที่ไหนยังไง เราก็ส่งตัวแทนของเราเข้าไป อันที่ 1 ถือว่าเป็นการทำทลายคนที่ไม่เคยคิดเลยเรื่องประเด็นผู้หญิงได้คิดหรือได้รับฟัง อันที่ 2 เราอยากให้สาระของเราไปผนวกอยู่กับเขาทุกๆกลุ่มเลย อันนี้ก็เป็นกลยุทธ์อีกอันหนึ่งของเรา นั่นคือ การหาแนวร่วมในการที่เราจะเสนอว่าเราต้องการอะไร ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

3. การใช้เครือข่าย

จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า กลยุทธ์การสื่อสารด้วยวิธีการใช้เครือข่ายนี้เป็นกลยุทธ์หลักที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งซึ่งมีส่วนทำให้การผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีการขยายวงกว้าง และสามารถระดมพลังสนับสนุนจากประชาชนหลากหลายสาขาอาชีพจากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ และอาจกล่าวได้ว่ากลยุทธ์การใช้เครือข่ายขององค์กรต่างๆที่มีส่วนในการเคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้นั้นผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาในที่สุด

กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวกันกันของกลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ กับกลุ่มที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาบางประการอันจะนำมาซึ่งสิทธิประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มองค์กรลักษณะดังกล่าวเป็นกลุ่มองค์กรที่ตั้งขึ้นสำหรับพิทักษ์สิทธิของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

กลุ่มองค์กรทั้ง 30 องค์กรข้างต้น ที่มาประสานความร่วมมือภายใต้วัตถุประสงค์และเจตนารมณ์เดียวกัน ภายใต้ชื่อ 30 องค์กรประชาธิปไตย โดยมีคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย หรือ ค.ร.ป. ทำหน้าที่เป็นกองเลขานุการ คอยประสานงานติดต่อ ซึ่งทั้ง 30 องค์กรนี้ต่างก็ทำหน้าที่เป็นเครือข่ายให้กันและกันในการเชื่อมประสานกับองค์กรภายนอกอื่นๆ ที่เป็นเครือข่ายของตนต่อไป

จากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรที่ร่วมอยู่ใน 30 องค์กรประชาธิปไตย สามารถอธิบายลักษณะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายขององค์กรต่างๆ เหล่านี้ได้ ดังนี้

“ เครือข่ายที่ประสานงานกัน ตอนนั้นก็มององค์กรหลักๆ เช่น ก็มีสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย - ส.น.น.ท. มีสมาพันธ์ประชาธิปไตย มีสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน - ส.ส.ส. มีกลุ่มติดตามการปฏิรูปการเมือง มีเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ มีเยอะมากเลย ”

“ พวกคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งชาติ หรือ กป.อพช. มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม กลุ่มเพื่อนประชาชน คณะกรรมการญาติวีรชน พฤษภา 35 สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน กลุ่มติดตามการปฏิรูปการเมือง สมาพันธ์ประชาธิปไตย อันนี้ทำงานด้วยกันหมด เจอกันทุกวัน แล้วก็มีการร่วมมือกันแทบทุกอาทิตย์ ”

“อย่างเรารู้จักองค์กรนี้ องค์กรนี้เขาก็มีเครือข่ายของเขา หรือเรารู้จักกับองค์กรอื่น เขาก็ไปขยายผล ประสานงานต่อเนื่องกันไปจนได้แนวร่วมเยอะๆ ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

และสืบเนื่องจากการที่กลุ่มองค์กรทั้ง 2 ที่มารวมตัวกัน ต่างก็มีลักษณะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGO ซึ่งลักษณะการดำเนินงานขององค์กรประเภทนี้นั้นล้วนต้องอาศัยการประสานงานในลักษณะเครือข่าย โดยเป็นองค์กรที่ประกอบขึ้นจากหน่วยงานกลางที่มักจะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางความเจริญหรือในเมืองหลวง และหน่วยงานย่อยที่กระจายตัวกันอยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานหรือพื้นที่เป้าหมายที่มักจะเป็นตามภูมิภาคต่างๆของประเทศหรือในต่างจังหวัดที่ห่างไกล โดยทั้งหน่วยงานกลางและหน่วยงานย่อยจะปฏิบัติงานภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกันอันเป็นวัตถุประสงค์หลักในการตั้งองค์กร ทั้งนี้การประสานงานจะเป็นไปในลักษณะที่หน่วยงานกลางอันถือเป็นสำนักงานใหญ่ขององค์กรจะเป็นผู้กำหนดนโยบายรวมทั้งแผนงานโดยรวมโดยอาจมีการเชิญให้ตัวแทนจากหน่วยงานย่อยเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ จากนั้นเมื่อได้ข้อสรุปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หน่วยงานย่อยจึงจะรับเอานโยบายและแผนงานนั้นๆไปปฏิบัติในพื้นที่รับผิดชอบของตนให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด และหน่วยงานย่อยเหล่านี้เองที่จัดเป็นเครือข่ายขององค์กรแต่ละองค์กร ซึ่งแต่ละองค์กรจะมีเครือข่ายอย่างน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าองค์กรเหล่านั้นดำเนินงานมายาวนานเพียงใดและมีการขยายหน่วยงานย่อยออกไปในพื้นที่ต่างๆอย่างน้อยเพียงใดนั่นเอง

จากการสัมภาษณ์สมาชิกของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานเคลื่อนไหวผลักดันกระแสนิติธรรมโดยใช้เครือข่ายของ 30 องค์กรประชาธิปไตย จะไปในลักษณะที่เมื่อ 30 องค์กรประชาธิปไตย ได้ประชุมปรึกษาหารือถึงแผนงานนโยบายและรายละเอียดของงานเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว หน่วยงานกลางหรือสำนักงานใหญ่ของแต่ละองค์กรจะนำเอาแผนงานที่ได้จากการประชุมนั้นมาแจกแจงรายละเอียด จากนั้นก็อาจมีการปรึกษาหารือและส่งต่อไปยังหน่วยงานย่อยของตนที่กระจายตัวอยู่ตามพื้นที่จังหวัดต่างๆทั่วประเทศ ซึ่งหน่วยงานย่อยในจังหวัดต่างๆเหล่านี้ก็จะเอาแผนงานที่ได้รับนโยบายมาจากหน่วยงานกลางมาประยุกต์ให้เหมาะสมตามสภาพแวดล้อมและผู้คนในท้องถิ่นของตนโดยจะต้องคงเนื้อหาเดิมตามที่รับมาจากหน่วยงานกลางแล้วจึงนำไปเผยแพร่ให้กับประชาชนในพื้นที่ของตน หรือนำไปพูดคุยเผยแพร่กับพี่น้องที่ตนมีความใกล้ชิดหรือเป็นเครือข่ายกันอยู่ ซึ่งจะแยก

จากหน่วยงานกลางที่จะรับผิดชอบงานเผยแพร่เพื่อเคลื่อนไหวกิจกรรมในส่วนของภาพรวมและในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล

“ การประสานงานของ ค.ร.ป. ส่วนกลางกับต่างจังหวัด ส่วนใหญ่ก็สมมุติเรามีประชุม ใช้นโยบาย เราก็ต้องเชิญต่างจังหวัดมา เชิญเขามา แล้วก็ประชุมแผนปฏิบัติการร่วมกัน ต่างจังหวัดก็จะหยิบเอาแผนนี้ไปรณรงค์ไปกระจายต่อ มีสื่อ เราพิมพ์สื่อมาซักชิ้นอย่างเนี่ย 50,000 หรือ 100,000 หรือ 200,000 แล้วแต่งงบประมาณ ก็ส่งไปตามเครือข่ายนี้ เครือข่ายนี้ก็ไปแจกต่อ ไปแจกหรือไปจัดเวทีอภิปรายต่อ นี่คือรูปแบบการทำงาน ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

งานเผยแพร่ของเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานย่อยในต่างจังหวัดนี้ อาจมีการร่วมมือกับบุคลากรขององค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ ในจังหวัดของตนที่มีเจตนารมณ์สอดคล้องกัน จัดกิจกรรมเพื่อเป็นการร่วมแรงกันผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญอีกทางหนึ่ง

“ จังหวัดไหนที่มี NGO เข้าไปทำงานนานๆ NGO ก็จะเป็นแรงหนึ่งที่เข้าไปขับเคลื่อน เช่น ที่เชียงใหม่ ก็จะประสมประสานกับนักวิชาการพอสมควร เช่น ม.ช. , มหาวิทยาลัยขอนแก่น อะไรพวกนี้ ฐานใหญ่ๆของหัวเมืองจะอยู่ที่นักวิชาการ สื่อสารมวลชนบางส่วน แล้วก็ชนชั้นกลาง เช่น หอการค้า อะไรพวกนี้นะ แล้วก็กลุ่ม NGO , NGO จะได้เปรียบในแง่ที่เขามีสายงานของเขาอยู่ เช่น งานกับเกษตรกร เพราะว่าเขาต้องการพลังในการที่จะออกมารณรงค์แล้วแสดงพลังเพื่อจะกดดันเพื่อให้ผ่านรัฐสภา เพราะฉะนั้นก็ต้องอาศัยการเชื่อมตัวนี้อยู่ ภาระของ NGO ส่วนใหญ่จะคล้ายๆกัน คือต้องเอาเรื่องนี้ไปคุยกับพี่น้อง คือ กระจายไปตามเครือข่ายของตนเอง เพื่อดึงพลังออกมา ”

(แกนนำองค์กรสล้มเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

“ มี ค.ร.ป. ต่างจังหวัด นี่เราก็ทำเป็นเครือข่าย ประสานงานเครือข่ายต่างๆทั่วประเทศก็ประมาณ 30 จังหวัดที่ประสานกันอยู่ จังหวัดใหญ่ๆ นี้เกือบทุกจังหวัด คือเราพยายามทำให้ได้ทุกจังหวัดทั้ง 76 จังหวัด แล้วบางจังหวัดก็ไม่ใช่มีจุดเดียว เราพยายามไปประสาน อย่างเช่น บางจังหวัดมันมีหลายองค์กรใช้มั้ย เราก็พยายามไปเชื่อมประสานและสนับสนุนกิจกรรมเขา เช่น ส่งเสริมให้มีเวทีพูดคุยความคิดเห็น หรือไม่ก็พิมพ์สื่อหรือส่งให้ต่างจังหวัดพิมพ์เผยแพร่ ”

“ นอกจาก 30 องค์กรประชาธิปไตย มันก็มีองค์กรต่างจังหวัดนะ เช่น ประชาสังคม จังหวัดภูเก็ต หรือว่าชมรมรักท้องถิ่นเชียงใหม่ มันเป็นกลุ่มองค์กรที่เขาทำงานเฉพาะพื้นที่เขา ผมก็จำชื่อได้ไม่เยอะแต่มันก็ 100 กว่าองค์กร ตอนนั้นนะ ที่เข้ามาร่วม ก็มาประสานงานกับส่วนกลาง แต่เขาก็รับผิดชอบเฉพาะพื้นที่ของเขา ผลักดันตรงนั้น แต่เวลารับลูกกันจริงมันตรงเดียวกัน ไข่ม้อย เป้าหมายเดียวกัน ส่วนที่ไปเคลื่อนไหวแต่ละพื้นที่มันก็เป็นคล้ายอาจจะดูเหมือนกระจายแต่จริงๆแล้วก็เป้าเดียวกัน ก็แบ่งกันเล่น โดยที่ส่วนกลางหรือส่วนองค์กรก็ไม่ต้องไปเหนื่อย ไข่ม้อย เพราะเราก็มีเครือข่ายของเรา มีคนสนับสนุนองค์กรปลุกย่อยอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องไปเหนื่อยอะไร ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

ลักษณะเครือข่ายอีกประเภทหนึ่งที่มีความแตกต่างจากเครือข่ายประเภทแรก ลักษณะเครือข่ายประเภทหลังนี้ไม่ได้เป็นหน่วยย่อยขององค์กร แต่มีฐานะเป็นองค์กรอิสระอีกองค์กรหนึ่งซึ่งมาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายทำงานให้กับองค์กรหนึ่งองค์กรใดเนื่องจากเห็นด้วยกับนโยบายหรือหลักการขององค์กรที่ตนเข้าร่วม หรืออาจเป็นเพราะมีความสนิทสนมหรือเคยร่วมงานกันมา เมื่อเห็นว่าร่วองค์กรที่ตนคุ้นเคยมีกิจกรรมหรือมีงานอะไรจึงมาเข้าร่วมเพื่อเป็นกำลังสนับสนุน

ซึ่งจากการสัมภาษณ์แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญและแกนนำองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย สามารถมองเห็นภาพของเครือข่ายในลักษณะที่เป็นองค์กรอิสระนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

“ จริงๆ ตอนเริ่มแรกก็มีอยู่ตั้ง 25 องค์กร 40 กว่าแล้วตอนนี้ ก็มีสถาบันผู้หญิงกับการเมือง แล้วก็มีมูลนิธิอาเซียน มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง ศูนย์พิทักษ์หญิงบริการ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายเพื่อการพัฒนา สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ฝ่ายวิชาการสภาสตรีแห่งชาติ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ชมรมทนายความสตรี เมืองค์กรทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล เป็นชมรมอะไรประเภทนี้ ก็มีคนสนใจมากันเยอะแยะ แล้วก็มีต่างจังหวัดด้วยนะคะ เช่น เครือข่ายแม่หญิงล้านนา ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้นำสตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ชมรมผู้นำสตรีภาคใต้ แล้วอันนี้คือที่ อ.ธีรนาถ อยู่ ก็เช่น โครงการผู้นำสตรีท้องถิ่น ก็มีหลายองค์กรนะคะที่มานั่งพูดคุยกัน ทุกคนต่างก็มีความปรารถนาอย่างเดียวกัน ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ คือในเครือข่ายมันมีหลายกลุ่มนะ ไม่งั้นมันไม่เป็นเครือข่ายใช้มั๊ยอะ แต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มเครือข่ายพัฒนาได้สะพาน ยกตัวอย่างนะ ก็เป็นพี่น้องที่อยู่ได้สะพานโดยเฉพาะ กลุ่มศูนย์รวมพัฒนาชุมชน ซึ่งมีสมาชิกอยู่ 30 กว่าชุมชน อะไอย่างเนี่ย ”

(แกนนำองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

เครือข่ายอีกลักษณะหนึ่งก็คือว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งเช่นกัน คือ เครือข่ายที่เป็นลักษณะของบุคคลไม่ใช่ในรูปขององค์กร เครือข่ายที่เป็นบุคคลนี้จะมีพื้นฐานมาจากความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัว โดยจะอาศัยความสนิทสนมนี้เองเป็นช่องทางในการเผยแพร่หรือสอดแทรกความคิดเห็นขององค์กรผ่านไปยังหน่วยงานที่บุคคลซึ่งมีฐานะเป็นเครือข่ายทำงานหรือเป็นสมาชิกอยู่ ลักษณะการใช้เครือข่ายในลักษณะนี้มักเกิดขึ้นควบคู่กันระหว่าง 30 องค์กรประชาธิปไตย กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่โดยตรง นั่นก็คือ สมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ โดยบุคคลจากทั้ง 2 กลุ่มต่างก็ทำหน้าที่เป็นเครือข่ายให้กันและกัน เนื่องจากสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญก็มีคนคุ้นเคยอยู่ใน 30 องค์กรประชาธิปไตย และสมาชิกกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยก็มีความสนิทสนมกับสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญบางคนเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ยังมีการประสานงานกับเครือข่ายที่เป็นสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญเหล่านี้อย่างใกล้ชิดเพื่อเป็นช่องทางในการฝากประเด็นเนื้อหาต่างๆ ที่ต้องการให้บรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญดังนี้

“ เวลาสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญเขาจัดการแบ่งตัวเองออกเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น คณะกรรมการการยกร่าง คณะกรรมการประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็น เราว่าอันนี้สำคัญ เราก็ต้องมั่นใจว่าอยากจะให้ผู้หญิงเข้าไป เราก็ได้มา 1 คน คือ คุณสุณี ไชยรส ที่มาจากหนองบัวลำภู เวลาว่างเขาไปเก็บตัวกันอยู่ที่พัทยา จำได้เลย พวกเรากลุ่มผู้หญิงก็ขับรถเที่ยวไปเที่ยวมากันอยู่อย่างนั้นนะ กลับมาเอาข้อมูลไปส่งให้คุณสุณี เนี่ยเป็นการสนับสนุนเพื่อให้มีความมั่นใจว่าวาระที่เราอยากให้มีเนี่ยมันปรากฏอยู่ในร่างฯ ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

จากการติดต่อประสานงานโดยลักษณะเครือข่ายทุกประเภทดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้เองที่ทำให้แนวร่วมในงานเคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีการกระจายตัวออกไป

อย่างกว้างขวางจนอาจเรียกได้ว่าสามารถครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ตลอดจนสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกกลุ่มสาขาอาชีพ และกลุ่มแนวร่วมทั้งที่เป็นตัวเครือข่ายเองและที่เป็นประชาชนนี้เองที่เป็นพลังผลักดันสำคัญที่ทำให้ภาครัฐขณะนั้นต้องให้ความสนใจ ยอมรับฟังในเสียงเรียกร้องที่ต้องการให้รัฐสถาปนามติผ่านร่างรัฐธรรมนูญและบัญญัติร่างดังกล่าวขึ้นเป็นรัฐธรรมนูญของประเทศในที่สุด ซึ่งความสำเร็จของรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนนี้ต้องยอมรับว่าส่วนหนึ่งมาจากกลยุทธ์การใช้เครือข่ายในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

สำหรับรูปแบบการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย อาจแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย

จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า ส่วนใหญ่แล้วลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย ไม่ว่าจะ เป็นเครือข่ายแบบที่เป็นหน่วยงานย่อยขององค์กร เครือข่ายที่เป็นองค์กรอิสระที่ประสานความร่วมมือเป็นพันธมิตรกัน หรือเครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคล ล้วนมีพื้นฐานความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดเป็นส่วนตัว อาจมาจากความคุ้นเคยกันเนื่องจากสาขาอาชีพ ความใกล้ชิดจากการร่วมงานหรือความสนิทสนมกันเป็นส่วนตัว ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ประเภทดังกล่าวมีผลทำให้การประสานไมตรีและขอความร่วมมือเป็นไปอย่างราบรื่นและได้รับการสนองตอบมากกว่าการรู้จักกันเพียงผิวเผิน

และจากความสัมพันธ์ที่แนบแน่นใกล้ชิดซึ่งง่ายต่อการพูดจาขอความร่วมมือเช่นนี้เองที่ทำให้การระดมเครือข่ายเพื่อขยายงานรณรงค์เคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญได้รับความสำเร็จอย่างงดงาม มีเครือข่ายองค์กรต่างๆ จากทุกกลุ่มสาขาอาชีพทั่วประเทศที่เข้าร่วมการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนครั้งนี้กว่า 200 องค์กร

แต่เนื่องจากความหลากหลายของกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมนี้เอง ทำให้บางองค์กรที่ไม่เคยร่วมงานกันหรือไม่เคยรู้จักกันก็ต้องเข้ามาร่วมมือกันในครั้งนี้เพื่อการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรในลักษณะนี้จึงมีรูปแบบค่อนข้างไปในเชิงทางการ อาจไม่ได้มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก แต่หากเป็นเรื่องของงานส่วนรวมในการรณรงค์หรือการขอความร่วมมือระดมแรง ระดมความคิด ในงานเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 องค์กร

ต่างๆ เหล่านี้ก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เนื่องจากตระหนักว่าเป็นงานของส่วนรวมเพื่อผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนอันเป็นเป้าหมายสูงสุดทั้งของกลุ่มตนและกลุ่มองค์กรอื่น

“ การทำงานร่วมกันมันก็มีทั้ง 2 ระดับ ระดับหนึ่งก็คือเป็นทางการ เพราะบางองค์กรก็ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนหรือรู้จักแบบห่างๆ หลวมๆ แต่เห็นว่าเวทีนี้เป็นเวทีที่จะร่วมแรงร่วมใจกันได้ก็มาประชุม ส่งคนมาประชุมประจำ มีตัวแทนมาร่วมแสดงความคิดเห็นทุกครั้งที่มีการประชุม ที่นี้ในความสัมพันธ์ส่วนตัวมันก็มี ผมว่าความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้แหละจะเป็นกลไกหลักที่ระดมพันธมิตรได้เยอะ เช่น เรารู้จักองค์กรนี้ องค์กรนี้ก็รู้จักองค์กรอื่น ก็ไปขยายผล ประสานงานต่อเรื่องไปจนได้แนวรวมเยอะๆ ผมว่าส่วนสำคัญมาจากกลไกความรู้จักกันเป็นส่วนตัว ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

การสื่อสารระหว่างเครือข่าย

สำหรับรูปแบบการสื่อสารระหว่างเครือข่าย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การสื่อสารแบบเป็นทางการ
2. การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

การสื่อสารแบบเป็นทางการ

การสื่อสารระหว่างเครือข่ายในลักษณะที่เป็นทางการนี้ โดยส่วนใหญ่มักจะใช้สื่อสารกันในระหว่างเครือข่ายที่ยังไม่คุ้นเคยกันนักหรือที่ยังรู้จักกันในลักษณะผิวเผิน ซึ่งอาจเกิดจากการที่ยังไม่เคยร่วมงานกันหรือไม่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัวมาก่อนระหว่างหมู่สมาชิกของแต่ละองค์กร การทำงานร่วมกันขององค์กรเหล่านี้จึงเป็นไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลัก คือ เพื่อเรียกร้องให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีเนื้อหาบทบัญญัติตามที่กลุ่มของตนเห็นว่าเหมาะสมและเพื่อผลักดันให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ดังกล่าวผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาในที่สุด และเมื่อภารกิจนี้เสร็จสิ้นไปแล้ว ก็ต่างแยกย้ายไปปฏิบัติงานในส่วนภารกิจหลักที่องค์กรตนดำเนินงานมาแต่ต้น ซึ่งก็จะแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละองค์กร จึงอาจกล่าวได้ว่า สำหรับองค์กรที่ไม่ได้มีบทบาทหลักในการเคลื่อนไหวติดตามงานทางด้านการเมืองอยู่ก่อน การรวมตัวกันเพื่อผลักดัน

ต้นกระแสรัฐธรรมนูญครั้งนี้จึงเท่ากับเป็นการรวมตัวแบบเฉพาะกิจ เมื่อภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์แล้วก็ต่างแยกย้ายกันไปตามสายงานของตน

ลักษณะการสื่อสารระหว่างเครือข่ายองค์กรที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเพียงเพื่อนงาน เช่นนี้ รูปแบบการสื่อสารจึงเป็นไปในลักษณะที่เป็นทางการ กล่าวคือ จะติดต่อกันเฉพาะเมื่อเป็นเรื่องของการทำงาน เช่น เมื่อมีวาระการประชุม การเชิญเข้าร่วมเป็นวิทยากร การเชิญเข้าร่วมสัมมนา หรือการเชิญเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์เคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญ โดยช่องทางในการติดต่อสื่อสารจะปรากฏในรูปแบบของการจัดทำเป็นจดหมายเชิญประชุม รายงานการประชุม จดหมายเชิญเข้าร่วมกิจกรรม ต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น

แต่รูปแบบการสื่อสารเช่นนี้ก็จะถูกนำมาใช้แม้กับองค์กรที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมาแล้ว หากการติดต่อสื่อสารนั้นเป็นเรื่องของการเชิญประชุม หรือการเชิญเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากทางส่วนกลางของ 30 องค์กรประชาธิปไตย อันหมายถึง คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ค.ร.ป.) ซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ จะจัดทำจดหมายเชิญและรายงานวาระการประชุมต่างๆ เป็นลายลักษณ์อักษรแจกจ่ายให้กับองค์กรที่เป็นเครือข่ายร่วมกันทุกองค์กรอยู่แล้ว

จะเห็นว่าการสื่อสารในลักษณะที่เป็นทางการเช่นนี้เป็นรูปแบบของการสื่อสารแบบทางเดียว ซึ่งผู้ส่งสารอันได้แก่ฝ่ายเลขานุการซึ่งทำหน้าที่โดยคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ค.ร.ป.) จะเป็นผู้ส่งสารอันหมายถึงจดหมายเชิญต่างๆไป โดยไม่ต้องพะวงว่าทางฝ่ายผู้รับสารคือองค์กรต่างๆ ที่เป็นเครือข่ายจะสนใจตอบรับการเข้าร่วมเหล่านี้หรือไม่ ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเนื่องมาจากสาเหตุของความสัมพันธ์ที่ผิวเผินและบุคคลที่เป็นสมาชิกขององค์กรเหล่านี้ก็ยังไม่รู้จักกันดี การตอบรับการเข้าร่วมประชุมหรือเข้าร่วมกิจกรรมจึงไม่จำเป็นเท่ากับสมาชิกขององค์กรที่เคยร่วมงานกันมา เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีความคุ้นเคยในงานลักษณะของการปลุกเร้าพลังมวลชนมากกว่าและเป็นกำลังในการดำเนินงานผลักดันได้มากกว่า

การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารระหว่างเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการนี้จะใช้กันระหว่างเครือข่ายองค์กรที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือสนิทสนมคุ้นเคยกันมาแต่เดิม ซึ่งส่วน

ใหญ่มักมาจากการที่เคยได้ร่วมงานกันในกิจกรรมเคลื่อนไหวต่างๆมาก่อน โดยทั่วไปแล้วองค์กรเหล่านี้มักจะเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นมาด้วยจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์คล้ายๆกัน เช่น องค์กรที่เคลื่อนไหวทางด้านงานการเมือง หรือองค์กรที่ติดตามดูแลในเรื่องสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ซึ่งหากมีกิจกรรมรณรงค์ในหัวข้อเหล่านี้แล้วองค์กรเหล่านี้ก็มักจะพร้อมใจกันเข้าร่วมสนับสนุน และแน่นอน เมื่อองค์กรมีโอกาสได้ร่วมงานกัน ความสนิทสนมคุ้นเคยกันภายในหมู่สมาชิกขององค์กรเหล่านี้ก็ตามมาในที่สุด และความสนิทสนมคุ้นเคยกันนี้เองที่เป็นตัวแปรทำให้การดำเนินงานและการขอความร่วมมือต่างๆ ระหว่างองค์กรเป็นไปได้ง่ายขึ้น

การติดต่อสื่อสารในลักษณะที่ไม่เป็นทางการจะปรากฏในรูปแบบของการพูดคุยปรึกษาหารือกันเป็นส่วนตัว การพูดจาขอความร่วมมือ การพูดคุยผ่านทางโทรศัพท์ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารกันในลักษณะที่เข้าถึงตัวเช่นนี้ทำให้การรับรู้ของอีกฝ่ายและการตอบรับเป็นไปได้สูงกว่าการสื่อสารที่เป็นแบบทางการ โดยการสื่อสารประเภทนี้นอกจากจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านผู้รับสารที่ต้องมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันพอสมควร ยังต้องขึ้นกับเนื้อหาที่จะพูดคุยหรือเรื่องที่ต้องการขอความร่วมมือ โดยเรื่องราวเหล่านี้ต้องมีความสำคัญ เช่น การวางแผนการดำเนินผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน การวางแผนเรื่องกิจกรรมรณรงค์ การขอความร่วมมือที่ต้องการการเข้าร่วมอย่างเต็มที่ เป็นต้น ซึ่งเนื่องจากเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีการโต้ตอบมีปฏิสัมพันธ์กันมีการชี้แจงแสดงเหตุผลควบคู่ไปกับการปรึกษาหารือกัน ทำให้ผลของการสื่อสารเป็นไปในทางบวกมากกว่าทางลบ นั่นคือการได้รับความร่วมมือเป็นอันดีจากคู่สนทนา การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นระหว่างคู่สื่อสารที่เป็นแกนนำคนสำคัญขององค์กรนั้นๆ ที่ต้องอาศัยการเจรจาปรึกษาหารือกับแกนนำขององค์กรอื่นที่ร่วมอยู่ในเครือข่ายเดียวกันก่อนที่จะนำเรื่องหรือวาระนั้นเข้าสู่ที่ประชุมใหญ่ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจากทุกองค์กรในเครือข่าวนั้น

กลยุทธ์การใช้เครือข่าวนี้นี้ ถูกนำมาใช้ตั้งแต่ช่วงระยะของการพัฒนาเครือข่ายเรื่อยมาจนถึงระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน เนื่องจากในระยะของการสร้างกระแสกดดันเป็นช่วงที่ต้องดึงเสียงสนับสนุนจากประชาชนให้มากที่สุด ดังนั้นองค์กรต่างๆ ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนจึงต้องการที่จะระดมพลังมวลชนให้ออกมาแสดงตัวสนับสนุนให้มากที่สุดเช่นกัน และหนทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการรวมตัวกันของประชาชนจากทุกสาขาอาชีพทั่วประเทศก็คือการใช้ช่องทางเครือข่ายเป็นตัวกระจายข่าวและประสานงานรวมตัวกันเอง

ซึ่งลักษณะการติดต่อประสานงานกันระหว่างเครือข่ายของ 30 องค์กรประชาธิปไตย ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการสามารถพิจารณาได้จากการสัมภาษณ์องค์กรสมาชิกของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ดังนี้

“ การใช้ช่องทางเราก็มีทุกด้าน เช่น ถ้าเราได้ข้อมูลอะไรมาเราก็จะส่งเอกสารไปให้โทรศัพท์พูดคุยกัน ”

“ วิธีการประสานงานก็มีตั้งแต่ประชุม มีมาปรึกษาหารือ ติดต่อทางโทรศัพท์ แฟกซ์ อะไรพวกนี้ ”

(แกนนำองค์กรสลับเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

“ ลักษณะการติดต่อเราก็ใช้ทั้ง 2 อย่าง ก็คือส่งจดหมายเป็นทางการ แล้วก็ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ส่วนใหญ่คิดว่าที่มานี้น่าจะมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวด้วย คือมันทำให้มีน้ำหนักรวมพอที่เขาจะมา ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

4. การแทรกตัวเข้าเป็นคณะทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ

กลยุทธ์การแทรกตัวเข้าเป็นคณะทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ เป็นกลยุทธ์ที่มีการใช้กันภายในเฉพาะกลุ่ม มิได้ถูกนำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในองค์รวมของ 30 องค์กรประชาธิปไตย แต่อย่างใด และกลุ่มที่นำเอากลยุทธ์นี้มาใช้ก็ได้แก่ เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ

เนื่องทางกลุ่มเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ นับเป็นองค์กรหนึ่งที่มีจำนวนสมาชิกอยู่ค่อนข้างมาก และบทบาทในด้านการติดตามความคืบหน้าของกร่างรัฐธรรมนูญตลอดจนบทบาทในการผลักดันประเด็นเนื้อหาในด้านสิทธิหน้าที่ต่างๆ ของประชาชนให้บรรจุอยู่ในร่างรัฐธรรมนูญก็กระทำกันอย่างจริงจังจนสามารถเรียกได้ว่าเป็น 1 ในจำนวน 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่จัดเป็นหัวหอกสำคัญในการเรียกร้องด้านสิทธิต่างๆ ของประชาชนให้มีความเสมอภาคและได้รับการคุ้มครองมากขึ้นภายใต้บทบัญญัติต่างๆ ที่ตราขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

ดังนั้นการที่จะติดตามสถานการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญรวมไปถึงเนื้อหาต่างๆ ที่ได้รับการพิจารณาบรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญได้โดยตลอด อันจะเป็นโอกาสให้ทางกลุ่มสามารถประเมินหาหนทางในการต่อสู้ทางสาธารณะเพื่อผลักดันเนื้อหาที่ตนต้องการให้บรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญให้มากที่สุด วิธีหนึ่งที่จะบรรลุเป้าหมายก็คือการพยายามแทรกตัวเข้าไปมีส่วนในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญนี้เสียเอง ซึ่งผู้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญนี้ก็คือสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ กลยุทธ์การแทรกตัวเข้าเป็นคณะทำงานของเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญนี้จึงกระทำโดยสมาชิกในเครือข่ายเสนอตัวเองเข้าเป็นที่งานฝ่ายเลขานุการให้กับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากเห็นว่างานของฝ่ายเลขานุการเป็นงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดเก็บเอกสารการประชุม เอกสารที่พี่น้องประชาชนส่งเข้ามาเพื่อแสดงความคิดเห็น แบบสอบถาม รวมไปถึงข้อสรุปต่างๆ ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำให้เหล่าสมาชิกเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญที่ทำหน้าที่ดังกล่าวสามารถรับรู้ข้อมูลความเคลื่อนไหว ตลอดจนแนวโน้มการตัดสินใจของสภาร่างรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงกระแสรวมด้านความคิดเห็นของประชาชนต่อเนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และข้อมูลอันเป็นประโยชน์เหล่านี้เองที่มีส่วนสำคัญต่อการวางแผนงานการดำเนินงานเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ไม่ให้ขัดต่อความเห็นส่วนใหญ่ของประชาชนและไม่ขัดต่อแนวทางการดำเนินงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ อันนำมาซึ่งความร่วมมือและการให้การสนับสนุนของสังคมต่องานผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ต่อไป

ซึ่งการดำเนินกลยุทธ์การแทรกตัวเข้าเป็นคณะทำงานให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญของเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ เราสามารถทราบได้จากการสัมภาษณ์แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ดังนี้

“ อีกกลยุทธ์หนึ่งคือเราเสนอตัวเองรับใช้สังคม คือ รับใช้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญตรงนี้ โดยเป็นที่งานฝ่ายเลขานุการ เพราะงานมันเยอะมากใช้มั้ยคะงานเลขานุการ ทั้งเก็บเอกสารเข้ามา แล้วก็รวบรวมจัดสรรให้มันเป็นหมวดเป็นหมู่ โอ๊ย ข้อมูลมันมาจากอะไรเยอะแยะ กลุ่มผู้หญิงเราก็บอกจะไปช่วยเขาหน่อยเถอะ อย่างน้อยไปช่วยให้มันมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้นเราก็จะมองเห็นภาพใหญ่ตลอดเวลาว่าคนเห็นยังไง แล้วก็อยากให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

5. การลอบบี้

กลยุทธ์การล็อบบี้ (Lobby) ซึ่งหมายถึง การใช้อิทธิพลส่วนบุคคลในการผลักดันประเด็นให้อีกฝ่ายยอมรับ เป็นกลยุทธ์ที่กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย นำมาใช้กับกลุ่มสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ว.) โดยเฉพาะ โดยกลยุทธ์ดังกล่าวถูกใช้เพื่อเสนอของวัตถุประสงค์ในเรื่องการผลักดันเนื้อหาที่ทางกลุ่มต้องการให้บรรจุอยู่ในร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งการจะใช้กลยุทธ์นี้ได้ในส่วนหนึ่งก็ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยเองกับสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญด้วย นั่นแปลว่าหากสมาชิกของ 30 องค์กรประชาธิปไตยคิดจะล็อบบี้สมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญท่านใดก็ต้องดูว่าตนมีความใกล้ชิดสนิทสนมพอที่จะมีอิทธิพลให้อีกฝ่ายยอมรับฟังหรือไม่ และก็ต้องพิจารณาด้วยว่าเนื้อหาต่างๆ ที่ตนคิดจะขอเสนอนั้นไม่ขัดต่อทัศนคติของสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญท่านนั้นอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นส่วนตัวนี้อาจมาจากการเคยร่วมงานกันในกิจกรรมต่างๆ หรืออาจเคยรู้จักกันมาก่อน เนื่องจากเหล่าบรรดาสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญเองก็เป็นบุคคลที่มาจากหลากหลายวงการและหลายสาขาอาชีพ การสนิทสนมหรือคุ้นเคยกับกลุ่มสมาชิก 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่ล้วนเป็นบุคคลที่คลุกคลีทำงานให้กับสังคมและเป็นที่ยอมรับในหมู่มวลชนจึงอาจเกิดขึ้นได้

ขั้นตอนของการล็อบบี้อาจเริ่มจากที่กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ประชุมปรึกษาหารือถึงข้อประเด็นเนื้อหาในเรื่องต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นข้อเรียกร้องในสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ที่ทางกลุ่มเห็นพ้องกันว่าควรให้มีการบรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จากนั้นจึงจัดพิมพ์ข้อเรียกร้องเหล่านี้ในรูปแบบหนังสือแล้วจึงให้ตัวแทนนำไปยื่นต่อผู้มีอำนาจหน้าที่ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ นายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาว่างรัฐธรรมนูญ หรือ นายอานันท์ ปันยารชุน ประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญและประธานคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อได้พิจารณานำเนื้อหาข้อเรียกร้องดังกล่าวเข้าสู่วาระการประชุมของสภาว่างรัฐธรรมนูญเพื่อขอความเห็นชอบบรรจุลงในร่างรัฐธรรมนูญต่อไป ขณะเดียวกันทาง 30 องค์กรประชาธิปไตยเอง เมื่อได้ยื่นหนังสือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการนำเอาเนื้อหาข้อเรียกร้องของกลุ่มตนนั้นไปพูดคุยกับสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ว.) ที่ตนคุ้นเคยในเชิงขอความร่วมมือให้ช่วยเสนอประเด็นข้อเรียกร้องดังกล่าวต่อที่ประชุมของสภาว่างรัฐธรรมนูญอีกทีหนึ่ง เพื่อเพิ่มน้ำหนักความสำคัญให้กับข้อเรียกร้องเหล่านี้ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งการกระทำนี้จะทำให้เนื้อหาเหล่านี้ได้รับการพิจารณาบรรจุเข้าในร่างรัฐธรรมนูญไม่ถูกชะเลย

และหากว่าข้อเรียกร้องดังกล่าวได้รับการบรรจุลงในร่างรัฐธรรมนูญเป็นที่เรียบร้อยแล้วจนผ่านกระบวนการต่างๆ จนมาถึงขั้นตอนของการพิจารณาเป็นรายมาตรา โดยหากมาตราใดไม่ผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ มาตรานั้นก็จะถูกคัดออกไปในที่สุด ดังนั้นการลobbies ของเหล่า 30 องค์การประชาธิปไตย จึงเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยในครั้งนี้จะทำการลobbies กับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญให้ช่วยออกเสียงสนับสนุนรับมาตราต่างๆ ที่กลุ่มของตนเป็นผู้เสนอเข้าไป เพื่อให้มาตราเหล่านั้นผ่านการลงมติและจัดทำเป็นร่างรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์ในตอนท้ายที่สุด

“ กลไกการ Lobby ก็เกิดเพราะว่า ส.ส.ร. หลายคนก็สนิทกับพวกเรา มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกัน แล้วก็บางคนก็เคยทำงานร่วมกันมา เราก็ง่ายที่จะโทรคุย เนี่ย ฝากประเด็นนี้ละ ช่วยผลักดันหน่อย ตรงนี้ก็ไ้ผล หลายประเด็นก็ผ่านกลไก Lobby ทั้งนั้นก็มี ”

“ กับ ส.ส.ร. นี้มันก็ตั้งแต่การยื่นหนังสือ หรือกระทั่งการ Lobby ที่มีคนสนิทอยู่แล้ว ก็คุยกัน โทรแลกเปลี่ยนปรึกษากันทุกวันก็มีนะ ส.ส.ร. หลายคนก็เอาข้อสรุปของเราทุกครั้งเลยไปพูด ไป present ให้ในวงประชุม ส.ส.ร. คุณคณิน บุญสุวรรณ, อาจารย์อมร รักษาสัตย์, คุณเสรี สุวรรณภานนท์, อาจารย์แก้วสรร อติโพธิ เยอะนะ ผมว่า 10-20 คนที่แบบเอาปัญหาของเราไปพูดในวงประชุม ส.ส.ร. แล้วก็โทรคุยกัน เป็นช่องทางที่เรา Lobby ได้ ใช้เป็นกลไก Lobby ได้ ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

“ อย่างคุณไพโรจน์ พลเพชร กลุ่ม ส.ส.ส. เขาไปเที่ยว Lobby ผลักดันรัฐธรรมนูญกันที่พัทยาที่อะไรเลยนะ เพื่อให้ได้เนื้อหาตามที่ต้องการ ”

(แกนนำองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

6. การใช้สื่อบุคคล

กลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลของ 30 องค์การประชาธิปไตย สื่อบุคคลที่ใช้จะประกอบไปด้วยบุคคล 2 กลุ่มด้วยกัน นั่นก็คือ

1. สื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกใน 30 องค์การประชาธิปไตย
2. สื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

ซึ่งลักษณะการใช้สื่อบุคคลทั้ง 2 กลุ่ม ของ 30 องค์การประชาธิปไตยนั้นจะขึ้นกับคุณสมบัติในด้านความมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงสังคมของบุคคลนั้นๆ เป็นสำคัญ โดยการจะใช้สื่อบุคคลใดก็ตามจะต้องคำนึงถึงว่าบุคคลนั้นเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจของสังคมหรือสื่อมวลชนมากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาซึ่งความน่าสนใจและการได้ลงเป็นข่าวในที่สุด ซึ่งการได้เป็นข่าวนี้อาจถือเป็นเป้าหมายสำคัญของกลยุทธ์การใช้สื่อบุคคล

รูปแบบการใช้สื่อบุคคลของ 30 องค์การประชาธิปไตย สิ่งแรกที่ต้องพิจารณาประกอบนั้นก็คือลักษณะกิจกรรมที่ต้องการให้สื่อบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วม โดยหากเป็นลักษณะของการยื่นหนังสือเรียกร้องหรือเสนอเนื้อหาที่ต้องการให้บรรจุอยู่ในรัฐธรรมนูญ หรือการยื่นเอกสารแสดงความคิดเห็น ซึ่งทั้งหมดจะทำการยื่นเสนอต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทาง 30 องค์การประชาธิปไตย ก็จะหาทางนำเอกสารดังกล่าวไปยื่นกับเฉพาะสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญผู้มีตำแหน่งสำคัญ หรือกับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีชื่อเสียงและเป็นที่สนใจของสื่อเท่านั้น หรือแม้แต่การเชิญสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเข้าร่วมเป็นตัวแทนหรือเป็นวิทยากรในกิจกรรมและงานสัมมนาต่างๆ ที่ 30 องค์การฯ เป็นผู้จัด ทาง 30 องค์การประชาธิปไตย ก็จะพิจารณาเลือกเชิญสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีความรู้เป็นที่สนใจของประชาชนและสื่อมวลชน ขณะเดียวกันสมาชิกของ 30 องค์การประชาธิปไตย ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนเพื่อยื่นหนังสือต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญเองก็จะต้องมีความน่าสนใจในสายตาของประชาชนและสื่อมวลชนเช่นเดียวกัน

หรือหากเป็นกิจกรรมต่างๆ ที่ทาง 30 องค์การประชาธิปไตย เป็นผู้จัดขึ้น เช่น การจัดแถลงข่าว การเปิดเวทีอภิปราย สัมมนา หรือการเข้าเป็นวิทยากรตลอดจนผู้ร่วมสัมมนาต่างๆ สมาชิกของ 30 องค์การประชาธิปไตย ที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ ก็จะต้องเป็นผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคมเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงติดปากเป็นที่รู้จักในหมู่คนทั่วไป และที่สำคัญต้องเป็นผู้ที่สื่อให้ความสนใจจับตามอง ซึ่งอาจเป็นเพราะความเป็นนักเคลื่อนไหว เป็นนักกิจกรรมของสมาชิกคนนั้น เป็นต้น

ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากความต้องการที่จะอาศัยชื่อเสียง ความโด่งดัง หรือตำแหน่งของคนเหล่านี้เป็นบันไดนำไปสู่การเป็นเป้าสนใจของสาธารณะ และการตกเป็นข่าวหรือการถูกนำไปเป็นข่าวในหน้าสื่อในที่สุด ซึ่งการเป็นที่สนใจของคนหมู่มากและการตกเป็นข่าวเช่นนี้จะเป็นผลดีต่อการโปรโมตกลุ่มองค์กรของตนรวมไปถึงความเคลื่อนไหวและกิจกรรมที่ทางกลุ่มเป็นผู้จัดให้แพร่หลายเพื่อผลในทางขยายแนวร่วมและระดมแรงสนับสนุนจากสังคมต่อไปนั่นเอง ตัวอย่างที่สามารถอธิบายกลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลของ 30 องค์กรประชาธิปไตย คือ

“อย่างเวลาเราได้ข้อสรุปในประเด็นต่างๆ มาตราต่างๆ มา เราก็ต้องนำไปยื่นให้เขา ยื่นผ่านประธาน ส.ส.ร. หรือกรรมการยกร่าง เราพยายามเลือกเอาบุคคลที่มีชื่อเสียงหน่อย”
(แกนนำคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

7. การใช้สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์

การใช้สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์ที่น่าสนใจนับเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ทำให้งานเผยแพร่เคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ได้รับความร่วมมือจากสื่อและแรงสนับสนุนจากประชาชน

ซึ่งสื่อและกิจกรรมของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่ผลิตออกมานั้นมีทั้งลักษณะที่เป็นสื่อและกิจกรรมที่จัดจากส่วนกลางอันเป็นความร่วมมือจากทั้ง 30 องค์กร และอีกส่วนที่ลักษณะสื่อและกิจกรรมเป็นสิ่งที่แต่ละองค์กรทั้ง 30 องค์กร ต่างก็ไปคิดหารูปแบบและจัดทำกันเองตามแต่เนื้อหาที่แต่ละองค์กรจะเห็นควรและต้องการเน้นย้ำ

โดยเงินที่นำมาใช้ในการผลิตสื่อและกิจกรรมของส่วนกลางนั้นจะมาจากการรวมทุนกันของทุกองค์กรในกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย โดยมีได้กำหนดตายตัวว่าองค์กรใดจะต้องให้เท่าใดขึ้นอยู่กับองค์กรนั้นๆ เองว่ามีเงินทุนอยู่เท่าใดและสามารถให้ได้เท่าใด และเงินทุนบางส่วนที่ได้รับจากการบริจาค กับอีกส่วนที่ทางภาครัฐจัดหาให้

“ 30 องค์กร ขณะนั้นเราก็ลงขันกัน หนึ่ง ก็คือ องค์กรเครือข่ายใครมีมากก็ให้มากใครมีน้อยก็ให้น้อย ไม่ได้บังคับ หรือใครไม่มีก็ไม่ว่า นี่คือรายได้ส่วนที่ 1 ส่วนที่ 2 คือ บริจาค ต้อง

ยอมรับว่ายอดบริจาคนี้สูงมาก ผมทำงานการเมืองภาคประชาชนมา การบริจาคในช่วงผลักดันรัฐธรรมนูญเยอะมาก แต่พอจบกิจกรรมเขาก็หยุด แต่ในช่วงนั้นผมคิดจะจัดอะไรสักอย่างเนี่ยขอปั๊บ เราทำโครงการไป อย่างเช่น จะจัดชุมนุมมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง ค่าเวที 40,000 เครื่องเสียง 30,000 ค่าสวัสดิการคนช่วยงาน ค่าข้าว ค่าน้ำ ง่ายนิดเดียวตอนนั้น ผมไม่เคยซื้อดีกว่าว่ามีกลุ่มธุรกิจกลุ่มไหนบ้าง แต่ขอได้ง่าย ผมยอมรับว่าง่ายมาก นั่นคือส่วนที่ 2 ที่ให้ ส่วนที่ 3 ก็คือ ช่วงนั้นมันมีช่วงที่คณะกรรมการปฏิรูปการเมือง-ค.ป.ก. ของพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งเขามอบหมายให้อาจารย์โกคิน พลกุล เป็นประธาน ค.ป.ก. แล้วเขาก็แบ่งเงิน 7 หรือ 10 ล้าน ผมไม่แน่ใจ ให้เอกชนทำโครงการไปขอ ผมก็ทำในนาม 30 องค์กรไป ผมก็ได้มาเกือบล้านนึง ก็ทำไปทำหนังสือ ทำอะไรแจกทั้งประเทศ ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

สำหรับสื่อประชาสัมพันธ์ของ 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่ผลิตออกมาจะอยู่ในรูปของใบปลิว โปสเตอร์ หนังสือ สติกเกอร์ แผ่นพับ หรือแม้กระทั่งบทความ โดยส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาในการเชิญชวนเข้าร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 การให้ข้อมูลความรู้และข้อเสนอแนะในหมวดมาตราต่างๆ ที่ทางกลุ่มเห็นว่าควรบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ การบอกกล่าวและชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางกลุ่มจัดขึ้น เป็นต้น

“ สื่อที่เราพิมพ์เป็นประจำก็คือเรื่องของใบปลิวนะฮะ เช่น เชิญชวนชุมนุมผลักดันแสดงพลังประชาชนผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เราก็มีสื่อใบปลิว โปสเตอร์ สติกเกอร์ หนังสือ แผ่นพับ ทุกอย่างนะฮะ จัดเอามาใช้หมด จนกระทั่งถึงเขียนบทความ ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กรรมการประชาสัมพันธ์และสมาชิกกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ทำให้ทราบว่า สื่อประชาสัมพันธ์อีกส่วนจะได้จากคณะกรรมการประชาสัมพันธ์สภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญแก่ประชาชน ตลอดจนถึงขั้นตอนกระบวนการทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญและเรียกร้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ครั้งนี้ ซึ่งแน่นอนว่าสื่อประชาสัมพันธ์ของที่คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ จะต้องมีส่วนที่มุ่งเน้นไปในเรื่องดังกล่าว โดยสื่อของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ ซึ่งถือเป็นสื่อกลางของ

สภาาร่างรัฐธรรมนูญจะใช้แจกจ่ายให้กับคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดทุกจังหวัดได้นำไปใช้ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในจังหวัดของตน ที่เหลือนอกจากนั้นก็แจกจ่ายให้กับองค์กรต่างๆ ที่สนใจมาขอรับไปเผยแพร่ต่อไปในกลุ่มหรือเครือข่ายของตนตามต้องการ และสื่อที่ได้รับจากคณะกรรมการประชาสัมพันธ์นี้จะอยู่ในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์เป็นส่วนใหญ่

สื่อทั้งหมดทั้งที่กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย เป็นผู้ผลิตเองและทั้งที่เป็นส่วนที่ได้มาจากคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาาร่างรัฐธรรมนูญ ที่เรียกว่าเป็นสื่อกลางของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยนี้ หลังจากนั้นก็แบ่งสรรให้กับองค์กรต่างๆ ที่ร่วมเป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย แล้ว องค์กรสมาชิกแต่ละองค์กรก็จะคัดเลือกไว้ใช้ในการเผยแพร่กับส่วนกลางหรือให้กับเครือข่ายที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ที่เหลือก็จะแจกจ่ายให้กับหน่วยงานย่อยหรือเครือข่ายของตนในต่างจังหวัดต่อไปอีกทอดหนึ่ง

สำหรับสื่อประชาสัมพันธ์ของแต่ละองค์กรสมาชิกจะเป็นผู้ผลิตขึ้นเองไม่รวมกับกองกลางเพื่อมุ่งเน้นในเนื้อหาที่องค์กรของตนสนใจหรือต้องการย้ำเป็นพิเศษ สื่อเหล่านี้เมื่อผลิตออกมาแล้วก็ทำการแจกจ่ายให้เฉพาะภายในกลุ่มเครือข่ายขององค์กรตนเท่านั้นนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตามเป็นองค์กรของตนเห็นสมควรต่อไปซึ่งก็ไม่ได้มีผลกระทบต่องานเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์กองกลางของ 30 องค์กรประชาธิปไตยแต่อย่างใด

กิจกรรมประชาสัมพันธ์ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้สังคมและสื่อมวลชนให้ความสนใจกับงานเผยแพร่ขององค์กรของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย โดยรูปแบบของกิจกรรมส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อความหมายและคุณค่าของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เนื้อหาและบทบัญญัติต่างๆ ที่ต้องการให้บรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ และที่สำคัญคือการระดมเสียงสนับสนุนจากภาคประชาชนต่อร่างรัฐธรรมนูญ

ลักษณะกิจกรรมจะมีทั้งที่เป็นกิจกรรมกลางซึ่งจัดขึ้นในนามของ 30 องค์กรประชาธิปไตย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบของการให้องค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น การจัดเวทีอภิปราย การสัมมนา การเดินสายให้ความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ การ

เปิดเวทีสาธารณะเพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรต่างๆ หรือประชาชนทั่วไปได้มาร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลทางตรงให้กับประชาชนโดยไม่เสียเวลา ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะจัดให้มีขึ้นทุกสัปดาห์ ซึ่งนอกจากจะมีตัวแทนจาก 30 องค์กรประชาธิปไตย มาร่วมแล้ว ยังมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ รวมทั้งตัวแทนสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญบางคนมาร่วมเป็นวิทยากรหรือแขกรับเชิญ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงทัศนคติและเพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับกิจกรรมอีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ จากเอกสารและรายงานการประชุมของ 30 องค์กรประชาธิปไตยที่รวบรวมไว้ ยังพบว่ามีการจัดกิจกรรมรณรงค์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดงานเดิน,วิ่ง เพื่อรณรงค์เรื่องรัฐธรรมนูญ การแสดงมหรสพและดนตรี เป็นต้น

และจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ยังพบว่ามีการจัดกิจกรรมอีกลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นกิจกรรมประชาสัมพันธ์ที่แต่ละองค์กรในกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย จัดขึ้นเองอย่างเป็นเอกเทศในนามองค์กรตนโดยไม่ใช้ชื่อ 30 องค์กรประชาธิปไตย เพื่อรณรงค์ในหมู่สมาชิกและเครือข่ายรวมทั้งเป้าหมายของตนเป็นสำคัญ รูปแบบของกิจกรรมประเภทนี้จะมีความหลากหลายน่าสนใจและมีสีสันมากกว่ากิจกรรมของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย เอง เนื่องจากมีสาระที่ต้องการเน้นย้ำที่ชัดเจนและแคบกว่าจึงสามารถจัดกิจกรรมที่สื่อได้อย่างตรงเป้าได้ง่ายกว่ากิจกรรมประเภทนี้จะเป็นแบบต่างคนต่างทำไม่ก้าวก้าวกัน และส่วนใหญ่กิจกรรมเหล่านี้ก็มักจะได้รับความร่วมมือจากองค์กรพันธมิตรมาร่วมด้วยอยู่เนืองๆ ยกตัวอย่างเช่น เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ต้องการเน้นที่เนื้อหาด้านสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงและความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย ก็จัดกิจกรรมที่เน้นในเนื้อหาดังกล่าวเฉพาะเจาะจงลงไป เช่น การแสดงละครเวทีสะท้อนถึงปัญหาสิทธิความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิง-ชาย การจัดรายการวิทยุ การเสวนาหรือองค์กรสลับเพื่อประชาธิปไตยมีการจัดชวนชาลั่งรณรงค์สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เหล่านี้เป็นต้น

“ มีการใช้รายการวิทยุ อีกอันที่ใช้มากคือ ละคร ละครเหมือนละครเร่อย่างเนี่ยคะ เพราะเราพยายามจะปลุกกระแสความคิด แล้วก็ทำประเด็นอย่างที่เราจะพูดเนี่ย เช่น สิทธิความเสมอภาค เราอยากจะทำให้เป็นรูปธรรม บางทีคนเขาไม่ค่อยรู้หรือมันเป็นนามธรรมเกินไป ก็มีกลุ่มละครไม่รู้อะไร ไม่ซีดีไฟ พระจันทร์เสี้ยว อะไรตั้งหลายกลุ่ม หยิบเอาเฉพาะสาระประเด็น เช่น เรื่องการเปลี่ยนนามสกุล หรือการศึกษา เราให้ประเด็นนิดเดียวให้กลุ่มละครให้เขาเอาไปเล่น

เราก็หอบละครไปเล่นตามที่ต่างๆ เวลาไม่มีเวลา กรุงเทพฯ ก็มี ไปตามต่างจังหวัดด้วยก็มี เป็นรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจมากเลย เพราะว่าสนุก ใครๆ ก็ชอบ แล้วมันก็เป็นรูปธรรมเห็นชัดเจน ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ เราใช้วิธีนี้เฉพาะสัปดาห์แรกเอง ก็มีสื่อมวลชนมางาน เช่น การพยายามจะรณรงค์ในแถบกลางเมือง ใช้รถซาเล้ง อะไรทำนองนี้ ”

(แกนนำองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

ซึ่งสื่อและกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เองที่เป็นปัจจัยที่สามารถดึงความสนใจและทำให้เกิดความรู้สึกร่วมในหมู่พี่น้องประชาชน จนเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้สังคมออกมาให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ร่วมกับ 30 องค์กรประชาธิปไตยในที่สุด

8. การทำตัวให้เป็นข่าว

กลยุทธ์การทำตัวให้เป็นข่าวอาจมีความคล้ายคลึงกับกับกลยุทธ์การใช้สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการนำเอากิจกรรมต่างๆ เข้ามาใช้เป็นตัวเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวและการทำงานของ 30 องค์กรประชาธิปไตย ในด้านการผลักดันรัฐธรรมนูญ แต่แตกต่างกันตรงที่กลยุทธ์การทำตัวให้เป็นข่าวนี้มีกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงลงไป นั่นคือ สื่อมวลชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะดึงความสนใจจากบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลายซึ่งในขณะนั้นต่างก็มีเจตนาที่จะทำข่าวด้านการผลักดันรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว ดังนั้นการแข่งขันของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวจึงอยู่ที่ว่าข่าวของใครจะมีความน่าสนใจและมีสีสันกว่ากัน

กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ได้เล็งเห็นถึงความจริงในข้อนี้จึงได้คิดกลยุทธ์ที่จะสร้างความน่าสนใจให้กับกิจกรรมเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540ของตนโดยการสร้างสีสันให้กับกิจกรรมของกลุ่มให้มีความแปลกแหวกแนว ให้บรรยากาศของการเคลื่อนไหวที่เข้มข้นและโดนใจสาธารณชน อีกทั้งกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ก็มีความได้เปรียบกว่ากลุ่มองค์กรอื่นๆ ในด้านบุคลากรหรือแกนนำที่เป็นตัวแทนเคลื่อนไหวของกลุ่มที่ล้วนเป็นคนที่ยังคงมีความสนใจติดตามการทำงานอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น นายพิภพ ธงไชย, นายสุริยะใส กตะศิลา, นายสุวิทย์ วัฒนุ, นายแพทย์เหวง โตจิราการ เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นกลุ่มคนที่ทำงานเคลื่อนไหว

ด้านการเมืองมาอย่างต่อเนื่องและมีบทบาทการต่อผู้ภาคสาธารณะในทางการเมืองอย่างเข้มแข็ง จึงเป็นที่จับตามองของคนในสังคมและสื่อมวลชนมาโดยตลอด

กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย จึงใช้ประโยชน์ในจุดนี้เพื่อช่วยเสริมให้กิจกรรมของกลุ่มมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น อีกทั้งรูปแบบกิจกรรมที่ไม่ซ้ำแบบใครก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่สื่อมวลชนให้ความสนใจติดตามมานำเสนอให้สังคมได้ทราบ ซึ่งประโยชน์จากการที่สื่อติดตามทำข่าวกิจกรรมรณรงค์เคลื่อนไหวของกลุ่มและนำไปลงในหน้าข่าวหรือนำมาออกในช่องสื่อของตนเอง ที่มีส่วนช่วยสร้างกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ให้มีความต่อเนื่องและเข้มข้นมากขึ้นในสังคมขณะนั้น โดยที่ทาง 30 องค์กรประชาธิปไตย ไม่ต้องออกแรงรณรงค์เองให้เสียเวลา

รูปแบบกิจกรรมหรือการแสดงออกของ 30 องค์กรประชาธิปไตย เพื่อหวังผลในการสร้างข่าวจึงค่อนข้างเป็นกิจกรรมที่มีความดุเดือดอย่างที่องค์กรบางองค์กรไม่กล้าทำ แต่เพราะต้องการที่จะให้เป็นข่าว ดังนั้นกิจกรรมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ของ 30 องค์กรประชาธิปไตย จึงต้องมีความเข้มข้น มีสีสัน และโดนใจสังคมส่วนมาก เช่น การวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญหรือสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญบางคนอย่างค่อนข้างรุนแรงและตรงไปตรงมา การนำหนังสือแสดงเจตจำนงและข้อเรียกร้องของกลุ่มไปยื่นให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญทุกอาทิตย์ การจัดการชุมนุมเรียกร้อง การนำดอกไม้ไปมอบให้กับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวเป็นกลยุทธ์ที่มีการนำมาใช้อย่างมากในช่วงระยะจัดเวทีเชิงรุก

จากคำบอกเล่าของแกนนำองค์กรต่างๆ ในกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย สามารถยืนยันถึงความจำเป็นของรูปแบบกิจกรรมที่ต้องทำอย่างมีสีสันและดุเดือดเพื่อเรียกร้องความสนใจจากสื่อมวลชนและสังคม ดังนี้

“ อยู่ที่กิจกรรมของเราเหมือนกัน ถ้าจัดหรือซ้ำซากผมว่าสื่อก็เบื่อ ฉะนั้นเราก็ต้องคิด คือ เขาบอกว่าคนทำงานด้านนี้เนี่ยต้องมีอารมณ์ศิลปินด้วยนะฮะ เป็นนักยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี เขาบอกว่าคุณต้องมีอารมณ์ศิลปินกลายๆนะในเวลาคิดกิจกรรมอะไรซักอย่าง คือ ต้องมีสีสัน ”

“ บางทีเราก็เล่นบทโหด ๆ เช่น ส.ส.ร. บางคนโดดประชุมไปนั่งกินไวน์ในห้องประชุมสภา ก็มีฝ่ายเคลื่อนไหวเร็วเอาขวดนมไปให้ เฮ้ย กินนมดีกว่า อะไรอย่างนี้ ก็มีสีสันอะไรพวกนี้ก็มี ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

“ อย่างเวลาที่เขามีประชุม กลุ่มผู้หญิงเราก็มีการนำดอกกุหลาบแดงไปให้นะคะ กลุ่มอื่น
ไม่มีใครเขาทำกัน เขาดอกไม้มงคลดอกไม้แดงไปให้ อู๊ยย ก็คึกคัก เป็นสีส้มมากเลย ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

9. การแชร์เนื้อที่ข่าว

การแชร์เนื้อที่ข่าวกันระหว่างทุกกลุ่มองค์กรที่เป็นสมาชิกภายใต้ 30 องค์กรประชาธิปไตย เป็นกลยุทธ์ที่สืบเนื่องมาจากการทำตัวให้เป็นข่าว เมื่อกิจกรรมต่างๆ ที่สมาชิกในกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ได้แสดงออกสู่สายตาสาธารณชนและเป็นที่น่าสนใจของสื่อแล้ว ปัญหาจะอยู่ที่ว่าหากองค์กรสมาชิกแต่ละองค์กรคิดรูปแบบกิจกรรมและจัดขึ้นมาในลักษณะตัวใครตัวมันโดยไม่มีการนัดหมายกันล่วงหน้าแล้ว อุปสรรคในการนำสื่อข่าวของสื่อมวลชนอาจอยู่ตรงที่เกิดการซ้ำซ้อนกันในเรื่องของวันเวลาที่จัดกิจกรรม โดยในวันหนึ่งๆ อาจมีการจัดกิจกรรมขององค์กรสมาชิกหลายองค์กร ทำให้สื่อต้องเลือกที่จะทำข่าวเฉพาะข่าวที่น่าสนใจที่สุดเนื่องจากเนื้อที่หรือเวลาในการเสนอข่าวไม่เพียงพอ ทำให้กิจกรรมบางกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเสียโอกาสในการถูกนำเสนอ

ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว ทางกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย จึงเลือกวิธีที่จะทำ
ให้ทุกกิจกรรมหรือทุกการเคลื่อนไหวการกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย มีโอกาสได้ลงเป็นข่าวอย่าง
ทั่วถึงกันด้วยการร่วมมือกันจัดตารางการดำเนินกิจกรรมของแต่ละองค์กรสมาชิกให้มีการสับหลัก
และไม่ซ้ำซ้อนกันกับกิจกรรมขององค์กรสมาชิกอื่น เพื่อเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนได้มาทำข่าวกิจ
กรรมของแต่ละองค์กรอย่างครบถ้วน และเป็นการเพิ่มเนื้อที่ข่าวให้กับกิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม 30
องค์กรประชาธิปไตย ได้ปรากฏในหน้าข่าวหรือช่องรายการของสื่อมวลชนหมุนเวียนกันไปทุกวัน

และเมื่อมีภาพข่าวหรือเนื้อข่าวที่เป็นกิจกรรมรณรงค์เคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ
พ.ศ.2540 ของ 30 องค์กรประชาธิปไตย ปรากฏทุกวัน ก็เท่ากับเป็นการเผยแพร่งานของ 30 องค์กร
ประชาธิปไตย ได้อย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน ทำให้กระแสสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญที่กำลังก่อตัว
ขึ้นในสังคมขณะนั้นมีความเข้มแข็งและขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ โดยมีสื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นตัวกลาง

เนื่องจากกลยุทธการแชร์เนื้อที่ข่าวเป็นกลยุทธ์ที่สืบเนื่องมาจากการทำตัวให้เป็นข่าวและมีการดำเนินกลยุทธ์ไปแบบควบคู่กัน ดังนั้นกลยุทธ์การแชร์เนื้อที่ข่าวจึงถูกนำมาใช้ในระบะการจ้ดเวทที่เชิงรุกเช่นเดียวกับกลยุทธ์การทำตัวให้เป็นข่าวนั้นเอง

จากการสัมภาษณ์ นายประสิทธิ์พร กาฬอ่อนศรี แกนนำสมัชชาคนจน ทำให้เห็นลักษณะของกลยุทธ์การแชร์เนื้อที่ข่าว กล่าวคือ

“ ตอนนั้นเวลาเรามีกิจกรรมอะไร เราก็พยายามไม่ทำซ้ำซ้อนกัน คือเราจะคุยกันก่อนว่าวันนี้กลุ่มไหนจะทำอะไร วันนั้นกลุ่มนั้นทำอะไร แล้วก็พยายามไม่ไปทำซ้ำกัน เพื่อที่จะได้กระจายเนื้อที่ข่าวให้ได้ลงกันทุกๆวัน ไม่ต้องแย่งหน้าข่าวกัน ”

(แกนนำสมัชชาคนจน - สัมภาษณ์ วันที่ 7 กรกฎาคม 2543)

10. การใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน

กลยุทธ์การใช้สีเขียวตองอ่อน เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพในงานเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540ของ 30 องค์กรประชาธิปไตย เป็นกลยุทธ์ที่นำมาใช้ในชวงระบะสุดท้ายของงานรณรงค์ผลักดันรัฐธรรมนูญ คือ ระบะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน ซึ่งชวงระบะเวลาดังกล่าวเป็นชวงที่ร่างรัฐธรรมนูญได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะเหลือก็แต่เพียงนำขึ้นเสนอให้รัฐสภาพิจารณาลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เท่านั้น

ซึ่งในชวงระบะเวลาดังกล่าวนับเป็นชวงเวลาสำคัญที่ก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องให้รัฐสกาลงมติเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญของประชาชนและกลุ่มผู้สนับสนุนรัฐธรรมนูญ อันหมายรวมถึง 30 องค์กรประชาธิปไตย และสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในขณะนั้นด้วย ซึ่งในชวงเวลานั้นเองที่ทางสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีความคิดที่จะใช้สัญลักษณ์ในการแสดงพลังสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้พลังดังกล่าวมีความเป็นเอกภาพเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สัญลักษณ์ที่กล่าวถึงนี้ก็คือ สีเขียวตองอ่อน เมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญประกาศให้สีเขียวตองอ่อนเป็นสีของผู้ที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย จึงรับลูกต่อจากสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยนำเอาสัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนมาร่วมรณรงค์ให้เป็นสีของผู้ที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเช่นกัน

“ ผมว่าสัญลักษณ์สีเขียวนี่แหละเป็นสื่อที่ได้ผลดีที่สุดมีผลที่สุด ซึ่งมันไม่ได้เกิดจาก ค.ร.ป. มันมาจาก ส.ส.ร. ส.ส.ร. เขาเสนอให้ใช้สีเขียว ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

นอกจากนี้ทาง 30 องค์กรประชาธิปไตย ยังมีความพยายามที่จะผลักดันให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าและทุกกลุ่มสาขาอาชีพในสังคมขณะนั้นได้นำเอาสีเขียวตองอ่อนนี้ไปประดับไว้บนเครื่องแต่งกายหรือแม้แต่ข้าวของเครื่องใช้และยานพาหนะ ในขณะเดียวกันทางกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ก็ได้ผลิตสื่อต่างๆ ที่เป็นสีเขียวตองอ่อนออกมา ไม่ว่าจะเป็น สติกเกอร์ หมวก ธง ธิบับิ้น เสื้อยืด เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับประชาชนและพี่น้องในเครือข่ายได้นำออกมาประดับร่างกายเพื่อแสดงความมีส่วนร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ โดยกระทำทั้งในส่วนกรุงเทพฯ โดยหน่วยงานส่วนกลางของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยเอง พร้อมกันนั้นก็ให้เครือข่ายในต่างจังหวัดรับไปรณรงค์ในพื้นที่จังหวัดรับผิดชอบของตนด้วย

ซึ่งการรณรงค์ให้ผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญขณะนั้นใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนนับเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ให้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 29 กรกฎาคม และ 5 กันยายน 2540 แสดงให้เห็นว่าในขณะนั้นสังคมเองก็เกิดกระแสต่อต้านร่างรัฐธรรมนูญ โดยที่กลุ่มต่อต้านซึ่งขณะนั้นมีกลุ่มอภิรักษ์จักรี และกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน จากทั่วประเทศ ซึ่งนำโดยนายเสนาะ เทียนทอง ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีความเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะทำให้กลุ่มของตนเสียประโยชน์ จึงได้รวมตัวกันต่อต้านมิให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา โดยกลุ่มต่อต้านได้ใช้สัญลักษณ์สีเหลืองเป็นตัวแทนของเสียงคัดค้าน เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนั้นทางกลุ่มผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญจึงเร่งรณรงค์ให้ประชาชนทั้งหลายแสดงเสียงสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญโดยการประกาศตัวเป็นพวกสีเขียวตองอ่อนเพื่อสร้างความเอิกเขมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญ อีกทั้งการที่เกิดกลุ่มต่อต้านที่ใช้สีเหลืองเป็นสัญลักษณ์ขึ้น ทำให้ภาพการต่อสู้ในเรื่องของร่างรัฐธรรมนูญเกิดเป็นขั้ว 2 ขั้ว ที่ขัดแย้งกันอย่างชัดเจนโดยแสดงออกทางสัญลักษณ์สีเขียวและสีเหลืองนั่นเอง เมื่อในกลุ่มผู้ให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญที่ต้องการเห็นร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา รับรู้ว่ากระแสคัดค้านจากอีกฝ่ายประกอบกับขณะนั้นก็มีกระแสเสียงจากพรรคการเมืองบางพรรคว่าจะไม่ให้การสนับสนุนในร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว ความรู้สึกต้องการเอาชนะเสียงคัดค้านเหล่านั้น

ร่วมกับความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องในหมู่กลุ่มสี่เขียวตองอ่อนด้วยกันจึงเป็นเหตุและปัจจัยที่ช่วยเสริมให้ปฏิริยาการแสดงออกถึงการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญยิ่งปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมการชุมนุมของผู้สนับสนุนในช่วงนั้นไม่ว่าจะเป็นสี่ลมสี่เขียว หรือแม้แต่การชุมนุมใหญ่ที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 26 – 27 กันยายน 2543 เพื่อกดดันให้รัฐสภาผ่านร่างรัฐธรรมนูญโดยไม่มีเงื่อนไข

จะเห็นได้ว่ากลยุทธ์การใช้สี่เขียวตองอ่อนของกลุ่ม 30 องค์การประชาธิปไตยนั้น มีการเน้นมากในช่วงระยะสร้างกระแสกดดัน นั่นคือ ในช่วงที่ร่างรัฐธรรมนูญได้ผ่านวาระความเห็นชอบจากที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะเหลือก็แต่เพียงขั้นตอนของการส่งให้รัฐสภาอันประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้พิจารณาลงมติเห็นชอบให้ผ่านหรือไม่เท่านั้น

ซึ่งนับว่ากลยุทธ์การใช้สี่เขียวตองอ่อนนี้เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งในงานผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เพราะหากไม่มีการนำเอาสี่เขียวตองอ่อนมาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่จะต้องต่อสู้ร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 การผนึกกำลังของผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสุดท้ายที่ถือเป็นตัวตัดสินว่าร่างรัฐธรรมนูญควรจะได้ผ่านความเห็นชอบหรือไม่อาจไม่เกิดอย่างเป็นทางการที่ยิ่งใหญ่ที่พี่น้องประชาชนทุกหมู่เหล่าทั่วประเทศมาร่วมแรงกันแสดงพลังเพื่อเรียกร้องให้ผ่านร่างรัฐธรรมนูญเช่นที่ปรากฏจนถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางการเมืองของประชาชนที่น่าจดจำ ตัวอย่างที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้แก่

“ อากาศที่ออกไปโบกธงเขียวปลิวไสว ใส่หมวกเขียว ใส่ร่มเขียว ใส่เสื้อยืดเขียว อะไรทั้งหลายทั้งปวง มันเกิดขึ้นอยู่ในจังหวัดใหญ่ๆ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ขี้อักรยาน เขียวเขียวอะไรปลิวไสวไปหมด กรุงเทพฯ ก็มีคนเหลืองเอาธงเหลืองมา ก็คือว่าไม่สนับสนุน เพราะฉะนั้นพอธงเขียวเห็นธงเหลืองลงมาเยอะ เขาก็ยังต้องแสดงพลังใหญ่ ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ การรณรงค์ของเราสื่อไปถึงสังคมก็อย่างเช่น รถเข็น รถเข็นผลไม้อะไรประเภทนี้ ที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายเราเราเนี่ยก็จะติดธงเขียว ติดป้ายรัฐธรรมนูญ ซาเล้งรับซื้อขยะก็ติด เรื่องที่

ฮือฮาที่สุดคือ คนขับรถเป็นชาติตองเซียวกกับคนขับซาเล้งตองเซียวก เวลาเขาสวนกันเขาจะโบกมือใส่กันหรือบีบแตรใส่กัน แสดงให้รู้ว่าเป็นพวกกัน ”

(แกนนำองค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 23 มิถุนายน 2543)

“ อย่งการใช้สัญลักษณ์สีเขียว จะเห็นว่าตอนนั้นมันไม่ใช่แค่เฉพาะในกรุงเทพฯ มีเชียงใหม่ สงขลา ขอนแก่น ภูเก็ต มันมีหมด นั่นก็เพราะเครือข่ายเราในต่างจังหวัดได้ทำงานตรงนั้น ก็มีการผลักดันให้มีการใช้ธงเขียว สัญลักษณ์สีเขียว รับบิ้นสีเขียว อะไรพวกนี้ โบกสะบัดในต่างจังหวัด ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

11. การสร้างภาพศัตรูที่ชัดเจน

จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า กลยุทธ์การสร้างภาพศัตรูที่ชัดเจนนี้เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยนำมาใช้อย่างได้ผลดียิ่ง โดยกลยุทธ์นี้ถูกนำมาใช้ในช่วงระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา เนื่องจากในช่วงที่รอลงนามร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเสนอต่อรัฐสภาให้ลงมตินี้ ได้เกิดมีกระแสและกลุ่มคัดค้านต่อต้านร่างรัฐธรรมนูญขึ้นอย่างชัดเจนในสังคม ซึ่งกลุ่มดังกล่าวได้แก่กลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านที่รวมตัวกันจากหลายๆภูมิภาคทั่วประเทศ กลุ่มอิทธิพลจากรัฐ และกลุ่มต่อต้านเหล่านี้ได้ถูกกำหนดให้ใช้สัญลักษณ์สีเหลือง ในขณะที่กลุ่มที่ให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน ทำให้สังคมขณะนั้นเกิดภาพลักษณ์ของกลุ่มคน 2 กลุ่ม ที่มีความขัดแย้งกันทางความคิดอย่างชัดเจนและต่างฝ่ายต่างก็ต้องการผลักดันให้แนวทางของตนได้รับการสนองตอบจากรัฐสภาให้มากที่สุดเพื่อเป็นพลังในการกดดันให้รัฐสภาลงมติตามข้อเรียกร้องของตน

กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยที่นับเป็นแกนนำหลักในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ หลังจากที่ได้มีการผลักดันเนื้อหาต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มตนให้ได้อยู่ในร่างรัฐธรรมนูญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เจตจำนงของกลุ่มที่เหลืออยู่เพียงประการเดียวและจะต้องทำให้ได้นั้นก็คือการผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาในที่สุด มิเช่นนั้นเนื้อหาต่างๆที่ทางกลุ่มเรียกร้องจนสามารถบรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญแล้วทั้งหมดก็จะเปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้นทางเดียวที่

ต้องทำคือหาทางระดมมวลชนให้เข้ามาร่วมให้มากที่สุดเพื่อเป็นกระบอกเสียงในการกดดันรัฐสภาให้ลงมติผ่านร่างรัฐธรรมนูญให้จงได้

ทางกลุ่มจึงพยายามวาดภาพกลุ่มคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญให้มีสถานะเป็นศัตรูในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญ โดยพยายามสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นปฏิปักษ์ระหว่างฝ่ายที่เรียกตัวเองว่าเป็นกลุ่มสนับสนุนและกลุ่มคัดค้านโดยใช้สัญลักษณ์ของสี คือ “เหลือง” และ “เขียว” เข้ามาเป็นกลไกสำคัญ ให้ประชาชนในสังคมเกิดความรู้สึกว่าถึงเวลาที่ต้องเลือกว่าจะอยู่ฝ่ายใดไม่สีเหลืองก็สีเขียว และในที่สุดฝ่ายสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญก็ได้รับชัยชนะคือมีประชาชนที่จัดตัวเองเข้าเป็นฝ่ายสีเขียวมากกว่า ซึ่งอาจเนื่องมาจากกระแสส่วนใหญ่ในประเทศขณะนั้นเห็นว่าการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องถูกต้อง ประกอบกับประชาชนต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมที่กำลังจะพบทางตัน ซึ่งชัยชนะในครั้งนี้ก็เห็นได้จากประชาชนจำนวนมากที่มาร่วมชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้รัฐสภาผ่านร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 26-27 กันยายน 2540

ซึ่งนับว่ากลยุทธ์การสร้างภาพศัตรูที่ชัดเจนเช่นนี้ได้ผลเป็นอย่างดี โดยเฉพาะหากเป็นเรื่องของการผลักดันที่ต้องอาศัยการระดมพลังมวลชนเข้ากดดัน

กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่โดยตรง

กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มแกนนำที่เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่โดยตรง ประกอบด้วย

1. การใช้เครือข่าย

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่ากลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่โดยตรงในที่นี้ หมายถึง สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีตำแหน่งอยู่ในคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 รวมไปถึงประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงขั้นตอนและความคืบหน้าในการทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ อีกทั้งยังมีหน้าที่ในการกระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดการเข้าร่วมของประชาชนในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญอันถือเป็นหัวใจหลักของการร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ ซึ่งการเข้าร่วมดังกล่าวอาจกระทำได้ในรูปแบบของการร่วมเสนอความคิดเห็นในประเด็นนี้

หาที่ต้องการให้บรรจุลงในรัฐธรรมนูญ การเข้าร่วมกิจกรรมเผยแพร่ต่างๆ ที่สภาร่างรัฐธรรมนูญจัดขึ้น หรือแม้กระทั่งการเข้าร่วมทำประชาพิจารณ์

ซึ่งการที่จะทำให้ประชาชนจากหลากหลายสาขาอาชีพทั่วประเทศได้รับทราบข่าวสารการประชาสัมพันธ์อื่นจะนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ได้นั้น กลยุทธ์หลักอันหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ก็คือ การใช้เครือข่าย

เครือข่ายของสภาร่างรัฐธรรมนูญ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 เครือข่ายแบบเป็นทางการ

1.2 เครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ

1.1 เครือข่ายแบบเป็นทางการ

การที่มีเครือข่ายของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่จัดอยู่ในประเภทที่เป็นทางการนี้ ก็เนื่องมาจากได้มีการระบุลงไปชัดเจนถึงภาระหน้าที่ของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญทั้ง 76 คน จากจำนวนทั้งสิ้น 99 คน ซึ่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญทั้ง 76 คนนี้ เป็นสมาชิกสภาร่างที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของแต่ละจังหวัด รวม 76 จังหวัด โดยสมาชิกสภาร่างของแต่ละจังหวัดทั้ง 76 จังหวัดนี้ จะต้องทำหน้าที่ประสานคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดของตนอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ซึ่งคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดนี้จะประกอบไปด้วยคณะทำงาน 15 คน ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในส่วนของการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์รวมถึงงานประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญและขั้นตอนการทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญให้พี่น้องประชาชนในจังหวัดของตนได้ทราบ ซึ่งคณะทำงานทั้ง 15 คนนี้จะถูกคัดเลือกโดยประธานคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัด ทั้งนี้จะมาจากบรรดาผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาของจังหวัดนั้นๆ ที่ไม่ได้รับการเลือกจำนวน 9 คน และมาจากบุคคลภายนอกที่มีความเหมาะสมอีก 5 คน

ในส่วนของการดำเนินงานรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ รวมทั้งงานประชาสัมพันธุ์ ร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดจะปฏิบัติตามนโยบายของส่วนกลาง คือ คณะกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ และคณะกรรมาธิการประชาสัมพันธุ์ แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการเผยแพร่และรูปแบบกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพผู้คนและท้องถิ่น เพื่อให้งานเผยแพร่สามารถเข้าถึง และได้รับการตอบสนองจากประชาชนให้มากที่สุด ประกอบกับการทำงานของคณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดเองก็ได้รับความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา นักวิชาการ องค์กรอิสระ และเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ประสานงานช่วยเหลือในด้านการเผยแพร่ข้อมูล การจัดกิจกรรมรณรงค์ และการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อีกทางหนึ่งด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่า จากสายการดำเนินงานที่มีการกำหนดลงไปอย่างชัดเจนให้สมาชิกสภา ร่างรัฐธรรมนูญของแต่ละจังหวัดทำหน้าที่ประสานคณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัด เป็นกลไกที่ทำให้เกิดเครือข่ายการเคลื่อนไหวผลักดันและเผยแพร่ข้อมูลร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนไปในทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยมีคณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์เป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว

จากการสัมภาษณ์กรรมาธิการประชาสัมพันธุ์พบว่า ลักษณะการติดต่อสื่อสารระหว่างเครือข่ายประเภทนี้กับส่วนกลางจะเป็นไปในรูปแบบการผสมผสานระหว่างการสื่อสารที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยหากเป็นเรื่องของการรับฟังนโยบายหรือการรายงานความคืบหน้าในส่วนการดำเนินงาน รูปแบบการสื่อสารจะเป็นในลักษณะทางการที่มีขั้นตอนชัดเจน เช่น การส่งเป็นเอกสารราชการ การเข้าร่วมประชุม เป็นต้น

แต่หากเป็นเรื่องของการปรึกษาหารือโดยที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวคือมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันระหว่างสมาชิกในหน่วยงานส่วนกลางกับผู้ที่เป็เครือข่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง รูปแบบการสื่อสารก็จะเป็นในลักษณะไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยกันเป็นส่วนตัว การพูดคุยกันทางโทรศัพท์ เป็นต้น

1.2 เครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ

เครือข่ายแบบไม่เป็นทางการของสภาาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบไปด้วย 2 ลักษณะ คือ

1.2.1 เครือข่ายที่เป็นองค์กร

1.2.2 เครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคล

1.2.1 เครือข่ายที่เป็นองค์กร

เครือข่ายที่เป็นองค์กรของสภาาร่างรัฐธรรมนูญนี้ ส่วนใหญ่มีมากมาจากความสัมพันธ์กันในเชิงสาขาอาชีพ หมายถึง องค์กรเหล่านั้นเป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดกับสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่ง หรือสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญคนนั้นเป็นสมาชิกหรือสังกัดอยู่ในองค์กรนั้นๆ อันเนื่องมาจากเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อรองรับสมาชิกที่อยู่ในหน่วยงานหรือสายอาชีพเดียวกันอาชีพใดอาชีพหนึ่ง และเมื่อสมาชิกคนหนึ่งคนใดขององค์กรนั้นได้รับเลือกเข้ามาเป็นสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อมีการเผยแพร่หรือกิจกรรมรณรงค์ต่างๆอันเกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญ ก็มักจะขอความร่วมมือจากองค์กรที่ตนเป็นสมาชิกให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายคอยให้การสนับสนุนในงานและกิจกรรมต่างๆ ของสภาาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็มักจะได้รับคำตอบรับจากองค์กรนั้นด้วยความเต็มใจ ซึ่งเครือข่ายในลักษณะนี้สามารถเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของ นายเสรี สุวรรณภานนท์ สมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญจังหวัดกรุงเทพฯ และกรรมการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีอาชีพเป็นทนาย

“ อย่างสภาพทนายความ ตอนนั้นผมเป็นเลขาธิการอยู่สภาพทนายความด้วย ก็ใช้องค์กรสภาพทนายความให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เป็นสื่อกลาง เป็นศูนย์กลางในการติดต่อเผยแพร่เอกสาร ก็ได้รับความร่วมมือตรงนั้น ”

(กรรมการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

และองค์กรอีกประเภทหนึ่งที่มาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายของสภาาร่างรัฐธรรมนูญ ก็คือ 30 องค์กรประชาธิปไตย ซึ่งการที่ 30 องค์กรประชาธิปไตยมาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการทำงานให้กับสภาาร่างรัฐธรรมนูญนั้นก็เนื่องมาจากต้องการที่จะรับรู้ข่าวสารการดำเนินงานเผยแพร่ของสภาาร่างรัฐธรรมนูญได้อย่างรวดเร็วแม่นยำก่อนหน่วยงานใด อีกทั้งยังต้องการทราบถึงกระบวนการขั้นตอนการทำงานของสภาาร่างรัฐธรรมนูญว่าได้มีการดำเนินงานร่างรัฐธรรมนูญอยู่ในขั้นตอนใด กำลังพิจารณาบรรจุวาระเนื้อหาใดลงในร่างรัฐธรรมนูญอยู่ขณะนี้ เพื่อประโยชน์ในการติดตามและเสนอข้อเรียกร้องต่างๆ ของกลุ่มตนที่ต้องการให้สมาชิกสภาาร่างรับไว้พิจารณาและดำเนินการบรรจุลงใน

ร่างรัฐธรรมนูญในที่สุด ทั้ง 30 องค์การประชาธิปไตย ซึ่งรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นจึงได้แสดงท่าทีให้ความสนใจและยินดีเข้าช่วยเหลืองานการเผยแพร่ข้อมูลและชักชวนให้ประชาชนมามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนอย่างเต็มที่ ซึ่งการให้ความร่วมมือดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของการช่วยแจกจ่ายสื่อเผยแพร่ที่จัดทำโดยคณะกรรมการสิทธิการประชาสัมพันธ์ และช่วยกระจายสื่อเผยแพร่งดงกล่าวไปตามเครือข่ายของตนทั่วประเทศ

“ กลุ่มต่างๆ เขาก็เข้ามาหาเราเอง เขามาหาเวลาเขาเอาของ หมายความว่า ส่งคนมา อาจารย์...มีอะไรแจกบ้าง ผมก็ไม่อั้นอยู่แล้ว ”

(กรรมการสิทธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

นอกจากนั้นทาง 30 องค์การประชาธิปไตย ยังมีการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้จัด ตลอดจนมีการเชิญสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญบางคนร่วมเป็นวิทยากรในเวทีอภิปราย สัมมนา ที่ทาง 30 องค์การประชาธิปไตย เป็นผู้จัดอีกด้วย นับว่าเป็นการเกื้อกูลประโยชน์กันที่ส่งผลดีต่อทั้ง 2 ฝ่าย

ลักษณะการสื่อสารกับองค์กรประเภทนี้นั้นมักจะทำกันอย่างเป็นทางการ โดยการส่งจดหมายเชิญเข้าร่วมกิจกรรม หรือเข้าร่วมสัมมนา เป็นต้น

1.2.2 เครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคล

เครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคลนี้ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญมาแต่เดิม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะรู้จักกันมาก่อนที่จะได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อมีกิจกรรมการเผยแพร่ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทางสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงขอความร่วมมือจากบุคคลดังกล่าวในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการดำเนินหรือกิจกรรมต่างๆ ต่อไปยังบุคคลอื่นๆ ที่เครือข่ายผู้มีความคุ้นเคยเช่นกัน เท่ากับว่าบุคคลที่เป็นเครือข่ายในครั้งนี้จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งผ่านข้อมูลไปยังบุคคลภายนอกอื่นๆ อีกทอดหนึ่ง

วิธีการเช่นนี้ทำให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 สามารถเดินทางไปยังผู้รับในแหล่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและทำให้เกิดการกระจายตัวของข้อมูลได้ในวงกว้าง ซึ่งการใช้เครือข่ายในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคลเช่นนี้ช่วยในการทุนค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังประหยัดเวลา และทำให้ข่าวสารแพร่ไปถึงบุคคลในหลากหลายวงการอีกด้วย

และหากพูดถึงรูปแบบการสื่อสารที่ใช้กับเครือข่ายประเภทปัจเจกบุคคลแล้ว ดูเหมือนรูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการจะถูกนำมาใช้ในกรณีนี้เป็นหลัก เนื่องจากการสื่อสารจะใช้การพูดคุยบอกข่าวสารและขอความร่วมมือเท่านั้น

2. การใช้สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์

เนื่องจากสภาร่างรัฐธรรมนูญมีหน่วยงานสำคัญผู้มีหน้าที่โดยตรงในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ ตลอดจนภาระหน้าที่และการทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว นั่นคือ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ และคณะกรรมการชุดดังกล่าวก็มีหน้าที่ในการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ อาทิ ป้ายคัทเอ๊าท์ แผ่นพับ สติกเกอร์ หนังสือกรอบเบื้องต้นร่างรัฐธรรมนูญ เทปคาสเซ็ท วีดิโอ ชุดนิทรรศการ เป็นต้น

โดยเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อดังกล่าวจะมุ่งเน้นไปที่การให้ข้อมูลความรู้แก่ประชาชนในเรื่องกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ของการร่างรัฐธรรมนูญ ตลอดจนภาระหน้าที่ต่างๆ ภายในระยะเวลา 8 เดือน หรือ 240 วัน ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังเน้นการกระจายข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดภาพรวมว่า การร่างรัฐธรรมนูญนี้เป็นภารกิจของประชาชน การสร้างความตื่นตัวให้กับประชาชนได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการร่างรัฐธรรมนูญ ให้ประชาชนทราบถึงวิธีการและขั้นตอนการแสดงความคิดเห็นในการร่างรัฐธรรมนูญให้มากที่สุด ตลอดจนประสานให้ประชาชนและสภาร่างรัฐธรรมนูญทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดต่อเนื่องตลอดเวลา

ซึ่งรูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์ในครั้งนี้ ทางคณะกรรมการประชาสัมพันธ์พยายามทำออกมาให้มีลักษณะซึ่งข้ง จริงจัง โดยอาศัยรูปประกอบ เช่น ธงชาติ พานรัฐธรรมนูญ และสีที่แสดงออกถึงความหมายของชาติ เช่น สีดำและสีธงชาติ คือ แดง ขาว น้ำเงิน เนื่องจากต้องที่จะ

สื่อว่ารัฐธรรมนูญเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ เป็นเรื่องของทุกคนในชาติที่จะต้องร่วมมือกัน โดยยึดถือหลักที่ว่าสื่อประชาสัมพันธ์ของสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ต้อง แรเง-ชัดเจน-ตรงเป้า-มีพลัง

“ คุณไปไหนคุณจะได้เห็นสีเน้ย แถบธงชาติสีดำ แล้วก็พานรัฐธรรมนูญ เราจะไม่เล่นสีหรือหว่า Font ตัวหนังสือต้องเป็นแบบที่เรากำหนด เอกสารงานทุกชิ้นจะต้องประทับสัญลักษณ์อันนี้ คนจะได้ตื่นเต้น ”

(กรรมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

สื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้จะใช้ในงานประชาสัมพันธ์ส่วนกลางซึ่งอยู่ในเขตกรุงเทพฯ อีกส่วนหนึ่งจะแจกจ่ายให้กับคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์ประจำจังหวัดต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบงานประชาสัมพันธ์กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญในแต่ละจังหวัดนั้นๆ ได้นำไปใช้ในงานประชาสัมพันธ์ของจังหวัดตน ส่วนที่เหลือก็จะแจกให้กับกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญที่ต้องการนำไปใช้เผยแพร่ต่อในเครือข่ายของกลุ่มอีกทอดหนึ่ง

และสื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้เองที่มีส่วนช่วยเสริมให้งานประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญของสภาร่างรัฐธรรมนูญได้แพร่หลายและมีความน่าสนใจมากขึ้น เนื่องจากสื่อที่ผลิตออกมาจะมีรูปแบบสัญลักษณ์ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นเมื่อพี่น้องประชาชนเห็นสื่อประชาสัมพันธ์ลักษณะนี้ที่เห็นก็ย่อมระลึกได้ว่าเป็นสื่อรณรงค์เรื่องร่างรัฐธรรมนูญของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และจากการที่สื่อลักษณะดังกล่าวได้กระจายไปทั่วประเทศ ทำให้ความถี่ในการรับสื่อของประชาชนยิ่งเพิ่มมากขึ้น เป็นการเพิ่มโอกาสในการรับรู้และต่อยอดข่าวสารลงในความคิดของประชาชนมากยิ่งขึ้นด้วย และเมื่อมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้นเท่าใดความรู้สึกล้อลอยตามและความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวก็มีโอกาสที่จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่จัดขึ้นในแต่ละครั้งปรากฏว่ามีพี่น้องประชาชนทั่วประเทศให้ความสนใจและเข้าร่วมอย่างล้นหลามสมตามเจตนารมณ์ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ

สำหรับกิจกรรมประชาสัมพันธ์เองคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ก็มีการคิดรูปแบบวิธีการต่างๆ ออกมามากมาย เพื่อพยายามสร้างความเข้าใจกับประชาชนให้ออกมา

ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญหรือที่เรียกว่าออกมา “ร่วมร่างรัฐธรรมนูญ” กันให้มากที่สุด เช่น การจัดเวทีอภิปรายเรื่องกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ และเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรต่างๆ เข้าร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็นในพื้นที่จังหวัดต่างๆทั่วประเทศ การจัดกิจกรรมมหรสพให้ความบันเทิงโดยสอดแทรกเนื้อหาในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญลงไป เป็นต้น โดยกิจกรรมต่างๆในที่นี้อาจมีการร่วมมือกับองค์กรอิสระหรือองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ขึ้น นอกจากรูปแบบวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายแล้วยังได้มีการขอความร่วมมือจากศิลปิน ดารา นักร้อง นักเขียน ที่มีชื่อเสียงจากทั่วประเทศมาร่วมกันผลิตสื่อออกมา นอกจากนี้ยังได้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต่างๆ ที่ดูแลในเรื่องการผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ ได้แก่ โทรทัศน์ช่องต่างๆ, องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.), กรมประชาสัมพันธ์ เพื่อขอความร่วมมือในการให้เวลาหรือผลิตรายการให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลความเข้าใจในเรื่องกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด

ลักษณะการขอความร่วมมือจากศิลปิน ดารา และหน่วยงานต่างๆ ของคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ให้มีความเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด คือ

“ ผมได้ขอแรงนักเขียนการ์ตูนฝีมือเยี่ยมของมติชน คือ แอ๊ด มติชน ให้ช่วยวาดการ์ตูนที่แสดงถึงการร่วมแรงร่วมใจของชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าเพื่อสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญของประชาชน ”

(กรรมการการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 11 มกราคม 2543)

“ ก็มีหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วย เขาช่วยเต็มที่อยู่แล้ว วิทยุและโทรทัศน์นี้ในหน่วยงานของรัฐเขาช่วยเต็มที่ ทั้ง อ.ส.ม.ท. ทั้งกรมประชาสัมพันธ์ เป็นนโยบายเลย เพราะว่าเราได้คุยกับรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง อาจารย์โกคิน พลกุล ก็มาคุยกับคณะกรรมการ ตอนนั้น พล.อ.ชวลิต เป็นรัฐบาล อาจารย์โกคิน ก็รับปากก็สั่งการให้หมด ก็ไม่เป็นปัญหา แล้วผมกับกรมประชาสัมพันธ์ก็รู้จักก็ดีอยู่แล้วเพราะผมเคยทำงานช่อง 11 อยู่ตั้งปีกว่าก่อนมาเป็น ส.ส.ร. อ.ส.ม.ท. ผมก็คุ้นเคย เพราะฉะนั้นขออะไรก็ง่ายคุยแบบเดียวเขาก็ช่วย คุณอรสาก็ช่วยเต็มที่ อ.เจิมศักดิ์ ในฐานะมืออาชีพทำรายการแกก็ทำของตัวเอง ขาดทุนล้านกว่าบาทแกก็ทำ อ.เจิมศักดิ์ นี่สัญญาไปหลายจังหวัด ไอ้โฮ ช่วยได้เยอะเลย ”

(กรรมการการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

“ วิทยุนี้ก็รับการร่วมมือสนับสนุนจากวิทยุแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์เนี่ย ให้ผมไปจัดรายการรัฐธรรมนูฉบับชาวบ้าน เราจัดตั้งแต่ร่างเสร็จในเบื้องต้นส่งรัฐสภาาก็เริ่มจัดมาเรื่อย เป็นรายการเดียวที่ยังเหลืออยู่ ขณะนี้ก็ยังจัดอยู่ 2 ปีแล้วเนี่ยเขาก็ให้จัดมาตลอดที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย คลื่น 92.5 จัดทุกวันอาทิตย์ ช่วง 10.00-12.00 ”

“ นอกจากนั้นก็ยังจัดการแสดง มีการร่วมกับองค์กรเอกชนบางแห่ง อย่างเช่น จัดเวทีคอนเสิร์ต อย่างเนี่ย ”

(กรรมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์อีกลักษณะหนึ่งเป็นลักษณะที่คณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดของแต่ละจังหวัดจะเป็นผู้คิดขึ้นเองตามที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ประมาณจังหวัดละ 1,500,000 บาท ลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมก็จะมีหลากหลายและแตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่นนั้นๆ แต่ก็ยังคงเน้นที่ความต้องการการเข้าร่วมจากประชาชนเป็นสำคัญ

“ ถ้าเป็นสื่อส่วนกลางเขาต้องการอะไรเราจะทำให้ แต่ถ้าเป็นเฉพาะจังหวัด จังหวัดไหนมี Creative ความคิดสร้างสรรค์ส่วนตัว เพราะมันเป็นพื้นที่ ภาษา วัฒนธรรม ความคิด ที่ไม่เหมือนกัน เขาทำของเขาเอง งบประมาณ เขามึงบคือ ส.ส.ร. จังหวัด มึงบ 1,500,000 ตลอดช่วงการทำงาน จะไปทำยังไงก็ได้ ”

(กรรมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

ลักษณะสื่อและกิจกรรมต่างๆที่คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ประกอบด้วย

1. ลักษณะการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วย ข่าวการปฏิบัติงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการสามัญและคณะกรรมการวิสามัญด้านต่างๆ, ข่าวที่ต้องการเผยแพร่สู่ประชาชน อันได้แก่ ข่าวที่เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญที่อาจไม่ได้เกิดจากกิจกรรมการรณรงค์ของสภาร่างรัฐธรรมนูญและสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเอง แต่เป็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆที่มีเจตนารมณ์ในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน

รูปแบบของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารประเภทนี้ ได้แก่ ปฏิทินข่าว, กำหนดงานกิจกรรมรณรงค์ร่ำรัฐธรรมนูญประจำวัน, สรุปรายข่าวประจำวันของสภาาร่างรัฐธรรมนูญ

วิธีการและช่องทางที่ใช้ส่งผ่านข่าวสารประเภทนี้ได้แก่ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต, จัดเป็นเอกสารแจกที่รัฐสภา ซึ่งประกอบด้วย ปฏิทินข่าว กำหนดงานกิจกรรมประจำวัน สรุปรายข่าวประจำวัน เอกสารข้อมูลทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการส่งข้อมูลลักษณะนี้ผ่านทางโทรสารซึ่งส่งตรงจากคอมพิวเตอร์ (Group Fax), การส่งข่าวด่วนให้กับสถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ, การแถลงข่าว, การส่งและรับ Electronic Mail เป็นต้น

2. การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับใช้ในงานรณรงค์เผยแพร่และทำความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์สภาาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำสื่อในรูปแบบต่างๆ กัน ดังนี้

- หนังสือกรอบเบื้องต้นร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน รวม 400,000 เล่ม
- แผ่นพับ รวม 2,000,000 แผ่น
- สติกเกอร์ รวม 1,000,000 แผ่น
- กล่องรับความคิดเห็น รวม 100,000 กล่อง
- ป้ายผ้าใบ รวม 5,000 แผ่น
- ป้ายคัทเอ๊าท์ (PVC) รวม 5,000 แผ่น
- เทป Cassette รวม 10,000 ชุด (ชุดละ 2 ม้วน)
- เทปวีดีโอ รวม 1,000 ชุด (ชุดละ 4 ม้วน)
- ร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านวาระ 1 รวม 800,000 เล่ม
- คู่มือคำอธิบายประกอบร่างรัฐธรรมนูญวาระ 1 รวม 100,000 เล่ม

ซึ่งอย่างที่ทราบแล้วว่าสื่อวัสดุประชาสัมพันธ์เหล่านี้จะแจกจ่ายให้กับครุฑกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดทุกจังหวัด ทั้ง 76 จังหวัด นำไปเผยแพร่ในและใช้ในงานประชาสัมพันธ์ของจังหวัดตน นอกเหนือจากที่แบ่งไว้สำหรับใช้ในงานประชาสัมพันธ์ของส่วนกลาง นอกจากนี้ยังแจกจ่ายให้กับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกอื่นๆ ที่สนใจมาขอรับไปช่วยเผยแพร่อีกต่อหนึ่งด้วย

3. การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลของสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นที่ชั้น 1 อาคารรัฐสภา 2 เพื่อดำเนินการ

- เป็นศูนย์กลางรวบรวมกิจกรรมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ, สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ, และคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัดต่างๆ รวมทั้งข่าวสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยระบบคอมพิวเตอร์

- เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยมีกิจกรรมต่างๆ คือ การให้บริการข้อมูลการร่างรัฐธรรมนูญและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยระบบคอมพิวเตอร์, จัดทำข่าวสภาร่างรัฐธรรมนูญและกิจกรรมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ, จัดทำสรุปหัวข้อข่าวที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญจากสื่อมวลชนต่างๆ เผยแพร่ต่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญทุกวัน

4. ติดต่อประสานงานกับสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์การร่างรัฐธรรมนูญ โดยทางคณะกรรมการประชาสัมพันธ์จะจัดส่งเทปคาสเซ็ทและวีดิโอที่จะใช้ในการเผยแพร่ไปให้

5. ติดต่อประสานงานกับสถานีโทรทัศน์ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) เพื่อจัดรายการประชาสัมพันธ์การร่างรัฐธรรมนูญ

6. ติดต่อประสานงานกับกองทัพบกจัดรายการ “ ส.ส.ร. พบผู้นำกองทัพ ”

7. ร่วมกับองค์กรและกลุ่มสาขาอาชีพต่างๆ ในสังคม คิดคำขวัญรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือว่าเป็นสื่ออันหนึ่งที่สามารถสร้างบรรยากาศแห่งการร่วมร่างรัฐธรรมนูญของประชาชนได้อย่างคึกคักและกว้างขวาง เท่ากับเป็นการปลุกความสนใจและกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมร่างรัฐธรรมนูญ เพราะไม่เพียงแต่เฉพาะคำขวัญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้คิดขึ้นเท่านั้น ยังเปิดโอกาสให้องค์กรกลุ่มต่างๆ และประชาชนหมู่เหล่าสามารถร่วมคิดและเสนอคำขวัญของตนเองได้อีกด้วย เช่น “รัฐธรรมนูญใหม่ ชีวิตใหม่” ของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์สภาร่างรัฐธรรมนูญ, “รัฐธรรมนูญที่ดีต้องมีสตรีร่วมร่าง” ของเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ, “คนพิการไทย ร่วมใจร่างรัฐธรรมนูญ” ของสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีคำขวัญรณรงค์ของจังหวัดต่างๆ ที่คณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นของแต่ละจังหวัดเป็นผู้คิดขึ้นเพื่อใช้เผยแพร่ในส่วนของจังหวัดตนอีกด้วย

8. จัดพิมพ์หนังสือร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เพื่อใช้ในการทำประชาพิจารณ์ จำนวน 800,000 เล่ม รวมทั้งหนังสือร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เอะไรกับประชาชน เพื่อเป็นคู่มือการทำประชาพิจารณ์ จำนวน 1,000,000 เล่ม เพื่อเผยแพร่แก่ประชาชน

9. ทำหนังสือเผยแพร่รายงานความเคลื่อนไหวของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญทั่วประเทศ ทุกสัปดาห์

10. จัดทำสื่อวัสดุประชาสัมพันธ์ในโครงการสภาร่างรัฐธรรมนูญรายงานร่างรัฐธรรมนูญต่อประชาชน เพื่อเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ร่วมกัน โดยมีการจัดทำสื่อวัสดุประชาสัมพันธ์ ดังนี้

- ร่างรัฐธรรมนูญฉบับสภาร่างรัฐธรรมนูญ ขนาด A4 จำนวน 520,000 เล่ม
- หนังสือคู่มือทางวิชาการ “ประชาชนได้ะไรจากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่” ขนาด A5 จำนวน 400,000 เล่ม
- ร่างรัฐธรรมนูญฉบับกระเป๋ จำนวน 500,000 เล่ม
- หนังสือคำอธิบายประกอบการ์ตูน จำนวน 685,200 เล่ม
- สติกเกอร์รูปไข่ จำนวน 500,000 แผ่น
- ชุดนิทรรศการ จำนวน 1,750 ชุด
- วีดีทัศน์ชี้แจงเนื้อหาหลักของร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 2,000 ตลับ
- วีดีทัศน์สำหรับจัดทำสโปตโทรทัศน์
- เทปคาสเซ็ทสำหรับจัดทำสโปตวิทยุ (2 ตลับ) จำนวน 1,000 ชุด
- เสื้อและหมวกสำหรับการรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 3,000 ชุด
- การจัดประกวดบทประพันธ์เพลง “รัฐธรรมนูญของประชาชน” พร้อมกับจัดทำเทปคาสเซ็ทเพลง “รัฐธรรมนูญใหม่ ชีวิตใหม่” จำนวน 4,000 ตลับ

สำหรับการจัดประกวดบทเพลง “รัฐธรรมนูญของประชาชน” ที่ได้ทำเป็นเทปคาสเซ็ท เริ่มต้นมาจากการเสนอของนายสุทินันท์ จันทระ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจังหวัดชุมพร ซึ่งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์มีความเห็นพ้องด้วยจึงมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณา

ตัดสินบทประพันธ์เพลง “รัฐธรรมนูญของประชาชน” ซึ่งประกอบด้วย นายปราจีน ทรงเผ่า, นายพงศ์ มุกดา, นายประสิทธิ์ ชำนาญไพร, นายอนุสรณ์ พัฒนกุล, นายวินัย พันธุรักษ์, นาง ผุสดี เอื้อเฟื้อ, นางรุ่งพิรุณ เมธารมย์, นายบุญเลิศ คชายุทธเดช, นายวิศัลย์ โฆษิตานนท์, ร.ต. สมนึก ชูวิเชียร, นายสุทธินันท์ จันทระ, ศ.น.พ.ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี, นายวรพจน์ วงศ์สง่า, นายประดิ่ง ปรีชญากร และ ดร.โกเมศ ขวัญเมือง

ซึ่งหลังจากได้แจ้งข่าวการจัดประกวดออกไปก็มีผู้สนใจส่งผลงานเพลงเข้ามาให้พิจารณากันเป็นจำนวนมาก และคณะกรรมการได้พิจารณาตัดสินการประกวดบทประพันธ์ สรุปผลได้ดังนี้

รางวัลที่ 1 ได้แก่ เพลง “รัฐธรรมนูญของปวงชน” โดย คุณกฤตบุญ ธรณีน

รางวัลที่ 2 ได้แก่ เพลง “รัฐธรรมนูญของเรา” โดย คุณสมจิตร คชฤทธิ์

รางวัลที่ 3 ได้แก่ เพลง “รัฐธรรมนูญของประชาชน” โดย คุณสุมาลี จิเจริญ

รางวัลชมเชยได้แก่ 1. เพลง “รัฐธรรมนูญของประชาชน” โดย คุณกฤตบุญ ธรณีน 2. เพลง “เรารักรัฐธรรมนูญ” โดย คุณสมจิตร คชฤทธิ์ 3. เพลง “ศรัทธารักรัฐธรรมนูญไทย” โดย คุณกฤตบุญ ธรณีน 4. เพลง “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” โดย คุณสุพิน ปรีดี 5. เพลง “อุดมการณ์รัฐธรรมนูญ” โดย คุณกังสดาล เทพหัสดิน ณ อยุธยา

โดยบทประพันธ์ที่ชนะการประกวดครั้งนี้ทางคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ได้จัดการนำไปใส่ทำนอง และได้มอบให้กับศิลปินนักร้องที่มีชื่อเสียง อาทิ มนต์สิทธิ์ คำสร้อย, สุนารี ราชสีมา, ชินกร ไกรลาส, วินัย พันธุรักษ์, สันญา พรนารายณ์ นำไปขับร้องและจัดทำเป็นเทปคาสเซ็ทเผยแพร่สู่ประชาชนต่อไป

โดยที่ทั้งสื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์ของสภาร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมดที่กล่าวถึงมานี้ต่างก็จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือต้องการประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งผลที่ปรากฏออกมาก็นับว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นอย่างดี โดยมีสื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์ต่างๆ เหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยกระตุ้นย้ำเตือนให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าและทุกสาขาอาชีพทั่วประเทศให้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการร่างรัฐธรรมนูญจนกระทั่งรัฐธรรมนูญสำเร็จออกมาเป็นรูปร่างหน้าตาตามที่ทุกคนรอคอยในที่สุด

3. การเผยแพร่ข้อมูลตรงสู่ประชาชน

หลักการดำเนินงานประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยตรงให้กับประชาชน โดยข้อมูลข่าวสารในที่นี้มุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจกับประชาชนให้ทราบถึงขั้นตอนกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญและเรียกร้องให้ประชาชนออกมาร่วมแสดงความคิดเห็นหรือร่วมทำประชาพิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญในแต่ละวาระที่สำเร็จออกมา ซึ่งเนื้อหาข้อมูลในลักษณะดังกล่าว คณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรง มักจะจัดทำออกมาในรูปแบบที่เป็นเอกสารหนังสือต่างๆ เช่น หนังสือกรอบเบื้องต้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ร่างรัฐธรรมนูญฉบับกระเป๋ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ประธานคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ ทำให้ทราบว่าสื่อประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่ที่จัดทำโดยคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ จะมุ่งเน้นการผลิตสื่อประเภทที่เป็นเอกสารหนังสือนี้ เนื่องจากมีความเชื่อว่าสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทอื่นๆ จะไม่มีผลเท่ากับการให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญโดยตรงแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงเนื้อหาสาระจริงๆ ของการร่างรัฐธรรมนูญ อันจะทำให้สาระนั้นฝังอยู่ในจิตใจและความคิดและจะนำมาซึ่งจิตสำนึกในการร่วมกันเป็นเจ้าของร่างรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง และทำให้การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญอย่างเข้มแข็งจริงจังตามมา

“ หลักของกรรมการการประชาสัมพันธ์คือ เน้นการส่งหนังสือและเอกสารมากกว่า การประชาสัมพันธ์ ใช้สื่อแบบวูบวาบ คือไอส์ปอตทีวี ไม่สำคัญสำหรับผม เพราะในประสบการณ์ทำงานการทำงานในชีวิตของผมถือว่าฉาบฉวย ประเภทสร้างความรู้สึกเฉยๆ แต่ไม่เกิดประโยชน์ เราต้องการให้เขาได้ Text ได้เนื้อหา ได้ข้อความ เพราะฉะนั้นเราจะลงทุนอย่างมากในการพิมพ์เอกสารหลักๆ คือ ตัวร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นเล่ม นี่คือหัวใจ ประชาชนทุกคนควรจะมีคนละ 1 เล่ม มาประชุมกับเรา เราก้ทำไปประมาณ 1,000,000 ฉบับ ก็พอดีแหละ ”

(กรรมการการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

ดังนั้นคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์จึงมุ่งเผยแพร่สื่อประเภทเอกสารหนังสืออย่างเต็มที่ที่มีการผลิตสื่อเผยแพร่ประเภทนี้ออกมาในปริมาณมาก และต้องการแจกจ่ายให้ถึงมือประชาชนทั่วประเทศอย่างไม่มีอัน โดยมุ่งหวังว่าหนังสือเอกสารเหล่านี้จะกระจายอยู่ในทุกครอบครัวคนไทย

เพื่อเป็นเอกสารแนะนำและใช้เป็นคู่มือการเรียนรู้อรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นี้ได้ต่อไปในอนาคต ซึ่งช่องทางการเผยแพร่สื่อประเภทเอกสารรวมไปถึงสื่อประเภทอื่นๆที่จะช่วยเสริมการรับรู้และความน่าสนใจจะใช้ผ่านช่องทางคณะกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นประจำจังหวัดนำไปแจกจ่ายในส่วนจังหวัดของตน ซึ่งโดยหลักการแล้วก็ต้องส่งข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนโดยตรงให้ได้มากที่สุด

“ ที่จริงแล้วกลยุทธ์ของเราคือ ตรง ประชาสัมพันธ์ตรง สื่อมวลชนนี้ทางกรรมการไม่ได้วางแผนจะเข้าไปใช้สื่อแบบเสียตั้งค์ ตรง นี้ก็หมายถึงว่ามีอะไรเราก็แจกให้กับประชาชนถึงมือโดยตรง โดยเอเยนต์ของเราคือ ส.ส.ร. จังหวัด เขาก็จะเอารถปิคอัพ รถ 6 ล้อ มาขนกล่องรับฟังแผ่นโปสเตอร์ใหญ่ จังหวัดใครจังหวัดมัน เราทำให้หมด แล้วถ้าขาดเหลือหรือมีความคิดอะไรใหม่ก็บอกมา ”

(กรรมการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

4.การไม่ทำตัวแข่งกับสื่อมวลชน

กลยุทธ์การไม่ทำตัวแข่งกับสื่อมวลชนของสภาร่างรัฐธรรมนูญ นับเป็นกลยุทธ์หนึ่งซึ่งสามารถเรียกแรงสนับสนุนและความช่วยเหลือจากสื่อมวลชนซึ่งถือเป็นตัวกลางที่สำคัญอันหนึ่งในการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องร่างรัฐธรรมนูญได้เป็นอย่างดี

โดยคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นหน่วยงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ที่รับผิดชอบโดยตรงในการให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญ จะยึดหลักไม่แย่งงานสื่อมวลชนทำ นั่นคือ สภาร่างรัฐธรรมนูญโดยคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ จะไม่จัดทำรายการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญของตนเอง แต่จะปล่อยให้เป็นที่ของสื่อมวลชนในการดำเนินการจัดทำรายการ และเสนอหัวข้อข่าวเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์จะทำหน้าที่เพียงเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญและสภาร่างรัฐธรรมนูญตามแต่ที่สื่อมวลชนร้องขอ โดยจะให้ร่วมมือทุกประเภทแม้แต่การไปเป็นแขกรับเชิญหรือติดต่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในคณะทำงานอื่นๆ เพื่อไปเป็นแขกรับเชิญให้กับรายการที่สื่อมวลชนจัด หรือหากสื่อมวลชนต้องการสื่อประชาสัมพันธ์ใดของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ไปเผยแพร่หรือประกอบกรเผยแพร่ของสื่อมวลชนเอง ทางคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ก็ยินดีที่จัดหาให้

ทั้งนี้การดำเนินงานในลักษณะไม่แข่งขันในการนำเสนอข้อมูลร่างรัฐธรรมนูญกับสื่อมวลชนก็เนื่องมาจากทางสภาวรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์เองไม่อยากจะให้เกิดความรู้สึกการเป็นปฏิปักษ์กันหรือการแก่งแย่งแข่งขันขึ้นระหว่างสื่อมวลชนและสภาวรัฐธรรมนูญ เนื่องจากหน้าที่ในการนำเสนอข่าวต่อสาธารณชนเป็นงานหลักของสื่อมวลชน การที่คณะกรรมการการประชาสัมพันธ์หรือสภาวรัฐธรรมนูญเองจะไปแย่งงานในส่วนนั้น หรือดำเนินการเสนอข่าวเสียเองย่อมต้องทำให้สื่อมวลชนเกิดความไม่พอใจ ลักษณะของการปิดบังข้อมูล การแย่งข้อมูลข่าวหรือการลงข่าวตัดหน้าย่อมตามมา เมื่อเกิดลักษณะการทำงานที่ก้าวก่ายกันความร่วมมือร่วมใจเป็นอันดีย่อมไม่มีวันบังเกิด จนอาจนำไปสู่การต่อต้านจากสื่อมวลชน สื่อมวลชนไม่ช่วยลงข่าวหรือกระจายข่าวให้ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นย่อมไม่เป็นผลดีต่อการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญเพราะอาจเป็นเหตุให้กระแสร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้กระจายสู่สาธารณชนอย่างเต็มที่

เมื่อคิดเช่นนั้น คณะกรรมการการประชาสัมพันธ์จึงปล่อยให้เป็นที่ของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวสารการร่างรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ เพื่อให้สื่อมวลชนเกิดความรู้สึกว่าการเผยแพร่ข่าวสารร่างรัฐธรรมนูญเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของตนที่จะต้องกระทำอย่างดีที่สุดและเต็มความสามารถ อันเป็นเหตุให้สื่อต่างๆช่วยกันประคองข่าวเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นยังให้ความร่วมมือเป็นอันดีกับการช่วยเหลือกิจการงานประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ นอกจากนั้นสื่อมวลชนต่างๆ ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ยังจัดทำรายการเผยแพร่ให้ชาวรู้เรื่องร่างรัฐธรรมนูญอย่างมากมายจนถึงเป็นแรงกระตุ้นอันหนึ่งในสังคมที่ผลักดันให้ประชาชนออกมาให้ความสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ประธานคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

“ ผมก็บอกกับกรรมการของผมว่าควรให้ความร่วมมือกับสื่ออย่างเต็มที่ อยากได้อะไรบอกมา แต่ไม่มีการไปทำเอง คือ กรรมการจะไม่ไปเช่าเวลา จะไม่ไปจ่ายเงินให้สื่อใดๆ ทั้งสิ้น ไม่มีการเลี้ยง เพราะผมเป็นอาชีพสื่อผมรู้นิสัยใจคอ และที่สำคัญ คือ สภาวฯจะไม่ไปจัดรายการ ผมจะไม่ไปไต่หน้าเป็นพิธีกรประชาสัมพันธ์ให้พวกเขาอย่างเด็ดขาด เพราะว่าเราจะไม่แข่งกับสื่อ หลักของผมคือเราไม่ไปแย่งงานเขาทำ เรารับเชิญลูกเดียว อยากจะเชิญผม อยากจะเชิญ อาจารย์เดโช อยากให้ใครไป บอกผมมา กรรมการจะจัดให้หมดเลย จะจัดที่ไหนในประเทศไทยอยากเชิญพวกเราไปออกอากาศ ไปสัมภาษณ์ บอกผมมาผมจะจัดคิวให้ ”

“ ผมบอกกรรมการว่าในประสบการณ์ผม ถ้าผมเป็นสื่อชะเองเนี่ยสื่อเพื่อนมันก็จะหมั่นได้แล้วมันก็จะไม่ช่วยหรือมันจะไม่ร่วมมือ มันบอก อาจารย์สมเกียรติ เก่งแล้ว มีรายการแล้ว เขาจะไม่ทำ ผู้เราอยู่เฉยๆ รอเขาเชิญแล้วเราไปออกมันทุกรายการ วิธีนี้ได้ผล ”

“ ผมคิดว่าหลักที่ผมได้รับความร่วมมือจากสื่อมากเพราะว่าผมไม่แข่งกับเขา อันนี้เป็นจุดที่คนคิดว่าเป็นจุดเล็กๆ ความรู้สึกละเอียดอ่อนของสื่อมันมีมาก ถ้ามึงเก่งมึงทำไปกูไม่ช่วย เนี่ยนิสัยเรา มันเป็นธรรมชาติเพราะผมเคยทำมา พอผมเลิกเป็นพิธีกรรายการต่างๆแล้วเนี่ยงานผมไปได้ดี เพราะผมก็รับเชิญลูกเดียว รับเชิญไปมันได้ผลกว่า ถ้าเกิดผมเป็นพิธีกรรายการรัฐธรรมนุญใน 8 เดือนนั้นเนี่ย ช่องอื่นเขาไม่เชิญผมไปออกหรอก แล้วผมก็ไม่ต้องจ่ายค่าเช่าอีก วิธีนี้ผมประหยัดงบประมาณได้หลายสิบล้าน ”

(กรรมการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

5. การใช้สื่อสัญลักษณ์สีเขียวของอ่อน

กลยุทธ์การใช้สื่อสัญลักษณ์สีเขียวของอ่อน มีจุดเริ่มต้นมาจากการเสนอของสภาว่างรัฐธรรมนูญ โดย นายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาว่างรัฐธรรมนูญ ในขณะนั้น โดยกลยุทธ์ดังกล่าวเริ่มมีการนำเข้ามาใช้ในกระบวนการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในช่วงที่สภาว่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 ซึ่งผ่านการยอมรับจากทุกฝ่ายในสังคมทั้งกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวต่างๆและประชาชนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะเหลือก็แต่เพียงกานำขึ้นเพื่อให้รัฐสภาอันประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาให้ความเห็นชอบยอมรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เท่านั้น ประกอบกับในสังคมขณะนั้นเริ่มเกิดกระแสต่อต้านจากบรรดาพรรคการเมืองบางพรรคและกลุ่มคนบางกลุ่มที่เสียประโยชน์ เช่น กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอภิรักษ์จักรี จัดตั้งเป็นกลุ่มต่อต้านและเรียกร้องไม่ยอมให้รัฐสภายอมรับร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งกระแสจากรัฐสภาขณะนั้นก็มีเสียงออกมาว่าจะไม่ผ่านความเห็นชอบให้กับร่างรัฐธรรมนูญเนื่องจากไปกระทบกระเทือนบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งปรากฏเป็นบทวิเคราะห์ในบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 18 กรกฎาคม 2540

เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนั้น สภาว่างรัฐธรรมนูญซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ให้กำเนิดร่างรัฐธรรมนูญ

และทำการร่างรัฐธรรมนูญนั้นมากับมือและมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะเห็นร่างรัฐธรรมนูญที่ตนได้ร่วมแรงกับพี่น้องประชาชนทั้งประเทศสร้าง ให้สามารถผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาไปให้ได้ และทางเดียวที่ทำได้คือต้องระดมพลังจากประชาชนทุกหมู่เหล่าให้ออกมาแสดงเสียงสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ วิธีการก็คือต้องสร้างความรู้สึกร่วมเป็นหนึ่งเดียวกันในหมู่ประชาชนที่ให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อให้รวมตัวกันออกมาเผชิญหน้ากับฝ่ายต่อต้านและประกาศเสียงเรียกร้องที่เข้มแข็งกว่าในการสนับสนุนให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา

ดังนั้นเหล่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงมาประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันหาทางรับมือ อีกทั้งต้องการคิดหาหนทางที่จะสร้างความเป็นเอกภาพขึ้นในหมู่ประชาชนที่ร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญให้จงได้ ในที่สุด นายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ ก็เสนอแนวทางหนึ่งขึ้น นั่นคือ การใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน ให้เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนที่แสดงถึงการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากสีเขียวตองอ่อนเป็นสีของต้นอ่อนต้นไม้ อันหมายถึงการเจริญเติบโตจากต้นอ่อนไปสู่ต้นไม้ใหญ่ที่แข็งแรง เปรียบได้กับร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นต้นอ่อนเป็นจุดเริ่มต้นของประชาธิปไตยที่แข็งแรงต่อไปภายหน้า เมื่อที่ประชุมตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงเริ่มกระบวนการเผยแพร่สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนออกสู่สาธารณะ ในขณะที่เดียวกันก็มีการจัดทำสื่อวัสดุประชาสัมพันธ์ต่างๆ ที่เป็นสีเขียวตองอ่อนออกมาช่วยในการรณรงค์ กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้น เมื่อเห็นว่าสภาร่างรัฐธรรมนูญมีการประกาศใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนให้เป็นสีของการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ บรรดาองค์กรเหล่านี้ต่างก็พากันรับลูกนำเอาแนวคิดดังกล่าวไปขยายผลต่อในเครือข่ายสมาชิกของตน มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่เป็นสีเขียวของตนเองขึ้นแจกจ่ายให้กับสมาชิกในกลุ่ม ทำให้สังคมในช่วงนั้นเกิดเป็นกระแสสีเขียวเคลื่อนไหวกันอย่างคึกคัก ประชาชนที่ให้การสนับสนุนต่างตกแต่งร่างกายด้วยเสื้อผ้าเครื่องใช้ที่เป็นสีเขียว มีการติดสติ๊กเกอร์สีเขียว ผู้กริบบิ้นสีเขียวที่รถยนต์หรือยานพาหนะของตน มีการร่วมมือกันระหว่างสภาร่างรัฐธรรมนูญกับกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย จัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ เช่น การเดินรณรงค์ของกลุ่มสีเขียวในถนนราชดำเนิน กิจกรรมสีลมสีเขียว ฯลฯ จนในที่สุดเกิดการชุมนุมเรียกร้องใหญ่ของพี่น้องสีเขียวจากทั่วประเทศขึ้นทั้งในต่างจังหวัดและในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะจุดใหญ่คือท้องสนามหลวง ในวันที่ 26 - 27 กันยายน 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐสภากำลังทำการลงมติพิจารณาให้ความเห็นชอบผ่านร่างรัฐธรรมนูญ จนในที่สุดกระแสสีเขียวดังกล่าวก็สามารถกดดันให้รัฐสภาผ่านความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญเป็นผล

สำเร็จ ทำให้ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 แห่งราชอาณาจักรไทย ที่เกิดจากประชาชนเป็นผลสำเร็จ

นับเป็นความสำเร็จจากการใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนในการปลุกกระดมมวลชนให้ลุกขึ้นมาแสดงเสียงเรียกร้องในสิ่งที่เขาต้องการ คือ ร่างรัฐธรรมนูญ ได้อย่างงดงาม

ซึ่งความสำเร็จของกลยุทธ์การใช้สีเขียวตองอ่อน สามารถประเมินได้จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสมาธิการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

“ ในช่วงที่กำลังจะเสร็จ คุณอุทัย พิมพ์ใจชน เข้ามาในที่ประชุมแล้วบอกว่า เอ้า เอ้า สีเขียว-สีเหลือง คือในแง่การเมืองเนี่ยก็เป็นยุทธศาสตร์อันหนึ่งของนักรบการเมืองอย่างคุณอุทัยที่จะสร้างมวลชนขึ้นมาชม ”

(กรรมการสมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

“ เราเผยแพร่สัญลักษณ์สีเขียว ซึ่งถือว่าเป็นสีที่รณรงค์ให้ประชาชนสนับสนุน ให้ประชาชนให้ความสนใจ ก็มีการทำเสื้อมาแจกบ้าง จำหน่ายบ้าง หมวกบ้าง ธงบ้าง อันนี้ก็ทำให้ประชาชนตื่นตัวมากขึ้น แล้วยังเอาโบเอาริบบิ้นติดตามรถประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะติดเสา กระจกมองข้าง เสาวิทยา สตีกเกอร์ก็มีทั้งของสมาธิการประชาสัมพันธ์เอง และของนักธุรกิจห้างร้านที่เขาทำผลิตภัณฑ์ขึ้นมาสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ”

(กรรมการสมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

“ อีกเรื่องหนึ่งที่ต้องบันทึกไว้ก็คือ การใช้สีเขียวตองอ่อนเป็นสัญลักษณ์ในการรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นสตีกเกอร์, หมวก, เสื้อยืดคอกกลม, ปกหนังสือ อะไรต่ออะไรอีกหลายอย่างก็ใช้สีเขียวตองอ่อน กระทั่งกลุ่มองค์กรต่างๆ และประชาชนได้นำสีเขียวตองอ่อนไปผลิตวัสดุเพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ อาทิ ผืนธง, ริบบิ้นผูกติดเสาอากาศรถยนต์ แล้วช่วงที่รัฐสภาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญช่วงเดือนกันยายน สีเขียวตองอ่อนก็กลายเป็นกระแสมหาชน ไปที่ไหนก็เห็นแต่สีเขียวตองอ่อน แม้แต่ผู้ประกาศข่าวไอทีวีก็ยังใส่ชุดเขียวตองอ่อน เนคไทก็สีตองอ่อน ”

(กรรมการสมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 11 มกราคม 2543)

6. การสร้างควมมีส่วนร่วมในหมู่ประชาชน

กลยุทธ์การสร้างควมมีส่วนร่วมในหมู่ประชาชน นับเป็นกลยุทธ์การสื่อสารของสภาว่งรัฐธรรมนูญที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป้าหมายหลักของสภาว่งรัฐธรรมนูญก็คือต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อยู่แล้ว เนื่องจากสภาว่งรัฐธรรมนูญทราบดีว่าพลังสนับสนุนอันเกิดจากการเข้าร่วมของประชาชนจะเป็นกลไกที่สามารถผลักดันให้กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญมีความราบรื่นและได้รับการตอบรับจากสังคม ดังนั้นการเร่งสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดในหมู่ประชาชนทุกหมู่เหล่าและทุกสาขาอาชีพจึงถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของสภาว่งรัฐธรรมนูญที่ต้องเร่งดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ดังจะเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

“ ในการร่างรัฐธรรมนูญนั้น ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้ โดยเฉพาะการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ”

(กรรมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

การที่จะสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดในหมู่ประชาชนได้นั้น สภาว่งรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องต้องอาศัยกิจกรรมเข้ามาเป็นตัวกลาง ในการที่จะเรียกร้องและกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนได้เกิดความสนใจต่อร่างรัฐธรรมนูญ รวมถึงความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบแห่งตนต่อร่างรัฐธรรมนูญ และนำมาซึ่งความรู้สึกอยากเข้าร่วมต่อการร่างรัฐธรรมนูญในที่สุด

ซึ่งในบรรดากิจกรรมต่างๆ ที่สภาว่งรัฐธรรมนูญได้ดำเนินงานมานั้น กิจกรรมที่นับว่ามีผลต่อการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการร่างรัฐธรรมนูญให้เกิดขึ้นกับประชาชนได้มากที่สุดก็คือ การทำประชาพิจารณ์ และการนำเอารายการมาตราต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญไปเปิดอภิปรายให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสนอความคิดเห็น อาทิ การนำมาตราที่เกี่ยวกับสิทธิและที่มาแห่งอำนาจหน้าที่ของสื่อมวลชน ไปเปิดอภิปรายให้สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้ร่วมรับฟังและเสนอแนะ, การนำเอามาตราที่เกี่ยวกับสิทธิของคณพิการ ไปเปิดอภิปรายให้สมาคมคณพิการแห่งประเทศไทยเข้าร่วมรับฟัง เป็นต้น

ในส่วนของการทำประชาพิจารณ์ ก็นับเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทั่วภูมิภาคของประเทศไทยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและความต้องการของตนต่อร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2540 มากที่สุด ซึ่งการที่ประชาชนสามารถมีโอกาสที่แสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของตนเองต่อร่างรัฐธรรมนูญโดยไม่มีข้อจำกัดนั้น เท่ากับเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมใน กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ให้กับประชาชนนั่นเอง เพราะความคิดเห็นต่างๆ ที่ได้รับจากประชาชนผ่านการประชาพิจารณ์นั้นทางสภาร่างรัฐธรรมนูญก็ต้องนำไปเป็นแนวทางและบรรทัดฐานในการร่างเนื้อหารัฐธรรมนูญ เพื่อให้ร่างรัฐธรรมนูญนั้นตรงตามความต้องการของประชาชนมากที่สุด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการทำประชาพิจารณ์ เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนได้เข้ามา “ร่วมร่าง” รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อย่างเป็นรูปธรรม

ซึ่งทั้งกิจกรรมการทำประชาพิจารณ์ และการเปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้เข้ามา ร่วมรับฟังและเสนอแนะเนื้อหามาตราต่างๆ ในร่างรัฐธรรมนูญนี้ เป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรักและเป็นเจ้าของร่างรัฐธรรมนูญเนื่องจากเป็นร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากความคิดเห็นของเขา และความรู้สึกของประชาชนว่าเขาเป็นเจ้าของร่างรัฐธรรมนูญนี้เองที่จะเป็นปัจจัยให้ประชาชนรักและต้องการที่จะปกป้องร่างรัฐธรรมนูญ ดังนั้นหากมีกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การผลักดันร่างรัฐธรรมนูญแล้ว แนวโน้มที่ประชาชนจะเข้าร่วมจึงมีสูง ซึ่งการเข้าร่วมนี้ก็คือการมีส่วนร่วมของประชาชนตามที่สภาร่างรัฐธรรมนูญต้องการให้เกิด ซึ่งพลังการเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้เองที่มีผลผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาได้ในที่สุด

และหากจะมองในมุมกว้างแล้ว นอกเหนือจากกิจกรรมการทำประชาพิจารณ์และการให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้ร่วมเสนอความคิดเห็นต่อเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราแล้ว กิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ เช่น การเปิดเวทีสัมมนาตามพื้นที่ชุมชนต่างๆ การ จัดมหรสป รวมไปถึงการใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน ก็ล้วนมีส่วนผสมผสานให้เกิดการมีส่วนร่วมในหมู่ประชาชนเช่นกัน

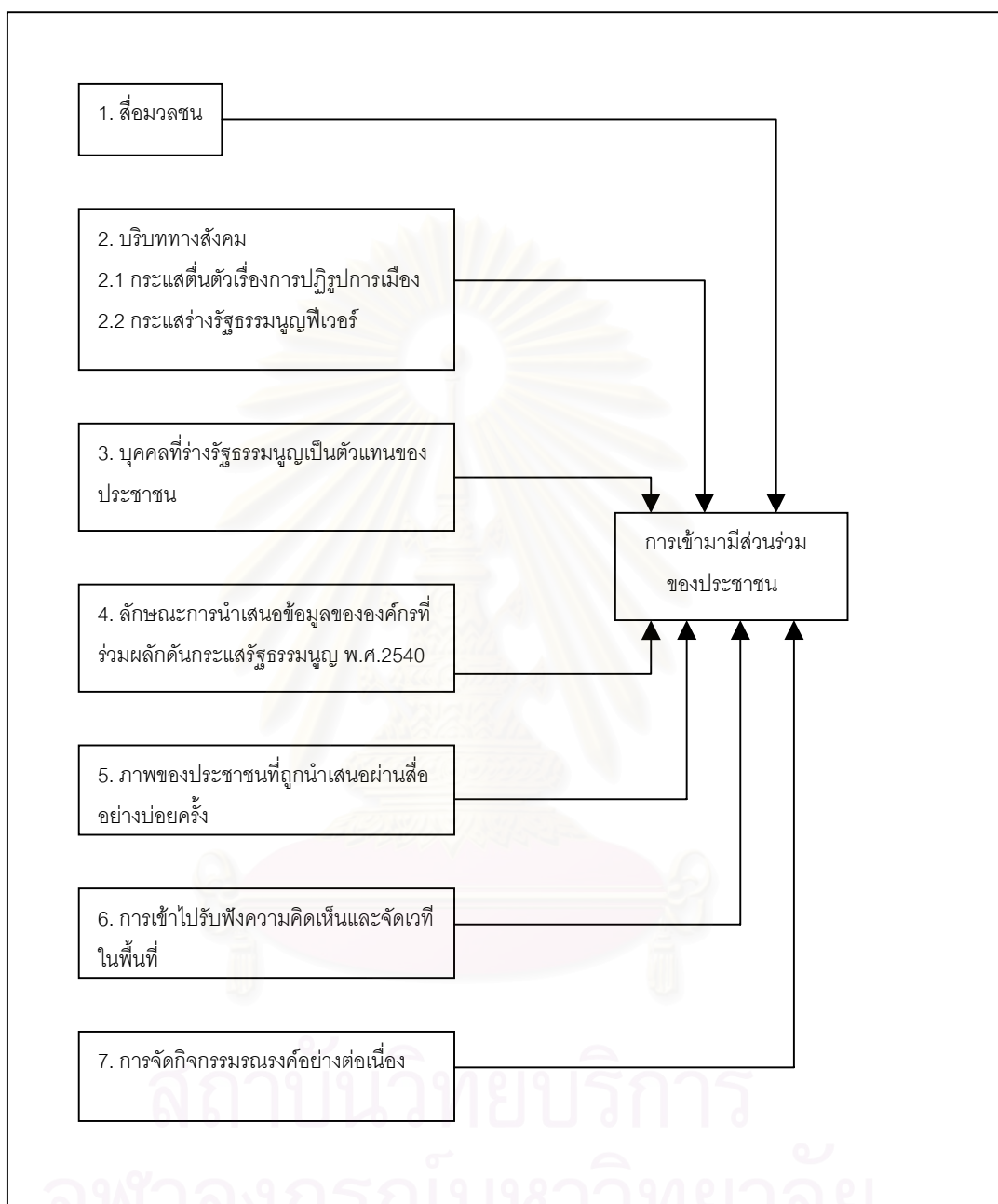
ปัญหำนำการวิจัยข้อที่ 3 : ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของของกลุ่มองค์กรในการผลักดัน กระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม

ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีลักษณะที่ไม่ต่อเนื่อง โดยจะขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและกิจกรรมที่ตนสนใจ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากหน้าข่าวหนังสือพิมพ์พอจะสรุปได้ว่า การเข้าร่วมของประชาชนนั้นจะเริ่มเข้ามาอย่างจริงจังในช่วงของระยะจัดเวทีเชิงรุกและเข้ามามากที่สุดในช่วงระยะผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน โดยมีปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ทั้งสิ้น 7 ประการด้วยกัน คือ

1. สื่อมวลชน
2. บริบททางสังคม
3. การที่บุคคลที่ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเป็นตัวแทนของประชาชนเอง
4. ลักษณะการนำเสนอข้อมูลขององค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540
5. ภาพของประชาชนที่ถูกนำเสนอผ่านสื่ออย่างบ่อยครั้ง
6. การเข้าไปปรับฟังความคิดเห็นและจัดเวทีในพื้นที่
7. การจัดกิจกรรมณรงค์อย่างต่อเนื่อง

และเพื่อให้เห็นสภาพปัจจัยต่างๆ ที่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 7 ประการ ไว้ในแผนภาพที่ 4

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 4 ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

1. สื่อมวลชน

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านสื่อมวลชนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดการออกมามีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมทั้งประชาชนในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540 โดยการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญของสื่อมวลชนมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการเข้าร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญของกลุ่มองค์กรต่างๆ ตลอดจนประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของประชาชนทั่วไปที่มีได้เป็นสมาชิกหรือเครือข่ายของกลุ่มองค์กรใดๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอยู่ในช่วงนั้น การเผยแพร่และนำเสนอข่าวสารอันเข้มข้นของสื่อมวลชนนับว่ามีผลต่อประชาชนในกลุ่มนี้ค่อนข้างมาก

อิทธิพลของสื่อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ก็สืบเนื่องมาจากการทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลของสื่อมวลชนนั่นเอง ซึ่งในสังคมขณะนั้นกระแสเรื่องร่างรัฐธรรมนูญนับเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจจากทุกฝ่าย จากประชาชนทุกชนชั้น และจากทุกสาขาอาชีพ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากความเข้าใจและตระหนักรู้ของประชาชนทุกคนว่ารัฐธรรมนูญคือกฎหมายคือกติกาสูงสุดของประเทศที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ การร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่จึงเท่ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ให้กับคนทั้งประเทศ เท่ากับเป็นโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่คิดว่าไม่เหมาะสมไม่เหมาะสมกับสังคม และก็เป็นโอกาสที่จะเพิ่มใส่ในสิ่งที่คิดว่าเป็นความถูกต้อง เป็นความเหมาะสม และเป็นหนทางแก้ปัญหาที่มีอยู่ในสังคม ประกอบกับเป็นประวัติศาสตร์ของการปกครองไทยที่จะมีรัฐธรรมนูญที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือเรียกให้ง่ายคือ “มีส่วนร่วมร่าง” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ดังนั้นข่าวสารความเคลื่อนไหวของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญตลอดจนหน่วยงานหรือกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าวย่อมได้รับความสนใจจากสาธารณชนไม่แพ้กัน

เมื่อจับประเด็นความสนใจในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญของประชาชนได้ สื่อมวลชนผู้มีหน้าที่โดยตรงในการนำเสนอข่าวจึงไม่รอช้าที่จะกระทำภารกิจดังกล่าวอย่างเต็มที่เนื่องจากสื่อมวลชนมีความแน่ใจเป็นอย่างยิ่งว่าข่าวสารเรื่องร่างรัฐธรรมนูญจะต้องได้รับความสนใจในระดับสูง หรือ “ขายได้” ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นผู้คอยติดตามทำข่าวความเคลื่อนไหวของกลุ่มแกนนำในการเรียกร้องสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเอง โดยที่กลุ่มองค์กรเหล่านี้ไม่ต้องขอซื้อพื้นที่ในการลงข่าวแต่อย่างใด ซึ่งตัวอย่างที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้แก่

“ ปกติสื่อเขาก็ช่วยทำหน้าที่อยู่แล้ว คือถ้ามีการนำเสนอที่ไหนก็จะมีการปรากฏเป็นข่าวในสื่อ เพราะฉะนั้นสื่อก็ให้ความร่วมมือค่อนข้างดีอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นในลักษณะไปซื้อพื้นที่โฆษณา แต่ว่าสื่อเขาก็จะติดตามเพื่อไปทำเป็นข่าวเผยแพร่กับประชาชน ”

(แกนนำสมาพันธ์ประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 มิถุนายน 2543)

บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะเป็นสื่อกลางในการนำสารจากผู้ส่งคือสภาร่างรัฐธรรมนูญและรวมถึงกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญไปยังผู้รับคือประชาชนจึงปรากฏให้เห็นอย่างมากมาย

เริ่มจากสื่อหนังสือพิมพ์ ที่จัดว่าเป็นสื่อที่ให้ข้อมูลข่าวสารรายละเอียดได้มากที่สุด หนังสือพิมพ์นับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก รูปแบบการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์มีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการลงบทความทั้งที่เขียนเองโดยฝ่ายบรรณาธิการและคอลัมนิสต์ รวมถึงบทความที่เขียนโดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และสมาชิกที่เป็นแกนนำขององค์กรเคลื่อนไหวผลักดัน, การลงบทสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องและแกนนำในการเคลื่อนไหว, การตีพิมพ์ภาพข่าวและกิจกรรมต่างๆของสภาร่างรัฐธรรมนูญและกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหว, การจัดทำเล่มพิเศษที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับร่างรัฐธรรมนูญแทรกไว้ในหนังสือพิมพ์, การจัดทำสื่อบริการพิเศษ, การเขียนคอลัมน์เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ เช่น คอลัมน์ทิศทาง ส.ส.ร. ปฏิรูปการเมือง คอลัมน์จับตา สะกดรอย ปฏิรูปการเมือง ของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ และคอลัมน์มุขประชาธิปไตย ของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ เป็นต้น

“ หนังสือพิมพ์หลายฉบับอาสาที่จะเอาร่างฯ ไปพิมพ์เอง หลายฉบับ เกือบทุกฉบับ ผู้จัดการ, มติชน ที่ผมคิดว่าเด่นเลยก็คือ บางกอกโพสต์ เพราะบางกอกโพสต์ทำเล่มแทรก คือ Supplement เล่มแทรกทั้งไทยทั้งอังกฤษ ซึ่งน่ารักมาก เขาทำเป็นแฉนๆ เอยนะ พอทำเสร็จแล้วก็แทรกในหนังสือเขา ยังไม่พอ ยังเอามาให้เราให้เราเป็นตั้งๆ เลย ให้เราเอาไปแจกตามจังหวัดต่างๆ ”

(กรรมการสภาประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2543)

สำหรับวิฑูและโทรทัศน์ รูปแบบการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญค่อนข้างที่จะมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน นั่นคือ รายการส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการสัมภาษณ์ หรือเป็นราย

การสนทนา ซึ่งแขกที่มาร่วมรายการส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญที่มีตำแหน่งสำคัญ โดยรายการจะเน้นไปในลักษณะการให้ความรู้ในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญหรือการแสดงทัศนคติเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ การนำเสนออีกลักษณะหนึ่งของวิทยุและโทรทัศน์จะเป็นเรื่องของการเสนอเนื้อหาที่เป็นข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ได้รับความสนใจจากประชาชนอย่างมากเนื่องจากเป็นภาพเคลื่อนไหวที่แสงเสียงประกอบจริง ทำให้เนื้อหาข่าวมีสีสันและมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

“ ในช่วงนั้นสื่อโทรทัศน์สื่อวิทยุเองก็เปิดประเด็นอะไรต่างๆ มาก เพราะฉะนั้นตรงนี้เองไม่ว่าจะสื่อภาครัฐหรือเอกชนที่เขาทำรายการเขาก็จะเชิญ ส.ส.ร. หรือผู้ที่รับผิดชอบในส่วนต่างๆ ไปสัมภาษณ์หรือออกรายการ นี่ก็เป็นแนวทางอีกอันหนึ่งที่กระตุ้นประชาชนได้ในเรื่องของข้อมูลข่าวสาร ถ้าเผยแพร่ได้มากคนก็จะรู้มากทำให้ได้ประโยชน์ ”

(กรรมการบริหารประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

และเนื่องจากสังคมในขณะนั้นกำลังให้ความสนใจในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญเป็นพิเศษ ทำให้บรรดาสื่อมวลชนผู้ขายข่าวต่างก็ให้ความสำคัญกับข่าวร่างรัฐธรรมนูญเป็นพิเศษเช่นกัน โดยได้จัดลำดับความสำคัญของข่าวร่างรัฐธรรมนูญไว้ในอันดับต้นของการนำเสนอ สื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ทั้งภาษาไทยภาษาอังกฤษ ทั้งที่เป็นสื่อมวลชนระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ทั้งสื่อที่เป็นของรัฐและเอกชน ต่างก็ทุ่มกันประโคมข่าวร่างรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่ช่วงระยะต้นของการร่างรัฐธรรมนูญจนกระทั่งถึงช่วงที่ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา ความถี่ในการนำเสนอข่าวสารเรื่องร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้ลดลงเลย สื่อมวลชนทำหน้าที่เสมือนประหนึ่งเป็นสถาบันหนึ่งที่มีหน้าที่ผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาให้จงได้ เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่เกาะติดความเคลื่อนไหวของสังคมมาโดยตลอด และสื่อมวลชนก็รู้ดีว่าร่างรัฐธรรมนูญเป็นความต้องการของประชาชนทั่วประเทศ การนำเสนอข่าวร่างรัฐธรรมนูญจึงกระทำอย่างเต็มที่ซึ่งส่งผลให้ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวมากยิ่งขึ้น และจากการลงข่าวอย่างต่อเนื่องจริงจังของสื่อมวลชนนี้เอง จึงอาจถือได้ว่าสื่อมวลชนเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนอย่างยิ่งในการกำหนดวาระข่าวสารในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญ เป็นการกำหนดวาระข่าวสารโดยสื่อ (Media Agenda) ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของสังคมทำให้สังคมให้ความสนใจต่อประเด็นที่สื่อกำลังนำเสนอ และเมื่อมีการบริโภคประเด็นของสื่อมากขึ้นเข้า สังคมก็จะกลืนและรับเอาประเด็นเหล่านั้นเข้าเป็นประเด็นของตนอย่างไม่รู้ตัว และเกิดการขยายผลให้ประเด็นนั้นกลายเป็นวาระข่าวสาร

ของสาธารณะ (Public Agenda) ดังเช่นกรณีการผลักดันประเด็นร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นประเด็นของคนส่วนใหญ่ในสังคม

จากการสัมภาษณ์แกนนำองค์กรที่ร่วมเคลื่อนไหวร่างรัฐธรรมนูญ ทำให้เราเห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อการรับรู้ข่าวสารของสาธารณะ ได้แก่

“ ผมคิดว่าสื่อมวลชนมีส่วนช่วยสร้างกระแสความสนใจของคนได้มาก เขาเข้ามาช่วยขยายผล ทำให้ความคิดของเราไปได้เร็ว ”

(แกนนำกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2543)

“ ทุกครั้งที่เราจัดมีการเสวนาหรือจัดกิจกรรมอะไรกันเราก็จะเชิญสื่อมา แล้วสื่อก็ช่วยเยอะนะคะในช่วงนั้น ก็จะรายงานกิจกรรมของเรา เราทำอะไรกันอะไรพวกนี้ ก็เป็นการทำให้สาธารณชนหันมาหรือไม่ก็ถูกกระตุกว่า เอ๊ะ ทำอะไรกัน อะไรเป็นยังไง สื่อก็จะช่วยเยอะ มีทั้งการลงรูปภาพกิจกรรมที่เราทำ ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ สื่อเองก็นำเสนอทุกวันเลยตอนนั้น ถ้าสังเกตหนังสือพิมพ์ย้อนหลังไปซัก 2-3 ปี พุดเรื่องสี่เขียว ที่วีเนี่ยก็ออกทุกวัน หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องพาดหัวสี่เขียวเพื่อประกาศเจตนารมณ์ว่าหนังสือพิมพ์ของตนเอง สำนักพิมพ์ของตนเอง สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ”

“ ช่วงนั้นเองเป็นความโชคดีด้วยที่หนังสือพิมพ์ทุกฉบับ สื่อมวลชนทุกแขนงสนับสนุนรัฐธรรมนูญฉบับนี้ แล้วก็ง่ายที่เขาเปิดพื้นที่ให้เรา อยู่ดีๆ เขาก็เชิญเราไปออกรายการวิทยุ ออกหนังสือพิมพ์ ลงเล่นข่าวให้เรา มันก็เลยเป็นกระแสที่ขึ้นสูง ”

“ ตอนนั้นสื่อตามเราตลอด หนังสือพิมพ์ก็มีสติ๊กเกอร์ของตัวเองที่ตามเรื่องนี้ บางฉบับนี้ทำหน้าเลยนะเกาะติดร่างรัฐธรรมนูญเนี่ย เป็นหน้าทุกวันเลย ที่วีเนี่ยก็มีสติ๊กเกอร์ทุกวันแหละ ”

“ Action ของพวกเรา กิจกรรมของพวกเราแต่ละครั้งมันต้องผ่านสื่อนะ ถ้าวันนี้สื่อไม่เล่น ด้วยผมว่าการผลักดันน้อยลง การ Pressure ฝ่ายตรงข้ามมันจะน้อยลง ฉะนั้นถ้าวันนี้สื่อเห็น ด้วยผมก็คิดว่ามันก็ทำอะไรได้ง่ายเลย อย่างที่บอกรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนนะพอสื่อเห็นด้วยก็ ง่ายเลยใช่ไหม ฉะนั้น Action ที่ไรแต่ละครั้งไม่ผ่านสื่อเล่นให้ ผมว่าแรงกดดันเนี่ยจะน้อยลง พอ แรงกดดันน้อยลงมันก็ไม่ประสบความสำเร็จนะ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันถ้าสื่อไม่เล่นด้วยผมก็ไม่ แน่ใจว่าจะผ่านรีเปลา ต้องยอมรับบทบาทของสื่อ ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

2. บริบททางสังคม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการ กระตุ้นให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ออกมามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2540 ทำให้เกิดการเข้าร่วมของประชาชนและหน่วยงานองค์กรต่างๆ เป็นจำนวนมากใน การออกมาเรียกร้องให้มีการรับร่างรัฐธรรมนูญจนกระทั่งรัฐธรรมนูญกลายเป็นประเด็นทางสังคมไป ในที่สุด จากการรวบรวมข้อมูลพบว่าบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อกรณีดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 กระแสตื่นตัวเรื่องการปฏิรูปการเมือง

ผลการวิจัยพบว่า กระแสการตื่นตัวในเรื่องการปฏิรูปการเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ประการหนึ่งที่ทำผลักดันให้สังคมหันมาให้ความสนใจกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จนนำไปสู่ การเรียกร้องให้มีการผ่านร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากในสังคมช่วงนั้นประชาชนต่างก็เบื่อหน่ายกับ ระบบการเมืองไทยแบบเดิมที่นักการเมืองต่างก็คอร์รัปชันโกงกิน ระบบรัฐสภาไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ เกิดการเลือกตั้งใหม่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชนมุ่งหวังเพียงแต่จะกอบโกยประโยชน์ให้มากที่สุด เมื่อระบบการเมืองเริ่มเลวร้าย บรรดานักวิชาการ นักการปกครองและนักคิดทั้งหลายที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของสังคมไทย จึงมีความคิดที่จะให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการเมืองการปกครองซึ่งเป็นรากฐานของสังคมเสีย ใหม่ แนวคิดในเรื่องการปฏิรูปการเมืองจึงเกิดขึ้น เมื่อแนวคิดนี้แพร่กระจายไปในสังคม ประชาชน ทั้งหลายที่เบื่อหน่ายต่อระบบการเมืองแบบเดิมๆ เต็มที่จึงขานรับแนวคิดดังกล่าวกันอย่างถ้วนหน้า

ซึ่งกระบวนการการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายปฏิรูปการเมืองนั่นเอง สังคมจึงพร้อมใจกันสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลง ทางด้านการเมืองในลักษณะเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ต้องการให้ประเทศไทยหลุดพ้นไปจากการเมืองแบบเก่าๆ อย่างสิ้นเชิง รัฐธรรมนูญใหม่จึงเหมือนจะเป็นหนทางเดียวในขณะนั้นที่จะช่วยให้เกิดการปฏิรูประบบการเมืองอย่างจริงจัง ดังนั้นประชาชนจึงต่างฝากความหวังของตนไว้ที่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จึงเป็นเหตุให้ต้องหาทางทำให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ผ่านการยอมรับไปให้ได้

“ คือมันเป็นความต้องการร่วมกันตรงนั้นว่าอยากจะจัดการกับไอ้สถานการณ์ที่มันทนไม่ได้ อันนี้คะมันเป็นจิตวิทยาว่าเมื่อไรก็ตามที่เราทุกคนร่วมกัน มันร่วมกันได้ มันพลังร่วมกันได้ ตอนนั้นทุกข้มาก ไอ้โฮ การเมืองมันไม่ไปไหนเลย มันเอียนเต็มประดา อยากให้มีการเปลี่ยนแปลง ”

“ กระแสสังคมในเรื่องของความปลอดภัยที่จะปฏิรูปการเมือง มันเอียนเรื่องการเมืองเต็มประดา แล้วจะทำยังไงกันเนี่ย จะนั่งเฉยๆ แล้วรอให้มันเป็นมะเร็งร้ายคุกคามสังคมเหวอ กระแสสังคมเรื่องการปฏิรูปการเมืองแรงกว่าเพื่อนตอนนั้น ”

(แกนนำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ – สัมภาษณ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2543)

“ ประชาชนเห็นว่ามันถึงวาระที่ต้องใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้วเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเมือง เขาก็ออกมาชุมนุมกันเรื่อหน้าไหนเลยตอนนั้นที่สนามหลวงจำได้ โดยไม่ต้องไป เราไม่ต้องไปเหนื่อยไปเคาะประตูบ้าน ”

(แกนนำคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

2.2 กระแสร่างรัฐธรรมนูญพีเวอร์

กระแสร่างรัฐธรรมนูญพีเวอร์ หรือ กระแสสี่เขียวพีเวอร์ ที่เกิดขึ้นอย่างมากในสังคมขณะนั้นนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่สามารถปลุกเร้าให้ประชาชนและองค์กรต่างๆ ออกมาเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญกันอย่างคึกคัก โดยเฉพาะในช่วงของการสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างกระแสสี่เขียวพีเวอร์ขึ้นมาให้มาก เนื่องจากในขณะนั้นร่างรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องใหม่ของสังคมไทย ประชาชน

ต่างก็ให้ความสนใจ ประกอบกับสื่อมวลชนก็โหมเสนอข่าว กลุ่มองค์กรต่างๆ รวมทั้งสภาว่่างรัฐธรรมนูญเองก็ออกมารณรงค์ให้คนเข้าร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวอย่างเต็มที่ ทำให้คนส่วนใหญ่จากที่เคยคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัวต่างก็หันมาสนใจ สังคมมองว่าการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องที่ถูกต้องใครที่คัดค้านหรือไม่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญถือว่าเป็นกบฏสังคมนิยมถูกตราหน้าว่าเป็นคนเลว ดังนั้นเพื่อไม่ให้กลายเป็นแกะดำของสังคม ประชาชนทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคลและที่มาในรูปแบบขององค์กรต่างๆ ต่างก็แสดงตัวว่าเป็นผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะไปที่ใดก็พบแต่คนพูดเรื่องร่างรัฐธรรมนูญและการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ทุกคนในสังคมขณะนั้นจึงประกาศตัวเป็นพวกสีเดียวกัน ทำให้กระแสร่างรัฐธรรมนูญหรือกระแสสีเขียวในตอนนั้นขึ้นสูงสุด เมื่อมีข่าวการนัดชุมนุมเพื่อสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญในที่ต่างๆ กลุ่มคนเหล่านี้จึงเกิดความอึดใจและเข้าไปร่วม แต่เมื่อร่างรัฐธรรมนูญได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กระแสความสนใจในเรื่องรัฐธรรมนูญของคนเหล่านี้ก็ลดลงตามลำดับเพราะถือว่าการกิจในการเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญได้เสร็จสิ้นไปแล้ว จะเหลือก็แต่เพียงกลุ่มคนบางกลุ่มหรือองค์กรบางองค์กรที่ยังติดตามสาระในรัฐธรรมนูญต่อไป ซึ่งคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่สนใจและเคลื่อนไหวเรื่องการเมืองมาอย่างจริงจังต่อเนื่องมาแต่เดิมอยู่แล้ว ตัวอย่างที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้แก่

“ ตอนนั้นกระบวนกรรการร่างรัฐธรรมนูญได้รับความสนใจจากประชาชนสูงมากเลย จนการทำงานในลักษณะเอาคนออกมามันไม่เหนียว มันง่าย เพียงแต่เราสื่อสารให้เขารู้ว่าจะมีการชุมนุมวันนั้นวันนี้ เขาก็ออกมา แล้วใครก็อยากให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านกันทั้งนั้น ”

“ สีลมตอนนั้นก็พยายามให้เป็นสีเขียว แล้วก็ออกมากัน รถเก๋ง รถวอลโว่ติดริบบิ้นสีเขียว ติดสติ๊กเกอร์สีเขียวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ต่างจังหวัดคนหาเข้ากินคำ ชาวไร่ชาวนาก็ติดรถบรรทุก ติดสติ๊กเกอร์สีเขียวพริบไปหมดตอนนั้น ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

จากการรวบรวมข้อมูลด้านปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยกระตุ้นและผลักดันให้ประชาชน ในสังคมออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญเป็นจำนวนมาก เกิดจากการตื่นตัวในกระแสการปฏิรูปการเมืองที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงต้องการเห็นสิ่งใหม่ที่จะเป็นทางเลือกใหม่ให้กับระบบการเมืองแบบเดิมๆ ที่ล้มเหลว ซึ่งกระแสเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ก็

ดูเหมือนจะเป็นทางออกให้กับปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ประกอบกับหน่วยงานองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็ให้การสนับสนุนกับแนวคิดนี้อย่างเต็มที่ เมื่อรวมเข้ากับการโหมปะโคมข่าวของสื่อ ทำให้กระแสในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่รู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรทุกหมู่เหล่าในการเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จึงมีความคึกคักอย่างยิ่ง ทำให้ผลการเรียกร้องในครั้งนั้นประสบความสำเร็จอย่างงดงามด้วยกระแสเสียงการเข้าร่วมจากสังคมที่มากเป็นประวัติการณ์นั่นเอง

3. การที่บุคคลที่ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเป็นตัวแทนของประชาชนเอง

เนื่องจากสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นคณะทำงานที่เกิดขึ้นจากคัดเลือกตัวแทนจากจังหวัดต่างๆ ทั้ง 76 จังหวัดของประเทศไทย ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่างๆ อีก 23 ท่าน รวมเป็น 99 ท่าน จัดตั้งขึ้นเป็นคณะกรรมการต่างๆ ทั้งสิ้น 7 คณะ ทำหน้าที่ประสานงานกันในการดำเนินการร่างเนื้อหารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งแม้ว่าตัวแทนต่างๆ จากทั้ง 76 จังหวัดจะผ่านการคัดเลือกจากผู้ลงสมัครเข้าเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญด้วยตนเอง โดยไม่ได้มาจากการลงคะแนนของพี่น้องประชาชนโดยตรง แต่ก็ถือได้ว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) เหล่านี้ เป็นตัวแทนจากเหล่าประชาชนทุกสาขาอาชีพที่เห็นว่าตนมีความรู้ความสามารถที่จะเป็นปากเสียงในการสะท้อนความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งผิดไปจากในอดีตที่กลุ่มคนผู้ทำหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญล้วนเป็นบุคคลที่มีอำนาจทางการเมือง หรือไม่เช่นนั้นก็จะปล่อยให้เป็นที่ของนักกฎหมายหรือนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญโดยที่ไม่เคยฟังเสียงของประชาชน ทำให้รัฐธรรมนูญของไทยในอดีตที่ผ่านมา มีลักษณะของการร่างขึ้นเพื่อรับใช้หรือเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้กับผู้มีอำนาจและพวกพ้องไม่ได้ร่างขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชนมากเท่าที่ควร ดังนั้นเมื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เปิดโอกาสให้ผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเป็นชนชั้นเดียวกันกับประชาชนทั่วไปในประเทศ แม้ว่าจะไม่ได้ผ่านการคัดเลือกโดยตรงจากประชาชน แต่ก็มีพื้นฐานของความเป็นชนชั้นเดียวกันกับประชาชน ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดความรู้สึกว่าบรรดาสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเหล่านี้ก็คือคนชนชั้นเดียวกันกับพวกเขา ที่สามารถเข้าใจถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และพร้อมที่จะปกป้องและทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์โดยรวมของประชาชน

เมื่อทัศนคติของประชาชนเป็นไปทางของการยอมรับว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญคือตัวแทนของเขา ดังนั้นจึงส่งผลให้งานที่สภาร่างรัฐธรรมนูญทำออกมาซึ่งก็หมายถึงตัวร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ได้รับการยอมรับว่าเป็นร่างรัฐธรรมนูญที่มุ่งรับใช้ประชาชนเนื่องจากถูกร่างขึ้นโดยตัวแทนของประชาชนเอง ดังนั้นเมื่อร่างรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนแล้วเมื่อมีกิจกรรมใดๆ ที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฯ ทัศนคติของประชาชนจึงค่อนข้างโน้มเอียงไปในทางที่จะเข้าร่วม เนื่องจากประชาชนเห็นว่าการร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั้น ก็เท่ากับเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนที่ร่างขึ้นโดยตัวแทนของประชาชนเอง

4. ลักษณะการนำเสนอข้อมูลขององค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการนำเสนอข้อมูลในเรื่องร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่วนกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ทั้งนี้ก็เนื่องจากการนำเสนอข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญทั้งจากสภาร่างรัฐธรรมนูญและ 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่ล้วนเป็นแกนนำในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยในส่วนของ การนำเสนอของสภาร่างรัฐธรรมนูญจะมุ่งเน้นในประเด็นที่ว่าร่างรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องที่ประชาชนทุกคนในประเทศต้องเข้ามามีส่วนร่วม และกระบวนการสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมก็คือการให้ประชาชนเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ร่างรัฐธรรมนูญจะขาดเสียไม่ได้ เพราะเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญก็ล้วนมาจากความคิดเห็นและการประชาพิจารณ์จากประชาชนนั่นเอง ซึ่งลักษณะการนำเสนอข้อมูลที่มุ่งเน้นถึงการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์กรรมการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

“ เราจะบอกกับประชาชนเสมอว่าการร่างรัฐธรรมนูญจะต้องอาศัยความคิดเห็นจากประชาชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนทราบถึงความสำคัญของตัวเอง ของการที่เขาจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ”

(กรรมการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

และในส่วนการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญของ 30 องค์กรประชาธิปไตย ก็จะไปเน้นไปที่การสื่อสารกับประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ให้ร่วมกันออกมาแสดงจุดยืนทางความคิดว่า

ต้องการที่จะสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากความคิดและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยในอีกส่วนหนึ่งทาง 30 องค์การประชาธิปไตยก็จะพยายามสื่อสารกับประชาชน ให้ประชาชนเข้าใจว่าการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั้นเป็นเรื่องของคนทั้งประเทศ ประกอบกับเนื้อหามาตราต่างๆ ในร่างฯ ก็จะมีผลกระทบต่อประชาชนทุกคน ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของชนชั้นปกครองอย่างที่เคยเป็นมา ดังนั้นจึงสมควรอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องออกมามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและปกป้องร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ที่มาจากความคิดและความต้องการของประชาชน

“ เราจะพยายามบอกกับเขาตลอดว่า ร่างฯ นี้มันจะมีผลกับพวกเขาทุกคน มันกระทบกับคนทุกหมู่เหล่า ทั้งคนชั้นกลาง นักธุรกิจ สื่อมวลชน มันเป็นผลประโยชน์ของคนทุกคนในประเทศ ”

(แกนนำคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

นอกจากนี้ในส่วนการนำเสนอเนื้อหาสาระมาตราของร่างรัฐธรรมนูญฯ จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า 30 องค์การประชาธิปไตย มีการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะของการแจกแจงถึงข้อดีของมาตราต่างๆ ที่ได้ตราไว้ในร่างรัฐธรรมนูญฯ และผลประโยชน์ของประชาชนที่จะได้จากมาตรานั้นๆ รวมทั้งจะสรุปให้ประชาชนได้เห็นว่าการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นี้ จะเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใดที่เคยมีมา เพื่อให้ประชาชนเห็นถึงคุณค่าของร่างรัฐธรรมนูญฯ และร่วมกันออกมาแสดงเสียงสนับสนุนต่อไป ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ เราจะให้บุคคลที่มีความรู้ในแต่ละเรื่องแต่ละมาตรามาพูดให้คนฟัง มาถ่ายทอดให้คนฟังว่าทำไมต้องมีกลไกการตรวจสอบ ต้องมีการกระจายอำนาจ เราจะแจกแจงไปเลยว่าแต่ละมาตราเป็นยังไง มีข้อดียังไง และมันจะเป็นประโยชน์กับเขาอย่างไร ”

(แกนนำคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2543)

ซึ่งลักษณะการนำเสนอข้อมูลของสมาชิกร่างรัฐธรรมนูญและ 30 องค์การประชาธิปไตย ที่พยายามจะย้าให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของตนที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 รวมทั้งการนำเสนอข้อมูลในลักษณะของการอธิบายให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์และผลกระทบที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนเอง นับเป็น

ปัจจัยที่ช่วยทำให้ประชาชนเห็นถึงบทบาทและความจำเป็นที่ตนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการร่างรัฐธรรมนูญและผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อย่างเป็นทางการในที่สุด

5. ภาพของประชาชนที่ถูกนำเสนอผ่านสื่ออย่างบ่อยครั้ง

การนำเสนอภาพการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ของประชาชนที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการเข้าร่วมของประชาชนในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์แกนนำองค์กรต่างๆ ประกอบกับการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาและภาพข่าวต่างๆ ที่เสนอให้เห็นลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญขององค์กรและกลุ่มประชาชนมีส่วนในการกระตุ้นสำนึกและความฮึกเหิมของประชาชนในสังคมให้ออกมาร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น เนื่องจากภาพข่าวที่ปรากฏผ่านทางสื่อไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ล้วนเป็นสิ่งบ่งบอกถึงกระแสสังคมในขณะนั้นว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และยิ่งสื่อลงภาพข่าวในลักษณะดังกล่าวมากเท่าไรก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงกระแสสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฯ ในสังคมว่ามีความเข้มข้นมากขึ้นเท่านั้น และเมื่อประชาชนที่อยู่ในสังคมเห็นว่ากระแสตอบรับร่างรัฐธรรมนูญฯ มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ความรู้สึกของประชาชนในขณะนั้นย่อมไม่อยากจะทำอะไรที่เป็นการทำงานกระแส ประกอบกับความรู้สึกฮึกเหิมที่เห็นคนอื่นในสังคมเข้าร่วมประกาศตัวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญกันอย่างเข้มแข็ง ยิ่งเป็นส่วนกระตุ้นให้ประชาชนอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในกิจกรรมนั้นด้วย และเนื่องจากการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นี้ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองของไทยที่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการเสนอความคิดเห็น ความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์จึงเกิดขึ้นตามมา และยิ่งเกิดกระแสต่อต้านร่างรัฐธรรมนูญขึ้นส่งผลให้สังคมขณะนั้นแบ่งออกเป็น 2 ขั้ว คือฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้าน การต่อสู้ในเรื่องจุดยืนทางการเมืองที่นับเป็นประวัติศาสตร์ของประเทศนี้ยิ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนที่โน้มเอียงไปในทางสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญยิ่งเกิดความรู้สึกว่าถึงเวลาที่จะต้องออกมาแสดงตัวเพื่อเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากภาพการเข้าร่วมของตนได้รับการนำเสนอผ่านทางสื่อก็ยิ่งทำความภาคภูมิใจให้กับบุคคลนั้น ซึ่งความรู้สึกต้องการเป็นส่วนหนึ่งที่ถูกบันทึกไว้ประวัติศาสตร์โดยสื่อนี้เอง ที่มีส่วนในการกระตุ้นให้ประชาชน

ออกมาเข้าร่วมในกิจกรรมผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ผมว่าการที่สื่อนำเสนอภาพการชุมนุม การเคลื่อนไหว หรือเวลาเราจัดกิจกรรมอะไรต่างๆ มันก็มีส่วนทำให้คนเขาคึกคักเหมือนกัน คนที่เขายังไม่เข้าร่วมพอเขาเห็นตรงนี้ก็เริ่มสนใจ อยากเข้ามา ”

(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 15 สิงหาคม 2543)

“ เวลาที่เขาเข้ามาเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางเราจัด แต่แต่ละครั้งเราจะมีการทำไว้เป็นวิดีโอ มีการถ่ายรูปเก็บไว้หมด แล้วแต่ละครั้งเราก็จะมีหนังสือรับรอง ผมเห็น ทุกคนก็ได้รับไป เวลาเขาเห็นรูป เห็นประกาศอะไรพวกนี้ เขาก็ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ เป็นการต่อสู้ของเขา ”

(กรรมการสภาประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

6. การเข้าไปรับฟังความคิดเห็นและจัดเวทีในพื้นที่

ในการทำงานเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญฯ ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้มีการนำเอามาตราต่างๆ เข้าไปเปิดเวทีสัมมนาและอภิปรายให้กลุ่มประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับเนื้อหาในรายมาตรานั้นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ อาทิ การนำเนื้อหามาตราเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่และหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลสื่อมวลชนเข้าไปสัมมนาอภิปรายร่วมกับสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย การนำเนื้อหามาตราที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของทหารเข้าไปร่วมอภิปรายกับผู้นำกองทัพ หรือแม้แต่เนื้อหามาตราที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ขั้นพื้นฐานของประชาชนทั่วไปเข้าไปเปิดเวทีอภิปรายสัมมนาในสถาบันการศึกษา หรือในแหล่งชุมชนต่างๆ ซึ่งกระทำทั้งในส่วนของกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มาเข้ารับฟังได้ร่วมเสนอความคิดเห็นต่อมาตรานั้นๆ และเสนอแนวทางหากต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดกิจกรรมในลักษณะของการเข้าไปเปิดเวทีอภิปรายเช่นนี้ ทางสภาร่างรัฐธรรมนูญจะมีการกระจายพื้นที่ในการจัดให้มีความครอบคลุมทุกส่วนของประเทศให้มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ นายเสรี สุวรรณภานนท์ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจังหวัดกรุงเทพฯ และกรรมการสภาประชาสัมพันธ์

“ ในส่วนของการจัดสัมมนา เราก็ไปอธิบายให้ประชาชนทราบในแต่ละชุมชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในส่วนของกรุงเทพฯก็ได้รับความร่วมมือจากกรุงเทพมหานคร ที่ให้สำนักงานเขตต่างๆให้ความร่วมมือ แล้วก็จัดในแต่ละเขตแต่ละชุมชนได้อย่างกว้างขวางพอสมควร ”

(กรรมาธิการประชาสัมพันธ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2543)

เช่นเดียวกันกับ 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ อาทิ การจัดสัมมนาในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ การติดตั้งรถขยายเสียงออกตระเวนระดมเสียงสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฯ ในพื้นที่ต่างๆ การจัดนิทรรศการ การละครเวทีที่มีเนื้อหาเรื่องรัฐธรรมนูญสอดแทรกออกตระเวนแสดงในชุมชนต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์แกนนำเครือข่ายเดือนตุลา ดังนี้

“ เรามีการจัดกิจกรรมกันเยอะแยะ มีการจัดสัมมนาไปตามที่ต่างๆ ในส่วนของต่างจังหวัด เราก็ทำ แล้วก็มีรถขยายเสียงขับตระเวนไปตามที่ต่างๆ สนุกค่ะ คนเขาก็สนใจกันนะ ”

(แกนนำเครือข่ายเดือนตุลา – สัมภาษณ์ วันที่ 27 มิถุนายน 2543)

ซึ่งกิจกรรมรณรงค์ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ และการเข้าไปรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนกลุ่มต่างๆ ในหลากหลายพื้นที่ ก็นับว่ามีส่วนในการกระตุ้นความสนใจให้ประชาชนในพื้นที่นั้นๆ เกิดความรู้สึกอยากติดตามและเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับร่างรัฐธรรมนูญได้มากยิ่งขึ้น

7. การจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมรณรงค์ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และ 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่มีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญนั้น นับตั้งแต่เริ่มมีกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 องค์กรทั้ง 2 ต่างก็มีการจัดกิจกรรมในลักษณะการเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ ตลอดจนกิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่ากิจกรรมของ 30 องค์กรประชาธิปไตยที่มุ่งกลุ่มเป้าหมายไปที่ประชาชนจะเริ่มขึ้นหลังจากที่มีการรวมตัวเป็นเครือข่าย 30 องค์กรฯ ได้ระยะหนึ่งแล้วก็ตาม ซึ่งหลังจากที่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายไปที่ประชาชนเป็นที่

เรียบร้อยแล้ว กิจกรรมรณรงค์ทั้งของสภาว่่างรัฐธรรมนูญและ 30 องค์กรประชาธิปไตย ก็มีความต่อเนื่องตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 30 องค์กรประชาธิปไตยนั้น ยิ่งใกล้ช่วงที่รัฐสภากำลังจะพิจารณาลงมติเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญด้วยแล้ว ความดีในการจัดกิจกรรมรณรงค์ก็ยิ่งมีความดีมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของสมาชิกกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ดังนี้

“อย่างกิจกรรมพวกเปิดเวที อภิปราย เรามีกันแทบทุกสัปดาห์เลย มีตลอด ”
(แกนนำคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย – สัมภาษณ์ วันที่ 8 สิงหาคม 2543)

ซึ่งความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญนี้เอง ที่มีส่วนในการรักษาความแรงของกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ให้อยู่ในสังคมได้ เนื่องจากการมีข่าวกิจกรรมให้ประชาชนได้สนใจและเข้าร่วมตลอด ทำให้ความสนใจของสังคมเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญนั้นรักษาระดับความน่าสนใจไว้ได้โดยไม่ถูกแทนที่ด้วยประเด็นข่าวอื่นที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น และเนื่องจากความแรงของกระแสที่ถูกเพิ่มพูนขึ้นด้วยการจัดกิจกรรมให้ประชาชนได้เข้าร่วมตลอดเวลานี้เอง เท่ากับเป็นการค่อยๆ ปลุกกระแสความสนใจของประชาชนต่อร่างรัฐธรรมนูญให้ค่อยๆ เพิ่มมากขึ้น จนในที่สุดกระแสความแรงของร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ก็ขึ้นถึงจุดสูงสุดในช่วงที่รัฐสภาจะลงมติรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ จนในที่สุดกระแสความแรงของร่างรัฐธรรมนูญที่มีมาอย่างต่อเนื่องก็ผลักดันให้ประชาชนออกมาเข้าร่วมแสดงพลังสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญและกดดันให้รัฐสภามีมติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยไม่มีเงื่อนไข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่มุ่งวิจัยค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเกิดและพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 กลยุทธ์การสื่อสารในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีลักษณะข้อมูลในรูปของปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) กลุ่มแกนนำและบุคคลที่เป็นสมาชิกอยู่ในองค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จำนวน 23 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการขออนุญาตสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการกับคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ การที่ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์คณะกรรมการประชาสัมพันธ์เพื่อขอทราบข้อมูลการดำเนินงานเป็นกลุ่มแรก ก็เนื่องมาจากคณะกรรมการเหล่านี้มีรายชื่อที่แน่นอนทำให้สะดวกในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้มีการสอบถามคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ พร้อมทั้งบันทึกเทปการสัมภาษณ์ตามแต่ความสนใจของแหล่งข้อมูลเนื่องจากมีข้อมูลบางประเภทที่แหล่งข้อมูลไม่

ต้องการเปิดเผย ภายหลังจากที่ได้ทำการสัมภาษณ์แต่ละบุคคลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะขอให้คณะกรรมการวิชาการประชาสัมพันธช่วยแนะนำบุคคลอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นสมาชิกอยู่ในองค์กรต่างๆ ที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เมื่อได้รายชื่อมาแล้ว ผู้วิจัยก็จะขอนัดสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการตามสถานที่ที่สะดวกแก่บุคคลนั้นๆ และจะขอให้สมาชิกในองค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ได้ช่วยแนะนำสมาชิกท่านอื่นๆ ในกลุ่ม หรือสมาชิกขององค์กรพันธมิตรที่ร่วมกันผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญ เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้ทำการสัมภาษณ์ต่อไป

ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 11 มกราคม 2543 จนถึงวันที่ 24 สิงหาคม 2543 และสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ปัญหานำวิจัย ข้อที่ 1 : พัฒนาการของกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ผลจากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า พัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระยะ คือ

1. ระยะจุดประเด็น

เป็นระยะเริ่มต้นของพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งระยะดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นช่วงประมาณปลายปี 2539 โดยกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นผู้เริ่มจุดประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่กำลังจะมีขึ้นเมื่อประเด็นดังกล่าวได้รับการตอบรับจากสังคมเป็นอย่างดี กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าเหล่านี้ก็ถอนตัวออกไป ในช่วงจังหวะนี้เองที่กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่เคลื่อนไหวด้านการเมืองการปกครองและรัฐธรรมนูญ ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทแทนที่ โดยกลุ่มองค์กรเหล่านี้จึงเริ่มหยิบยกเอาประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาเสนอให้สังคมรวมทั้งเครือข่ายของตนได้รับรู้และให้ความสนใจกันมากขึ้น เนื่องจากทั้งกลุ่มองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน และกลุ่มองค์กรทางการเมืองต่างก็เห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้จะเป็นช่องทางให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมหลายประการตามที่ทางกลุ่มเห็นว่าเหมาะสม

2. ระยะพัฒนาเครือข่าย

เป็นระยะที่กลุ่มองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนและกลุ่มองค์กรทางการเมืองที่มีเจตนาแน่วแน่ที่จะเข้ามาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญได้เริ่มแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ รวมทั้งเริ่มมีการปลุกใจและกระตุ้นความตื่นตัวในกระแสการร่างรัฐธรรมนูญในหมู่สมาชิกและเครือข่ายองค์กรของตน เพื่อระดมพันธมิตรให้ได้มากที่สุด จนในที่สุดกลุ่มองค์กรเหล่านี้ก็มารวมตัวกันภายใต้ชื่อ 30 องค์กรประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำหนึ่งในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

3. ระยะจัดเวทีเชิงรุก

เป็นช่วงที่กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์และกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ในการสร้างความสนใจและระดมเสียงสนับสนุนในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญให้มากยิ่งขึ้น กลุ่มเป้าหมายของการจัดกิจกรรมรณรงค์คือประชาชน รูปแบบของกิจกรรมในช่วงนี้ จะมีความหลากหลาย ในขณะเดียวกัน 30 องค์กรประชาธิปไตย ก็ติดตามการร่างเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ โดยจะร่วมกันยื่นหนังสือเรียกร้องในรายมาตราต่างๆ ต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในส่วนกิจกรรมรณรงค์เองก็มีการร่วมมือกับสภาร่างรัฐธรรมนูญเช่นกัน เพื่อรักษาความแรงของกระแสรัฐธรรมนูญให้ต่อเนื่องในสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการตื่นตัวและเรียกเสียงสนับสนุนจากประชาชนได้มากขึ้นเรื่อยๆ

4. ระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา

ระยะนี้เริ่มต้นเมื่อกลางเดือนสิงหาคม 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ร่างรัฐธรรมนูญได้ผ่านวาระการประชุมของสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นที่เรียบร้อยแล้วแต่เพียงให้รัฐสภาลงพิจารณาลงมติในวันที่ 27 กันยายน 2540 ซึ่งระยะสร้างกระแสกดดันนี้เป็นช่วงที่ 30 องค์กรประชาธิปไตย ต้องการสร้างกระแสเพื่อกดดันให้รัฐสภาลงมติให้ความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญให้ได้ กิจกรรมที่จัดขึ้นช่วงนี้จึงเป็นไปเพื่อระดมเสียงสนับสนุนครั้งสุดท้ายของประชาชนเพื่อกดดันรัฐสภา มีการใช้กลยุทธ์ต่างๆ รวมทั้งการใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนเพื่อระดมพลังมวลชน จนสุดท้ายมีการจัดชุมนุมที่ท้องสนามหลวงเมื่อวันที่ 26-27 กันยายน 2540 ซึ่งถือเป็นไม้ตายสุดท้ายที่กดดันให้รัฐสภาลงมติเห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญเป็นผลสำเร็จ

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 2 : กลุ่มองค์กรที่ร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม และกลยุทธ์การสื่อสารในการผลักดัน

กลุ่มองค์กรที่ร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มองค์กรที่ร่วมกันผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ประกอบไปด้วยองค์กรทั้งภาครัฐและองค์กรภาคเอกชน ซึ่งสามารถแบ่งตามบทบาทการเข้าร่วมได้ 3 ประเภท คือ

1. กลุ่มแกนนำ

กลุ่มที่มีบทบาทเป็นแกนนำในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ประกอบไปด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า

เป็นผู้ริเริ่มจุดประเด็นความสนใจในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ให้แก่สังคม เป็นกลุ่มนักคิดนักเคลื่อนไหวทางสังคม กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าเหล่านี้จะเป็นบุคคลจากหลากหลายอาชีพทั้งนักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย นักธุรกิจ ฯ ที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทิศทางที่ดีขึ้น แม้กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าเหล่านี้จะไม่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนมากนัก เนื่องจากถอยตัวออกมาตั้งแต่เมื่อแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการตอบรับจากสังคม แต่กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าเหล่านี้ก็มีบทบาทของผู้เริ่มต้นจุดประเด็นร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อย่างชัดเจน

1.2 กลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ

กลุ่มนี้เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญเนื่องจากตระหนักว่าร่างรัฐธรรมนูญเป็นงานหลักของกลุ่มตนที่ต้องให้ความสนใจ เป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องดูแลให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่สามารถรับใช้และสนองความต้องการของประชาชนได้สูงสุดโดยไม่รับใช้ผู้มีอำนาจดังเช่นที่ผ่านมา

ในอดีต ประเด็นเนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญที่กลุ่มองค์กรทางการเมืองให้ความสนใจจึงเน้นไปในเรื่องของสิทธิและการกระจายอำนาจสู่ประชาชน กลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ ที่มีบทบาทสำคัญในเครือข่ายผลักดันร่างรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ คือ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ค.ร.ป.) ซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของ 30 องค์กรประชาธิปไตย

1.3 กลุ่มที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาในด้านสิทธิและหน้าที่ อันจะนำมาซึ่งการคลี่คลายปัญหาและผลประโยชน์ของกลุ่ม

กลุ่มนี้เป็นองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนที่ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ให้กับกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งที่ตนเป็นตัวแทน การที่กลุ่มด้านสิทธิมนุษยชนเหล่านี้มาเข้าร่วมเป็นแกนนำในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญก็เนื่องมาจากเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับเก่าไม่ได้ให้ความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิของกลุ่มคนที่ทางกลุ่มเป็นตัวแทนอยู่เท่าที่ควร เมื่อจะมีการร่างรัฐธรรมนูญกลุ่มเหล่านี้จึงเห็นเป็นโอกาสที่จะเรียกร้องให้มีการแก้ไขและเพิ่มเติมเนื้อหาต่างๆ ลงในร่างรัฐธรรมนูญเพื่ออำนวยสิทธิประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนได้มากขึ้น

และจากการที่กลุ่มองค์กรทางการเมืองกับกลุ่มองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนต่างก็มีเจตนารมณ์ในการที่จะส่งเสริมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเพื่อผลในการเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มตนเช่นเดียวกันนี้เอง ประกอบกับองค์กรทั้ง 2 ลักษณะนี้ต่างก็เคยได้ร่วมงานกันมาเนื่องจากเป็นองค์กรที่ทำงานภาคประชาชนเช่นกัน ทำให้องค์กรทั้งหลายเหล่านี้มารวมตัวกันภายใต้ชื่อ 30 องค์กรประชาธิปไตย ในที่สุด

1.4 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่โดยตรง

กลุ่มองค์กรที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐก็คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญให้กับประชาชนได้ทราบ นอกจากนี้คณะกรรมการอีกคณะหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนก็คือ คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ โดยที่คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญนี้ก็มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเผยแพร่ความรู้และประเด็นเนื้อหามาตราต่างๆ ในร่างรัฐธรรมนูญสู่ประชาชน โดยบทบาทเหล่านี้เกิดขึ้นก็เนื่องจากการได้รับเชิญไปเป็น

วิทยากรหรือผู้ร่วมอภิปรายในเวทีสัมมนาเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญต่างๆ ทั้งที่สภากร่างรัฐธรรมนูญเป็น
คนจัด และที่กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นผู้จัด

2. กลุ่มสนับสนุน

กลุ่มสนับสนุนมีบทบาทเป็นหน่วยงานองค์กรที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานเคลื่อนไหว
ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญแก่กลุ่มแกนนำ ประกอบไปด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่ประสานงานกันภายใต้คณะกรรมการประสานงานองค์กร
พัฒนาเอกชน (กป.อพช.)

เป็นกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับกลุ่มแกนนำการผลักดันร่างรัฐ
ธรรมนูญ เนื่องจากต่างเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่เคยทำงานเพื่อสังคมร่วมกันมา นอกจากนี้ทั้ง
กลุ่มแกนนำและกลุ่มสนับสนุนเองก็ประสานงานกันภายใต้การดูแลของคณะกรรมการประสานงาน
องค์กรพัฒนาเอกชนมาโดยตลอด เมื่อเห็นว่าองค์กรพัฒนาเอกชนที่ตนสนิทสนมเป็นอย่างดี
เข้ามา มีบทบาทเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน
อื่นๆ เหล่านี้จึงเต็มใจเข้ามาเป็นกลุ่มสนับสนุนคอยช่วยงาน

2.2 เครือข่ายของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน

เครือข่ายของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนนี้เป็นเครือข่ายหรือขณะทำงานย่อยของกลุ่มองค์กร
พัฒนาเอกชนที่เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ โดยเครือข่ายย่อยเหล่านี้มัก
กระจายตัวกันอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายอีกประเภทหนึ่งที่ไม่ใช่เครือ
ข่ายย่อยขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นกลุ่มแกนนำ แต่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนอิสระที่มีวัตถุประสงค์
ประสงค์การดำเนินงานสอดคล้องกับกลุ่มแกนนำการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ จึงเข้ามา
ร่วมเป็นกลุ่มสนับสนุนอีกแรงหนึ่ง

2.3 นักวิชาการ และสถานศึกษา

กลุ่มสนับสนุนที่เป็นนักวิชาการและสถานศึกษาของรัฐ มีบทบาทในการให้การสนับสนุนด้านแนวความคิดและสถานที่ในการจัดกิจกรรมรณรงค์ กลุ่มนักวิชาการและสถานศึกษาที่เข้าร่วมสนับสนุนการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้มีทั้งที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการที่อยู่ในต่างจังหวัดจะมีบทบาทต่อการโน้มนำความคิดของประชาชนเป็นอย่างมาก

3. กลุ่มตามกระแส

กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญในลักษณะของการตามกระแสนั้น จากผลการวิจัย สามารถแบ่งตามลักษณะสาเหตุการเข้าร่วมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวเนื่องจากเห็นว่าการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เป็นความถูกต้องในสังคม

เป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมที่ชัดเจนอะไร แต่มาเข้าร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญเนื่องจากตระหนักว่าการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั้นเป็นความถูกต้องในความรู้สึกของคนในสังคมขณะนั้น ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เป็นร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่เกิดจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จึงสมควรที่จะร่วมมือกันผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนนี้ได้มีผลบังคับใช้จริง กลุ่มตามกระแสที่ออกมาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันในลักษณะนี้คือ กลุ่มผู้ประกอบการ

3.2 กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวเนื่องจากทันทกระแสไม่ไหว

กลุ่มตามกระแสในลักษณะนี้ คือ พรรคการเมือง เนื่องจากท่าทีของบรรดาพรรคการเมืองต่างๆ ต่อร่างรัฐธรรมนูญในระยะแรกนั้นค่อนข้างไม่เห็นด้วยและจะไม่ให้การสนับสนุนรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ในการลงมติครั้งสุดท้ายของรัฐสภา แต่เนื่องจากในช่วงเวลานั้นมีกระแสกดดันจากสังคมมาก ทำให้บรรดาพรรคการเมืองที่คิดจะไม่รับร่างรัฐธรรมนูญต้องเปลี่ยนความคิดใหม่เนื่องจากไม่อยากสร้างความเป็นศัตรูกับประชาชน ในที่สุดท่าทีของพรรคการเมืองจึงเปลี่ยนมาให้ความเห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญ

กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

จากผลการวิจัย พบกลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เข้าร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ดังนี้

1. กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้า

จากการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การสื่อสารที่กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้านำมาใช้ในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน คือ

1.1 การจุดประเด็นโดยบุคคลที่สังคมให้ความสนใจ

เนื่องจากกลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าเป็นกลุ่มแรกที่ริเริ่มจุดประเด็นเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นในสังคม กลุ่มนักคิดหัวก้าวหน้าจึงเลือกใช้บุคคลที่เป็นที่สนใจของสังคมและสื่อมวลชนมาทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงในการจุดประเด็นเพื่อให้ประชาชนหันมาให้ความสนใจ ดังเช่นที่กลุ่มการเกิดอันประกอบไปด้วยสมาชิกหลายๆ ท่านที่เป็นที่สนใจของสังคมและสื่อมวลชน เช่น อ.แก้วสรร อติโพธิ, อ.ขวัญสุวรรณ อติโพธิ, ดร.ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, คุณวิลาศ เตชะไพฑูริย์ ฯ ได้ทำเป็นผลสำเร็จทำให้ประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคม สื่อมวลชนก็นำเสนอประเด็นนี้อย่างต่อเนื่องต่อมา

2. กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ และกลุ่มด้านสิทธิมนุษยชนที่ต้องการให้รัฐธรรมนูญบรรจุเนื้อหาด้านสิทธิและหน้าที่ต่างๆ อันจะนำมาซึ่งการคลี่คลายปัญหาและผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งรวมตัวกันภายใต้ชื่อ 30 องค์กรประชาธิปไตย

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย มีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนรวมทั้งสิ้น 11 ประการ คือ

2.1 การประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดพลังในการเคลื่อนไหว

กลุ่มองค์กรทั้งทางด้านการเมืองและด้านสิทธิมนุษยชนที่เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวผลักดันพยายามที่จะระดมองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ เข้ามาเป็นพันธมิตรร่วมในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อให้พลังในการเคลื่อนไหวมีความหนักแน่นและเพียงพอที่จะกดดันให้ฝ่ายรัฐหันมาฟังคำเรียกร้อง ซึ่งในที่สุดก็นำมาซึ่งการรวมตัวเป็น 30 องค์กรประชาธิปไตย

2.2 การหาแนวร่วมในการนำเสนอเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มน้ำหนัก

กลยุทธ์ข้อนี้จะเน้นไปในเรื่องการหาแนวร่วมสนับสนุนในประเด็นเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ โดยในกลุ่มสมาชิกของ 30 องค์กรประชาธิปไตย หากมีกลุ่มองค์กรสมาชิกใดที่มีความเห็นสอดคล้องกันในเนื้อหามาตราใดที่ต้องการให้บรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ กลุ่มสมาชิกใน 30 องค์กรประชาธิปไตย เหล่านั้นก็จะร่วมมือในการผลักดันเนื้อหานั้นต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มน้ำหนักความน่าสนใจให้กับเนื้อหาตามมาตราที่ตนเรียกร้องให้ได้รับการตอบสนองจากสภาร่างรัฐธรรมนูญมากขึ้น

2.3 การใช้เครือข่าย

การใช้เครือข่าย นับเป็นกลยุทธ์สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญของ 30 องค์กรประชาธิปไตย มีการขยายวงกว้างและสามารถเรียกกระดมเสียงสนับสนุนจากองค์กร และกลุ่มประชาชน ได้หลากหลายสาขาอาชีพทั่วประเทศ และเป็นกลยุทธ์หนึ่งซึ่งส่งผลให้การเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญประสบผลสำเร็จในที่สุด

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มเครือข่ายของ 30 องค์กรประชาธิปไตยมีด้วยกันทั้งสิ้น 4 ลักษณะคือ

- เครือข่ายที่เป็นสมาชิกร่วมอยู่ใน 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่ต่างทำหน้าที่เป็นเครือข่ายให้กับองค์กรสมาชิกอื่นๆ ในการเชื่อมประสานกับเครือข่ายภายนอกไปในตัว
- เครือข่ายที่เป็นหน่วยงานย่อยในต่างจังหวัดขององค์กรสมาชิกใน 30 องค์กรประชาธิปไตย
- เครือข่ายที่เป็นองค์กรอิสระภายนอก
- เครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคล

ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่าง 30 องค์กรประชาธิปไตย กับเครือข่ายทั้ง 4 ประเภทนี้ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- ความสัมพันธ์ในลักษณะแนบแน่น ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะเกิดกับ 30 องค์กรประชาธิปไตย และเครือข่ายที่เป็นสมาชิกรวมใน 30 องค์กรประชาธิปไตยด้วยกัน กับเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานย่อยในต่างจังหวัด และเครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคล เนื่องจากเครือข่ายทั้ง 3 ประเภทนี้ มักจะมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับองค์กรสมาชิกใน 30 องค์กรประชาธิปไตย เป็นส่วนตัว เนื่องจากได้เคยรู้จักหรือร่วมงานกันมาก่อน

- ความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นทางการ ความสัมพันธ์ของ 30 องค์กรประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นทางการนี้จะเกิดกับเครือข่ายที่เป็นองค์กรอิสระภายนอกที่ไม่เคยรู้จักหรือร่วมงานกันมาก่อน แต่ที่มาร่วมงานเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ก็เนื่องมาจากต้องการเห็นร่างรัฐธรรมนูญของประชาชนสำเร็จออกมาเป็นรูปร่างเช่นเดียวกัน

การสื่อสารระหว่าง 30 องค์กรประชาธิปไตย กับเครือข่ายทั้ง 4 ประเภทนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- การสื่อสารแบบเป็นทางการ จะเป็นการสื่อสารระหว่าง 30 องค์กรประชาธิปไตย กับเครือข่ายที่เป็นองค์กรอิสระภายนอก ที่ยังไม่มีความคุ้นเคยกันมากนัก การติดต่อสื่อสารระหว่างกันจึงกระทำเพราะสาเหตุของงานเป็นใหญ่ รูปแบบการสื่อสารมักเป็นการส่งหนังสือเชิญประชุม

- การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสื่อสารระหว่าง 30 องค์กรประชาธิปไตย กับเครือข่ายที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว รูปแบบการสื่อสารจึงมักเป็นการพูดคุยกันตัวต่อตัว หรือการพูดคุยกันทางโทรศัพท์

2.4 การแทรกตัวเข้าเป็นคณะทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ

การแทรกตัวเข้าเป็นคณะทำงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ เป็นกลยุทธ์ของเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็น 1 ในองค์กรสมาชิกของ 30 องค์กรประชาธิปไตย โดยสมาชิกเครือข่าย

ผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญจะเสนอตัวเข้าทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการให้กับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อที่จะสามารถติดตามความคืบหน้าในการร่างเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนได้โดยง่าย

2.5 การลอบบี้

เป็นกลยุทธ์ที่สมาชิกองค์กรใน 30 องค์กรประชาธิปไตยจะใช้อิทธิพลส่วนบุคคลในการขอความร่วมมือจากสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่สนิทสนมคุ้นเคยกันในการให้ผลักดันประเด็นเนื้อหาที่ตนต้องการให้บรรจุลงในร่างรัฐธรรมนูญให้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญไปกล่าวอภิปรายในที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อเพิ่มน้ำหนักความสำคัญให้กับข้อเรียกร้องนี้มากขึ้น และก็เพื่อให้แน่ใจว่าประเด็นเนื้อหาที่ 30 องค์กรประชาธิปไตย เรียกร้องไปนั้นจะมีสมาชิกสภาร่างให้การสนับสนุนแน่นอน

2.6 การใช้สื่อบุคคล

การใช้สื่อบุคคลของ 30 องค์กรประชาธิปไตย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- สื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกใน 30 องค์กรประชาธิปไตย

สื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกของ 30 องค์กรประชาธิปไตยนี้ ส่วนใหญ่จะใช้แกนนำของกลุ่มซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของสังคมและสื่อมวลชน เพื่อเรียกร้องให้สังคมให้ความสนใจกับกิจกรรมที่ทางกลุ่มเป็นผู้จัด โดยมีสื่อบุคคลเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นและดึงความสนใจ

- สื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

สื่อบุคคลประเภทนี้จะใช้เฉพาะกรณีที่ 30 องค์กรประชาธิปไตย จะทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยสภาร่างรัฐธรรมนูญเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การยื่นหนังสือแสดงข้อเรียกร้องต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งทาง 30 องค์กรประชาธิปไตย จะเลือกยื่นให้กับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีตำแหน่งสำคัญเท่านั้น เช่น ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ, ประธานคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อให้กิจกรรมการยื่นหนังสือนั้นมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

6.7 การใช้สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์

30 องค์กรประชาธิปไตยมีการใช้กิจกรรมต่างๆ เข้ามาช่วยเสริมให้งานเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญมีความน่าสนใจและเป็นการดึงให้ประชาชนมาเข้าร่วมสนับสนุนมากขึ้น โดยกิจ

กรรมที่จัดจะมีความหลากหลาย เช่น จัดเวทีอภิปราย ละครเร่ คอนเสิร์ต การเดินรณรงค์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้สื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ เข้าผสม เช่น โบปปลิว โปสเตอร์ สติกเกอร์ หมวก เสื้อยืด

6.8 การทำตัวให้เป็นข่าว

กลยุทธ์การทำตัวให้เป็นข่าวของ 30 องค์การประชาธิปไตย เป็นกลยุทธ์ที่เน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่สื่อมวลชน โดยหาทางดึงความสนใจจากสื่อมวลชนให้หันมาทำข่าวกิจกรรมและการเคลื่อนไหวของ 30 องค์การประชาธิปไตย ซึ่งกลยุทธ์นี้จะอาศัยความได้เปรียบในเรื่องสมาชิกขององค์กรที่ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่สื่อให้ความสนใจ และกิจกรรมที่มีรูปแบบแหวกแนว โดยทาง 30 องค์การ จะพยายามคิดหากิจกรรมที่น่าสนใจและมีสีสันเพื่อกระตุ้นความสนใจสื่อให้ไปทำข่าว

6.9 การแชร์เนื้อที่ข่าว

กลยุทธ์การแชร์เนื้อที่ข่าวนี้ เป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรสมาชิกของ 30 องค์การประชาธิปไตย ที่จะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ให้ไม่ซ้ำเวลากัน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนสามารถทำข่าวของทุกองค์กรสมาชิกได้อย่างทั่วถึง และยังทำให้ในหน้าข่าวทุกวันจะต้องปรากฏชื่อและกิจกรรมของ 30 องค์การประชาธิปไตยเสมอ

6.10 การใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน

เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้เกิดการรวมตัวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวได้ในหมู่คนที่ให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องที่ต้องร่วมกันต่อสู้ ส่งผลให้พลังในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญมีความหนักแน่นและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

6.11 การกำหนดภาพศัตรูที่ชัดเจน

เป็นกลยุทธ์ที่ 30 องค์การประชาธิปไตยหาทางวาดภาพให้กลุ่มคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญเป็นศัตรูที่กลุ่มสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญจะต้องหาทางเอาชนะให้ได้ ซึ่งความรู้สึกนี้ได้ช่วยกระตุ้นให้การระดมพลังประชาชนเพื่อเรียกร้องกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาในช่วงสุดท้ายได้ผลสำเร็จอย่างมหาดล มีประชาชนมาเข้าร่วมเรียกร้องสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

3. กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่โดยตรง

กลยุทธ์การสื่อสารของสภาร่างรัฐธรรมนูญในการผลักดันกระแสรับธรรมนูญฉบับประชาชน ประกอบด้วยกลยุทธ์ทั้งสิ้น 5 ประการ ดังนี้

3.1 การใช้เครือข่าย

เครือข่ายของสภาร่างรัฐธรรมนูญ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- เครือข่ายแบบเป็นทางการ

เครือข่ายแบบเป็นทางการของสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ คือ คณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ประจำจังหวัด ทั้ง 76 จังหวัด ซึ่งเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญไปสู่พื้นที่จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ

- เครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ

เครือข่ายแบบไม่เป็นทางการของสภาร่างรัฐธรรมนูญ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ก. เครือข่ายที่เป็นองค์กร

เครือข่ายที่เป็นองค์กร คือ องค์กรทางสาขาอาชีพ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับสมาชิกสภา
ร่างรัฐธรรมนูญทางสายอาชีพเดียวกัน จึงยินดีให้ความร่วมมือเป็นเครือข่ายสนับสนุนงานของสภา
ร่างรัฐธรรมนูญ

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญกับเครือข่ายที่เป็นองค์กรทางสาขาอาชีพนี้
จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่แนบแน่น เนื่องจากมีความสนิทสนมกันเป็นส่วนตัว

รูปแบบการสื่อสารก็จะเป็นในลักษณะไม่เป็นทางการ คือ จะอยู่ในรูปของการขอความร่วมมือ

เครือข่ายที่เป็นองค์กรของสภาร่างรัฐธรรมนูญอีกประเภทหนึ่ง คือ 30 องค์กร
ประชาธิปไตย การทำหน้าที่ในฐานะเครือข่ายให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญของ 30 องค์กร

ประชาธิปไตย นี้ จะเป็นลักษณะของการช่วยแจกจ่ายและกระจายสื่อประชาสัมพันธ์ของสภาวาระรัฐธรรมนูญไปยังเครือข่ายของตนทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวาระรัฐธรรมนูญกับ 30 องค์การประชาธิปไตย จะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะหลวมๆ คือ เป็นการขอความร่วมมือเฉพาะเรื่องงานเป็นส่วนใหญ่

ข. เครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคล

เครือข่ายที่เป็นปัจเจกบุคคลนี้ คือบุคคลที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับสมาชิกสภาวาระรัฐธรรมนูญ จึงยินดีที่จะร่วมสนับสนุนการร่างรัฐธรรมนูญ โดยจะเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมของสภาวาระรัฐธรรมนูญให้กับบุคคลอื่นๆ ที่ตนคุ้นเคยต่อไป

3.2 การใช้สื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์

สภาวาระรัฐธรรมนูญจะมีการผลิตสื่อเพื่อใช้ในงานประชาสัมพันธ์ร่างรัฐธรรมนูญที่หลากหลาย เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ สติกเกอร์ วีดิโอ เทปคาสเส็ต แผ่นป้าย กล้องรับความคิดเห็น หนังสือ เป็นต้น เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์การร่างรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ เช่น การจัดสัมมนา การจัดอภิปราย การไปรับฟังความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มต่างๆ การจัดคอนเสิร์ต ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสร้างความสนใจและการมีส่วนร่วมจากประชาชนต่อกระบวนการการร่างรัฐธรรมนูญได้

3.3 การเผยแพร่ข้อมูลตรงสู่ประชาชน

เป็นหลักการดำเนินงานของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญ โดยกลยุทธ์นี้มุ่งที่จะส่งข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญและเนื้อหาที่ปรากฏในร่างรัฐธรรมนูญให้ถึงมือประชาชนโดยตรง เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถพิจารณาถึง ข้อดี-ข้อเสีย ของร่างรัฐธรรมนูญได้ด้วยตนเอง

3.4 การไม่ทำตัวแข่งกับสื่อ

สภาาร่างรัฐธรรมนูญจะไม่ใช่ผู้จัดทำรายการเผยแพร่ความรู้เรื่องร่างรัฐธรรมนูญด้วยตัวเอง แต่จะจำกัดบทบาทของตนอยู่แค่การเป็นแขกรับเชิญของสื่อมวลชนไปร่วมรายการที่สื่อเป็นผู้จัดทำเท่านั้น ทั้งนี้เพราะไม่ต้องการสร้างความเป็นศัตรูในการแย่งกันทำข่าวกับสื่อ และต้องการให้สื่อมวลชนช่วยเผยแพร่กิจกรรมข่าวสารของสภาาร่างรัฐธรรมนูญด้วยความเต็มใจ

3.5 การใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน

สภาาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้คิดสัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนขึ้นเพื่อรับมือกับกลุ่มที่มีท่าทีคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญ และเพื่อสร้างฐานเสียงสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญในหมู่ประชาชนโดยใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนและกลุ่มที่ร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องให้มีการรับร่างรัฐธรรมนูญจากรัฐสภา

3.6 การสร้างการมีส่วนร่วมในหมู่ประชาชน

การสร้างการมีส่วนร่วมในหมู่ประชาชนของสภาาร่างรัฐธรรมนูญ จะกระทำผ่านกิจกรรมการทำประชาพิจารณ์และการนำเอาเนื้อหาหมาตราต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญไปเปิดอภิปรายให้กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็น ผสมผสานกับกิจกรรมอื่นๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนได้เกิดความรู้สึกว่าเขาได้มีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้อย่างแท้จริง และเมื่อประชาชนได้มีส่วนในการร่าง ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ต้องการปกป้องร่างรัฐธรรมนูญก็จะตามมา ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ ประชาชนจึงมีความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนั่นเองที่ส่งผลให้ร่างรัฐธรรมนูญได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาในที่สุด

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 3 : ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาชนในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม

ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมของประชาชนในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีลักษณะที่ไม่ต่อเนื่อง โดยจะขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและกิจกรรมที่ตนสนใจ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากหน้าข่าวหนังสือพิมพ์พอจะสรุปได้ว่า การเข้าร่วมของประชาชนนั้นจะเริ่มเข้ามาอย่างจริงจังในช่วงของระยะจัดเวทีเชิงรุกและเข้ามามากที่สุดในช่วงระยะ

ผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่าน โดยมีปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดัน กระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ทั้งสิ้น 7 ประการด้วยกัน คือ

1. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทเป็นอย่างมากต่อการผลักดันให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ออกมาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยการที่สื่อมวลชนนำเสนอข่าวสารและกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์เผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญทั้งในส่วนของสภาร่างรัฐธรรมนูญและกลุ่มองค์กรต่างๆ ซึ่งความถี่และการจัดวาระความสำคัญให้กับข่าวร่างรัฐธรรมนูญมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง มีผลอย่างยิ่งต่อการกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนให้ออกมาร่วมกันสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ

2. บริบททางสังคม

บริบททางสังคมที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชน สามารถแยกได้เป็น 2 ประการ คือ

2.1 กระแสตื่นตัวเรื่องการปฏิรูปการเมือง

สังคมไทยในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 กระแสตื่นตัวเรื่องการปฏิรูปการเมืองนับว่ามีผลต่อการเข้าร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญของประชาชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากขณะนั้นสังคมไทยกำลังเบื่อการเมืองแบบเก่าๆ และต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งแนวทางการปฏิรูปการเมืองเป็นแนวทางหนึ่งที่ประชาชนเห็นว่าน่าเป็นทางออกของการแก้ปัญหาได้ ซึ่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนก็เป็นพื้นฐานของการปฏิรูปการเมืองที่สำคัญ ทำให้ประชาชนที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่ดีขึ้นต่างก็ให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

2.2 กระแสร่างรัฐธรรมนูญพีเวอร์

กระแสร่างรัฐธรรมนูญที่ขึ้นสูงในสังคมไทยมีส่วนอย่างมากที่ทำให้องค์กรและกลุ่มประชาชนต่างๆ ออกมาเข้าร่วมเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเนื่องจากไม่ต้องการเป็นคนตกสมัย ขณะเดียวกันสังคมขณะนั้นก็ให้ค่าของคนที่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญว่าเป็นคนดี ดังนั้นหากใครที่ไม่แสดงตัวว่าตนสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญก็อาจถูกตีค่าว่าเป็นคนไม่ดีได้ ซึ่งสาเหตุจากการกลัว

เป็นคนตกสมัยและการถูกตราหน้าว่าเป็นคนไม่ดีนี่เองที่ผลักดันให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรในสังคมต่างออกมาเข้าร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเป็นจำนวนมาก

3. การที่บุคคลที่ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเป็นตัวแทนของประชาชนเอง

บุคคลที่มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ก็คือสมาชิกรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นตัวแทนจากจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทยทั้งสิ้น 76 จังหวัด ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ อีก 23 ท่าน รวมเป็น 99 ท่าน ทำหน้าที่ในการพิจารณาร่างเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งถึงแม้ว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้จะไม่ได้มาจากการคัดเลือกโดยประชาชนโดยตรง แต่ก็ประชาชนธรรมดาที่เสนอตัวเข้าเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และด้วยเหตุผลของความเป็นประชาชนธรรมดาที่ต้องการเสนอตัวเข้ามานี้เอง ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปไปมีความรู้สึกที่ว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเหล่านี้ก็คือบรรดาตัวแทนของพวกเขา ดังนั้นกิจกรรมอะไรก็ตามที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจัดขึ้น ประชาชนก็มีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมนั้นๆ อันนำมาซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมต่อไป

4. ลักษณะการนำเสนอข้อมูลขององค์กรที่ร่วมผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

ลักษณะการนำเสนอข้อมูลของสมาชิกรัฐธรรมนูญและ 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่ต่างก็จัดเป็นองค์กรแกนนำในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของตนที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญซึ่งสามารถกระตุ้นให้ประชาชนต้องการเข้ามาร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับร่างรัฐธรรมนูญให้มากที่สุด

5. ภาพของประชาชนที่ถูกนำเสนอผ่านสื่ออย่างบ่อยครั้ง

การถูกกระตุ้นด้วยภาพข่าวที่ถูกนำเสนอผ่านทั้งทางโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนหันมามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มากขึ้น เนื่องจากภาพข่าวเหล่านี้สามารถกระตุ้นความสนใจของประชาชนในกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ และในขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้ที่อยู่ในภาพข่าวเหล่านั้นเกิดความภาคภูมิใจว่าเขาก็มีส่วนร่วมในการต่อสู้ทางการเมืองครั้งประวัติศาสตร์นี้

6. การเข้าไปรับฟังความคิดเห็นและจัดเวทีในพื้นที่

จากการที่สภาว่่างรัฐธรรมนูญและ 30 องค์กรประชารธิปไตย พยายามที่จะกระจายพื้นที่ในการจัดกิจกรรมรณรงค์ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ให้มีความครอบคลุมพื้นที่และประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ รวมไปถึงการพยายามนำเอาประเด็นเนื้อหาในมาตราต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญเข้าไปเปิดเวทีอภิปรายให้กลุ่มคนต่างๆ ที่มีส่วนได้เสียโดยตรงในรายมาตรานั้นได้ร่วมเสนอความคิดเห็น นับเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ประชาชนที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวมีความสนใจและเข้าใจในเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญมากยิ่งขึ้น และเมื่อมีความสนใจในกิจกรรมที่ตนได้เข้าร่วมในพื้นที่ของตนแล้ว หากมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญขึ้นที่ใดประชาชนที่ได้เคยเข้าร่วมในกิจกรรมลักษณะนี้แล้ว ก็ย่อมมีความสนใจที่จะติดตามเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญต่อไป

7. การจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมรณรงค์ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อย่างต่อเนื่อง ของสภาว่่างรัฐธรรมนูญและ 30 องค์กรประชารธิปไตย เท่ากับเป็นการรักษากระแสความแรงของร่างรัฐธรรมนูญให้อยู่ในสังคมโดยที่ไม่มีประเด็นเรื่องใดมาแย่งความน่าสนในไปได้ ซึ่งการที่ประเด็นเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญถูกทำให้คงความสำคัญอยู่ในสังคมได้เช่นนี้ ส่งผลให้ความสนใจของประชาชนต่อประเด็นดังกล่าวค่อยๆเพิ่มมากขึ้น ซึ่งตามธรรมชาติของมนุษย์แล้วหากประเด็นเรื่องใดเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมอยู่ในสังคมขณะนั้น การตอบรับและการเข้าร่วมจากประชาชนก็ย่อมที่จะมีสูงตามไปด้วย

อภิปรายผล

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 1 : พัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

จากผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เริ่มก่อตัวขึ้นเมื่อประมาณปลายปี 2539 ซึ่งเป็นเวลาก่อนหน้าที่จะมีการกำเนิดขึ้นของสภาว่่างรัฐธรรมนูญในช่วงต้นปี 2540 การเริ่มต้นของพัฒนาการรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เกิดขึ้นจากการจุดประเด็นของ

กลุ่มนักคิด นักวิชาการ หรือที่เรียกกันว่า “ปัญญาชน” ซึ่งความพิเศษของกลุ่มนักคิดหรือกลุ่มปัญญาชนที่ออกมาจุดกระแสความสนใจเกี่ยวกับประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญนั้นไม่ใช่ นักวิชาการ ทั่วไป แต่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักคิดที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางสังคมมาเป็นเวลานาน แม้จะไม่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนในวงกว้าง แต่ก็มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในกลุ่มคนที่เป็นนักเคลื่อนไหวเพื่อสังคมด้วยกันรวมทั้งเป็นที่รู้จักอย่างดีของสื่อมวลชน ซึ่งถึงแม้ว่ากลุ่มปัญญาชนเหล่านี้จะไม่มีฐานเสียงในภาคประชาชนประชาชนมากนัก แต่เนื่องจากความเป็นนักเคลื่อนไหวในภาคสังคมมาเป็นเวลานานจึงทำให้ประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมานำเสนอต่อสังคมได้รับความสนใจจากกลุ่มนักคิดที่มีหัวก้าวหน้ารวมไปถึงสื่อมวลชนที่ต้องการนำเสนอประเด็นข่าวใหม่ๆ ที่น่าสนใจให้กับประชาชน ประกอบกับประเด็นที่กลุ่มปัญญาชนนำเสนอยังเป็นประเด็นที่มุ่งเน้นไปที่ประโยชน์ของประชาชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ ทำให้การจุดประเด็นในลักษณะเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมจึงได้รับการขานรับอย่างมากจากสังคมขณะนั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรวิทย์ เจริญเลิศ ที่ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ชนชั้นกลางกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ : ฝ่ายประชาธิปไตยหรือรัฐปฏิการ ?” ว่ากลุ่มปัญญาชนนั้นแม้จะไม่มีฐานเสียงในสังคมแต่การเคลื่อนไหวของกลุ่มชนชั้นปัญญาชนนี้ก็มีความกระทบต่อสังคมค่อนข้างสูง เนื่องจากภาพลักษณ์ของคนกลุ่มนี้มีลักษณะที่เป็นกลางไม่อิงผลประโยชน์กับกลุ่มใด การกระทำทุกอย่างจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ นอกจากนั้นยังได้รับความน่าเชื่อถือมากกว่าคนกลุ่มใดในสังคมเนื่องจากความเป็นนักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากกว่าคนกลุ่มอื่น

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่างรัฐธรรมนูญได้รับการตอบรับจากสังคมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กลุ่มปัญญาชนที่เป็นผู้จุดประเด็นต่างก็ถอยตัวออกมา ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกระบวนการร่างเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด เนื่องจากต้องการรักษาภาพลักษณ์ความเป็นกลางและการเป็นกลุ่มทำงานเพื่อสังคมโดยไม่หวังประโยชน์ตอบแทนซึ่งแม้บทบาทของกลุ่มปัญญาชนจะหมดไปแต่จากการริเริ่มสร้างประเด็นเรื่องร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นที่สนใจของสังคมได้นี้เอง ที่ส่งผลให้กลุ่มองค์กรและกลุ่มประชาชนต่างๆ รวมทั้งสื่อมวลชน เริ่มที่จะมีการอภิปรายถกเถียงถึงประเด็นดังกล่าว ซึ่งการอภิปรายถกเถียงที่ขยายวงกว้างออกไปนี้เองที่เป็นปัจจัยทำให้กระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีการเคลื่อนไหวตัวต่อไป

หลังจากที่กลุ่มปัญญาชนได้จับบทบาทของตนลงเพียงแค่การเป็นผู้จุดประเด็นความสนใจในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ต่อสังคมแล้ว กลุ่มที่ก้าวเข้ามาจับบทบาทเป็นแกนนำในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 แทนก็คือกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้ประกอบด้วยองค์กรต่างๆ กันหลายองค์กร แต่สามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ กลุ่มองค์กรประเภทแรกเป็นกลุ่มองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อเรียกร้องหรือปกป้องผลประโยชน์ให้กับกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง ได้แก่ เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ องค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย สมัชชาคนจน ฯลฯ กลุ่มองค์กรประเภทที่ 2 คือ กลุ่มองค์กรที่เคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน สมาพันธ์ประชาธิปไตย ฯลฯ ซึ่งในที่สุดกลุ่มองค์กรทั้ง 2 ประเภท ก็รวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ภายใต้ชื่อ “30 องค์กรประชาธิปไตย”

จากงานวิจัยที่ติดตามพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มาโดยตลอดพบว่า หลังจากที่ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว ประชาชนที่มาเข้าร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญตั้งแต่แรกจนถึงการชุมนุมเรียกร้องครั้งสุดท้ายที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 26 - 27 กันยายน 2540 ต่างก็แยกย้ายและไม่ให้ความสนใจกับร่างรัฐธรรมนูญที่มีการประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ.2540 อีกต่อไป ไม่มีการติดตามการดำเนินงานของรัฐสภาในการนำรัฐธรรมนูญไปบังคับใช้ รวมถึงการออกกฎหมายลูกเพื่อรองรับบทบัญญัติต่างๆ ในขณะที่กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ติดตามงานการเมืองมาเป็นเวลานาน ไม่ใช่กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่องานเฉพาะกิจหรือเพื่อผลักดันร่างรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ กลุ่มองค์กรเหล่านี้แม้แยกย้ายไปทำงานในส่วนสายงานของตนแต่ก็ยังคงติดตามผลการนำรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มาบังคับใช้ในประเทศอยู่ โดยกลุ่มองค์กรเหล่านี้จะยังคงคอยตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐว่าได้นำเนื้อหาในรัฐธรรมนูญมาบัญญัติใช้ให้มีประสิทธิภาพจริงหรือไม่ การออกกฎหมายลูกต่างๆ เพื่อมารองรับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญกระทำกันโดยโปร่งใสและไม่ขัดต่อข้อระบุในรัฐธรรมนูญจริง ซึ่งหากพบว่ามี การบิดเบือนข้อกฎหมายหรือออกกฎหมายลูกที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ กลุ่มองค์กรเหล่านี้ก็จะเข้ามาตรวจสอบและยื่นหนังสือคัดค้านทันที นอกจากนี้บทบาทในภาคประชาชนก็ยังมี การจัดทำโครงการอบรมเผยแพร่เนื้อหาในรัฐธรรมนูญต่อประชาชนทั่วไปเพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกและเข้าใจเนื้อหาของรัฐธรรมนูญให้ถ่องแท้ยิ่งขึ้น กลุ่มองค์กรที่ยังคงดำเนินบทบาทเหล่านี้อยู่ ได้แก่ คณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ สมาพันธ์ประชาธิปไตย เป็นต้น การที่กลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวทางการเมืองและสิทธิเหล่านี้ยังคงบทบาทในการติดตามการบังคับใช้รัฐธรรมนูญอยู่นั้น ก็เนื่องมาจากว่ากลุ่มองค์กรเหล่านี้ต้องการที่จะปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มตนและของประชาชนให้เป็นไปตามข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้ได้มากที่สุด เพราะภารกิจดังกล่าวเป็นหน้าที่และงานรับผิดชอบโดยตรงขององค์กร นอกจากนี้หากเนื้อหาในรัฐธรรมนูญได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างครบถ้วนคนที่จะได้รับประโยชน์สูงสุดจากจุดนี้ก็คือประชาชนและกลุ่มคนที่องค์กรเหล่านี้ทำหน้าที่ประหนึ่งตัวแทนอยู่นั่นเอง ซึ่งผิดกับประชาชนทั่วไปที่จับบทบาทของตนลงเพียงแค่ว่าเมื่อร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนเห็นว่าภารกิจของตนในการต่อสู้ทางการเมืองได้จบลงแล้ว เมื่อร่างรัฐธรรมนูญผ่านก็ถือว่าเป็นชัยชนะของประชาชนแล้ว เหตุผลอีกประการหนึ่งอาจมาจากการปลุกระดมพลังประชาชนของกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวในระยะหลังมุ่งไปที่การกดดันให้ผ่านร่างรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ การกำหนดเป้าหมายของภารกิจเพียงเพื่อให้ร่างรัฐธรรมนูญได้ผ่านความเห็นชอบเพียงอย่างเดียว ประกอบกับภารกิจดังกล่าวอยู่ภายใต้กรอบระยะเวลาที่แน่นอน คือ วันที่ 27 กันยายน 2540 ความรู้สึกของประชาชนจึงมุ่งไปที่ผลของวันที่ 27 กันยายน เท่านั้น และเมื่อผลปรากฏออกมาว่าร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาเป็นที่เรียบร้อยจริงๆ ประชาชนจึงรู้สึกเหมือนภารกิจของเขาได้สิ้นสุดลงแล้วอย่างงดงามหมดข้อกังขาใดๆ แล้วทั้งสิ้น การติดตามการบังคับใช้รัฐธรรมนูญจึงถูกมองข้ามไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนยังขาดความตระหนักและจิตสำนึกในหน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง

เป็นที่น่าสังเกตว่าพัฒนาการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ไม่สามารถระดมตัวให้ผ่านไปสู่ระยะพื้นตัว คงสิ้นสุดลงเพียงแค่ระยะถดถอยหรือระยะสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภานั้นเอง ซึ่งปรากฏการณ์การสลายตัวของเครือข่ายในช่วงระยะถดถอยนี้ไม่ใช่เรื่องแปลกในสังคมไทย เราสามารถพบเห็นกันได้อยู่บ่อยๆ โดยเฉพาะในวัฒนธรรมการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของคนไทยที่มีลักษณะชั่วคราวเดี่ยวประด้าว การตื่นตัวจะขึ้นลงตามการโหมกระพือของกระแส โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการรวมตัวเป็นเครือข่ายเพียงเพื่อจะบรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งและเป้าหมายนั้นได้รับการตอบสนองตามความต้องการของสมาชิกเครือข่ายแล้ว ซึ่ง ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการถดถอยของเครือข่ายไว้อย่างน่าสนใจในหนังสือ “การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา” ว่าการถดถอยของเครือข่ายจะปรากฏก็ต่อเมื่อเป้าหมายของเครือข่ายได้บรรลุผล

แล้ว เครือข่ายเองก็ไม่มีพลังเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกไว้ ทำให้สมาชิกเครือข่ายต่างกระจัดกระจายกันออกไป สมาชิกเองก็ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกับเครือข่ายอีกต่อไปเนื่องจากความต้องการของตนได้รับการตอบสนองแล้ว ซึ่งเครือข่ายหลายเครือข่ายในสังคมไทยมักจะจบวงจรชีวิตลงในระยะถดถอยนี้เอง มีเครือข่ายน้อยมากที่จะสามารถฟื้นฝ่าช่วงถดถอยจนไปสู่ช่วงฟื้นตัวได้ นอกจากนี้เสียจากว่าประเด็นนั้นเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อตัวสมาชิกหรือประชาชนในสังคมได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 2 : กลุ่มองค์กรที่ร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และกลยุทธ์การสื่อสารในการผลักดัน

1. กลุ่มองค์กรที่ร่วมผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มองค์กรที่เป็นแกนนำที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญที่สำคัญคือ 30 องค์กรประชาธิปไตย และ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ที่จัดว่าเป็นองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการเผยแพร่กิจกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ แม้องค์กรทั้ง 2 จะมีลักษณะความแตกต่างกันทางโครงสร้าง แต่การดำเนินงานเพื่อเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนของทั้ง 2 กลุ่มแกนนำก็ยังสามารถสอดประสานกันในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยเพื่อให้การเคลื่อนไหวของกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ยังคงดำเนินต่อไป โดยทางกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยจะติดตามการดำเนินงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญอย่างใกล้ชิดเพื่อดูว่าในช่วงเวลานั้นสภาร่างรัฐธรรมนูญกำลังพิจารณาหลักการและเนื้อหาในหมวดใดของร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งหากเนื้อหาและหลักการในหมวดนั้นๆ มีบางประเด็นเป็นเรื่องที่กลุ่มพันธมิตรใน 30 องค์กรประชาธิปไตยต้องการเรียกร้องให้บรรจุเนื้อหาบางประการที่เกี่ยวข้องไว้ ทางกลุ่มก็จะจัดทำเป็นหนังสือหรือแถลงการณ์เรียกร้องนำไปยื่นให้แก่ตัวแทนสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในขณะที่เดียวกันทางกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ก็จะผลักดันประเด็นที่ตนได้นำเสนอต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ต่อประชาชนโดยทั่วไปด้วย โดยจะจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ประเด็นเนื้อหาเหล่านี้ เช่น การจัดอภิปราย การจัดสัมมนา การเปิดเวทีให้องค์กรหรือประชาชนทั่วไปที่สนใจในประเด็นดังกล่าวได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ซึ่งการจัดกิจกรรมนี้จะจัดทั้งในส่วนกลางและตามจังหวัดใหญ่ๆ ทั่วประเทศโดยอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยเองผนวกกับการขอความร่วมมือจากนักวิชาการ สถานศึกษา และสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญประจำจังหวัดนั้น พร้อมกันนี้ทางกลุ่ม 30

องค์กรประชาธิปไตย ก็จะต้องอาศัยเครือข่ายที่เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีความคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัวเป็นช่องทางฝากเอาประเด็นที่กลุ่มตนเรียกร้องนี้เข้าไปอภิปรายในที่ประชุมของสภาร่างรัฐธรรมนูญอีกทางหนึ่งด้วย โดย 30 องค์กรประชาธิปไตย จะทำเช่นนี้เรื่อยไปจนครบประเด็นเนื้อหาที่ทางกลุ่มตนต้องการเรียกร้อง

ส่วนการดำเนินงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการเผยแพร่รณรงค์กิจกรรมร่างรัฐธรรมนูญของสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้น มุ่งที่จะให้ประชาชนได้เข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งรวมไปถึงความพยายามที่จะดึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้ามา “ร่วมร่าง” รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ นั่นเอง กิจกรรมของสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงมุ่งไปในลักษณะของการให้ข้อมูล และการแจกแจงประเด็นในมาตราต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญแก่พี่น้องประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถทำความเข้าใจในรายละเอียดต่างๆ ตลอดจนสามารถประเมินถึง ข้อดี-ข้อด้อย ในรายมาตราเหล่านั้นเพื่อประโยชน์ในการร่วมแสดงความคิดเห็นหรือพิจารณาพิจารณาต่อไป และเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าวนี้ สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงจำเป็นต้องหาทางกระจายเนื้อหาในประเด็นต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญเข้าสู่ประชาชนในทุกกลุ่มสาขาอาชีพให้มากที่สุด เราจึงพบว่ากิจกรรมของสภาร่างรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่จะเป็นการจัดอภิปรายในเนื้อหามาตราต่างๆ โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญจะมองไปที่ประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในสังคมว่าประชาชนกลุ่มใดจะสนใจเนื้อหาประเด็นใด มาตราใดบ้างในร่างรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อวิชาชีพ, การดำเนินชีวิต ของประชาชนกลุ่มนั้น เมื่อจัดสรรได้แล้วทางสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงนำเอาประเด็นเนื้อหาเหล่านั้นไปอภิปรายกับประชาชนกลุ่มนั้นต่อไป ซึ่งในการอภิปรายนี้ก็จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสซักถามและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อเนื้อหาของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่จะนำเอาข้อวิจารณ์นั้นไปแก้ไขเพิ่มเติมให้หมวดมาตราเหล่านั้นต่อไป และอีกทางหนึ่งก็เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้เกิดความรู้สึกว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาจากความต้องการของเขาจริงๆ เนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญส่วนหนึ่งมาจากความเห็นของเขา ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่างรัฐธรรมนูญ ต้องการเห็นร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จออกมาอย่างสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งความคิดเห็นนี้จะนำไปทำให้ประชาชนอยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญมากขึ้นต่อไป ดังจะเห็นได้จากการที่สภาร่างรัฐธรรมนูญนำประเด็นมาตรา 38,39,40,41 ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน องค์กรอิสระที่จะเข้ามาควบคุมตรวจสอบการทำงานของสื่อมวลชน คลื่นความถี่ และจรรยาบรรณของสื่อมวลชน มาแถลงและเปิดโอกาสให้อาจารย์คณะนิติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมไปถึงสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย และสมาพันธ์นักหนังสือพิมพ์ ร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ยังมีการหยิบยกประเด็นมาตราที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของทหารไปแถลงให้กับกองทัพและผู้บัญชาการเหล่าทัพเพื่อรับฟังว่ากองทัพจะมีท่าทีอย่างไรต่อแนวโน้มนโยบายดังกล่าว รวมทั้งยังดำเนินกิจกรรมการจัดเวทีสัมมนาพบปะพูดคุยและทำประชาพิจารณ์ร่วมกับสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย นอกจากนี้ก็มีตัวแทนจากกลุ่มคนในสังคมกลุ่มต่างๆ เช่น ทหาร พระสงฆ์และตัวแทนขององค์กรพระพุทธศาสนา เข้ายื่นหนังสือแสดงความคิดเห็นและข้อเรียกร้องต่างๆ ให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเท่ากับเป็นภาพสะท้อนถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการร่างเนื้อหารัฐธรรมนูญจากหลากหลายกลุ่มในสังคม

ในส่วนของ 30 องค์กรประชาธิปไตย วัตถุประสงค์ของกลุ่มองค์กรดังกล่าวมุ่งเน้นที่การติดตามเนื้อหา ร่างรัฐธรรมนูญให้มีความเหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนกลุ่มต่างๆ ให้มากกว่าที่เป็นมาในอดีต นอกจากนี้จุดมุ่งหมายหลักอีกอันหนึ่งหลังที่เนื้อหาในร่างรัฐธรรมนูญได้รับการปรับปรุงจนส่วนใหญ่เป็นที่พอใจของกลุ่มแล้วก็คือการผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา งานของ 30 องค์กรประชาธิปไตย จึงต้องอาศัยการระดมพันธมิตรและเสียงสนับสนุนจากประชาชนให้ได้มากที่สุดเพื่อเป็นข้อต่อรองให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ดังนั้นประเด็นเนื้อหาต่างๆ ที่ทาง 30 องค์กรประชาธิปไตยเรียกร้องต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงมีความสำคัญและส่งผลเป็นอย่างยิ่งในการเรียกระดมพันธมิตรซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวด้านต่างๆ เช่นกัน

ประเด็นเนื้อหาที่ 30 องค์กรประชาธิปไตย เห็นว่ามีความสำคัญและหยิบยกขึ้นมานำเสนอให้เกิดเป็นข้อเรียกร้อง ได้แก่ ประเด็นที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ประเด็นดังกล่าวนับเป็นประเด็นที่ได้รับการขานรับและสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรพันธมิตรมากที่สุด เนื่องจากเป็นเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยองค์กรต่างๆ ที่ต้องการให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาในหมวดมาตราดังกล่าวมีดังนี้ เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ต้องการให้รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิของเด็กและสตรีผู้ด้อยโอกาสและถูกทำร้าย, องค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย ต้องการให้รัฐธรรมนูญบัญญัติเรื่องสิทธิในที่อยู่อาศัย, สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ต้องการให้รัฐธรรมนูญบัญญัติเรื่องสิทธิของคนพิการ ที่จะต้องได้รับการปฏิบัติจากสังคมอย่างเสมอภาค ไม่ถูกกีดกันหรือวิตรอนสิทธิอันเนื่องมาจากความพิการทางร่างกาย, สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ต้องการให้มีการคุ้มครอง

ครองให้มีการจัดตั้งองค์กร การเข้าร่วมในองค์กรและการเข้าร่วมเจรจาต่อรอง ตลอดจนมีการประกันความปลอดภัยในการทำงานและค่าจ้างของผู้ใช้แรงงาน, นอกจากนี้ประเด็นที่ว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่น อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน สิทธิในการรวมกลุ่ม เสรีภาพในการชุมนุม สิทธิของชุมชนที่จะร่วมจัดการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของรัฐ สิทธิของบุคคลและชุมชนที่สามารถขอให้หน่วยงานของรัฐจัดประชาพิจารณ์โครงการของรัฐที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองและชุมชน สิทธิของประชาชนในการร่วมแสดงประชามติ สิทธิของบุคคลในการออกเสียงเลือกตั้งในสถานประกอบการ สถานศึกษาและต่างประเทศ การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ การตรวจสอบพรรคการเมืองและนักการเมือง ซึ่งประเด็นเนื้อหาเหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นที่องค์กรเคลื่อนไหวด้านการเมือง การปกครอง และรัฐธรรมนูญ ต่างให้ความเห็นชอบและร่วมมือสนับสนุนให้มีการยื่นหนังสือเรียกร้องให้มีการตราไว้ในร่างรัฐธรรมนูญเนื่องจากประเด็นเนื้อหาเรื่องสิทธิดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง เป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอันเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศได้ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้สิทธิหลายข้อยังเป็นเครื่องมือให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและคานอำนาจของรัฐได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงบทบัญญัติพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงคืออำนาจเป็นของประชาชน องค์กรที่เห็นด้วยและเข้าร่วมเป็นพันธมิตรในการเรียกร้องดังกล่าว ได้แก่ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย เครือข่ายเดือนตุลา สมัชชาคนจน สมัชชาปฏิรูปการเมือง สมาพันธ์ประชาธิปไตย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มติดตามการปฏิรูปการเมือง ชมรมติดตามการร่างรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ซึ่งภายหลังได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนทางด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกลุ่มประชาชนต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดที่เห็นด้วยกับแนวนโยบายร่วมเป็นกลุ่มสนับสนุนในเวลาต่อมามีเห็นได้ว่าความต้องการที่สอดคล้องกันในประเด็นเนื้อหาที่กลุ่มเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญหยิบยกขึ้นมาเป็นหัวข้อในการเจรจาเรียกร้องต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งต่อการระดมพันธมิตร

การนำเสนอประเด็นเนื้อหาต่างๆ ในร่างรัฐธรรมนูญของ 30 องค์กรประชาธิปไตย เพื่อจุดมุ่งหมายในการระดมพันธมิตรจากองค์กรต่างๆ ก็ดี หรือเพื่อระดมเสียงสนับสนุนจากประชาชนกลุ่มต่างๆ ก็ดี รวมไปถึงการที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้นำเอาประเด็นเนื้อหาในหมวดมาตราต่างๆ ไป

เปิดอภิปรายให้กลุ่มประชาชนที่หลากหลายสาขาอาชีพได้ร่วมถกเถียงแสดงความคิดเห็นนี้ นับเป็นปัจจัยอีกข้อหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้กระแสความตื่นตัวในร่างรัฐธรรมนูญได้แพร่เข้าไปในหมู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น การดำเนินงานของทั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญและ 30 องค์กรประชาธิปไตย ในลักษณะการจุดประเด็นปัญหาต่างๆ ให้กับคนในสังคมได้นำไปขบคิดเพื่อหาแนวทางร่วมกันจึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการขับเคลื่อนทางสังคม (Social Mobilization) ที่กล่าวว่าหัวใจของการขับเคลื่อนทางสังคม คือ การพยายามจุดประเด็นขึ้นในสังคมให้เกิดการอภิปรายถกเถียงถึงประเด็นดังกล่าว และพยายามผลักดันประเด็นนั้นผ่านช่องทางทั้งที่เป็นสื่อมวลชนและสื่อบุคคล เพื่อสร้างกลุ่มพันธมิตรที่มีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันที่มีความต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายโดยพยายามผลักดันกลุ่มผู้นำความคิดในสังคมให้หันมาร่วมมือเพื่อเป็นปากเสียงในการอภิปรายและนำไปสู่การหาทางออกที่เหมาะสมร่วมกันของคนในสังคม

นอกเหนือจากกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตยแล้ว กลุ่มประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 คือ กลุ่มนักธุรกิจ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มนักธุรกิจเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการระดมพลังมวลชนไม่แพ้ 30 องค์กรประชาธิปไตย แม้ว่ากลุ่มนักธุรกิจที่เข้ามามีบทบาทในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จะมีลักษณะเป็นกลุ่มตามกระแสที่ไม่มีจุดมุ่งหมายแน่นอนอนในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญก็ตาม การเข้ามามีบทบาทของกลุ่มนักธุรกิจนั้นมีลักษณะที่ผิดแผกไปจากกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพราะในขณะที่กลุ่มองค์กรอื่นๆ ผู้ที่ตื่นตัวเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญในระยะแรกมักเป็นกลุ่มแกนนำขององค์กรแล้วจึงขยายไปสู่เครือข่ายที่เป็บุคคลและองค์กรย่อย ในขณะที่นักธุรกิจที่เข้าร่วมผลักดันในระยะแรกนั้นเป็นกลุ่มนักธุรกิจขนาดกลางที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงการธุรกิจไม่มากนักแต่มีความสนใจในเรื่องบ้านเมืองเป็นทุนเดิม สำหรับนักธุรกิจระดับชาติที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการธุรกิจและวงสังคมจะเข้ามามีบทบาทหรือแสดงตัวเป็นผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญในระยะหลังที่กระแสสังคมขานรับร่างรัฐธรรมนูญกันหมดแล้ว ซึ่งการเข้ามาอย่างล่าช้านี้ก็อาจเนื่องด้วยสาเหตุที่นักธุรกิจระดับชาติเหล่านี้มีธุรกิจการงานที่ต้องบริหารงานดูแลในปริมาณที่มากทำให้ปลีกเวลามาเข้าร่วมเคลื่อนไหวค่อนข้างลำบาก และอีกประการหนึ่งอาจที่ จะต้องการฟังกระแสสังคมในขณะนั้นว่ามีความต้องการร่างรัฐธรรมนูญแน่นอนหรือไม่ เมื่อเห็นว่าสังคมต้องการร่างรัฐธรรมนูญแน่นอนแล้วจึงรอจังหวะเวลาที่กระแสรัฐธรรมนูญขึ้นสูงสุดแล้วจึงออกมาแสดงตัวเข้าร่วมเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญ แต่ถึงแม้บทบาทของนักธุรกิจระดับชาติจะเข้ามาหลังนักธุรกิจระดับกลาง แต่ผลการวิจัยพบว่า นักธุรกิจระดับชาติกลับสามารถระดมเสียงสนับสนุน

จากประชาชนโดยเฉพาะในกลุ่มที่เป็นพนักงานบริษัทได้มากกว่านักธุรกิจในระดับกลางที่เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวตั้งแต่ต้น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะอิทธิพลในเรื่อง Leadership ที่นักธุรกิจระดับชาติผู้ซึ่งสังคมรู้จักและค้ำหน้าเป็นอย่างดีย่อมมีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือที่จะทำให้ประชาชนคล้อยตามได้มากกว่านักธุรกิจขนาดกลางที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของประชาชนนัก นอกจากนี้การวิจัยยังพบว่า นักธุรกิจที่เข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญล้วนแล้วแต่เป็นนักธุรกิจที่ค่อนข้างมีฐานะการเงินที่มั่นคง ส่งผลให้ไม่มีความกังวลในเรื่องความเป็นอยู่จึงสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองได้เต็มที่ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มนักธุรกิจเหล่านี้มักจะอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครเป็นส่วนใหญ่ แต่หากเป็นในต่างจังหวัดกลุ่มธุรกิจที่ร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญจะมาเป็นรูปแบบขององค์กรทางธุรกิจ เช่น สภาหอการค้าจังหวัด เป็นต้น

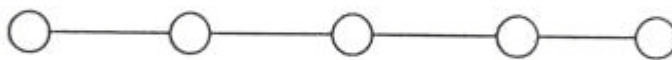
2. กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มองค์กรในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

2.1 การใช้เครือข่าย

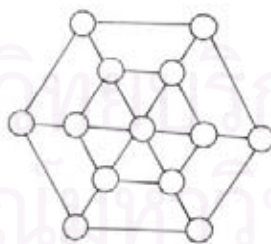
จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มองค์กรที่ร่วมเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 มีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารต่างๆ เป็นเครื่องมือในการผลักดันให้กระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ซึ่งกลยุทธ์การสื่อสารที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งคือ การใช้เครือข่าย

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่เคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มองค์กรพันธมิตรที่ร่วมมือกันเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญภายใต้ชื่อ 30 องค์กรประชาธิปไตย ลักษณะการสื่อสารดังกล่าวนี้เป็นการสื่อสารในลักษณะของการติดต่อประสานงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการขอความร่วมมือ เครือข่ายการสื่อสารในลักษณะนี้จะเป็นแนวระนาบโดยที่องค์กรพันธมิตรต่างๆ ในเครือข่ายมีลักษณะเท่าเทียมกัน ไม่มีองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้ออกคำสั่ง ทุกองค์กรมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและนำเสนอประเด็นต่างๆ อย่างเสมอภาค โดยมติของกลุ่มจะฟังจากเสียงข้างมาก นอกจากนั้นยังให้เกียรติกันโดยไม่ค้ำหน้าว่าเป็นเป็นองค์กรเล็กหรือองค์กรใหญ่ การติดต่อประสานงานตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ที่สนิทสนมคุ้นเคย การเคยร่วมงานกันมา ทำให้วาระหรือประเด็นต่างๆ ที่ต้องการผลักดันได้รับการตอบรับและรับลูกกันเป็นอย่างดีโดยไม่ต้องคอยแต่สร้างกระแส และจากปัจจัย

เกือบหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ที่ทำให้เครือข่ายการสื่อสารระหว่างองค์กรพันธมิตรมีความถี่และทำให้การเคลื่อนตัวของกระแสผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนมีความราบรื่นและคล่องตัวเป็นอย่างมาก

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารอีกประเภทหนึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างองค์กรเคลื่อนไหวของกรไต่อองค์กรหนึ่งกับองค์กรย่อยที่เป็นเครือข่ายขององค์กรนั้น ลักษณะการสื่อสารประเภทนี้จะเป็นไปเพื่อการรับเอาแนวนโยบายขององค์กรแม่ไปปฏิบัติ ลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นใยแมงมุม โดยมีองค์กรแม่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่แนวนโยบาย ซึ่งองค์กรแม่ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรพันธมิตรใน 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่ได้เข้าร่วมปรึกษาหารือเรื่องแผนงานการรณรงค์เคลื่อนไหวร่างรัฐธรรมนูญกับองค์กรพันธมิตรอื่นๆ แล้ว องค์กรแม่ก็จะนำเอาแนวทางแผนงานดังกล่าวมาถ่ายทอดให้กับองค์กรย่อยที่เป็นเครือข่ายของตนอีกทอดหนึ่ง และหากเครือข่ายย่อยเหล่านี้มีเครือข่ายของตนเองก็จะถ่ายทอดแผนงานส่วนนี้ต่อไปอีกเรื่อยๆ ทำให้แผนงานการรณรงค์เคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญมีการกระจายไปในวงกว้าง อีกทั้งจำนวนสมาชิกเครือข่ายที่เข้าร่วมผลักดันนี้ก็เพิ่มมากยิ่งขึ้น เครือข่ายการสื่อสารแบบใยแมงมุมนี้จึงเป็นการเพิ่มช่องทางการสื่อสารและเพิ่มจำนวนองค์กรเครือข่ายให้ทวีจำนวนขึ้นจนครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ

ในส่วนของเครือข่ายการสื่อสารระหว่างกลุ่ม 30 องค์กรประชาธิปไตย กับสภาร่างรัฐธรรมนูญ เครือข่ายการสื่อสารระหว่าง 2 กลุ่มนี้ เป็นแบบลูกโซ่ ตามแนวคิดของ Bavelas ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการ

สื่อสารที่ไม่แน่นอน ข้อมูลข่าวสารสามารถส่งได้หลายทิศทาง โดยศูนย์กลางของเครือข่ายอาจเป็นใครก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของ 30 องค์กรประชาธิปไตย กับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ว่าใครมีความสนิทสนมกับใครก็ถ่ายทอดข่าวสารในลักษณะของการประสานงานหรือการขอความร่วมมือจากบุคคลนั้น ทำให้ทุกคนสามารถที่จะเป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายการสื่อสารได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งใหญ่โตภายในองค์กรของตน

2.2 การใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน

สิ่งที่ 30 องค์กรประชาธิปไตยและสภาร่างรัฐธรรมนูญ นำมาเป็นกลยุทธ์ในการรณรงค์เผยแพร่งานเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 จนประสบความสำเร็จอย่างงดงามอีกอันหนึ่งได้แก่ การใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อน เป็นเครื่องหมายตัวแทนของผู้ร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งการใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวนี้มีผลต่อความรู้สึกของผู้ร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการใช้สัญลักษณ์สีเขียวตองอ่อนนี้เป็นการสร้างความรู้สึกของการมีส่วนร่วม การเป็นพวกพ้องที่มีภารกิจร่วมกันคือการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญให้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาให้จงได้ ซึ่งกลยุทธ์อันนี้ก็สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งของ 30 องค์กรประชาธิปไตย นั่นก็คือ การวาดภาพศัตรูที่ชัดเจนขึ้นในความรู้สึกและการรับรู้ของประชาชน ซึ่งศัตรูที่กล่าวถึงนี้ก็คือกลุ่มคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญซึ่งมีแกนนำเป็นกลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านจากทั่วประเทศ โดยที่กลุ่มคัดค้านดังกล่าวได้รับการใส่สัญลักษณ์สีเหลืองเข้าไปให้เป็นตัวแทนของผู้ที่คัดค้านและไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งจากปัจจัยดังกล่าวนี้เองที่เป็นตัวเสริมให้ภาพความแตกต่างระหว่างกลุ่มสนับสนุนกับกลุ่มคัดค้านมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้นในสังคม ทำให้กลุ่มประชาชนที่ประกาศตัวเป็นผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอยู่แล้วยังมีความอีกเฝือในการประกาศเจตนารมณ์มากขึ้น เนื่องจากมองเห็นภาพศัตรูที่เป็นฝ่ายตรงข้ามอยู่ข้างหน้า และหนทางที่จะชนะศัตรูได้ก็มีอยู่ประการเดียวคือการพยายามหาทางผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาไปให้ได้ ในขณะที่เดียวกันประชาชนที่ยังไม่แสดงท่าทีมากนักในเรื่องนี้ต่างก็เริ่มแสดงท่าทีที่ชัดเจนขึ้นเนื่องจากเห็นว่าสังคมกำลังแบ่งเป็น 2 ฝ่ายที่ชัดเจน คือ หากไม่สนับสนุนก็ต้องคัดค้านทางใดทางหนึ่งเท่านั้น และในช่วงนั้นเองที่เสียงประชาชนส่วนใหญ่จะเทมาเป็นฝ่ายสนับสนุน

นอกจากนั้น หากจะพิจารณาตามหลักทฤษฎีการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ (Symbolic Interactinism) ของ Herbert Blumer ที่กล่าวว่า ความหมายของสิ่งต่างๆ เป็นผลผลิตทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการกระทำร่วมกัน และการกระทำส่วนใหญ่ในสังคมมนุษย์เป็นการปฏิสังสรรค์ต่อกันโดยใช้ประโยชน์จากสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งมีนัยสำคัญเป็นต่อการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ดังนั้นสัญลักษณ์ (Symbol) จึงเป็นประดิษฐกรรมที่มีลักษณะรูปธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นสำหรับใช้เป็นตัวแทนของ “ความหมาย”

ซึ่งหากพิจารณาจากแนวความคิดดังกล่าว ก็อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มองค์กรที่มีส่วนในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ทั้งสภาวรัฐธรรมนูญและ 30 องค์กรประชาธิปไตย ได้ใช้ประโยชน์จากแนวคิดการสื่อสารสัญลักษณ์นี้เพื่อให้ประชาชนได้มีการสร้างความหมายในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องและผลักดันร่างรัฐธรรมนูญร่วมกัน โดยอาศัย “สีเขียวของอ่อน” เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) ที่แสดงถึงการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งวิธีการสื่อสารโดยการดึงเอาสัญลักษณ์เข้ามาใช้ก็นับเป็นจุดเด่นที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งของการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากสื่อสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ตีความได้ง่าย ทำให้ประชาชนเข้าใจถึงความหมายที่ทางกลุ่มผลักดันต้องการสื่อได้โดยทันทีโดยไม่ต้องอาศัยสื่อประชาสัมพันธ์ใดๆ เข้ามาช่วยเสริมมากนัก และในขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถที่จะผนวกตนเองรวมเข้ากับสัญลักษณ์นั้นได้โดยง่ายจนทำให้เขาเหล่านั้นกลายเป็นกลุ่ม “สีเขียว” ในที่สุด ซึ่งจากข้อได้เปรียบเหล่านี้เองที่ทำให้สื่อสัญลักษณ์ “สีเขียวของอ่อน” เป็นสื่อที่สามารถสื่อสารข้อมูลให้กับประชาชนได้ชัดเจนที่สุด อีกทั้งยังมีประสิทธิผลในการระดมพลังสนับสนุนจากประชาชนได้มากกว่าสื่อชนิดใด

2.3 การสร้างการมีส่วนร่วมในหมู่ประชาชน

กลยุทธ์ที่สำคัญที่จะขาดไม่ได้อีกอันหนึ่งในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญก็คือ การสร้างการมีส่วนร่วมในหมู่ประชาชน ซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมนี้นับว่ามีผลต่อการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 อย่างมาก เนื่องจากการเข้าร่วมของประชาชนย่อมหมายถึงจำนวนเสียงของประชาชนที่เข้าร่วมผลักดันรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการขอให้รัฐสภาลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญที่ต้องการเสียงประชาชนเข้ามากดดันเพื่อกำหนดท่าทีของรัฐสภาให้ตกลงมีมติรับร่างฯ

ซึ่งการที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ จำเป็นที่จะต้องสร้างเงื่อนไขบางอย่างขึ้นกับประชาชน ซึ่งเงื่อนไขนั้นก็คือ ความรู้สึกที่ว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั้นเป็นของประชาชนและมาจากประชาชนจริงๆ และประชาชนคือกำลังสำคัญที่จะทำให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาได้ ซึ่งในขั้นตอนของการหลอมรวมความคิดประชาชนให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั้น นับเป็นการผสมผสานองค์ประกอบหลายๆ ด้านเข้าด้วยกัน โดยเริ่มจากคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ร่างเนื้อหาในรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็คือตัวแทนจากประชาชน กระบวนการในการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์และการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเป็นขั้นตอนสำคัญ นอกจากนี้ตลอดระยะเวลาของการร่างรัฐธรรมนูญ ทั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญเอง และกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ ต่างก็ออกมาประชาสัมพันธ์และเรียกร้องให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับร่างรัฐธรรมนูญ ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนสำคัญและมีส่วนร่วมอยู่ในทุกขั้นตอนของการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนสำคัญของการร่างรัฐธรรมนูญ และร่างรัฐธรรมนูญนั้นส่วนหนึ่งเป็นความคิดของตนเอง ที่เป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกอยากปกป้องและต้องการเห็นรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 สำเร็จเป็นรูปร่างหน้าตาออกมา ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เช่นกันที่ช่วยดึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ การจะสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญว่าเป็นเรื่องของส่วนรวม เป็นเรื่องผลประโยชน์ของประเทศ ดังนั้นในกระบวนการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 องค์กรต่างๆ ที่มีส่วนในการเคลื่อนไหว รวมไปถึงสื่อมวลชนจึงพยายามที่จะสื่อสารกับประชาชนในสังคมว่า การร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นหน้าที่ของคนไทยทั่วประเทศ นอกจากนี้ร่างรัฐธรรมนูญยังอาจเป็นทางออกของวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่รุมเร้าประเทศไทยอยู่ในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำ หรือปัญหาเรื่องการเมืองที่ล้มเหลว ซึ่งการหาทางสื่อสารกับประชาชนว่าร่างรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องสำคัญที่คนทั้งประเทศจะต้องเข้าร่วมนั้น สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) ที่กล่าวว่า เพื่อให้ประเด็นที่จะทำการสื่อสารเป็นที่สนใจ จำเป็นที่จะต้องทำให้ประเด็นเหล่านั้นเป็นเรื่อง “ส่วนร่วม” (กาญจนา แก้วเทพ, 2541) ซึ่งจากการที่ทั้งองค์กรต่างๆ, สภาร่างรัฐธรรมนูญ และสื่อมวลชน ออกมาเรียกร้องให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของคนทั้งประเทศนั้น ก็นับว่า

เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญและเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

3. ลักษณะการเข้าร่วมเคลื่อนไหวของประชาชน

ในกระแสสังคมซึ่งมีการแบ่งแยกออกเป็น 2 ขั้ว คือ ฝ่ายสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ และฝ่ายคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญ การเข้าร่วมเคลื่อนไหวของประชาชนโดยทั่วไปในขณะนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็นไปทางการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลยังพบว่า เหตุที่เสียงส่วนใหญ่ของประชาชนในขณะนั้นเทมาให้กับฝ่ายสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญมากกว่านั้น ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากกระแสสังคมช่วงนั้นที่สร้างภาพให้ประชาชนรู้สึกว่าการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งถูกต้องที่ควรกระทำ ใครที่ประกาศตัวว่าเป็นผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญสังคมจะถือว่าเป็นคนดี แต่หากใครประกาศตัวว่าคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญสังคมก็จะตัดสินเขาทันทีว่าเป็นคนที่เลว โดยไม่ได้ฟังเหตุผลหรือคำอธิบายจากคนเหล่านั้นว่าทำไมจึงไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ซึ่งหากประชาชนคนใดมีความเห็นที่ไม่เป็นไปในเชิงสนับสนุนพวกเขาเหล่านั้นก็จะไม่กล้าแสดงออกและสุดท้ายบางคนก็อาจต้องยอมไหลไปตามกระแสกลายเป็นผู้สนับสนุนไปอีกคนหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากบทความเรื่อง “ปรากฏการณ์ตีตราตามกระแส วิฤตตความด้อยเหตุผลในสังคมไทย” ของ ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันพุธที่ 17 กันยายน 2540 กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงของการกดดันให้รัฐสภา รับ – ไม่รับ ร่างรัฐธรรมนูญ ว่าสื่อมวลชนและองค์กรเคลื่อนไหวต่างๆ มีการปลุกกระแสประชาชนโดยจะใช้วิธีการให้ประชาชนเห็นว่าฝ่ายของตนนั้นเป็นฝ่าย “ที่ดี” และฝ่ายตรงข้ามนั้นเป็นฝ่าย “ไม่ดี” ในขณะเดียวกันก็มีการสร้างภาพให้คนคล้อยตามว่าสิ่งที่ยึดมั่นนั้นเป็น “เสียงส่วนใหญ่” ที่เห็นด้วย เพื่อเป็นการแสดงออกว่าตนอยู่ฝ่าย “ความชอบธรรม” ในทางตรงกันข้าม หากเลือกอีกฝ่ายหนึ่ง แม้จะมีเหตุผลอย่างดี แต่ก็อาจได้รับการประณามว่าอยู่ฝ่าย “ความไม่ชอบธรรม” ได้

และจากกระแสสังคมที่ให้ภาพของการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องของความถูกต้องชอบธรรมนี้เอง ที่มีส่วนผลักดันให้ประชาชนทั่วไปในสังคมออกมาร่วมเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญกันเป็นจำนวนมากตามแนวคิดการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมของ Carde ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของคุณคติส่วนบุคคลที่มีผลต่อการจูงใจให้คนเข้าร่วมในขบวนการหากบุคคลผู้นั้นมีความเชื่อมั่นว่าสิ่งที่เขาเข้าร่วมนั้นเป็นความถูกต้อง และเนื่องจากประชาชนเห็นว่าการสนับสนุน

ร่างรัฐธรรมนูญเป็นความถูกต้องกระแสดังคมเองก็เร่งปลุกระดมให้ประชาชนต่างออกมาร่วมแสดงพลัง ทำให้จำนวนฐานเสียงในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญที่ปรากฏในสังคมขณะนั้นทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ปัจจัยนี้เองที่มีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนที่กำลังจะออกมาแสดงตัวร่วมสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญมีความมั่นใจกับการตัดสินใจดังกล่าวมากขึ้นตามแนวคิดของ Klandermands ที่กล่าวถึงการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมว่า ในการที่บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการทางสังคมนั้น เขามักจะคาดหวังเกี่ยวกับจำนวนของผู้เข้าร่วมและโอกาสในการที่เรื่องนั้นๆจะประสบความสำเร็จ ยิ่งมีจำนวนผู้เข้าร่วมและโอกาสที่เรื่องนั้นจะประสบความสำเร็จมากเท่าไร บุคคลนั้นก็จะมีแนวโน้มในการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมนั้นมากขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปรียทิพย์ เทวกุล (2539) ที่พบว่า ความคาดหวังที่มีต่อความสำเร็จ มีความสัมพันธ์กับระดับการเข้าร่วมขบวนการทางการเมืองของประชาชน

ในส่วนขององค์กรต่างๆ ที่เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 30 องค์กรประชาธิปไตย ตามแนวคิดของ Gamson ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์กับการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมว่า ประชาชนจะเข้าร่วมในกิจกรรมที่สร้างผลประโยชน์ของกลุ่ม เมื่อเขาตระหนักได้ว่าผลประโยชน์เหล่านั้นจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยหากทุกคนเอาแต่นั่งอยู่เฉยๆ และขอให้ผู้อื่นเป็นผู้ลงมือกระทำ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายการเข้าร่วมเคลื่อนไหวผลักดันของบรรดาองค์กรเหล่านี้ได้ว่า เนื่องมาจากการที่กลุ่มองค์กรเหล่านี้ได้มองเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะเป็นช่องทางให้กับกลุ่มของตนโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นเนื้อหาของร่างรัฐธรรมนูญที่ทางกลุ่มต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมอันจะนำมาซึ่งสิทธิและผลประโยชน์ของกลุ่ม เมื่อตระหนักได้ดังนั้น ทางกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เล็งเห็นถึงประโยชน์ในเรื่องดังกล่าวจึงตัดสินใจที่จะลงมารณรงค์เคลื่อนไหวเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญอย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นไปที่ประเด็นการร่างเนื้อหาของรัฐธรรมนูญให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มตนให้มากที่สุดเพื่อประโยชน์ของกลุ่มในอนาคต

ลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ที่จัดขึ้นโดยองค์กรเคลื่อนไหวต่างๆของประชาชนเป็นไปในลักษณะของการเข้าร่วมเป็นครั้งคราวไม่มีความต่อเนื่องมากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลาเป็นตัวขัดขวาง แต่ก็สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารใหม่ๆ ระหว่างประชาชนและองค์กรเคลื่อนไหวได้ ซึ่งเมื่อประชาชนได้รับทราบข่าวสารหรือสถานการณ์ใหม่ๆ เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญ ประชาชนก็จะนำเอาข่าวสารนั้นไปเผยแพร่และขยายผลต่อไป

กลุ่มของตน ทำให้ข่าวสารงานรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญได้แพร่ไปในหมู่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Grannovetter ที่กล่าวถึงอิทธิพลของการพบปะแบบครั้งคราว (Strength of the weak ties) ว่าการพบปะแบบครั้งคราว (weak ties) ของคน จะมีผลต่อการแพร่กระจายของนวัตกรรมระหว่างกลุ่มนั้น ซึ่งลักษณะการแพร่กระจายของข่าวสารดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยผลักดันให้กระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสามารถเคลื่อนต่อไปจนกลายเป็นกระแสสังคมได้ในที่สุด

และการเข้าร่วมของประชาชนก็มีความเข้มข้นมากขึ้นเรื่อยๆ จนต่อเนื่องไปสู่ช่วงสร้างกระแสกดดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาซึ่งนับเป็นช่วงที่ประชาชนมีการเข้าร่วมมากที่สุด เนื่องจากเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กับการที่ทุกอย่างที่ทำมาต้องเสียเปล่า กลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวต่างๆ รวมทั้งสมาชิกรัฐธรรมนูญเองจึงต่างทุ่มเทพลังในช่วงสุดท้ายนี้ผลักดันให้ร่างรัฐธรรมนูญผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาให้ได้ ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในประเทศเองก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกัน คือ ต้องการให้ประเทศชาติมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและไม่อยากให้อะไรๆ ทุกอย่างที่เข้ามาต้องเสียเปล่า จากช่วงกลางเดือนสิงหาคม 2540 ที่ร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จออกมาเป็นรูปเป็นร่างเรียบร้อยจนถึงช่วงที่รอให้รัฐสภาพิจารณาลงมติในวันที่ 27 กันยายน 2540 จึงเป็นช่วงที่องค์กรต่างๆ รวมทั้งสมาชิกรัฐธรรมนูญ ต่างพร้อมใจกันออกมารณรงค์เพื่อระดมพลังมวลชนในช่วงสุดท้ายนี้ให้ได้มากที่สุด ประชาชนเองก็พร้อมใจให้การตอบรับเป็นอย่างดีมีการรวมตัวกันแสดงพลังสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอย่างพร้อมเพรียงจนกลายเป็นเสียงกดดันให้รัฐสภาลงมติเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2540 ในที่สุด

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 3 : ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสู่ประเด็นสังคม

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนให้กลายเป็นประเด็นทางสังคม คือ สื่อมวลชน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริยทิพย์ เทวกุล (2539) ที่พบว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการทางการเมือง

ในงานวิจัยครั้งนี้พบว่า กระแสสังคมในช่วงของการร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นที่ยอมรับว่าข่าวคราวความเคลื่อนไหวของกระบวนการดังกล่าวทั้งที่เป็นข่าวคราวของสภาร่างรัฐธรรมนูญเองหรือแม้แต่ข่าวคราวของกลุ่มองค์กรและกลุ่มประชาชนต่างๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญต่างก็ได้รับความสนใจจากสังคมแทบทั้งสิ้น ภาวะของสังคมในขณะนั้นกำลังตื่นเต้นและตื่นตัวกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อย่างที่สุด สื่อมวลชนเองก็ได้ตระหนักถึงกระแสความตื่นตัวนี้จึงจัดลำดับความสำคัญของข่าวร่างรัฐธรรมนูญไว้เป็นอันดับต้นในการนำเสนอ สื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งที่เป็นสื่อระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ต่างก็ให้ความสำคัญกับข่าวร่างรัฐธรรมนูญเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะสื่อประเภทหนังสือพิมพ์จะมีการลงข่าวในประเด็นดังกล่าวแทบทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นหนังสือพิมพ์ประเภทคอลการเมือง เช่น มติชน, สยามโพสต์, บางกอกโพสต์, กรุงเทพธุรกิจ นอกจากจะมีการลงเนื้อหาข่าวทั่วไปแล้ว ภายในเล่มยังมีการจัดทำเป็นสัปดาห์พิเศษ, บทบรรณาธิการ, คอลัมน์ เช่น คอลัมน์ “ทิศทาง ส.ส.ร. ปฏิรูปการเมือง” และ “จับตา สะกดรอยปฏิรูปการเมือง” ของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, บทสัมภาษณ์บุคคลที่น่าสนใจหรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ เช่น บทความ “มุมมองประชาธิปไตย” และ “พาราประชาธิปไตย” ของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ หนังสือพิมพ์บางฉบับมีการจัดทำเนื้อหาข่าวของร่างรัฐธรรมนูญในมาตราต่างๆ ทั้งที่ทำเป็นเล่มแทรกกับที่นำเสนอในหน้ากระดาษของตน สื่อมวลชนแขนงอื่นๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ก็มีการนำเสนอเนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญผ่านทางรายการของสถานี ซึ่งในช่วงนั้นทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ต่างก็จัดทำรายการใหม่ที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องของการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่รูปแบบจะเป็นในลักษณะของการอภิปรายพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแง่มุมต่างๆ ของร่างรัฐธรรมนูญ ผู้ร่วมรายการส่วนใหญ่ก็จะเป็นแขกรับเชิญที่สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันจากสายนักวิชาการ, สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ หรือตัวแทนจากประชาชนกลุ่มต่างๆ มาร่วมกันนำเสนอข้อคิดเห็น หากเป็นสื่อที่เป็นหน่วยงานของรัฐ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และสถานีโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์ ก็จะมีการกำหนดนโยบายให้สนับสนุนกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว สื่อมวลชนประเภทนี้จึงเป็นกระบอกเสียงอีกทางหนึ่งของสภาร่างรัฐธรรมนูญในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกิจการร่างรัฐธรรมนูญ

การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนเริ่มมาตั้งแต่ระยะแรกของกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญและทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลา ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะสื่อมวลชนมีสถานะของการ

รับใช้ “ส่วนรวม” และกระแสประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศขณะนั้นก็โน้มเอียงไปในทิศทางที่จะสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชนจึงแสดงบทบาทของการรับใช้ส่วนรวมอย่างเต็มที่โดยการเร่งประโคมข่าวและทำตัวเสมือนประกาศเจตนารมณ์ว่าหนังสือพิมพ์ของตน, สถานีของตน ให้การสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ ในช่วงนั้นไม่มีหนังสือพิมพ์, สถานีวิทยุ หรือสถานีโทรทัศน์ใดเลยที่แสดงท่าทีไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ และจากการที่สื่อมวลชนออกมาเล่นบทบาทของผู้สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ มีการวางตำแหน่งวาระประเด็นเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญไว้เป็นลำดับแรกที่ประชาชนจะต้องรับรู้ และยังสื่อมวลชนนำเสนอข่าวร่างรัฐธรรมนูญมากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งส่งผลให้ประชาชนให้ความสำคัญกับร่างรัฐธรรมนูญมากขึ้นเท่านั้น จนเป็นปัจจัยเชื่อมโยงที่ทำให้ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการกำหนดวาระข่าวสารโดยสื่อมวลชน Agenda-Setting ที่กล่าวถึงความสามารถของสื่อมวลชนในการเข้าไปมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้เรื่องราวของสาธารณะ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรู้ความสนใจในเรื่องนั้นๆ โดยการที่สื่อมวลชนเลือกเน้นที่จะนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว นอกจากนั้นการกำหนดวาระข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญโดยสื่อมวลชน (Media Agenda) ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชน ทำให้สังคมบริโภคประเด็นดังกล่าวในปริมาณที่มากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดสังคมก็จะกลืนเอาประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญเข้าเป็นวาระของตนและให้ความสำคัญกับประเด็นนั้นยิ่งขึ้นไปจนในที่สุดก็เปลี่ยนมาเป็นวาระข่าวสารของสาธารณะ (Public Agenda) ซึ่งกลายมาเป็นกระแสสังคมในเวลาต่อมา

นอกจากนั้นจากการรวบรวมข้อมูลยังพบว่า ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญก็เนื่องมาจากความเบื่อหน่ายในการเมืองแบบเดิมๆ รวมทั้งนักการเมืองหน้าเดิมๆ ที่ไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารบ้านเมือง ประกอบกับสื่อมวลชนในช่วงนั้นก็นำเสนอภาพของผู้บริหารประเทศในทิศทางที่เป็นลบอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพการบริหารงานที่ล้มเหลวของคณะรัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รวมทั้งภาพของนายกรัฐมนตรี พล.อ.ชวลิต เองที่บริหารบ้านเมืองอย่างผิดพลาด ทำให้สภาวะเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำถึงขีดสุด จากภาพที่นำเสนอผ่านสื่อในลักษณะเช่นนี้เองที่ยิ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดกับประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ก็หมายรวมถึงการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งในทวทัศน์ของประชาชนเห็นว่ามันน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของการแก้ปัญหาบ้านเมือง

และในจำนวนประชาชนมากมายมหาศาลที่เข้าร่วมสนับสนุนการเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญ จากการรวบรวมข้อมูลพบว่าประชาชนที่เป็นกลุ่มชนชั้นกลางเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการออกมาเคลื่อนไหวมากที่สุด ซึ่งกลุ่มชนชั้นกลางเหล่านี้ได้แก่ พนักงาน-ลูกจ้างของบริษัท, คนทำงานประจำรับเงินเดือน, เจ้าของธุรกิจขนาดเล็ก และบรรดาผู้ใช้แรงงาน เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวเป็นประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่ย่ำแย่มากกว่ากลุ่มใดๆ นอกจากนี้คนกลุ่มดังกล่าวยังเป็นคนที่ได้รับส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากกฎหมายรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ การคุ้มครองเสรีภาพของปัจเจกชน ซึ่งก็เป็นหัวข้อหนึ่งที่องค์กรเคลื่อนไหวผลักดันต่างๆหยิบยกเอาประเด็นที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพนี้ขึ้นมาผลักดันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น จึงเป็นธรรมดาที่กลุ่มประชาชนเหล่านี้จะเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าวของบรรดาองค์กรเคลื่อนไหวและหันไปให้การสนับสนุนอย่างที่ปรากฏ นอกจากนี้เรื่องดังกล่าวแล้วยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่เอื้อให้กลุ่มชนชั้นกลางจำนวนมากเข้าร่วมในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ นั่นก็คือ การที่ Opinion Leader ของกลุ่มชนชั้นกลางให้การสนับสนุนต่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ซึ่งความคิดเห็นและการแสดงออกของกลุ่ม Opinion Leader เหล่านี้มีผลต่อท่าทีของกลุ่มที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่สังคมกำลังต้องการระดมเสียงสนับสนุน โดยมีสื่อมวลชนเป็นตัวกลาง ซึ่งหากแกนนำของกลุ่มใดออกมาแสดงความคิดเห็นหรือทำที่เป็นไปในทางสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชนก็จะสรุปความในทันทีว่ากลุ่มประชาชนที่มีแกนนำคนนั้นร่วมเป็นสมาชิกให้การสนับสนุนและต้องการให้รัฐสภา “รับ” ร่างรัฐธรรมนูญ และเมื่อสื่อมวลชนเผยแพร่ภาพลักษณ์ของกลุ่มในลักษณะเช่นนี้ออกสู่สาธารณะ สมาชิกของกลุ่มดังกล่าวต่างก็ตระหนักว่าแกนนำของกลุ่มแสดงเจตนารมณ์ในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ พร้อมกันนั้นทางสื่อมวลชนเองก็สร้างภาพลักษณ์ในการเป็นกลุ่มสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญให้กับกลุ่มของตน จึงเป็นธรรมดาว่าในที่สุดท่าทีของกลุ่มจึงต้องคล้อยไปตามภาพที่สังคมได้กำหนดให้แล้ว ซึ่งในที่นี่ก็มี Opinion Leader จำนวนไม่น้อยที่เป็นเครือข่ายหรือมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหว คือ 30 องค์กรประชาธิปไตย ซึ่งก็ส่งผลให้ Opinion Leader เหล่านี้ พร้อมทั้งจะออกมาแสดงท่าทีสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว เป็นผลให้กลุ่มองค์กรที่เขาเหล่านี้เป็นแกนนำอยู่พลอยมีท่าทีสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญไปด้วย ยกตัวอย่างกลุ่ม Opinion Leader เหล่านี้ ได้แก่ นายสมศักดิ์ โกศัยสุข แกนนำกลุ่มผู้ใช้แรงงาน รัฐวิสาหกิจ, นายประสาร มฤคพิทักษ์แกนนำกลุ่มนักธุรกิจขนาดกลาง, คุณหญิงชดช้อย โสภณพนิช แกนนำกลุ่มพนักงานธนาคาร, คุณสุวิทย์ วัฒนุ แกนนำชุมชนสลัม เป็นต้น

นอกจากนั้นแล้ว การที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นบุคคลที่มาจากชนชั้นเดียวกับประชาชนทั้งประเทศ โดยที่ไม่ได้เป็นตัวแทนของนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจ ก็อาจถือได้ว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นเสมือนตัวแทนของประชาชนที่เสนอตัวมาทำงานเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวก็อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนให้การสนับสนุนในงานร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากประชาชนเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 เป็นงานที่เกิดจากตัวแทนของเขาซึ่งก็คือสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งคิดเหมือนกันกับเขา ดังนั้นเมื่อมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับร่างรัฐธรรมนูญ ประชาชนจึงเกิดความรู้สึกอยากที่จะเข้าร่วมเพื่อแสดงถึงการให้ความสำคัญสนับสนุนในร่างรัฐธรรมนูญที่เกิดจากมันสมองของชนชั้นตน

ซึ่งการเข้าร่วมของประชาชนในช่วงของการรณรงค์ผลักดันร่างรัฐธรรมนูญนั้นพบว่า ในช่วงระยะเริ่มแรกของการพัฒนาการ คือ ประมาณช่วงการจุดประเด็นจนถึงช่วงระยะพัฒนาเครือข่ายนั้น ประชาชนโดยทั่วไปยังไม่ค่อยเข้ามาร่วมกิจกรรมหรือให้ความสนใจกับการรณรงค์เคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรต่างๆ มากนัก เนื่องจากกิจกรรมขององค์กรเคลื่อนไหวต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของ 30 องค์กรประชาธิปไตย ที่จัดเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวครั้งนี้มีลักษณะค่อนข้างเป็นลักษณะเป็นกิจกรรมปิด คือรูปแบบกิจกรรมตลอดจนบุคคลที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นลักษณะภายในกลุ่มเป้าหมายของการจัดกิจกรรมมุ่งไปที่บุคคลที่เป็นสมาชิกขององค์กรหรือเป็นเครือข่ายขององค์กรมากกว่าที่จะเน้นการเข้าร่วมจากบุคคลภายนอก เนื่องจากเป็นช่วงที่กลุ่มองค์กรต่างๆ กำลังพยายามหุนใจซึ่งกันและกันในการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรเพื่อเคลื่อนไหวผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปจะพบมากขึ้นในช่วงของการจัดเวทีเชิงรุก ซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มองค์กรต่างๆ สามารถรวมตัวจัดตั้งพันธมิตรในการเคลื่อนไหวสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ภารกิจต่อไปของกลุ่มองค์กรต่างๆ จึงพุ่งเป้าไปที่ประชาชนในสังคมให้หันมาสนใจและร่วมเป็นแรงสนับสนุนในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ ในช่วงการจัดเวทีเชิงรุกนี้ทางกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวจึงมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ขึ้นอย่างมากมาย มีทั้งแบบที่จัดขึ้นในนาม 30 องค์กรประชาธิปไตย, แบบจัดขึ้นโดยองค์กรสมาชิกองค์กรใดองค์กรหนึ่ง และแบบที่มีการขอความร่วมมือจากสภาร่างรัฐธรรมนูญให้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นนี้มีลักษณะเป็นกิจกรรมเปิดที่เปิดโอกาสให้ประชาชน, บุคคลทั่วไป, และองค์กรอิสระภายนอก สามารถเข้าร่วมได้อย่างเสรี รูปแบบของกิจกรรมก็มีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการเปิดเวทีอภิปรายใน

ประเด็นเนื้อหาต่างๆของร่างรัฐธรรมนูญ และให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นเนื้อหานั้นๆอย่างเต็มที่ การสัมมนาของนักวิชาการและตัวแทนจากองค์กรต่างๆรวมทั้งตัวแทนจากสภาร่างรัฐธรรมนูญ การปราศรัยโดยใช้รถกระจายเสียงเคลื่อนที่ การจัดกิจกรรมในลักษณะเป็นงานมหรสป เช่น การจัดละครเวที การจัดคอนเสิร์ต โดยมีการแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญไว้ เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวก็จะมีปรับเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามพื้นที่ชุมชนต่างๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร โดยสถานที่ที่จัดจะมีลักษณะเป็นสถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ มหาวิทยาลัย เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในท้องที่ต่างๆ ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมโดยทั่วถึง และจากการจัดกิจกรรมในลักษณะเปิดกว้างรวมทั้งการพยายามกระจายสถานที่จัดงานให้ครอบคลุมพื้นที่ต่างๆให้ได้มากที่สุดนี้เองที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Habermas (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543) ที่นำเสนอแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ว่าเป็นเวทีของส่วนรวมในการนัดพบปะเพื่อพูดคุยถกเถียงกันอย่างอิสระเสรีในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องกฎหมาย การเมือง การปกครอง ซึ่งเป็นไปในหลักของความเสมอภาคเท่าเทียม โดยการเข้าถึงพื้นที่หรือเวทีนั้นใครก็สามารถเข้าออกได้โดยไม่มีข้อจำกัด ซึ่งจากการที่องค์กรเคลื่อนไหวต่างๆจัดกิจกรรมรณรงค์ในลักษณะที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าร่วมได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นแรงผลักดันอันหนึ่งที่ทำให้ประชาชนที่มีความสนใจในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญอยู่แล้วตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการผลักดันนโยบาย

1. ในการผลักดันนโยบายใดๆ สู่ประชาชน ควรเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ เนื่องจากการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมนี้ จะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมได้เสียในแนวนโยบายนั้นให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นเนื่องจากความคิดที่ต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตน หรือเนื่องจากประชาชนมีความรู้สึกว่่านโยบายนั้นส่วนหนึ่งมาจากความคิดเห็นที่ตนเป็นผู้เสนอ

ซึ่งวิธีสร้างการมีส่วนร่วมนั้น หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการผลักดันนโยบายสามารถทำได้โดยการพยายามเข้าถึงประชาชน ให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงทัศนคติหรือความคิดเห็นต่อนโยบายนั้น นอกจากนี้ยังควรสร้างความรู้สึกลึกซึ้งระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการผลักดันนโยบายกับประชาชนเพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นกันเองกับหน่วยงานซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนกล้าที่จะเข้ามามีส่วนร่วม รวมไปถึงการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับนโยบายที่จะผลักดันอย่างต่อเนื่องก็สามารถกระตุ้นความสนใจให้ประชาชนอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมได้เช่นกัน

2. การผลักดันนโยบายควรใช้เครือข่ายเป็นเครื่องมือสำคัญ เนื่องจากการวิจัยพบว่า การใช้เครือข่าย ทั้งในลักษณะที่เป็นเครือข่ายส่วนบุคคลและเครือข่ายที่เป็นองค์กรใกล้ชิดหรือองค์กรย่อย ส่งผลให้การดำเนินงานในการผลักดันนโยบายได้รับความร่วมมือและมีการเคลื่อนตัวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้นโยบายนั้นได้รับการสนองตอบจากประชาชนอย่างกว้างขวาง ดังนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการผลักดันนโยบายต่างๆ ควรเร่งสร้างเครือข่าย เพื่อเป็นช่องทางในการนำเสนอประเด็นสู่สังคมที่มีประสิทธิภาพต่อไป

3. การผลักดันนโยบายและแนวคิดต่างๆ ให้กลายเป็นประเด็นทางสาธารณะนั้น ควรขอความร่วมมือจากสื่อมวลชนให้ช่วยนำเสนอเนื้อหาเหล่านั้น เนื่องจากงานวิจัยพบว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลในการกำหนดการรับรู้และความสนใจของประชาชนที่มีต่อประเด็นต่างๆ ค่อนข้างสูง นอกจากนั้นเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลประเด็นเหล่านั้นผ่านทางสื่อมวลชนในปริมาณความถี่ที่มากและต่อเนื่องแล้ว ประชาชนก็จะค่อยๆ ซึมซับและจัดลำดับความสำคัญของประเด็นดังกล่าวไว้ในระดับต้นๆ ทำให้ประเด็นที่ต้องการผลักดันนั้นกลายเป็นประเด็นทางสาธารณะได้ในที่สุด

4. การจุดประเด็นควรให้นักวิชาการ หรือกลุ่มนักคิด กลุ่มปัญญาชน เป็นผู้กระทำ เพราะจะทำให้ประเด็นดังกล่าวดูมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เนื่องจากคนกลุ่มนักวิชาการนี้เป็นกลุ่มคนที่สังคมให้การยกย่องยอมรับเพราะมีภาพลักษณ์ของความเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความเป็นกลางไม่อิงประโยชน์กับกลุ่มใด ดังนั้นประเด็นใดก็ตามที่ได้รับการบอกเล่าหรือจุดประเด็นโดยนักวิชาการหรือกลุ่มปัญญาชนแล้ว สังคมก็มักจะให้การตอบรับและเห็นพ้องเป็นอย่างดี

5. ในส่วนของการสื่อสารเพื่อผลักดันนโยบาย ควรมีการนำเอาสัญลักษณ์เข้ามาช่วยเสริมเนื้อหาและเพื่อกระตุ้นความสนใจและการรับรู้ของประชาชน เนื่องจากงานวิจัยพบว่า การนำ

เอาสื่อสัญลักษณ์ เช่น สีเขียวตองอ่อน เข้ามาใช้งานผลิตภัณฑ์กระแสรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 นั้น สามารถทำให้ประชาชนเกิดการยอมรับและเข้าใจในสารที่ทางองค์กรต้องการจะสื่อได้มากกว่าสื่อประชาสัมพันธ์ชนิดใด

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของหน่วยงานและองค์กร

1. ควรส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นในกลุ่มทำงาน เนื่องจากงานวิจัยพบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างกลุ่มคณะทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 30 องค์กร ประชาธิปไตย ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรมีความราบรื่น มีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จในที่สุด

ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างกลุ่มทำงานก็อาจสามารถสร้างขึ้นได้โดยการพยายามสร้างเครือข่ายของคณะทำงานตนเข้าไปในคณะทำงานที่ประสานงานร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน นอกจากนี้ การประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างกลุ่มทำงาน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและก่อให้เกิดความกระตือรือร้นในการช่วยเหลืองานระหว่างกลุ่มทำงานได้อีกด้วย ซึ่งทั้งการสร้างเครือข่ายและการประสานผลประโยชน์ร่วมกันนี้จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นระหว่างกลุ่มทำงาน อันจะก่อให้เกิดการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมในระหว่างกลุ่มทำงาน โดยที่ไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ออกคำสั่งโดยเฉพาะ แต่ควรเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มสามารถเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างเท่าเทียม เนื่องจากงานวิจัยพบว่า การสื่อสารในลักษณะแนวระนาบที่ทุกกลุ่มองค์กรสามารถสื่อสารถึงกันได้อย่างเต็มที่ ทุกกลุ่มทำงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นอิสระ ส่งผลให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยอันหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดการเข้าร่วมของประชาชนในปริมาณที่สูง แต่เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ลงลึกในรายละเอียดวิธีการในการสร้าง

ความมีส่วนร่วมให้เกิดในหมู่ประชาชน ดังนั้นหากจะมีการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษารายละเอียด กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดในหมู่ประชาชน เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในงานผลักดันนโยบายของหน่วยงานต่อไป

2. ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า เครือข่าย เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 แต่เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาในเชิงปรากฏการณ์ เป็นสำคัญ จึงไม่ได้ลงลึกในรายละเอียดของกระบวนการสร้างเครือข่าย ดังนั้นงานวิจัยครั้งต่อไป ควรได้มีการศึกษาถึงขั้นตอนกระบวนการสร้างเครือข่ายให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากที่กระแสรัฐธรรมนูญได้เสร็จสิ้นไปเป็นเวลา 2 ปี ทำให้รายละเอียดข้อมูลที่ได้ทั้งจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และรายละเอียดข้อมูลจากเอกสารอาจไม่ครบถ้วนสมบูรณ์นัก เนื่องจากการสูญหายหรือการหลงลืมของแหล่งข้อมูลเอง ดังนั้นการวิจัยในประเด็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งต่อไปควรที่จะกระทำหลังจากที่การเคลื่อนไหวดังกล่าวจบลงในเวลาที่ยังไม่ยาวนานนัก เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ต่อไป

4. เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้เป็นการสัมภาษณ์ในเชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยต้องสัมภาษณ์ทั้งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวต่างๆ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีชื่อเสียง มีหน้าที่การทำงานที่ค่อนข้างรัดตัว ประกอบกับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญบางคนไม่ได้มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร เมื่อหมดภาระของการเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญบุคคลเหล่านี้ก็เดินทางกลับยังถิ่นฐานของตนในต่างจังหวัด จากข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่เช่นนี้ ทำให้การเก็บข้อมูลของผู้วิจัยต้องล่าช้าและไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทุกคนได้ ดังนั้นหากจะมีการวิจัยครั้งต่อไปควรคำนึงถึงข้อจำกัดนี้ให้มากและควรจัดสรรเวลาในการเก็บข้อมูลให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น

5. เนื่องจากกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญมีเครือข่ายที่กว้างขวางครอบคลุมพื้นที่ภาคต่างๆ ทั่วประเทศ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเฉพาะกับกลุ่มแกนนำองค์กรที่อยู่ภายในกรุงเทพฯ เท่านั้น หากจะมีการวิจัยต่อไปก็น่าที่จะได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครือข่ายขององค์กรเหล่านี้ในต่างจังหวัดด้วย

6. ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษากลุ่มองค์กรที่เป็นผู้กำหนดกลยุทธ์ในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ ดังนั้นหากจะมีการวิจัยครั้งต่อไป ควรได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่มาเข้าร่วมสนับสนุนการเคลื่อนไหวดังกล่าว เพื่อจะได้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชนอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะทำได้ทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์การเข้าร่วมของประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

7. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นแต่เพียงการศึกษาถึงปรากฏการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 แต่ไม่สามารถชี้วัดได้ว่าปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนี้มีความสัมพันธ์และให้ผลที่แตกต่างกันมากน้อยเพียงไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการทำการวิจัยในเชิงปริมาณเพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการผลักดันนโยบายต่างๆ ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษ. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชส มีเดีย, 2543.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ปรากฏการณ์ ตีตราตามกระแส วิฤตความด้อยเหตุผลในสังคมไทย. ใน กระแสวิพากษ์: บทเรียนเพื่อสังคมไทย, 83-92. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชส มีเดีย, 2541.

จินตนา ปัญญาอาวุธ. “พฤติกรรมการสื่อสารและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทศนคติ และการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมือง พ.ศ.2540 ของผู้ที่มีสิทธิในการเลือกตั้ง กลุ่มอายุ 18-20 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

จรรยา สุภาพ. การพัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ไม่ระบุปีที่พิมพ์.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. แนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และ เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลาง. กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2542.

บุญลือ วันทายนต์. พฤติกรรมรวมหมู่. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด แสงจันทร์การพิมพ์, 2530.

บุญเลิศ คชายุทธเดช (ช้างใหญ่). บันทึกส่วนตัว ส.ส.ร. เบื้องหน้า-เบื้องหลัง กว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2543.

ปรียทิพย์ เทวกุล, หม่อมหลวง. “แบบแผนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมของนักธุรกิจในกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535”

- วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 9-15. หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529.
- วรพล พรหมิกบุตร. การสื่อสารสัญลักษณ์ : ธรรมชาติ พัฒนาการ ผลกระทบ. กรุงเทพมหานคร : อาร์ตไลน์, 2534.
- วิรัช ลภีรัตน์กุล. การประชาสัมพันธ์ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- สภาร่างรัฐธรรมนูญ. (ร่าง) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน สิงหาคม 2540. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมาธิการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540.
- เสถียร เชนประทับ. สื่อมวลชนกับการพัฒนาประเทศ เน้นเฉพาะประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- อมร รักษาสัตย์. รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ภาษาอังกฤษ

- Baldrige , Victor , J. Sociology , A Critical Approach to Power , Conflict and Change. John Wiley, 1975.
- Black , S. Practical Public Relation. 3rd. ed. London : Pitman Publishing Ltd., 1975.
- Broom , Leonard , and Selznick , Philip. Sociology. New York : McMillan co.,Ltd., 1971.
- Gary , Rush , b. and Serge , Denisoff , R. Social and Political Movement. New York : Prentice-Hall, 1971.
- Dearing James W., and Rogers , Everette M. Communication Concept 6 : Agenda Setting. California : SAGE, 1992.
- Jenkins , Craig , J. "Resource mobilization theory and the study of social movement" Annual Review of Sociology. Volume 9, 1983.

- Kitschelt , Herbert. "Resource Mobilization Theory : A Critique" Dieter Rucht (editor),
Research on Social Movement : The State of Art in Western Europe and the USA.
 Frankfurt am Main : campus verlag westview press, 1991.
- Klandermans , Bert. "Mobilization and Participation : social psychological expansion of
 Resource Mobilization Theory" American Sociological Review. Volume 49 num 5
 (October), 1984.
- Klandermans and Tarrow , Sidney. "Mobilization into social movements : Synthesizing
 European and American approaches" International Social Movement. Volume 1,
 JAI Press Inc., 1988.
- McCarthy , John D. and Zald , Mayer N. "Resource mobilization and social movement
 : A partial theory" American Journal of Sociology. Volume 82 num 6 (July 1976-
 May 1977).
- McLaughlin , Barry. Studies in Social Movements : A Social Psychological Perspective.
 New York : The free press, 1969.
- Olson , Mancur. The Logic of Collective Action : Public Goods and the Theory of Groups.
 Cambridge : Harvard University Press, 1968.
- Samuel P. Huntington and John M. Nelson. No Easy Choice : Political Participation in
 Developing Countries. Cambridge : Harvard University Press, 1976
- Santo Iyenger and Donald R. Kinder. News that matters : television and American
 opinion. Chicago : University of Chicago Press, 1987.
- Turner , Ralph , H. and Killian , Lewis , M. Collective Behavior. New Jersey : Prentice-
 Hall, 1957.
- Wilkinson , Paul. Social Movement. London : The McMillan Press Ltd., 1971.
- Zurcher , Louis , A. and Snow , David , A. "Collective Behavior : social movements"
 Morris Rosenberg and Ralph H. Turner (editor). Sociological Perspective.
 New York : Basic Book Inc., 1981.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อแหล่งข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

1. นายสมเกียรติ อ่อนวิมล ประธานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
2. นายแก้วสรร อติโพธิ รองประธานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ และสมาชิกกลุ่มการะเกด
3. นายทองใบ ทองเปาด์ รองประธานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
4. นายบุญเลิศ คชายุทธเดช โฆษกคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
5. ศ.นพ.ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี ที่ปรึกษาคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
6. พล.ต.อ. สวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ ที่ปรึกษาคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
7. นายจัตวา กลิ่นสุนทร คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
8. นายคณิน บุญสุวรรณ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
9. นายเสรี สุวรรณภานนท์ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ
10. ดร.ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ กลุ่มการะเกด
11. นายพิภพ ธงไชย ประธานคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
12. นายสุริยะใส กตะศิลา รองเลขาธิการคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
13. นายไพโรจน์ พลเพชร เลขาธิการสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน
14. นายสุวิทย์ วัฒนุ องค์การสล้มเพื่อประชาธิปไตย
15. นางพิภัทรา ธาธาธนากร เครือข่ายเดือนตุลา
16. นพ.แหวง ไตจิราการ ประธานสมาพันธ์ประชาธิปไตย
17. นายสมศักดิ์ โกศัยสุข สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์
18. นายประสิทธิ์พิพร กาฬอ่อนศรี สัมชชาคนจน
19. นายนิรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์ สัมชชาคนจน
20. นายสุริยัน ทองหนูเอียด อดีตเลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
21. ดร.มุสดี ตามไท เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ
22. นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย
23. นายประสาร มฤคพิทักษ์ สมาคมนักธุรกิจเพื่อประชาธิปไตย

คำถามในการสัมภาษณ์คณะกรรมการสภาสังคมสัมพันธ์ สภาว่างรัฐธรรมนูญ

1. บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสภาสังคมสัมพันธ์
2. บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสภาสังคมสัมพันธ์ ในการผลักดันกระแสรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนให้กลายเป็นประเด็นสังคม
3. ขั้นตอนการประชาสัมพันธ์ร่างรัฐธรรมนูญสู่สาธารณะ
4. การใช้สื่อและช่องทางเผยแพร่ข่าวสารร่างรัฐธรรมนูญ
5. มีกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ร่างรัฐธรรมนูญอย่างไร โดยเฉพาะมีกลยุทธ์ในการดึงประชาชนและแนวร่วมต่างๆ ให้เข้าร่วมหรือไม่ อย่างไร
6. กลุ่มองค์กรหรือกลุ่มแนวร่วมที่เข้ามาร่วมในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยกลุ่มใดบ้าง และแต่ละองค์กรมีบทบาทอย่างไร
7. ระหว่างคณะกรรมการสภาสังคมสัมพันธ์และกลุ่มองค์กรต่างๆ มีการติดต่อประสานงานกันอย่างไร
8. ในส่วนของคณะกรรมการมีการแบ่งสรรงานและหน้าที่กันอย่างไร
9. งานประชาสัมพันธ์ร่างรัฐธรรมนูญในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด มีการดำเนินงานเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และมีแนวร่วมในต่างจังหวัดด้วยหรือไม่
10. ในการผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ นอกเหนือจากคณะกรรมการสภาสังคมสัมพันธ์ ยังมีคณะกรรมการส่วนอื่นๆ หรือหน่วยงานของรัฐอื่นใด ร่วมดำเนินการด้วยหรือไม่
11. ในช่วงที่เกิดกระแสคัดค้านการรับร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการสภาสังคมสัมพันธ์มีการวางแผนรับมือหรือไม่ อย่างไร
12. นอกเหนือจากการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลของคณะกรรมการสภาสังคมสัมพันธ์ ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้กลุ่มองค์กรต่างๆ และประชาชนเข้ามาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ

1. ความเป็นมาขององค์กร และเครือข่ายขององค์กร
2. ภายในองค์กรหรือเครือข่ายขององค์กร ประกอบด้วยกลุ่มย่อยใดบ้าง และมีกลุ่มใดเป็นแกนหลัก กลุ่มใดเป็นกลุ่มสนับสนุน
3. การติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มหรือเครือข่าย ใช้ช่องทางใดและรูปแบบใด
4. ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ องค์กรของท่านมีบทบาทอย่างไรต่อการเคลื่อนไหวนี้ และเข้ามามีบทบาทในช่วงเวลาใด
5. องค์กรของท่านมีเจตนารมณ์และจุดยืนอย่างไรในการเข้าร่วมผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ
6. ในช่วงของการเคลื่อนไหว มีการดึงกลุ่มสนับสนุนหรือระดมเสียงสนับสนุนจากประชาชนอย่างไร
7. มีการติดต่อประสานงานกับกลุ่มต่างๆ ที่ร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญอย่างไร
8. การเคลื่อนไหวขององค์กร กระทำในลักษณะใด
9. การเคลื่อนไหวขององค์กร มีการจัดแบ่งเป็นช่วงเวลาหรือไม่ อย่างไร
10. ทางองค์กรมีการนำเสนอประเด็นในการผลักดันใดบ้าง และมีการจุดประเด็นอย่างไร
11. แต่ละประเด็นมีการนำเสนอเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
12. มีการใช้สื่อหรือกิจกรรมใดบ้างในช่วงของการเคลื่อนไหว
13. กระแสตอบรับและความสนใจของประชาชนเป็นอย่างไรต่อการเคลื่อนไหวขององค์กร
14. มีการจุดความสนใจให้กับสื่อมวลชนหรือไม่ อย่างไร
15. ท่านคิดว่ากระแสตื่นตัวของสังคมต่อร่างรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด และสังคมให้ความสนใจกับประเด็นใดเป็นพิเศษ
16. มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้กลุ่มต่างๆ และประชาชนออกมาร่วมเคลื่อนไหวผลักดันร่างรัฐธรรมนูญ
17. ท่านคิดว่าการผ่านร่างรัฐธรรมนูญ ทางองค์กรของท่านมีบทบาทต่อเรื่องนี้อย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างสื่อประชาสัมพันธ์ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

ประมวลภาพกิจกรรมรณรงค์ของสภาร่างรัฐธรรมนูญและกลุ่มองค์กรต่างๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวชิตาพร กันหลง เกิดเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2518 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสตรีวิทยา และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน เกียรตินิยมอันดับ 1 จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ.2540 และได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ.2541

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย